

საქართველოს სსრ მეცნ. აკადემია — აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტი
АН ГРУЗИНСКОЙ ССР — ИНСТИТУТ ИСТОРИИ им. И. А. ДЖАВАХИШВИЛИ

მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის
МАТЕРИАЛЫ ПО ИСТОРИИ ГРУЗИИ И КAVKAZA

9 (05)

2-362

იესე ბაკათაშვილის
მსოფრთხილ-ენციკლიპედიის

ტიპისტი ბაგოსტა შესავლით, შენიშვნებით, ლექსიკონითა და სპიობლებით

ავთანდილ იოსელიანმა

1950

ნაკვეთი 28-ВЫПУСК

საქართველოს სსრ მეცნ. აკადემიის გამომცემლობა
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

თბილისი — 1950 — ТБИЛИСИ

g(05)	2007. 12. 28
J-362	1950. 6. 28
handwritten 1950. 6. 28	
P-133023	

საქართველოს სსრ მეცნ. აკადემია—აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტი
АН ГРУЗИНСКОЙ ССР—ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ИМ. И. А. ДЖАВАХИШВИЛИ

9/61
2-362

მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის
МАТЕРИАЛЫ ПО ИСТОРИИ ГРУЗИИ И КAVKAZA

0/44 922
2 362 28

9-133023
92249

იესე ბაკათაშვილის მეცნიერება-ენციკლოპედია

ტექსტი გამოცდა შესავლით, შენიშვნებით, ლექსიკონითა და სპეციალური
ავთანდილ იოსელიანისა



1 9 5 0

გაკვეთი. 28 ВЫПУСК

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

თბილისი—1950—ТБИЛИСИ



შინაარსი

1. იესე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტის დადგენისა და წინამდებარე გამოცემისათვის	V
2. პირობითი ნიშნები	XXX
3. ტექსტი	1
4. ლექსიკონი	109
5. პირთა საძიებელი	113
6. გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი	119

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

იხსნ ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტის დადგენისა და წინამდებარე გამოცემისათვის

იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძი“ დღემდე ორჯერ გამოცემილია: პირველად 1871—1872 წ. წ. ჟურნ. „ცისკარში“ ნაწილ-ნაწილად (ექვს ნაკვეთად), ხოლო მეორედ—1913 წელს ს. კაკაბაძის მიერ. ამჟამად ორივე გამოცემა, მეტადრე პირველი, ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოადგენს. ამ გამოცემებს თავის დროზე უდავოდ გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდათ, მაგრამ დროთა განმავლობაში ისინი მოძველდნენ; იმის გამო, რომ ორთავე გამოცემა „ცხოვრება-ანდერძისა“, დიდად დაზიანებულ (ნაკლულ) ხელნაწერებზე იყო დამყარებული, ამიტომ ჟურნალ „ცისკარის“ და 1913 წლის გამოცემანი დღეს, რასაკვირველია, ვერ აკმაყოფილებს ჩვენს გაზრდილ მოთხოვნილებებს. ხოლო რაც შეეხება იესე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ მნიშვნელობას, ეს თხზულება თავისი შინაარსით იმდენად ღირსშესანიშნავი მოვლენაა ქართულ მემკვიდრულ საისტორიო მწერლობაში, და საერთოდ ქართულ მწერლობაში, რომ მას გვერდს ვერ აუვლის საქართველოს ისტორიის და ქართული მწერლობის ვერც ერთი მკვლევარი.

იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ წინამდებარე გამოცემა შეუძლებელი გახდებოდა, რომ ჩვენს მუზეუმს და არქივს არ შემოენახათ იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ დღემდე უცნობი ორი ხელნაწერი (პირობითად მუხუშუმის ხელნაწერს ჩვენ აღვნიშნავთ B ლიტერით, ხოლო არქივისას C-თი). უკანასკნელნი ამ 14 წლის წინათ მიეკავლიეთ და მაქსიმალურად გამოვიყენეთ წინამდებარე გამოცემისათვის. ვიდრე შევეხებოდეთ „ცხოვრება-ანდერძის“ B და C ხელნაწერების რაობას, მანამდე შეეჩერდებით „ანდერძის“¹ ცისკარისეულ და ს. კაკაბაძისეულ გამოცემების ავტარებზე.

განვიხილოთ „ცხოვრება-ანდერძის“ გამოცემები და ხელნაწერები.

ჟურნალ „ცისკარის“ გამოცემა

ყოველთვიურმა ქართულმა ჟურნალმა „ცისკარმა“, იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ გამოაქვეყნა შემდეგი სათაურით: „ანდერძი“ (ქართულის ისტორიისათვის მასალები). ბეჭდვა დაიწყო 1871 წ. ნოემბერ-დეკემბრის ნომერში და დაასრულა 1872 წ. უკანასკნელ ნომერში. დაიბეჭდა სულ 6 ნაწყვეტად (1871 წლის № 11—12, გვ. 735—762; 1872 წ. № 1, გვ. 3—30; № 2, გვ. 108—125; № 4, გვ. 207—222; № 10, გვ. 512—525; № 11—12, გვ. 576—591) სულ 114 გვერდზე (დაუმთავრებელია).

¹ სიმოქლისათვის ამიერიდან ამ თხზულებას „ცხოვრება-ანდერძის“ მაგიერ „ანდერძის“ ვუწოდებთ.

იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ტექსტის ხელნაწერი (თუ ხელნაწერები), რომელიც საფუძვლად უნდა დასდებოდა ჟურნალ „ცისკრის“ გამოცემას, ჯერ-ჯერობით მიკვლეული არაა. დღევანდლამდე მოღწეულია „ანდერძის“ სამი ხელნაწერი: 1. ს. კაკაბაძის საკუთრება, რომელსაც ემყარება 1913 წ. გამოცემა; 2. B—საქ. მუზეუმისა და 3. C—საქ. ცენტრარქივში დაცული ხელნაწერი. „ანდერძის“ ხელნაწერი ტექსტებისა და არსებულ გამოცემათა კრიტიკულმა შესწავლამ დაგვარწმუნა, რომ არც ერთი აქ დასახელებული ხელნაწერი გამოსაყენებლად ცნობილი არ უნდა ყოფილიყო „ცისკრის“ რედაქციისათვის. თუ დავუშვებთ (სხვაგვარად კი შეუძლებელიცაა), რომ „ანდერძის“ ცისკრისეული გამოცემა, ძირითადად მაინც იმ ხელნაწერის პირია, რომელიც თავის დროზე რედაქციის განკარგულებაში იმყოფებოდა, მაშინ დაერწმუნდებოდით, რომ „ანდერძის“ ტექსტის მეცნიერულად აღდგენისათვის, არსებითად, „ცისკრის“ რედაქციის განკარგულებაში მყოფ ხელნაწერს (თუ ხელნაწერებს) ჩვენს წინამდებარე გამოცემისათვის ძალიან მცირე მნიშვნელობა ენიჭება იმიტომ, რომ ჟურნალ „ცისკრის“ მიერ გამოცემული ტექსტი არა თუ ახალ რასმეს არ ჰპატებს „ანდერძის“ ხელნაწერებს, არამედ ამ უკანასკნელთან შედარებით იგი შეუდარებლად დეფექტური და გაუმართავია; ასე, მაგ., „ანდერძის“ 1913 წ. გამომცემელი ს. კაკაბაძე ემყარებოდა რა „ანდერძის“ დაზიანებულ ერთ ხელნაწერს, იძულებული იყო ტექსტის ნაკლები ადგილები შეეცნო და გაემართა „ცისკრის“ გამოცემის მიხედვით, თუმცა, როგორც იგი უენიშნავს, ალუდგენელი ადგილები მაინც ბევრი დარჩა.

ჟურნ. „ცისკრის“ გამოცემის ძირითად ნაკლთაგან აღსანიშნავია:

1. ტექსტი გამოცემულია შემოკლებით, ხოლო ის, რაც გამოიცა, დაუდგენელია და გაუმართავი. სახელდობრ: ა) „ანდერძის“ ტექსტი ჟურნ. „ცისკარში“, რამდენადმე თანმიმდევრობით გრძელდება 1872 წ. № 4 (ჩათვლით), აქ ტექსტი წყდება სიტყვებით: ... „რომლისა ფიქრი კვალად შემაფოთებს“ (იხ. დასახ. № ჟურნ. „ცისკრისა“, გვ. 222; 1913 წ. გამოც. გვ. 74 და შეადარეთ ჩვენს გამოცემას 54, 37). ტექსტის ბეჭდვას ჟურნალი აგრძელებს იმავე წლის (ოქტომბერში) № 10-ში (გვ. 512—525), მაგრამ გასაოცარი ინტერვალით გამოტოვებს რა ერთ უდიდეს და უმნიშვნელოვანეს ნაწილს „ანდერძისა“, რედაქცია ჟურნალის № 10-ში განაგრძობს ბეჭდვას შემდეგი ადგილიდან: „სატირალი და საგლოველი ამბავი ახალ“... (გვ. 512; 1913 წლის გამოც. გვ. 117; ჩვენი გამოცემის 90, 23). მაშასადამე, 1913 წლის გამოცემის მიხედვით, „ცისკრის“ გამოცემაში გამოტოვებულია 42 გვ.; მაგრამ თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ თვით 1913 წლის გამოცემა ამ ნაწილში (დასახ. გვერდების ფარგლებში, განსაკუთრებით 109 გვ.-დან, იხ. ჩვ. გამოც. 80—85 გვ.) ნაკლებია, დაერწმუნდებით, რომ სინამდვილეში აქ გამოტოვებულია ტექსტის 42 გვერდზე მეტი.

2. „ცისკრის“ გამოცემით „ანდერძის“ ტექსტის ნამდვილი დაბოლოება უცნობი რჩება ჩვენთვის. ტექსტი წყდება სიტყვებზე: „ჯარმა შიხზე გაიძარჯვაო“ (იხ. ჟურნ. „ცისკარის“ 1872 წ. № 11—12, გვ. 591; 1913 წ. გამოც. გვ.

136; ჩე. გამოცემის გვ. 105). მაშასადამე, დასასრული (1913 წლის გამოც. 136—140 გვ-ზე, ჩე. გამოც. 105—108) „ცისკრის“ გამოცემის აკლია.

უფრ. „ცისკარში“ დაბეჭდილ „ანდერძის“ ტექსტს არ გააჩნია არც წინასიტყვაობა და არც არავითარი შენიშვნა-კომენტარები.

3. ზემოთ დავრწმუნდით, რომ დიდი ნაწილი (1913 წლის გამოცემით 46 გვ.) „ანდერძის“ ტექსტისა „ცისკრის“ რედაქციას გამოტოვებული აქვს (ნებისით თუ უნებლიეთ), მაგრამ დაბეჭდილი ნაწილიც იმგვარადაა გამოცემული, რომ თითქმის ყოველ წინადადებაში ვხვდებით არასიზუსტესა და გაუმართავ ადგილებს, უმთავრესად მორფოლოგიური, სინტაქსური და ფონეტიკური ხასიათისას; ეს კი ხშირად იმდენად ართულებს ტექსტის გაგებას, რომ არაერთი ადგილი ტექსტუალურად გაუგებარია და ზოგჯერ უაზროც, უხვადაა კორექტურული შეცდომებიც. იმათი ჩამოთვლა აქ შორს წაგვიყვანდა, სანიმუშოდ კი ცალკე გვერდებზეც შეიძლება მითითება, მაგ. ასეთებია ჟურნალის 1872 წ. № 2-ში: 111, 113, განსაკუთრებით 114—115, 119—120, 122 გვ. და სხვ.

4. დაბეჭდილ ტექსტში მეტად ხშირადაა გამოტოვებული ცალკე სიტყვები; უკანასკნელი აგრეთვე იმდენად ხშირია, რომ სანიმუშოდ აქაც მთელი რიგი გვერდების დასახელება შეიძლებაოდა. მაგ., 1871 წ. № 11—12 იხ. გვ. 746—747, 749; 1872 წ. № 11—12 გვ. 586 და სხვ.

5. არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა რედაქცია თავისებურად ასწორებს, თუ სცვლის სიტყვებს „ანდერძის“ ტექსტისას. მაგ., 1872 წ. № 11—12, გვ. 581 სწერია: „შვები“, ნაცლად „ჯიგარისა“ (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 130); ან კიდევ 1872 წ. № 10, გვ. 519 სწერია „ძლიერებისა“, „სახიერების“ მაგიერ და სხვა.

6. უხვადაა ორთოგრაფიული, სტილისტიკური და კორექტურული შეცდომები, მაგ. 1872 წ. № 10 გვ. 519, 520—521; 523—524 და სხვა.

7. უფრო ხალის რედაქცია, როგორც ითქვა, თავის პერიოდულ გამოცემაში წლის მანძილზე ბევრადეა იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტს, მაგრამ ავტორს თხზულებისას არც ერთხელ არ იხსენიებს. მკითხველს ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ თხზულება თითქოს უავტორო იყოს.

რით უნდა ყოფილიყო გამოწვეული ამგვარი შეცდომები „ცისკრის“ გამოცემაში? იგი მხოლოდ ორი მიზეზით შეიძლება ავსხნათ: 1. შესაძლებელია რედაქცია ემყარებოდა „ანდერძის“ იმდენად დაზიანებულ ხელნაწერს, როგორც ეს „ცისკრის“ გამოცემას ახასიათებს (რაც ძნელად დასაჯერებელია); 2. რედაქცია იმდენად უყურადღებოდ მოეკიდა ტექსტის გამოცემის საქმეს, რომ იქნებ ტექსტუალურად უნაკლო, უხალო ხელნაწერი (თუ ხელნაწერები) უყურადღებობისა და დაუდევრობის გამო ესოდენ ცუდად გამოსცა.

დასასრულ, შეიძლება დავასკვნათ: მართალია, „ანდერძის“ ტექსტი, დაბეჭდილი უფრ. „ცისკრის“ მიერ, უნეიროდაა გამოცემული და დღეს მოკლებულია მეცნიერულ ღირებულებას, მაგრამ თავის დროზე ეს პუბლიკაცია იმ სახითაც კი, როგორცადაც იგი ჩვენ გვევლინება, მოასწავებდა წინშეწერილ მოვლენას ისტორიულ ისტორიკოგრაფიაში¹.

¹ დამახინჯებულად გამოცემულმა ტექსტმა შეცდომაში შეიყვანა ცნობილი ქართველი მკვლევარი, პროფ. ალ. ხახანაშვილი, იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ისტორიულ-ლიტერატურული

1913 წლის გამოცემა

იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ 1913 წ. ს. კაკაბაძემ გამოსცა სათაურით „რავ-გადასაყალი იესე ოსეს შვილისა“¹.

ამ გამოცემასთან დაკავშირებით ჩვენ გვიანტერესებს ორი ძირითადი სა-კითხი: 1. რამდენად შესძლო გამომცემელმა თავიდან აეცილებინა ყველა ის რედაქციული ხასიათის დეფექტი, რომლებიც ახლდა „ციცკარისეულ“ გამოცემას და 2. რა მოგვცა ახალი 1913 წ. გამოცემა, ძველ გამოცემასთან შედარებით?

მართალია, ს. კაკაბაძის გამოცემა მალე დაგას „ციცკარის“ გამოცემაზე, მაგრამ არსებითად 1913 წ. გამოცემა ისევე არა კრიტიკულია და დეფექტუ-რი, როგორც „ციცკარის“ გამოცემა.

1. იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტი ს. კაკაბაძემ გამოსცა ისე, რომ კრიტიკულად არ შეეხო ამვე ტექსტის „ციცკარისეულ“ გამოცემას. უკანასკ-ნელი კი ჩვენი აზრით საჭირო იყო, რადგან გამომცემელი ს. კაკაბაძე სწორად იძულებულია მიმართოს „ციცკარის“ გამოცემას და მის განკარგულებაში მყოფ ნაკლული ხელნაწერის მრავალი ადგილის აღსადგენად გამოიყენოს კიდევ ეს გამოცემა. ასეთ ვითარებაში, ვფიქრობ, ევალეობდა გამომცემელს, რომ მოკლედ მიანიც შეხებოდა „ციცკარის“ გამოცემას და ტექსტის გამოცემისას, რაკი ერ-თი ხელნაწერით სარგებლობდა, მოეცა ვარიანტული კითხვასხვაობანი.

2. 1913 წელს გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტი. დაყრდნობილია ერთ დაზიანებულ ხელნაწერზე. ს. კაკაბაძეს დაზიანებულ ხელნაწერის ზოგიერთი ადგი-რის აღსადგენად, როგორც აღვნიშნავდით, გამოუყენებელი აქვს „ციცკარის“ მიერ გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტიც (იხ. მაგ., 54, 61 გვ-ზე 1913 წლის

თეოსაზრისი ო განხილვისა და შეფასებისას (იხ. მისი „Очерки по истории грузинской сло-весности“ вып. 3, 1901, стр. 312 და სხვა). მაგალითად, იესე ბარათაშვილის ძმა იოანე ოსეს ძე, ხაზანაშვილს „ციცკარის“ გამოცემულ ტექსტზე დაყრდნობით, იესე ბარათაშვილის „შვილად ჰყავს წარმოდგენილი. იოანე გამოჩენილი მეცნიერი და მოღვაწე იყო 1780-იან წლებში, იგი თბილისის სემინარიის რექტორად იქნა დანიშნული მეფე ერეკლეს საგანგებო ბრძანებით (და-ცულია საქ. ცენტრარქივის ძველი საბუთების განყოფილებაში).

ჩვენს გამოცემაში მოცემულია არა მარტო კრიტიკა „ანდერძის“ ციცკარისეულ გამოცემისა, არამედ რამდენადღაც კი მისი გამოყენება შეიძლებოდა და ჰქონდა მას მნიშვნელო-ბა ტექსტის დადგენისათვის, ჩვენ სათანადოდ გამოიყენეთ იგი. სიმოკლისათვის. „ციცკარის“ ტექსტს D ლიტერით აღვნიშნავთ.

¹ ცნობილია, რომ იესე ოსეს ძე ბარათაშვილს თავისი თხზულება არ დაუსათაურებია მაგრამ სირველ გვერდებზევე რამდენიმე სხვადასხვა, არსებითად კი თითქო იდენტურ მნიშე-ნელობის სახელს არქმევს. მაგ. „აღწერა ცხოვრებისა ჩემისა“, ან კიდევ „ანდერძი“ (დატოვე-ბულს შვილებისადმი) არა ეროთელ უწოდებს მას. ტექსტუალურმა ანალიზმა ჩვენ დაგვარწმე-ნა, რომ ავტორი როდი ცდებოდა, როცა თავის თხზულებას „ცხოვრება“ და „ანდერძი“ უწო-და. სირიქით, ეს სახელწოდება ასახავს ძველის შინაარსს. (თუ როგორი შინაითის ძველს ეწო-დება „ანდერძი“, ამის შესახებ იხ. აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის „ქართული სამართლის ის-ტორია“, წიგნი მეორე, ნაკვეთი მეორე, გვ. 380—382. სხეციალურ ნაშრომში ჩვენ დასაბუთე-ბული გვაქვს, რომ სახელწოდება „ცხოვრება-ანდერძი“ შინაარსობრივად და ფორმალურად სავ-სებით შესატყვისია და გამართლებულია იესეს ამ თხზულებისათვის. პროფ. ალ. ცაგარელი ოსეს ძის „ანდერძის“ დიოგენის უწოდება (Св. Диоген, т. I, მესამე გამოცემა, 1894 წ. გვ. XXIII). პროფ. ალ. ხაჩანაშვილი ა იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ „ციცკარის“ გამოცემაზე დაყრ-დნობით მართებულად თარგმნა „записки“-დ. Очерки по истории грузинской словес-ности, стр. 132, вып. 3, М., 1901 г.).

ვინაიდან თვით ავტორის, იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის, განსაზღვრით წინამდებარე ძვე-ლი წარმოდგენდა საკუთარი ცხოვრების აღწერას და შვილებისათვის დატოვებულ ანდერძს, წერილობით ძველს, ჩვენც მას „ცხოვრება-ანდერძის“ სახელწოდებით ვასათაურებთ.

გამოცემით, ხოლო ჩვენი გამოც. გვ. 39,44), მაგრამ არც ამით გამხდარა მოსახერხებელი ტექსტის მთლიანი აღდგენა და გამოცემული იძულებულია გინაცხადოს: „ხელნაწერს კიდევ აკლია 4 ადგილს (იხ. გვ. 104, 108, 109, 124 ს. კაკაბაძის გამოცემა) და ამ ნაწილის აღდგენა შეუძლებელიაო, რადგან ზოგი ნაწილი ამ ტექსტისა „ციცკარ“-ში სრულიად გამოტოვებულია და რაც ტექსტს ჩემი გამოცემის 124 გვერდზე აკლია, ის არც მაშინ ყოფილა“ო, — შენიშნავს წინასიტყვაობაში გამოცემელი¹. 134 გვერდზე ს. კაკაბაძე შენიშნავს: „აქ დედანს აკლიაო“-ო, მაგრამ სთვალავში რატომღაც არ შეაქვს იგი (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. 104). ამრიგად, ს. კაკაბაძისავე გაანგარიშებით 1913 წლის გამოცემას აკლია 6 ადგილას, რომელთაგან მან აღადგინა მხოლოდ ერთი ადგილი.

ზემოაღნიშნულიდან ცხადია თუ როგორაა დაცული „ანდერძის“ ის ხელნაწერი, რომელზედაც ს. კაკაბაძის გამოცემა დამყარებული, დედანია იგი თუ პირი, და რა მნიშვნელობა შეიძლება ენიჭებოდეს მას ჩვენი გამოცემისათვის. გამოცემელი, ს. კაკაბაძე, გვაუწყებს: „ტექსტი მე გამოვეცი სრულიად შეუცვლელად. ხელნაწერის მიხედვით“-ო (კურსივი ჩვენია—ა. ი.). ამ განცხადების შემდეგ „ანდერძის“ ტექსტის ხელახლა გამოცენისათვის თითქო ინტერესს ჰკარგავს ის ხელნაწერი, რომელზედაც 1913 წლის გამოცემა ემყარებოდა. აღნიშნული ხელნაწერი, როგორც ზემოთ ითქვა, ს. კაკაბაძის საკუთრებას წარმოადგენს და ჩვენ ამ ნუსხით სარგებლობის საშუალებას მოკლებული ვიყავით. თუ როდენ დაზიანებულია ეს ნუსხა, ამას ყველგან მიუთითებს თვით ს. კაკაბაძე (ზოგან უმართებულოდაც) თავის გამოცემაში.

1913 წლის გამოცემული დარწმუნებულია, რომ ეს ხელნაწერი დედანია, დაწერილი თვით იესე ოსესძის მიერ. უკანასკნელი, ვფიქრობ, სინამდვილეს არ უნდა შეესაბამებოდეს, ვინაიდან აღრევანი, შეუსაბამობანი და უამრავი შეცდომა ტექსტუალური ხასიათისა, რომლებიც დაშვებულია ამ ხელნაწერზე დაყრდნობით ს. კაკაბაძისეულ 1913 წლის გამოცემაში, ძნელი წარმოსადგენია ყველა ვივარაუდოთ ბექდურ შეცდომებად; არ შეიძლება ეს შეცდომები მივაწეროთ იესე ბარათაშვილსაც, რომელიც მე-18 საუკუნის ცნობილი მდივან-მწიგნობარი და კალიგრაფი იყო. ამიტომ, ვფიქრობთ, რომ ს. კაკაბაძის 1913 წ. გამოცემა არ უნდა ემყარებოდეს ავტოგრაფს, არამედ იესეს „ანდერძის“ რომელიც დაუდევარი გადამწერის მიერ ამკარად შერყევილ ხელნაწერს.

წინამდებარე გამოცემის ტექსტის დადგენისას ჩვენ იძულებული ვიყავით აღნიშნული ხელნაწერის ექვივალენტად გამოგვეყენებია ს. კაკაბაძის თქმით „სრულიად შეუცვლელად, ხელნაწერის მიხედვით“ 1913 წელს გამოცემული იესეს „ანდერძის“ ტექსტი, რომელიც ყველგან A ლიტერით

¹ ს. კაკაბაძეს ჰგონია, რომ ჟურნ. „ციცკარის“ რედაქცია იესე ოსესძის „ანდერძის“ გამოცემისას სარგებლობდა იმავე ხელნაწერით, რომელიც საფუძვლად დაედო მისსავე (ს. კაკაბაძისავე) გამოცემას. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს არ უნდა შეეფერებოდეს სინამდვილეს. ვინაიდან ამ ორ გამოცემას შორის არსებული განსხვავება სრულებით საწინააღმდეგოს მოწმობენ. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, შეუძლებელია იფიქროს ადამიანმა 1871—1872 წლიდან „ანდერძის“ ერთსა და იმავე დაზიანებულ ტექსტს 1913 წლამდე მომატებოდეს რიგი გვერდებისა, რომლებიც 40 წლის წინათ აკლდა.

გვაქვს აღნიშნული. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი გამოცემა, არსებულ („ცისკრისა“ და 1913 წ.) გამოცემებს არ ემყარება, მათ მხოლოდ საკონტროლო მნიშვნელობას ვანიჭებთ ტექსტის მეცნიერულად დადგენისას, „ანდერძის“ დღემდე უცნობ ხელნაწერებთან მათი შეჯერებით.

იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ტექსტის წინამდებარე განოცემა დამყარებულია წინა გამოცემისათვის უცნობ ორ ხელნაწერზე. მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებათ როგორც ტექსტის დაზიანებული ადგილების აღდგენისათვის, ასევე ტექსტუალურად საეჭვო, გაუმართავ თუ დამახინჯებულ ცალკეულ ადგილების მეცნიერულად დადგენის თვალსაზრისითაც; საბოლოოდ კი ჩვენ გამოცემას საფუძვლად უდევს C ნუსხა.

განვიხილოთ ახლადმიკვლეული „ანდერძის“ ორი ხელნაწერი და გამოვარკვიოთ თითოეული მათგანის მნიშვნელობა წინამდებარე გამოცემისათვის.

ხელნაწერი B

დაცულია აკად. ს. ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, A ფონდი № 1770, ზომით 22,5×17 cm, სისქე 2,8 cm.

ხელნაწერი აკინძული და ჩასმულია მუყაოს კრელ (მოწითალო და მოლურჯო) ყდაში. ყდის აშიები მოკაზმულია წითელი ტყავით, საპაგინაციო რიცხვი ქართული ანბანითაა შესრულებული. მათი რაოდენობა უდრის „სკვ“-ს, ე. ი. 226 გვერდს (ერთი ფურცლის ანუ 2 გვ. გამოკლებით). შემდეგში განმეორებით ვაუქვითებიათ პაგინაცია და აღურიცხავთ ფურცლები ხელნაწერისა recto-ზე ფანქრით (არაბული ციფრით). სულ 112 ფურცელია. ბოლოს დატოვებულია 4 დაუწერელი ფურცელი. ტექსტი დაწერილია თეთრ, საკმაოდ სქელ ქილაღებზე შავი მელნით, არც თუ ლამაზი ხელით. ხელნაწერი დაზიანებულია ერთ ადგილას; ამოხეულია ერთი ფურცელი (გვ-ბი „რო“ და „როა“ 171—172. ჩვენი გამოც. გვ. 81—82). შემდეგში, როცა ხელნაწერი ფანქრით აღურიცხავთ (ფურცლების მიხედვით და არა გვერდებისა), აღმრიცხველს არ მიუქცევია ყურადღება ამოხეული ფურცლისათვის და 84 ფურცლის შემდეგ გრძელდება 85 ფურცელი, ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე.

1913 წელს გამოცემული ტექსტი განსაკუთრებით დიდადაა დაზიანებული 109 გვ. (იხ. ჩვენი გამოც. 80 გვ.) B ხელნაწერი აღადგენს მხოლოდ დიდ ნაწილს ამ დაზიანებულ ადგილისას. მაგრამ არა საესებით. B ხელნაწერის ტექსტი დაზიანებულია აქ და იგაწყდება სიტყვაზე: „რომელნი ეურჩებიან, ისმენდი“ (იხ. ჩვ. გამოცემა გვ. 81,5) და გამოტოვებულია ვიდრე: „წელიწადს სამი თვე უკლია“ (იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 82,7). B ხელნაწერში ამ დაზიანებულ ადგილს სამაგიეროდ C ხელნაწერი აღადგენს (იხ. C ხელნაწერის 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175 გვერდები).

ხელნაწერი ტექსტის მთელი რიგი გვერდები ვილაცას მეტად უხეშად დაუწახაავს ფანქრით, ისე რომ უმრავლესობა გვერდებისა სულ გადახაზულია. მაგალითად, გვერდები კა, კბ, ლ, ლზ, ნც, ლთ, მბ, მგ, მდ, მთ, ნთ, ობ, ოგ, ოდ, ოე, ოვ, ოზ, და ასე გრძელდება, ვიდრე უკანასკნელ გვერდებამდე, იშვიათი გამონაკლისით.

გადამწერის ვინაობის შესახებ მოგვეპოვება გარკვეული ცნობა. იგი გადაუწერია თბილისის მოღონის ეკლესიის მღვდელს ტერ დავით ტერ დავითოსს. ხელნაწერს (დასასრულს) შემოუნახავს ასეთი მინაწერი: „წიგნისა ამისა გარდმოწერილ უბადრუკი სომეხთა მღვდელი ტერ დავით ტერ დავითოვი მოღონის ეკლესიისა მოისხენეთ ლოცვისა შინა თქვენსა: და თქვენც იყვეთ ხსენებულინი მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესაგან. ამინ. დასასრული“. სამწუხაროდ, გადაწერის თარიღი არ დაუწერია გადამწერს, ვერც სხვა წყაროებით გაირკვა ზუსტად თუ როდის უნდა გადაეწერა. იგი ტერ დავითს¹.

აქედ. ს. ჯანაშიას სახელობის საქ. სახელმწიფო მუზეუმში დაცული იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ხელნაწერი (ჩვენ B-ს ვუწოდებთ მას) მიუხედავად იმ დიდმნიშვნელოვან ტექსტულად არსებით შესწორებებისა, რომლებიც ჩვენ ზემოთ მოვიყვანეთ, მაინც შეიცავს მნიშვნელოვან დეფექტებს. მისი გადამწერი დავით ტერ დავითოვი, ჩანს, ქართული ენის საფუძვლიანი მცოდნე არ ყოფილა. მას გადაწერის დროს მოსდის შეცდომები, რომლებიც სხვადასხვა ხასიათისადაა:

1. შეცდომით აცალკევებს სიტყვებს, მაგ. „ზაფხულ საკადრისის“ (22,14) წერს „ზაფხულსა კადრისის“... მე დამან დედოფლისამან“... (33,15) წერს: „მე და ამან“... „დაფუძნებად“ (20,36) წერს: „დაბუძნებად“ და სხვ. ზშირია

¹ ვინ იყო ტერ-დავითი, იხსენიება თუ არა იგი ლიტერატურულ წყაროებში? იოანე ბატონიშვილი თავის „მცირე უწყება“-ში ეგნატე იოსელიანის დახასიათებისას სხვათა შორის აღნიშნავს, რომ ეგნატე იოსელიანს გიორგი ბატონიშვილმა „ასწავლებინა ენა სომხური ტერ-დავითს, კაცსა მეცნიერსა, რომელმაც უცხოელ მიიღო ჰსწავლა და ენა სომეხთა ზედმიწევნით“. (საქ. მუხ. ხელნაწ. № 2134, შეად. „მცირე უწყება“-ს გვ. 42). მაშასადამე, ტერ დავითი იწოდება „მეცნიერ კაცად“.

საქ. ცენტრარქივის ძველი საბუთების ფონდში ჩვენ ვიპოვეთ სამი დათარიღებული საბუთი, რომელთა საშუალებით რამდენადმე შეუი ეფინება ტერ-დავითის პიროვნებას და მისი მოღვაწეობის პერიოდს.

ტერ-დავითი არა იშვიათად წერდა ნასყიდობისა თუ ბატონყმობის წიგნებს და ჰქონდა მიწერ-მოწერად თავისი დროის გამოჩენილ მდივან მწიგნობართან,—მანუჩარ მდივანთან. საფიქრებელია, რომ იგი პირადად იცნობდა იესე ბარათაშვილსაც.

ტერ-დავითის ნაწერი ერთი საბუთი (ფ. 226, № 4637) დათარიღებულია 1779 წ. მაისის 1-ლით, სადაც წერია: „ნუ მოღონის კრებული მცირე ტერ-დავითას დამიწერია“ (დედანი); საბუთი, რომელშიაც ტერ-დავითი იხსენებოდაც, არ გვხვდება. ამაზე უფრო ადრინდელი მეორე საბუთი ტერ-დავითის დაწერილი, დათარიღებულია 1783 წლით (მაისის დამლევს); აქ იგი თავის თავს ასე იხსენიებს: „მე მოღონის კრებულს მცირეს ტერ დავითს მოსიას ყაბულობით დამიწერია და მოწამეც ვარ“ (საქ. ცენტრარქივის, ფ. 226, საბ. № 141). საბუთის ერთი ადგილიდან ჩანს, რომ ტერ-დავითმა ქართული ენა კარგად არ იცოდა: მაგ.—„მოვალბამა მაწუხებდნენ“,—ნათქვამია საბუთში.

მესამე საბუთში, რომელიც 1795 წ. 3 ივნისით თარიღდება, ტერ-დავითი „მოღონის კრებულის მცირედ“ კი არ იწოდება, არამედ „მდაბალ მღვდელ ტერ დავით“-ად (საქ. ცენტრარქივი ფ. 226, საბ. № 3358). „ანდერძის“ მინაწერშიაც, ტერ-დავითი თავის თავს იხსენიებს: „უბადრუკ სომეხთა მღვდელ“-ად. მაშასადამე უდავოა, რომ ხელნაწერი გადაწერილია ტერ-დავითის მიერ მას შემდეგ, რაც იგი მღვდელი გახდა, ე. ი. 1795-იან წლების შემდეგ. მოღონის ეკლესია თბილისში მდებარეობს (ახლანდელი კიროვის რაიონში). იყო ორი-მოღონის სომეხთა ეკლესია. პირველი აშენდა 1751 წ. და მეორე 1754 წ. (იხ. „Акты“, ტომი V, გვ. 1056), ამათგან რომლის მღვდლად ითვლებოდა ტერ-დავითი, გაურკვეველია. მოღონის ეკლესიის შესახებ ცნობა მოგვაუბა პ. იოსელიანს (იხ. Описание древности г. города Тифлиса, № 233).

შემთხვევა, რომ სიტყვაში ორი „ა“-ს მაგიერ ერთს ხმარობს, მაგ., „ვაამე“-ს (ვასიამოენე) (29,19) ნაცვლად წერია „ვამე“ და სხვ. არის შემთხვევები, როცა ძველი ქართული ტერმინები, გადაწერის დროს უკვე ხმარებიდან გამოსული, გაუგებარია გადამწერლისათვის. მაგ. „ძმაცვით“ (49,10) „გაუსწორებია“ შეცდომით „ძმის დაცვით“-ს B-ს; (C-ში იკითხება „ძმაც თვით“).

2. ყველა შენიშვნა, რომელიც კი 1913 წლის გამოცემას ძირითად ტექსტისაგან გამოუყვია და სქოლიოში მოუთავსებია (იხ. 7, 8, 9, 13, 16, 17, 20, 24, 25, 28, 31, 35, 46, 49, 63, 65, 66, 71, 78, 82, 101, 102, 103 4-5, 108, 109, 117 როგორც B-ს, ასევე C ხელნაწერებს (გარდა ერთისა, —90 გვ-სა) ტექსტში შეუტანია, უმეტესად გამართულად, ზოგან შეცდომით (ამათზე ყველგან მივუთითებთ და ვასწორებთ).

3. ხშირია შემთხვევები, როცა ცალკე სიტყვები, ან მთელი წინადადება-ნიც კი გამორჩევა ტექსტის გადანწერს. განსაკუთრებით ასეთ შემთხვევებს მამის აქვს ადგილი, როცა მოსაზღვრე წინადადება ან სიტყვა კიდურ მსგავსი სიტყვით იწყებიან, ან ბოლოვდებიან (ex homioiteleuto). მაგ., გამოტოვებულია: „შანშეზე ჯარი იყო სურსათი ითხოვს“ (5,15). „ყოელი მადლობით“ (6,30) ნაცვლად „ყოელი სულ მადლობით“-სა, დღეს (8,16) „და ოთხგზის“ (13,24), „თვითან რომ ერთი შეილი დაიგულა, მე დედოფალს“ (14,33) და სხვ.

4. ხელნაწერში წინადადებანი, ბევრჯერ ყოველგვარ აბზაცის გარეშეც კი, ხშირად „ქ“-თ იწყება, მაგ. „მერმე“ (8,10), „მენება“ (7,14), „ესეოდნი“ (27,10), „დალაკათუ“ (28,1) და სხვ. მრავალი). ხოლო აბზაცებად დაყოფა ნებისმიერია, როგორც A და B, ასევე C ხელნაწერებში.

B ხელნაწერი საინტერესოა ორთოგრაფიული თვალსაზრისით. იგი დაწერილია რამდენიმე ახალი ორთოგრაფიით (შედარებით მე-18 საუკ. ორთოგრაფიასთან). მაგალითად, გადამწერი: „ჯ“-ს მაგიერ ხშირად ხმარობს „ხ“-ს (თანმიმდევრობას ბოლომდე ვერ იცავს). მაგ. „მოხლომისა“ ნაცვლად „მოქლომისა“ (5,35), „მხედრული“ ნაცვლად „მჭედრული“-სა (4,33), გახელმწიფება, ნაცვლად „გაველმწიფები“-სა (11,4) და სხვ. ასევე იქცევა „ჯ“-სა და „ვი“-ს მიმართ. „თვითცა“ ნაცვლად „თვთცა“-სი (27,29). მეტად ხშირად „ნ“ და „წ“ იმდენად გვანან გრაფიკულად ერთმანეთს, რომ ძნელად გაარჩევთ; მაგ. „აღვენერე“ „აღწერეს“-ს ნაცვლად: „შემომხვენიოდა“ ნაცვლად „შემომხვეწოდა“-სა და სხვ. სხვა დეტალებზე აქ ვერ შევჩერდებით. ისინი ყველგან ზუსტადაა მიითითებული წინამდებარე გამოცემის სქოლიოებში.

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი C

დაცულია საქართველოს ცენტრ. სახელმწ საისტორიო არქივში, ხელნაწერი № 526 (ფ. 233). ზომა 21,7×16 cm, სისქე 3 cm.

ხელნაწერი აკინძულია და ჩასმულია ხის ორ ფირფიტაზე მტკიცედ გადაკრულ სქელ, მუქ-მოშავო ტყავის ლამაზ ყდაში. ეტყობა ამკინძავი დახელოვნებული პირი ყოფილა და თანაც დიდი გულმოდგინებით შეუკაზმავს წიგნი. ტექსტი იწყება პირველ გვერდიდან. დაწერილია მოლურჯო ფერის ქაღალდზე შავი მელნით, ოღნავ ვაკრული ლამაზი მხედრული ხელით.

ხელნაწერს გაკეთებული აქვს ორგვარი პაგინაცია: რვეულების მიხედვით („ილ“ რვეული და ერთი ფურცელი) და არაბული ციფრებით (221 გვერდი).

ფაქტიური რაოდენობა გვერდებისა ნაკლებია, ვინაიდან ხელნაწერი დაზიანებულია. მის აკლია 6 გვერდი (8—13 გვ.). წყდება სიტყვაზე „სიღარიბისაგან ცალ“ (იხ. ჩვ. გამოც. 4, 15, შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 7) და გამოტოვებულია ვიდრე სიტყვა „რას იშოვიდა“-მდე (იხ. ჩვ. გამოც. 6, 11; შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 10). ამას გარდა ხელნაწერს აკლია აგრეთვე ბოლო (221) გვერდები დაახლოებით ერთი ფურცელი, წყდება სიტყვაზე „განაჩენზე მსაჯულობისასა და“ (იხ. ჩვ. გამოცემის 107, 23; შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 139). საპაგინაციო რიცხვებია რამდენიმე ადგილას შეცდომითაა დასმული. მაგალითად, 42 გვ-დან უცებ 45 გვერდზე გადავდივართ ისე, რომ ტექსტის შინაარსობრივი თანამიმდევრობა არ ირღვევა, ასევე 78 გვ-დან 77 გვ. (ნაცვლად 79-სა) შემდეგ 78 და ისევ 79 გვერდი შეიძლება.

ხელნაწერს სხვა დეფექტები არა აქვს. იგი დატულია კარგად. მთელი ტექსტი გარკვევით იკითხება. ხელნაწერს არ გააჩნია არავითარი მინაწერი; არც გადამწერი ასახელებს აქ თავის თავს; უნდა ვიფიქროთ, რომ მსგავსად B ხელნაწერისა, მასაც, ალბათ, ტექსტის დასასრულს ექნებოდა მიწერილი ცნობა გადამწერის ვინაობის შესახებ, მაგრამ ვინაიდან ხელნაწერს ბოლო აკლია, უქანასკნელიც დაკარგულა.

სხვათა შორის C ხელნაწერში მოგვიანებით ჩაუღვიათ ერთი ფურცელი ქალაღი წარწერით: „ოსე გაბაონის გადაწერილია ფ. 7 (232) ს. 831“. ჩვენ შევიამოწმეთ საქ. ცენტრარქივის დასახელებული ფონდი და საქმე, რომელიც კატალოგში ასეა გატარებული: „წყალობის წიგნშიცემული დოსითეოს ქუთათელის მიერ არქიმანდრიტ გერასიმესადში, გადამწერი ოსე გაბაონი, გადაწერის თარიღი 1813 წელი. დაწერილია მხედრულად მურის ბეჭდით დაბეჭდილ დაწერილია ქალაღზე ზომა 33×19“. დასახელებულ ნომრით ჩვენ გამოვიითხროვეთ ეს საბუთი, მაგრამ ხანგრძლივი ძებნის მიუხედავად, იგი ადგილზე არ აღმოჩნდა. მიუხედავად ამისა, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ C ხელნაწერი გადაწერილია ოსე გაბაონის მიერ¹.

თვით ხელნაწერი C ცენტრარქივისათვის შეუწირავს სოფ. იღვითის-მცხოვრებს ივანე ქსოვრელაშვილს. საინვენტარო წიგნში C ხელნაწერი გატარებულია ასე: „ხელნაწერი წიგნი ფონდი 233 (8) № 526“.

ვინ იყო ოსე გაბაონი?

ოსე გაბაონი შვილი იყო ცნობილი მოღვაწის ზაქარია გაბაშვილისა და ლეიძლი ძმა სახელოვანი მგოსანის ბესიკისა. ის დიდი ლიტერატურული ტრადიციები, რომლითაც ვანთქმული იყო ზაქარია გაბაშვილის ოჯახი ქართლში, ირკვევა, მათი იმერეთში გახიზვნის შემდეგაც არ შეწყვეტილა. კერძოდ, ოსე გაბაონი იმერეთში დაკავშირებულია სამეფო სასახლეებთან და ასევე კაც-

¹ ამ უქანასკნელში დაჯვარწმუნა ოსე გაბაონის მიერ გადაწერილი სხვა ძეგლების ხელის შედარებითაა შესწავლამ (იხ. საქ. მუზეუმის ხელნაწერების განყოფილების ფ. H, № 1217, 1789 ხელნაწერი წიგნები და სხვა).

ხის მონასტერთან (ზემო იმერეთში) და განაგრძობს თავის ნაყოფიერ მოღვაწეობას. ოსე გაბაონი შესანიშნავი კალიგრაფი და კარგი მდივან-მწიგნობარიც ყოფილა. ოსე გაბაონს იმერეთში, კაცხის მონასტერში, მრავალი საყურადღებო წიგნი და საბუთი გადაუწერია და შეუღვენია; მათი ნაწილი დაცულია საქართველოს მუზეუმში (ფონდი H, № 1781, 1217, 1705 და სხვ.). სხვათა შორის არსებობს 1777 წ. 1-ლ აპრილს, მეფე სოლომონ I-ის მიერ მიცემული წყალობის წიგნი მღვიმევის მონასტრისადმი, სადაც ვკითხულობთ: „ალიწერა მტკიცე ხელითა სახლობუცის იოსებ გაბაონისათა“¹. ცალკე საკითხია და სპეციალურ კვლევას მოითხოვს ზაქარია გაბაშვილისა და მისი სახელოვანი შვილების (განსაკუთრებით ბესიკის), იმერეთის სამეფოში მოღვაწეობის შესწავლა. ჩვენ ამას აქ, რასაკვირველია, არ ვეხებით.

იესეს „ცხოვრება-ანდერძიდან“ ჩანს, რომ იესე ბარათაშვილი უაღრესად ახლო მეგობრულ დამოკიდებულებაში ყოფილა ზაქარიას გაბაშვილის ოჯახთან. იესე არა ერთხელ იხსენიებს მისდამი ზაქარიას ზრუნვას და თბილ მეგობრულ დამოკიდებულებას. ეს ფაქტი იქნებ იმით იყო გამოწვეული, რომ ზაქარია გაბაშვილი, იესეს ნათლიასთან, ვახტანგ ორბელიანთან, უახლოეს სამსახურებრივ დამოკიდებულებაში იმყოფებოდა (თუ როგორი იყო ეს სამსახურებრივი ურთიერთობა, ამაზე სხვა ადგილას ვეაქვს საუბარი).

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ იესე ბარათაშვილის „ანდერძი“ ოსე გაბაონმა გადაწერა არა როგორც მის ხელში შემთხვევით ჩავარდნილი ძეგლი და ისიც მხოლოდ პირად ცნობისმოყვარეობის დასაქმყოფილებლად. — არამედ როგორც იმ ახლო მეგობრულ ოჯახური ურთიერთობის გამო, რომელიც არსებობდა გაბაშვილისა და იესე ბარათაშვილის ოჯახებს შორის. იესე ბარათაშვილი და მისი ოჯახის წევრები, რასაკვირველია, გარეშე პირთ არც ვაანდობდნენ პირად საოჯახო ინტიმური ამბების ამსახველ მამის „ანდერძს“, მხოლოდ შვილებისათვის დატოვებულს. საფიქრებელია, რომ ზაქარია და მისი ოჯახი იესეს სიცოცხლეშივე განდობილი უნდა ჰყოლოდა, რომ იგი საკუთარ „ცხოვრება-ანდერძს“ წერდა, რომელშიაც ზაქარია გაბაშვილი, როგორც არა ერთგზისაა მოხსენებული და ყოველთვის კარგად. იესე ბარათაშვილისა და ზაქარიას ოჯახების მეგობრული ურთიერთობა ბოლომდე, დიდხანს, გაბაშვილების იმერეთში გადასახლების შემდეგაც, უნდა გაგრძელებულიყო. ამასთანავე ვფიქრობთ, რომ იმერეთის სამეფოს უაღრესად საყურადღებო ამბების „ანდერძში“ შეტანისას, შესაძლოა იესე ინფორმირებული იყო გაბაშვილების ოჯახის მიერ, რომელთანაც მას უაღრესად ახლო დამოკიდებულება ჰქონდა ნათლის, ვახტანგ ორბელიანის, საშუალებით².

C ხელნაწერის გადამწერი ქართული ენის მეგრად უკეთესი მცოდნეა, ვცდრე B-სი. სისრულისათვის ჩვენ ამომწურავად ვუჩვენებ ჩვენს განკარგულ-

¹ საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილება ფ. H, ხელნაწერი № 1705, ფურცელი 11 (იმერეთის სამეფოს საბუთების კრებული).

² ზაქარია ორბელიანი ერთ დროს ვახტანგ ორბელიანის დმანისის სასახლის კარის მღვდელი იყო (იხ. გ. ლენინიძე „ძიებანი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, 1949 წ. გვ. 197.)

ბაში მყოფი ხელნაწერების და არსებულ გამოცემათა კითხვა-სხვაობანი; ზოგი იმათგანი, მართალია, ფუნქციური ხასიათისანი არიან, მაგრამ ისინი უმთავრესად ენობრივი თვალსაზრისითაა საინტერესო.

როგორც B, ასევე C ხელნაწერი გადაწერილი უნდა იყოს არა უადრეს მე-18 საუკუნის მიწურულისა და არა უგვიანეს მე-19 საუკ. 1-ლი მეოთხედისა; კერძოდ B ხელნაწერი უფრო მოგვიანებითაა გადაწერილი, ვიდრე C. ამას სხვათა შორის ისიც ადასტურებს, რომ B ხელნაწერში მოიპოვება რუსიციზმები¹. სხვა მრავალ ორთოგრაფიულ მოძველებულ ნიშნებთან ერთად ანტონ კათალიკოზის მიერ დამკვიდრებულ უ-ს ვერ ვხვდებით იესეს „ანდერძის“ არსებულ ხელნაწერებში; რაც შეეხება იესე ოსეს ძეს, იგი როგორც მწერალი, არამც თუ თავისი დროის ქართულ ორთოგრაფიას ფლობდა, არამედ, როგორც მდივან-მწიგნობარი, — მდივან-მწიგნობრული სამწერლობო სტილითა და ორთოგრაფიით უპირისპირდებოდა ანტონ I-ლის სქოლასტიკურ სქოლას; იესე ერთი საუკეთესო მცოდნე იყო თავისი დროის საერო ქართულ სამწერლობო ენისა და ორთოგრაფიისა. იგი ანგარიშს უწყევს და თითქმის თანმიმდევრობით იცავს თავის „ანდერძში“ საერო, ხალხურ (მდივან-მწიგნობრულ) სამეტყველო ენას და ორთოგრაფიას. იესე ოსეს ძე ბარათაშვილი გვევლინება ახალი სალიტერატურო ქართული ენის ერთ-ერთ შორეულ თვალსაჩინო წარმომადგენლად დ. გურამიშვილთან, ბესიკთან და სხვა სახელოვან წინამორბედ და თანამედროვე ქეშმარიტ რეფორმატორებთან ერთად. იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ენა ხალხური ცოცხალი სამეტყველო ენისგან მომდინარეობს. მასში ანდაზებთან და აფორიზმებთან ერთად უხვადაა უკუფენილი ზალხური მეტყველებისათვის დამახასიათებელი მკვეთრი და ლაკონიკური ფრაზეოლოგია.

„ცხოვრება-ანდერძის“ დაზიანებულ ადგილთა აღდგენისათვის

ამის შემდეგ შევჩერდეთ დაზიანებული ტექსტის აღდგენისა და დადგენის ძირითად საკითხებზე. ს. კაკაბაძის აზრით, ტექსტს ძირითადი ნაწილი აკლია მისივე გამოცემის 104, 108—109 გვ-ზე (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. 77, 79, 80—85) და ამ ნაკლულ ადგილთა რაოდენობა 10—11 გვერდს შეიძლება გაუთანაზრდესო. გამომცემელი თავის ამ მოსაზრებას იესეს „ანდერძის“ შემდეგ ცნობაზე ამყარებს: „ოცდაცხრა ფურცელი ამას ზეით გადმოშალეთ და სოფლის სივერაგეს შეიტყობთ“ (იხ. 1913 წ. გამოცემა, გვ. 123; ჩვენი გამოცემა 95, 4). ს. კაკაბაძე აქ შენიშნავს: „ხელნაწერში ამ ორს ადგილს შუა 18 ფურცელია, ნაცვლად 29-სა. აკლია 11 ფურცელი“.

თუ ეს მოსაზრება მართალია, რომ ტექსტის 104, 108 და 109 გვერდები 1913 წ. გამოცემით (იხ. ჩვენი გამოცემა გვ. გვ. 77, 78, 80—85) მხოლოდ 10—11

¹ მაგ. ა) ქარაგმა „კზმა“ (=კათალიკოზმა) გადამწერულს გაუხსნია ასე: „ქიაზმა“, ბ) გადამწერელი თავის გვარს აძლევს რუსულ დაბოლოებას („დავითოვი“).

გვერდი უნდა აკლდეს და მეტი არა, მაშინ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ B და C ხელნაწერები თითქმის მთლიანად აღადგენენ „ანდერძის“ დასახელებულ დაზიანებულ ადგილებს: ვინაიდან „ანდერძის“ „ცისკარის“ და 1913 წლის გამოცემებისათვის ნაკლები ადგილების რაოდენობა, რომელსაც ს. კაკაბაძე თავისი გამოცემის 104, 108 და 109 გვერდზე ასახელებს, B და C ხელნაწერებშია შენონახული და დაახლოებით სწორედ 10—11 ხელნაწერ გვერდზე აღწევს (მაგ. იხ. C ხელნაწერის 81 ფურც. ა გვ. ვიდრე 86 ფურც. ხ გვერდამდე) და აღდგენილია მხოლოდ 109 გვ. 1913 წ. გამოცემით (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 80—85); ამიტომ 1913 წ. გამომცემლის შენიშვნა იმის შესახებ, რომ თითქოს, 108 გვ.ზე „დედანს უნდა აკლდეს რამდენიმე ფურცელი“, არაა სწორი. სინამდვილეში „რამდენიმე ფურცელი“ ზემოთ მითითებულ ადგილს (1913 წ. გამოც. 109 გვ.) რომ აკლია, დღეს უკვე სავსებით აღდგენილია B და C ხელნაწერებით. B ხელნაწერის ერთ-ერთი დეფექტია ისიც, რომ სწორედ იმ ხელნაწერ ფურცლებს შორის, რომლებსაც აკლებს A ხელნაწერი (1913 წ. გამოც. 109 გვ.) ამოხეულია ერთი ფურცელი. ამიტომ სრულიად აღდგენა ამ დიდად დაზიანებულ ადგილისა მხოლოდ B ხელნაწერზე დაყრდნობით არ ხერხდება. სამაგიეროდ C ხელნაწერი მთლიანად აღადგენს B ხელნაწერის ამ დაზიანებულ ადგილს, ესენია: 170 და 171 C ხელნაწერის გვერდები.

ასევე მთლიანად აღდგენილია B და C ხელნაწერების გამოყენების საშუალებით 1913 წელს გამოცემული ტექსტის მეორე, ფრიალ დაზიანებული ადგილი, რომლის შესახებაც ს. კაკაბაძეს წინასიტყვაობაში არაფერი აქვს ნათქვამი. ეს გახლავთ 103—104 გვ. გვ. ჩვენი გამოცემით, ხლო 1913 წ. გამოც. 134 გვ. ამრიგად დასახელებულ ორ ხელნაწერზე დაყრდნობით მოსახერხებელი ხდება „ანდერძის“ ამ დაზიანებული ადგილების მთლიანად აღდგენა.

მაშასადამე, 1913 წლის გამოცემაში დასახელებული 104, 108, 109 და 134 დაზიანებული გვერდები წინამდებარე გამოცემაში სავსებით აღდგენილად უნდა ჩაითვალოს, რაც შეეხება 124 გვ-ს 1913 წლის გამოც. (ჩვენი გამოც. 95 გვ.), რომელსაც ს. კაკაბაძე აგრეთვე დაზიანებულად მიიჩნევს, B და C ხელნაწერებით გამოირკვა, რომ ეს ადგილი ტექსტისა დაზიანებული სრულებით არ არის; „ანდერძის“ ტექსტი აქ გრძელდება, როგორც ქრონოლოგიური, ასევე შინაარსობრივი თანმიმდევრობით (შდრ. ჩვ. გამოც. გვ. 95).

1913 წელს გამოცემულ „ანდერძის“ ტექსტში ნამდვილად არის ფრიალ დაზიანებული სხვა ადგილები, რომელთაც გამომცემელი წინასიტყვაობაში არ ასახელებს; ესაა 134 გვ., რომელიც, ჩვენი აზრით, გვსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებდა გამომცემლისაგან. ამას ცხადყოფს ახლად მიკვლეული B და C ხელნაწერი. მათი საშუალებით, როგორც აღვნიშნეთ, სავსებით მოხერხდა სრულად აღდგენა ასევე ამ დიდად დაზიანებული ადგილისაც.

1. 1913 წელს გამოცემულ „ანდერძის“ ტექსტში არის ადგილები, საიდანაც ნათლად ირკვევა, რომ გამომცემლის მიერ ზემოთ დასახელებულ დაზიანებულ ადგილებს გარდა დანამდვილებით მოიპოვება მთელი რიგი ადგილები.

საიდანაც გარკვევით ჩანს, რომ „ანდერძის“ ტექსტს აკლია, ხოლო გამოცემული ს. კაკაბაძე კი იმათ დღემლით უვლის გვერდს.

მაგ. იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტი უდაოდ დაზიანებული და შერყენილი უნდა იყოს იმ ადგილას, სადაც აღწერილია 1764—1765-იან წლებში ამბავი (1913 წლის გამოც. გვ. 60—61, ჩვ. გამოც. გვ. 44). ამ მოსაზრების სისწორეში გვარწმუნებს „ანდერძის“ ტექსტის შემდეგი ადგილი: „პირველ გაუწყრა წყრომის ღირსთა პაატას, დიმიტრის და მაშინ კინნლა სიკუდილად მიმცა. განაჩენი არ დაგიწერიაო. დაწერილი იყო კეშმარიტად. ეს ხომ თვით ეულად დამიწერია ზემორე მის ადგილსო“, —გვაუწყებს იესე (ს. კაკაბაძის გამოც. გვ. 93, ჩვ. გამოც. გვ. 68). სინამდვილეში ეს ამბავი არ არის „დაწერილი ზემორე მის ადგილს“. 1913 წლის გამოცემულს თავის გამოცემაში არ მიუქცევია ყურადღება ამ უაღრესად საინტერესო ფაქტისათვის (აღსანიშნავია, რომ ამ განაჩენის ტექსტს, პაატასა და მისი დასის დასჯის შესახებ, ჩვენამდე საერთოდ არ მოუღწევია).

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ „ანდერძის“ ტექსტს ამ შემთხვევაშიაც უნდა აკლდეს რამდენიმე გვერდი, ოღონდ მისი აღდგენა, სამწუხაროდ, ახლად მიკვლეული ორი ხელნაწერთაც არ ხერხდება.

სამწუხაროდ, ავტორი (რა თქმა უნდა არა შემთხვევით) მეტად მკრთალად აღწერს 1764 წლიდან 1767 წლამდე ქართლ-კახეთში მომხდარ ამბებს. სინამდვილეში კი ირკვევა, რომ მას შედარებით ვრცლად ჰქონია აღწერილი ეს პერიოდიც. ამაში გვარწმუნებს „ანდერძის“ ტექსტის მოტანილი ადგილი. მასასადავს, დასტურდება, რომ იესეს აღუწერია და „ანდერძში“ შეუტანია 1765 წ. პაატა ბატონიშვილის დასის შეთქმულება, ე. წ. „მარკოზაშვილის დარბაზის“ წვერთა ბოროტი საქმიანობა, და მათი დასჯა, განაჩენითურთ; საყურადღებოა, რომ ეს განაჩენი თვით იესეს დაუწერია, და საჭიროდ დაუნახავს „ანდერძში“ შეეტანა „ზემოვრე მის ადგილს“; არსებულ ხელნაწერებში კი არსად არაა ეს ისტორიული მნიშვნელობის ამბები აღწერილი. იმის მეორე საკითხი: ზუსტად მაინც რა ადგილს უნდა ყოფილიყო ხელნაწერ ტექსტში ავტორის მიერ იგი შეტანილი? ჩვენ ვიცით, რომ იესე თავის „ანდერძში“ ქრონოლოგიური თანამიმდევრობას თითქმის არასოდეს არ ღალატობს. ამასთან ერთად ისიც ვიცით, რომ პაატას დასჯა თავისი დასით 1765 წ. მოხდა¹. მასასადავს, უნდა ყოფილიყო ეს ამბავი აღწერილი სწორედ იქ, სადაც აღწერილია 1764—65 წლ. ამბები (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. გვ. 60—61; ჩვენი გამოცემის 44 გვ-ზე).

რით უნდა აიხსნას, რომ ეს უაღრესად საინტერესო ადგილი არ შემოუნახავს არსებულ ხელნაწერებს? საფიქრებელია, რომ იგი პოლიტიკუ-

¹ პაატას განდგომის და მისი დასჯის განაჩენის შესახებ შევიძლია გარკვეული წარმოდგენა ვიქონიოთ ალ. ჯამბაკურ-ორბელიანის დედის, თეკლე ბატონიშვილის, მოგონებებით (იხ. ურნალ „ციცკოსი“ 1859 წ. № 4 აპრილის თვის) ასევე მდივანბეგ ზერხულოძის საინტერესო ცნობით ამ ფაქტის შესახებ (იხ. „ქართლის ცხოვრება“ ხ. კვიციანიძის გამოც. გვ. 284—285) და პლ. იოსელიანის მიხედვით („Описание древностей города Тифлиса, გვ. 200) და სხვ. მაგრამ თვით განაჩენის ტექსტს იმ სახით, როგორადაც იგი იესე ბარათაშვილს უნდა ჰქონოდა შედგენილი, ჩვენამდე არ მოუღწევია.

რი ვითარებით და ან სხვა მოსაზრებებით აღრიდნევე იყო ამოგდებული „ანდერძის“ ტექსტიდან, იქნებ თვით იესეს მიერ, ან შემდეგში იესეს შვილების მიერ. იესე ამავე აბზაცში ეხება რა პაატას დასჯის განაჩენის დაწერის საკითხს, იქვე ამბობს: „ამერიცა“... (იხ. 44,23 და შენიშენა). მართლაც, რომ დიდადა ეს ადგილი არეული. ჩანს „ცენზორის“ ვაბედულ ხელს თავისუფლად უმოქმედია აქ, მაგრამ პაატას განდგომის ამბის ცვალი „ანდერძში“ სავსებით მაინც ვერ მოუსპია. 1913 წ. გამოცემა გვერდს უვლის „ანდერძის“ ტექსტის დადგენასთან უშუალოდ დაკავშირებულ ამ უაღრესად საყურადღებო მოვლენას.

2. პაატას დასის განდგომის და დასჯის ამბავი, ამრიგად, აღრიდნევე მოუსპიათ „ანდერძის“ სრულ ტექსტში. ამგვარი „ცენზურა“ შემდეგშიც განუცდილია ტექსტს (უკეთ რომ ვთქვათ, ზოგიერთ ხელნაწერს). ამ მოსაზრებას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ ხელნაწერ A-ს (1913 წლის გამოცემა რომ ემყარება) განსხვავებით B-და C-საგან თანამიმდევრობით არ შემოუნახავს ცნობა იესეს შვილების ნამდვილი წოდებრივი თუ სოციალური ჩამომავლობისა; ე. ი. იმის შესახებ, რომ ისინი იყვნენ უგვარონი, ჩამომავლობით სრონელი ხუციშვილები, ყმები თბილელისა. ეს უქანასკნელი დამაფიქრებელი და უაღრესად საინტერესო მოვლენაა. B და C ხელნაწერებში ჩვენ ორ ადგილას ვხვდებით ცნობებს: „თბილელის ყმანი იყავით და ხუცისშვილები“ (ჩვენი გამოც. 50,26) და ან კიდევ „სიონელის ხუციშვილებსა“ (ჩვენი გამოც. 97,12) მიმართავს თვით იესე შვიდებს. A ხელნაწერში ეს და მსგავსი ადგილები არც ერთხელ არ გვხვდება. რით შეიძლება აგხსნათ ეს მდგომარეობა? უღაია, რომ იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის შთამომავლობამ „რედაქცია“ გაუკეთა „ანდერძის“ ნუსხას იმ თვალსაზრისითაც, რომ მოპოვებული და ბრძოლით დამკვიდრებული თავადობა, — ბარათაშვილობა, — ისევ სადაოდ არ ქცეულიყო; ამიტომ საკირო იყო მოსპობა ზემოთ წარმოდგენილ „დამამკვიდრებელ“ მნიშვნელობის მქონე უწყებულებებისა მამისაგან შვილებისადმი დატოვებულ საოჯახო ანდერძშიაც კი. ეს ასეც მოხდა, მაგრამ ჩანს იესეს „ანდერძი“ აღრიდნევე გავრცელდა, გამრავლდა იგი ხელნაწერების სახით და სხვა ხელნაწერებში მისი აღმოცენა შეუძლებელი შეიქნა და ჩვენამდე მოაღწია იმ სახით, როგორაც ჩვენ მას B და C ხელნაწერ ტექსტებში ვხვდებით. აქვე საგულისხმოა ისიც, რომ „ანდერძის“ თავისებურ რედაქციას ეწეოდნენ თვით გადამწერები B და C ხელნაწერებისა.

ამგვარმა „ცენზურამ“ და რედაქციამ მაინც ვერ იხსნა იესეს მრავალრიცხოვანი შვილები იმ ხანგრძლივ და მეტად დაძაბულ სასამართლო დავისაგან, რომელიც 1820 წელს აღძრა ნამდვილმა 7-მა ბარათაშვილმა იესეს შთამომავლობის, როგორც ნატყუარ ნატყუარ ბარათაშვილების, წინააღმდეგ. დავის და ძიების ძირითადი საგანი იყო: იესე ოსეს ძის შვილები ნამდვილად წინაარსებობდნენ გვარად ბარათაშვილები, თუ ნატყუარობით, ან მიმკლავრებით მისი-აკუთრეს თავადობა და ეს გვარი? 1820 წლიდან მოკიდებული 1839 წლამდე და შემდეგშიც, 1850-იან წლებამდე, საქმეს არჩევდა Грузино-Имеретинское дворянске депутатское собрание“; საბოლოოდ, იესეს შვილები ზაზა და დავითი და შვილშვილი ალექსანდრე დავითის ძე აღწევენ გამარჯვებას — სამარა-

დისოდ იმკვიდრებენ მამისა და პაპის (იესეს) ღვაწლით მონაპოვარ თავადობას, ბარათაშვილობას, საქ. ცენტრალურ სახელმწიფო საისტორიო არქივში დაცულია მთელი საქმე წლების მანძილზე გაკვიანურებულ ამ დავისა¹.

3. „ანდერძის“ ტექსტს აგრეთვე რომ აკლია და დახიანებულია, ამაში გვარწმუნებს სხვა ადგილიც, სადაც იესე წერს: „გულისგმა ყავთ შვილნო ჩემნო: ეს მამულები ასე შევკრიბე, რომელიც რიგით მოგახსენე, ნასყიდობა თავთავის ადგილს. ერთი სათავადო ბატონის წყალობა, მეორე სათავადო და ღურნუჯი“ (1913 წლის გამოც. გვ. 67; ჩვენი გამოც. გვ. 49). იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ჩვენთვის ცნობილ ზემოდასახელებულ ტექსტში, მართალია, „რიგითა“ მოხსენებული ნასყიდობა თავთავის ადგილს „ერთი სათავადო“ მამულებისა; რომელიც იესეს შეუყიდა, მაგრამ ვერსად ვერ ვხვდებით ცნობას — „ბატონის (ერეკლე მეფის) წყალობას მეორე სათავადო და ღურნუჯის“ შესახებ. მიუხედავად ამისა, აღნიშნულს გარდა იესე „ანდერძის“ სხვა ადგილსაც არაერთგზის აგრძელებს საუბარს და იხსენიებს „ბატონის წყალობას და ღურნუჯს“. მაგ., მეფე ერეკლე მეორის 1776 წლის 13 ივნისის ბრძანებაში იესეს წახდენის შესახებ მეორე მუხლში ნათქვამია: „ჩვენი ბოძებული მამულები გამოკრთოსო“, (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 98; ჩვ. გამოც. 72, 25). „ანდერძიდან“ ჩვენ ეტყობილობთ, რომ ერეკლე მეორის მიერ იესესადმი ბოძებული მამული უდრიდა „ერთ სათავადოს და ღურნუჯს“. იქ, სადაც აღრიცხავს იესე მის მიერ ნაყიდ მამულებს (იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 51), ასახელებს ისეთებსაც, რომელთა ნასყიდობის შესახებ ჩვენ „ანდერძის“ ტექსტიდან ვერაფერს შევიტყობთ, ესენია: ვარდის ჭალა მთლად, ატამეთი მთლად, მენქალისი მთლად, აბანო მთლად. ხოლო ღურნუჯი, ვიცით, რომ ერეკლემ უწყალობა. ზემოდასახელებული სოფლები ერეკლეს მიერ იესესადმი წყალობით მიცემული მამულებია, რომელთა ფართობი „ერთ სათავადოს“ უდრიდა.

1778 წ. თებერვლის 10—15 რიცხვებში ერეკლე შეიწყნარებს მამულები-საგან გაძარცვულ იესეს და უბრუნებს უკანვე ყოველივეს, რაც განაჩენით წაართვა. მხოლოდ „ღურნუჯი და საბეგაანო ერთს წიგნად იყო დაწერილი. ეს კი არ იქნებაო. ის კი დაეჭირა, არ ებოძა“—გვაუწყებს იესე. ამრიგად, აქ ირკვევა, რომ ერეკლეს მიერ იესესადმი ნაწყალობე „ერთ სათავადოს“ მამულს სხვაგვარად „საბეგაანო“ ეწოდებოდა (1913 წლის გამოც. გვ. 109; ჩვ. გამოც. 85, 4). იესე ბევრს ცდილობდა „საბეგაანოს და ღურნუჯის“ უკან დაბრუნებისათვის, და, როგორც იქნა, 1778 წ. გიორგობის თვის 26-ს მიზანს მიალწევს და მიიღებს უკანვე ერეკლე მეფისაგან წართმეულ „საბეგაანოს მთლად“ და თანაც დასძენს:—„დიდად მიამაო“ (1913 გამოც. გვ. 116; ჩვ. გამოცემში 89, 33). მაგრამ იესემ ვერ მიიღო „ღურნუჯი“. იქნებ ამით აიხსნებოდეს, როცა იგი შეიღებს აუწყებს: „უშამულომ მამული გიშოეთ და დღეს ადგილი გაქვთ ერთის

¹ მტკიცდება, რომ ჯერ კიდევ 1770-იან წლებში იესე „თავად ბარათაშვილად“ იწოდებოდა. მაგ., ლეონ ბატონიშვილის მიერ პეტერბურგიდან გააუზახენილი ბარათი იესესადმი ასეა დასათურებული: „Сятельному князю мѣшчану Васею Баратаю“. იგი დათარიღებულია 1773 წ. აგვისტოს 14-ით. თარგმნილია ქართულიდან (იხ. საქ. ცსსა ფ. 111, საქ. 115).

თავადისა“ (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 126, ჩვ. გამოც. გვ. 97, 12). ჩვენ ხომ ვიცით, რომ იესე „ორი სათავადო“ ფართობის მიწაწყალს ჰფლობდა? ირკვევა, რომ იესეს სამფლობელო „ორ სათავადოს“ ღურნუკის გარეშე არ შეადგენდა. თავისთავად გამოსარკვევია „სათავადო სივრცის“ მიწაწყალის პრობლემა.

1783 წ. მდივანბეგი იესე ისევე ღურნუკის და სამკვიდრო სახელო მდივნობის დაბრუნების შესახებ ზრუნავს, რომელიც 1776 წ. განაჩენით წაერთვამას (1913 წლის გამოც. გვ. 133; ჩვენი გამოც. 102, 15). 1786 წ. თებერვლის: 27-ს, იესემ დაიბრუნა სამკვიდრო სახელო „მდივნობა“, მაგრამ ღურნუკის უკანვე მიღება მინაც ვერ მოახერხა (1913 წლის გამოც. გვ. 137; ჩვ. გამოც. 106, 25).

საინტერესოა ვიცოდეთ: როდის, რა პირობებში და რა საბუთით მიიღო იესემ მეფის წყალობა „საბეგაანო და ღურნუკი“? ხელნაწერები ამ საკითხის შესახებ სდუმან და არაფერს გვაუწყებენ. ტექსტის ამ დეფექტს ასწორებს საქ. ცენტრარქივის ძველი საბუთების ფონდში აღმოჩენილი ერთი საბუთი, საიდანაც ირკვევა, რომ მეფის წყალობა იესეს საბეგაანოსა და ღურნუკის ბოძების შესახებ 1768 წ. 1 ივლისის წყალობის წიგნი მოვლენია. იგი (ღურნუკი და საბეგაანო) მართლაც „ერთ წიგნადაა“ დაწერილი¹ (ამ საბუთის ტექსტი იხ. წინამდებარე გამოცემის 49 გვ-ზე სქოლიოში).

ისმის საკითხი: რატომ არ შემოუნახავს იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ არსებულ ხელნაწერებს დოკუმენტი ამ უპატივსაღ მნიშვნელოვანი მამულების წყალობისა, შაშინ, როცა მასში შესყიდულ მცირე ფართობის მამულების წყალობისა, ვრცლადაა აწერილი, და თითქმის უცვლელადაა შეტანილი „ანდერძში“. უნდა ვიფიქროთ, რომ „ანდერძის“ ტექსტში, იესეს შთამომავლობამ, ეს, ადგილიც მოსპო, რა ამოქმედებდათ მათ? მისწრაფება და ზრახვა, განემტკიცებიათ იურიდიული უფლებები მაშისაგან ნამემკვიდრევი მიწაწყალზე, იესეს შთამომავლობა 1917 წ. რევოლუციამდე ჰფლობდა მთელ საბეგაანოს—მენქალის ატამეთს და სხვ.²

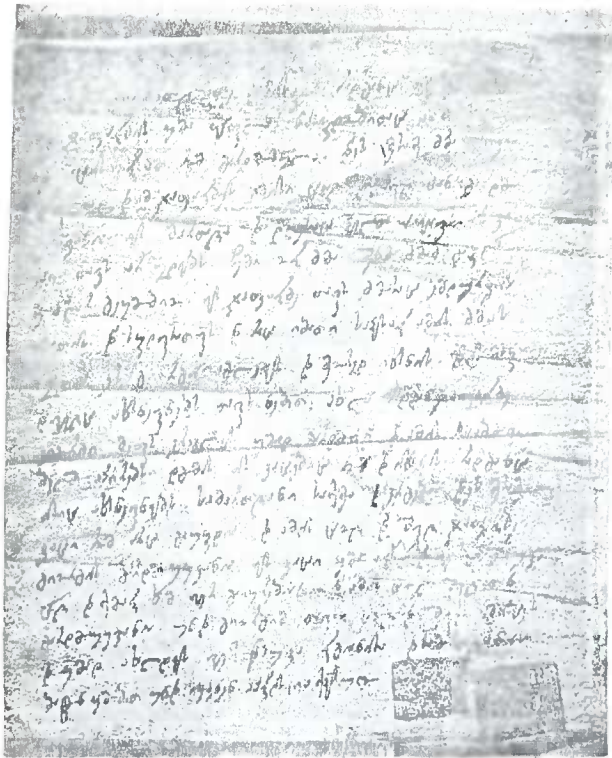
იესე ოსეს ძის შთამომავლობამ მისი „ანდერძის“ ტექსტი „გაწმინდა“ ყოველგვარი მსგავს „გაუფებრობათაგან“, როგორცაა, მაგ. „სიონელი ხუცის-შვილები“, „ტფილელის ყმები იყავით“—ო და სხვა შვილებს რომ მიმართავს და ასევე მეფისაგან მუქთად ნაჩუქებ—ნაწყალობევი მამულების „საბეგაანოს და ღურნუკის“ შემონარჩუნებულ ცნობებისაგანაც.

თავდაპირველად, ავტორის მიერ საღ უნდა ყოფილიყო „ანდერძის“ ტექსტში ჩართული მეფე ერეკლეს წყალობის წიგნი საბეგაანოს და ღურ-

¹ საქართველოს ცენტრარქივის ძველი საბუთების წიგნი № 26.

² იესეს შორეული შთამომავალი, მთხუცი ნიკოლოზ ბარათაშვილი, რომელსაც პირადად შეეხვები სოფ. ბორბალოში 1933 წ., წინაპრებისაგანვე შთაგონებული იმით ამაყობდა, რომ, მართალია, დიდი მემამულენი ვიყავით, მაგრამ სულ ფულით უყიდიო ჩემს მამაპაპას და მუქთად მეფე რომ უწყალობებდა თურმე, იმასაც კი არ აიღებდაო. (იხ. ჩემი სამეცნიერო მივლინების ანგარიში, დაიბეჭდა ენიმკის მოამბეში, ტ. I V, გვ. 383—7, 1939 წ.).

გიმევიდრების და სისხლიც მათი გდიოდეს“-ო (1913 წლის გამოც. გვ. 58; ჩვ. გამოც. გვ. 42). საქ. ცენტრალურ სახელმწიფო საისტორიო არქივში დაცულია ამ საბუთის სრული ტექსტის მხოლოდ რუსული თარგმანი¹.



2. იესე ბარათაშვილის ავტოგრაფი
(დაცულია თელავის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში)

საბუთებიდან და ანდერძის ტექსტიდან ვიცით, რომ იესეს ბარათაშვილებსაგან მამული არ უყვია. მან მიიღო მხოლოდ „საბეგაანო“ (ბეგა ბარათაშვილის სამფლობელო) მეფის წყალობით 1768 წ. ხოლო როგორ მოხდა, რომ მან 1764 წ. (4 წლით ადრე) მიიღო „სისხლის დენა“ და დამკვიდრა ბარათაშვილის გვარი? აქ ან ანაქრონიზმია ან კიდევ იმის შედეგი, რომ იესე „ანდერძის“ წერას 1768 წელს შეუდგა, როცა მას 40 წელი შეუსრულდა (1913 წლის გამოც. გვ. 1; ჩვ. გამოც. გვ. 1,10); ამ დროს კი „საბეგაანოს“ წყალობის აქტი უკვე მომზადარი იყო; საფიქრებელია ისიც, რომ ამ უადრესად მნიშვნელოვანმა აქტმა ქონების მოყვარულ იესეს, სხვა მომენტებთან ერთად, ააღიშრა სურვილი „ანდერძის“ წერისა. იქნებ ასეც მოხდა, მაგრამ ეს დიდი მნიშვნელობის

¹ ფონდი 117, საქ. 115, გვ. 4.

ფაქტი ობიექტურად არ აისახა ძეგლში შთამომავლობისათვის საკუთრების უფლებების ხელუსლებლობის მიზნით. იესე „ანდერძში“ ერთგან შეიღებს აუწყებს: „მამული სადაო“ არაეისი მაქეს... მაგრამ საბარათაშვილოს კაცთან მშვილობა გირჩევნიათ, შერიგდით, ნახევარი თქვენ და ნახევარი იმას... სხვა სადაო არა გამიშვია რა“ (1913 წლის გამოც. გვ. 132; ჩე. გამოც. 101,24). ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ აქ ბეგა ბარათაშვილის (ე. წ. „საბეგაანო“-ს) განაყოფი „გერმანოზიან“ ბარათაშვილი და მისი შთამომავალი გაუჩნდა მოცილედ იესეს 1780-იან წლებში, ე. ი. მას შემდეგ, რაც საბეგაანო დაიბრუნა? (დაიბრუნა კი 1778 წ.). ჩვენ ვიცით, რომ საბეგაანო, განაჩენის ძალით, რამდენიმე წლით იესეს წართმეული ჰქონდა. საფიქრებელია ისიც, რომ ამ პერიოდში ბეგა ბარათაშვილის განაყოფი, გერმანოზიან ბარათაშვილი და მისივე ჩამომავალი, შეეცადნენ მემკვიდრეობითი უფლების აღდგენას „საბეგაანოს“ მიწა-წყალზე; ჩანს, რამდენადმე იგი დაიმკვიდრდეს კიდევ. მაგრამ 1778 წლიდან, ე. ი. მას შემდეგ, რაც ერეკლე მეორე იესეს უბრუნებს „საბეგაანოს წყალობის წიგნს“, ირკვევა იესემ სამეფო ხელისუფლების დახმარებითვე აღადგინა ამ „ერთ სათავადო“ მამულში თავისი მფლობელობის უფლებები, მაგრამ დაეა საბოლოოდ მაინც ვერ მოისპო. იესე ანდერძად უტოვებს შვილებს, რომ ნუ გაამწვავებენ დავას, „საბარათაშვილოს კაცებთან მშვიდობა გირჩევნიათ, შერიგდითო“. რაც შეეხება ფაქტს, რომ ჯერ კიდევ იესეს სიცოცხლეშივე იესეს და ბარათაშვილების კაცებთან მამულების დასაკუთრებისათვის დაეა ყოფილა გამძაფრებული, ამაში ხომ საფუძვლიანად გვარწმუნებს იესეს უწყებულება შვილებისადმი: „მამულე ბი სხვა სადაო არა გამიშვიარა“-ო. ამიტომაც საფიქრებელი, რომ საბეგაანოს მუქთად ბოძების, შეუსყიდველად ხელში ჩაგდების ფაქტი, იესეს ანდერძიდან ამოშალა იესეს შთამომავლობამ ქონებრივ წოდებრივ მდგომარეობისა და უფლება-მოსილების შენარჩუნების მიზნით; იგულისხმება, რომ იესეს შთამომავლობასა და ნამდვილ 7 ბარათაშვილთა შორის შემდეგში წარმოებულ ხანგრძლივი დავის საფუძველი იესეს სიცოცხლეშივე ყოფილა მოცემული.



3. იესე ბარათაშვილის ბეჭდით წარწერით: „უმი ესეცა წარვლის“

4. ამასთანავე გასსაკუთრებით საყურადღებოა იესეს დაურიდებელი და მამხილებელი მიმართვა თავის „უიმედო“ შვილებისადმი; ჩიცხეს შთამომავლობას, როგორც ირკვევა, მოგვიანებით, ეს ადგილიც ამოუღდია „ანდერძიდან“. აი, ეს ადგილიც, რომელიც B და C ხელნაწერებს შემოუნახავს: „შეღონო! გაწყენ თავს და მოგახსენებ: ჩემის ცოდვით ასეთი ხომ არავინ გამოხვედით, რომ მეცნერება მიგელოთ, მაგრამ ეს ხომ ბუნების წესია იცოდეთ, სიტყვიერნი დავიბადენით და სიტყვიერს გონებაც უნდა ჰქონდეს და გონებიანს ხომ ეს შეენის, თავისის სარჩო და სასიცოცხლო მოიგონოს და ეცადოს, თორემ მგრ-

შიშველი სწორეთ თქვენ ხართ, და თუ ღმერთი გამოგაბრუნებსთ, სასწაული იქნება“ (იხ. „ანდერძის“ ჩვენი გამოც. გვ. 103). მსგავსი მაგალითების მოტანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ, ვფიქრობ, აღნიშნულიც საკმარისია იმის ნათელსაყოფად, თუ იესეს „ანდერძმა“, როგორც საოჯახო დოკუმენტმა, რა მიზეზებისა გამო და რა თვალსაზრისით ვანიცადა რედაქცია თვით იესეს და მისი შთამომავლობისაგან.

* * *

1913 წელს გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტი დეფექტურია სხვა მრავალ შემთხვევაშიც. ამათგან შევჩერდებით აქ მხოლოდ რამდენიმეზე. მაგ., 14 და 15 გვ. გვ. (ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 9—10) გარდა იმისა, რომ ტექსტი დეფექტურია, არეულიცა და გაუგებარიც, შეიცავს ისტორიული ხასიათის უხეშ შეცდომასაც.

1. მე-14 გვ-ზე წერია: „ქრისტეშობის 8, ქორონიკონს 435 (1747 წ.) ნადირ შაჰის წყრომა მოვიდა საქართველოზე“ (ჩვ. გამოც. 9 გვ.), ხოლო იქვე მე-15 გვერდზე წერია: ნადირ შაჰს „მრავალის უბრალოს სისხლის ღვრისაგან ღმერთმან საფარველი აძხადა. მოკლეს 435 (1747) 9 მაისსო“. (ჩვენი გამოც. გვ. 10). გამოდის, რომ ჯერ მოუკლავთ ნადირ-შაჰი, მისი სიკვდილიდან 7 თვე გასულა, და ამის შემდეგ მოუვლენია მას რისხვა საქართველოზე. ასეთი უაზრობა ფაქტიურად ერთ აბზაცშია შეწყნარებული, და მის შესახებ გამომცემელს შენიშვნაც კი არ გაუკეთებია. სინამდვილეში ირკვევა: ა) 1747 წ. ქრისტეშობის 8-ს ნადირ შაჰის წყრომა კი არ მოსულა საქართველოზე, არამედ იესე ოსენ ძე „ქალაქს“, ანუ თბილისში ჩამოსულა; ბ). თებერვლის 6 (იმავე 1747 წელს) იესე ოსენ ძეს ჯვარი კი არ დაუწერია ჩაჩიკაშვილის ქალზე (როგორც ეს 1913 წლის გამოცემაშია), არამედ საქართველოს მოვლენია ნადირ-შაჰის წყრომა. მხოლოდ ასე წაკითხულ ტექსტში ყველა აქ აღნიშნული თარიღები ემთხვევიან სხვა ისტორიულ წყაროთა ცნობებს, ზოგჯერ ავსებენ მათ და გასაგებს ხდიან.

საყურადღებოა ისიც, რომ აქვე (ტექსტის ამ ადგილს) გვხვდება მეტად საინტერესო ბიოგრაფიული მნიშვნელობის ცნობები იესეს შესახებ, რომელიც აგრეთვე უცნობია არსებულ გამოცემებისათვის. ამიტომ საჭიროდ ვთვლით მთლიანად მოვიყვანოთ აქ ეს ადგილი: „მცირეს ხანს იქ ვიყავ, მერამე წამოველ, კთალიკოსის ანტონისაგან დიაკვნად ვეკურთხე და ზამთრის პირს ქალაქს ჩამოვედი თქრისტეს შობის 8. ქქს ულე (435, (1747 წ.) თებერვლის 6) ნადირ შაჰს წყრომა მოვიდა საქართველოზედ“... და სხვა. ამრიგად, ჩვენ დავრწმუნდით ამ თითქოს „უშინშენელო“ შესწორებას, თუ როგორი არსებითი შესწორება შეაქვს „ანდერძის“ ტექსტის სწორად დადგენისა და გაგებისათვის (იხ. 1913 წლის გამოც. 14 და 15 გვ. გვ. და შეად. ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 9—10).

2. კიდევ უფრო უარესადაა ტექსტი არეული 1913 წლის გამოცემის მე-60 გვ-ზე (შეად. ჩვ. გამოც. გვ. გვ. 43—44). ჩვენს განკარგულებაში მყოფ ორი ხელნაწერით კარგად ხერხდება ამ დამახინჯებული ადგილების სწორად აღდგენა. ნათქვამის ნათელსაყოფად მოვიყვანოთ პარალელური ტექსტები წინამდებარე და 1913 წლის გამოცემებიდან:

წინამდებარე გამოცემით

„ცოტა მივეც თუ ბევრი ამ დროს ყველა ბევრია. მაგრამ ღმერთი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მიწახავს გასყიდული, მეტი მიმიცია და ნაკლები არა. თვითონ ახალშენი აშენებული და მზა მოსავლიანი. როგორც მიყიდა, იმისი ნაკლებად თვითო და თვითო სოლოღაშვილის სოფლები არ მიყიდა, მეტიც მიმიცია. იაკობ მამამთავრისა წაიკითხეთ, ეს უფრო დიდი წინადადებაა. იაკობ მამად-მთავარმა პირმშობეა ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარავინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაჭრო იყო.

ქორანიკონს 452 (1764) იანერის 5, დიად მიქეს ჩხიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საგინაშვილმა როსტომ მომყიდა თავის კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის პირზე სასახლის ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილს დამიწერინა და მომცა.

პირდაპირ ტბის მამის ჩემის ნასყიდი ვენახია, ჩემი და ჩემის ძმის იოანეს სანახევროა, იქედამ იმას კარგად იმუშავებს. სასახლის ადგილი კარგია, მდინარე წყალია; კარის მიწად და მოედნად ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნადან მოიტანს. მე ასე ვიფიქრე და როგორც გერჩიოსთ, ისე ქმენით. ტავნაგეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომა რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქვს და არ შესწუხდეთ (გვ. 43—44).

„ანდერძის“ 1913 წლის გამომცემელი ღუმლით უვლის გვერდს ესოდენ დაძახინჯებულ ადგილს და ვერც კი ამჩნევს; ტექსტში აქ და ამის მსგავს სხვა ადგილებში, ჩვენის აზრით, ყველაფერი რიგზე არ უნდა იყოს.

1913 წ. გამოცემით

„ცოტა იმცნეთ, ეს უფრო დიდი წინადადებაა, იაკობ მამად-მთავარმა პირმშობეა ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარავინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაჭრო იყო. ქორანიკონს 452 იენისს 5. დიად მიქეს ჩხიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საგინაშვილმა როსტომ მომყიდა თავისს კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის. პირზე სასახლის ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილს დამიწერინა და მომცა. პირდაპირ ტბის, მამის ჩემის ნასყიდი ვენახია, ჩემი და ჩემის ძმის იოანეს სანახევროა, იქედამ იმას კარგად იმუშავებს. სასახლის ადგილი კარგია, მდინარე წყალია, კარის მიწად და მოედნით ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნადან მოიტანს.

მე ასე ვიფიქრე და როგორც გერჩიოსთ, ისე ქმენით. ტავნაგეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომა რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქვს და არ შესწუხდეთ. ესეც თუ ბევრი ამ დროს ყველა ბევრია. მაგრამ ღმერთი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მიწახავს გასყიდული, მეტი მიმიცია და ნაკლები არა, თვითონ ახალშენებულ და მზა მოსავლიანი როგორც მიყიდა იმის ნაკლებად თვითო და თვითო სოლოღაშვილის სოფლები არ მიყიდა, მეტიც მიმიცია, იაკობ მამად-მთავრისა-წაიკითხეთ (გვ. 60—61).

აი, კიდევ ერთი მაგალითი 1913 წლის გამოცემაში, სადაც ტექსტის შინაარსობრივი აღრევა-შეუსაბამობაა.

წინამდებარე გამოცემით

ქორანიკონს 436 (1748 წ.) აპრილს აბდულაბეგს დაუმარცხდა; ამირ-ასლან-ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს კაცნი. მეფემ ერეკლემ დაღა ცოტას ჯარით დაუმარცხა, გააქცია და დიდი ალაფი იშოვეს. ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უდგნენ (გვ. 11).

1913 წლის გამოცემაში ხშირად აღრევას და დამახინჯებას. მაგალითად:

წინამდებარე გამოცემით

„თამაზხან მულამში გახელმწიფდა, ნადირ-შაჰ დირქვა 424 (1736 წ.) მარტს წავიდა, ყანდაარი აილო, ინდოეთს წავიდა; აქ სპასალარმა აღირბეჟანი შეიყარა ჭარზედ, ქორანიკონს 425 (1737 წ.) ენკენისთვეს მოვიდა სპასალარი, ღვიზობისთვის 27 მოკლეს (გვ. 4).

1913 წ. გამოცემით

ქორანიკონს 436 (1748 წ.) აბდულაბეგს დაუმარცხდა აპრილს ასლან-ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს კაცნი; მეფემ ერეკლემ დაღა ცოტას ჯარით დაუმარცხა. გააქცია და დიდი ალაფი იშოვეს. ამირ ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უდგნენ (გვ. 16).

აქეს ადგილი ისტორიული ფაქტების

1913 წ. გამოცემით

ქორანიკონს 425 (1737 წ.) თამაზხან მულამში გახელმწიფდა, ნადირ-შაჰ დირქვა, 424 (1736 წ.) მარტს წავიდა, ყანდაარი აილო, ინდოეთს წავიდა. აქ სპასალარმა აღირბეჟანი შეიყარა ჭარზე ენკენისთვეს მოვიდა სპასალარი ღვიზობისთვის 27 მოკლეს (იხ. გვ. გვ. 7—8).

აქ, როგორც ამაში მკითხველი დარწმუნდება, საქმე გვაქვს უკვე ცნობილი ისტორიული ფაქტების და თარიღების აღრევასთან. მოთანილი მაგალითები, ვფიქრობ, საკმარისია და დანარჩენებზე აქ სიტყვას აღარ გვაგვარებულვით, რადგან ტექსტის დადგენისას მსგავს ადგილებს გზადაგზა ჩვენ სქოლიოებში ყველგან ვასწორებთ.

3. „ანდერძის“ ახლად მიკვლეული ხელნაწერების საშუალებით ხერხდება არსებულ გამოცემებში დამახინჯებულ მთელი რიგი სიტყვების და წინადადებების სისწორით აღდგენა. მაგალითისათვის რამდენიმეზე ჩვენ ზემოთ მივუთითებდით.

„ტფილისის ყმანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები ამდენი“... (იხ. 68 გვ.; შეად. ჩვენი გამოც. გვ. 50). „რად გაიქცევი და არავინ გპატიჟობს“ ნაცვლად „რათ დაიფიცავ და ვინ გპატიჟობს“ (იხ. 113 გვ.; შდრ. ჩვენი გამოც. გვ. 87). გამოტოვებულია „იქ მყვანდა, აიყარა, ჩამოვიდა“ (იხ. 1913 წ. გამოც. გვ. 124; ჩვენი გამოც. გვ. 95), აგრეთვე გამოტოვებულია „სიონელის ხუცის შვილსა“ და სხვ. ასევე ხშირია გეოგრაფიული და საკუთარი სახელების დამახინჯება და კორექტურულ შეცდომებსაც არაიშვიათად აქვს ადგილი. შეეჩერდეთ რამდენიმეზე:

1913 წლის გამოცემით არის:	წინამდებარე გამოცემაში ასეა გასწორებული:
35 გვერდზე შეიღობაში	შეიღობაში 24,29
60 " იმცნეთ	მივეც 43,33
70 " ატაგეთი	ატამეთი 51,29
115 " აზრისა	არზისა 89,17
134 " რუსიღამ	რუსიღამ 103,6
136 " დღე და ღამ	დღე და დღე 115,16

და სხვა მრავალი, რომელთა ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა (სქოლიოებში ყველა მათგანი აღნუსხული გვაქვს).

1913 წ. გამოცემაში ტოპონიმიკურ და საკუთარ სახელთა დამახინჯების ერთ მაგალითს მოვიყვანო სანიმუშოდ:

„ზეით ქრისტეს ჯვარს წინ მიწები ღოუბნურია, ელთავან მოსყიდულია“ (1913 წ. გამოც. გვ. 107; ჩვენი გამოც. 79,4). ამრიგად, 1913 წ. გამოცემით გამოდის, რომ თითქოს თათრის ელები ფლობდენ მიწას „ღოუბანში“, ქრისტეს ჯვარ წინ“ და ამ ელთავან იყიდა იესემ ეს მიწები, მაშინ, როცა სინამდვილეში სწორედ წაკითხულ ტექსტში წერია: „ღოუბნელთაგან მოსყიდულია“. 1913 წ. გამოცემით გამოდის, რომ სოფ. ღოუბანს თათრის ელები ფლობდენ მე-18 საუკუნის მიწურულს;—ამ მაგალითიდანაც კარგად დასტურდება ნამდვილი გაყალბება ისტორიული ფაქტისა, რასაც ადგილი აქვს დასახელებულ გამოცემაში. შესაგისი მაგალითების მოყვანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ აქ ჩვენ ზემოთქმულით დავკმაყოფილდებით¹.

რა მოგვცა B და C ხელნაწერებმა?

B და C ხელნაწერების წყალობით მოსახერხებელი გახდა იესეს „ანდერძის“ ტექსტის ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილების აღდგენა, რომლებსაც მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვთ საქართველოს ისტორიის მთელი რიგი ბუნდოვანი საკითხების გაშუქებისათვის.

ასეთებია: 1. ქსნის ერისთავის გიორგის განდგომა და უკანასკნელის დამარცხება მეფე ერეკლეს მიერ; 2. მეფე ერეკლეს გამგზავრება თბილისიდან ქსანზე 1778 წ. იანვრის 17-ს, უზად მუხრანში დარბაისელთა შეყრა და მათთან თათბირის გამართვა ქსნის საერისთაოს გაუქმების საკითხებთან დაკავშირებით; 3. მეფე ერეკლეს ასვლა ახალგორს და „ქართველ ოსების“ მორჩილების გამოცხადება. აქვე ერეკლეს განკარგულება უფლისწულ გიორგის ქსანზე დატოვებისა, ზოლო იულონის ღიაზეზე განწესების შესახებ და აქედან მეფე ერეკლეს ისევ თბილისში ჩამოსვლა. იესე ბარათაშვილი განუყრელად ახლდა მეფე ერეკლეს თბილისიდან გასულს, ვიდრე უკან დაბრუნდებოდა და „ანდერძში“ გადმოცემულ ყველა ამ ისტორიული მოვლენის „თვითმხილველია“ და „თანა-

¹ პროფ. ვ. დონდუა თავის ნაშრომში „კალმასობა როგორც ყოფაცხოვრებითი მოვლენა ძველ საქართველოში“, მართებულიად ასწორებს 1913 წლის გამოცემაში არსებული ტექსტის ერთ მცდარ ადგილს, როცა „ფურის“ მაგიერ იგი „ფულრს“ კითხულობს.

დამხდური“. იესეს „ანდერძის“ ეს აღგილები და მრავალი სხვაც, „ცისკრის“ და 1913 წლის გამოცემებში არ შესულა; 4. ასევე საესებით უცნობია დასახელებულ ორთავე გამოცემისათვის ისტორიული მნიშვნელობის ძვირფასი ცნობები ომარ ხან ავარელის ქართლ-კახეთზე შემოსევის შესახებ და სხვ.

ამრიგად, B და C ხელნაწერის მიკვლევისა და მათი წინამდებარე გამოცემაში გამოყენების შედეგად, გაიშართა და მოხერხდა აღდგენა იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ წინა გამოცემებში არა მარტო გამოტოვებულ, დამახინჯებულ და დაზიანებულ მთელ რიგ ცალკე სიტყვებისა, წინადადებებისა და გვერდებისა, არამედ სწორედ ამის შედეგად საესებით ახლებურად გაშუქდა საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი მოვლენაც.

მაგალითად, მკიობველი ვერც „ცისკრის“ და ვერც 1913 წ. გამოცემაში ვერ იპოვის და პირველად ეცნობა იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ლირსშესანიშნავ შემადგენელ ნაწილებს, მოტანილს წინამდებარე გამოცემის მთელ რიგ გვერდებზე (მაგ., როგორცაა გვ-ბი: 80—85, 103—104 და სხვა, რომ არაფერი ეთქვათ დანიარჩენებზე).

მართალია, B და C ხელნაწერების გამოყენებით ძირითადად მოხერხდა „ანდერძის“ ტექსტის დადგენა, გასწორდა ბევრი შეუსაბამობა, რომელიც ახასიათებდა ამ ძეგლის წინა გამოცემებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, წინამდებარე გამოცემა ჩვენ შინაშე არ მიგვაჩნია საესებით უნაკლოდ და ყოველგვარ საქმიან შენიშვნას გულისხმიერი მკითხველებისაგან სიამოვნებით მივიღებთ.

ა. იოსებლიანი

პირობითი ნიშნები

A—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ 1913 წ. გამოცემა.

B—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ხელნაწერი (საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერი A № 1770).

C—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ხელნაწერი (საქართველოს საბ. ცენტრალური საისტორიო არქივის ძველ ხელნაწერთა განყოფილება, ფონდი 233, № 526).

D—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ 1877—1872 წ.წ. ცისკრისეული გამოცემა.

+ უმატებს

< აკლებს

[] ტექსტში ჩვენ მიერ აღდგენილი ადგილები.

() ქორონიკონიდან გადაყვანილი რიცხვები ქრისტეს აქეთ წელთაღრიცხვის ჩვენებით.

ex hoinoioteleyto—კიდურ მსგავსებით გამოწვეული შეცდომები.

„ანდერძი“—იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძი“; ჟურნ. „ცისკრის“ გამოცემით: „ანდერძი (ქართულის ისტორიისათვის მასალები 1871—1872 წ.წ.)“; 1913 წლის გამოცემით: „თავგადასავალი იესე ოსეს შვილისა“.

○ ১ ১ ১ ১ ○

[**ცხოვრება-ანდერძი იესე ბაკათაშვილისა**]

- სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმინდისათა¹ მე, უბა- A 3 a
 დრუქმან და ქეშმარიტად დიდად ბრალეულმან ოსეს შვილმან იესემ B 1 a
 ვინებე, თვით კელითა ჩემითა, აღწერა ცხოვრებისა ჩემისა. ვინათგან C 1 a
 ვიქმენ დასაწყის ქცევისა და ცხოვრებისა შვილთა ჩემთასა, ჯერ იყო,
 5 რათამცა ძველიცა² ესე დამეტევა მე შვილთა ჩემთათვის.
- მე ვიყავ³ ძალითა ქრისტესითა ქეშმარიტი აღმსარებელი⁴ მართ-
 ლისა სარწმუნოებისა, რომელსა აღიარებენ დღეს ბერძენნი, რუსნი და
 ქართველნი. და უწყის სახელმან ლუთისამან, თვინიერ სარწმუნოებისა
 ამის არა რა უწვრთიეს გონებასა ჩემსა.
- 10 და წერაჲ⁵ ამას ანდერძისა ჩემისასა ვიყავ წლისა ორმოცისა და
 ვინათგან სრულებად მოვიწიე, აწ-ლა ვიწყე წერად ცხოვრებისა ჩე-
 მისა ქრისტეს აქეთ⁶ 1768, ქორანიკონს 456 * აპრილს 13.
- რანი ჭირ-დებულბანი მქონან მე, არა გრიდებ მიგითხრა თქვენ,
 შვილნო ჩემნო, რომელნი მომეცენით მე ლუთისა მიერ წყალობად, სიყმე
 15 სიკბუჯისა ჩემისა სიცოცხლე სიხარულად, || მოხუცებულებისა ყაჟსა პა- C 1 b
 ტივისმცემელად და მორჩილ საყოფელად ღ სიკუდილისა ყაჟსა მდი-
 რად დამმარხველად ღ შვილთა და შვილის შვილთაგან თქვენთა მარა-
 დის განსჯულვისაებრ ჩემისა,—სყიდულისაგან ჩემისა, რომელი თვით
 შრომით ჩემით⁷ მიყიღია ყოელი და არა თუ მამისა და პაპისაგან რამ
 20 მქონებია, ამათი საშარტლით, სულისათვის ჩემისა მოსაკმარებლად.
- || ვინათგან ვარ მე დღეს ორმოცისა შინა წელსა, ესე არს სრული B 1 b
 კაცთა ბუნებისა აწინდელი სისრულე, და მიგითხრა თქვენ, რამეთუ ვარ A 4
 სიმაღლითა ასაკისათა შვიდისა ჩარქისა წყრთეული, სიწლითა ფრიად
 წვლილ და მჭლე, კელნი და ფერხნი მსუბუქ და წვლილ, თვალნი გრემან
 25 და თმანი და წარბნი ქარც და კორცნი თვარ ფეროვან,⁸ გარნა ყოელი
 წარწყმიდოს შევმან კიქამან საფლავისა მიწამან: ზნედ მაქნდა მიღება
 საზრდელისა არცა მრავალ. არცა მცირე; ღვინის სმა, შეზომილ და ერთს

¹ სახელითა—წმინდისათა, —B წითური და დიდი ასოებით, C დიდი ასოებით, მსგავსად სათაურისა, A არ ასხვავებს ტიქაჭისაგან. ² ძველიცა B. ³ ვიყავი C. ⁴ აღმ-სარებლად B. ⁵ დაწერა C. ⁶ ქა-ს—ქორთონიკონს აქეთ B. (ნაცვლად ქრისტეს აქეთ-ისა). ⁷ ჩემით შრომით B.

* ქორთონიკონი 456 არ ეთანხმება ქრისტეს აქეთ 1767 (ჩღაზ) ABC 1766 (ჩღაფ)-ს. ქორთონიკონი 456 სინამდვილეში უდრის 1768 (456+1812); მით უმეტეს ვი-ციით, რომ იესე ბაკათაშვილი დაიბადა 1728 წ. და საკუთარ ცხოვრება-ანდერძის აღ-წერას კი დაბადებიდან 40 წლის შემდეგ შეუდგა (1728+40=1768).

ჩარქეს ღვინოს არც დავიკლებდი და არც ამის მეტს ვიკუმევედი ნებით ჩემით, და თუ ღვინოს მიწოდებდი, დავლევდი, მარა ჩემს ჟამში კაცს მთვრალი არ უხილავარ. არაყი, ძმარი სრულად უგემო¹ იყო ჩემგან, C 2 a

5 რომ სიტკბო და სიმწარე არ ვიცოდი, თათლსა და პილპილსაც ვერ ი-
 დავდობდი და როგორც არაყი და ძმარი უგემო² იყო ჩემგან, ეგრეთვე
 თავდებად დადგომა, ფსონში ჯდომა, ყუმბრის თამაშობა და მომღერ-
 ლებთან სმა, სრულად გამოუცდელ იყო ჩემგან.

ჩემი ქცევა ეს იყო: კარგი სახლები მქონდა, მცირეს თუ ბევრს
 ვიშოვიდი, რასაც ღმერთი მომცემდა, სტუმარს ღიად ვეწუბობდი,
 10 ვიწვევდი და უფრო ძვირად ვეწვეოდი. რაც წლის მოსავალი მომივი-
 დის; ქეშმარიტად მცირე მცირეს წილს დაუდებდი თვისთა ჩემთა.
 მეუფლე მიყვარდა სჯულითერად და ორსა და სამს ზომას კიდევ || B 2 a
 გულს ვაწვევდი იმის სიყვარულსა.
 შვილნი მიყვარდით და კაის³ ჩაცმა დაბურვით გზდი, თუ ღმერთი
 15 ინებებს, სწავლაში და უზრუნველობაში; ძმა და რძალი მიყვარს და
 დები და რაც ძალ მიცხ, ვმსახურებ⁴.

მსახურები მახლავან კარგნი, რომ ჩემს ხელს⁵ კაცს არავის ახლავს, C 2 b
 ჩემნი დაზღიდლები არიან მიყვარან და მეიმედებიან. ასრევე თქვენ ქმე-
 ნით, შეილნო, და ღმერთი მოწყალე არის, არ დაგაგდებსო.

ჩაცმა და დაბურვა მიყვარს და არც მაკლია ღუთის მოწყალებით
 20 საზომისაებრ ჩემისა. ცხენი და იარაღი მქონდა და || მყავს კარგი ცხე- A 5
 ნები და ჩემს ჟამში ამ ყოფით ვიყავ დღესამდე და დღეის წაღმართ
 ღუთის ნება იყოს.

ვიცოდი ხუცუბრი, მკედრული და მგრგლოვანი წერა კარგად. მცი-
 25 რე რომ მესწავა მამისაგან ვახტანგისა და ვართაპეტი ზაქარიასაგან კა-
 თალიროია პორფირი.

ვიწყო დასაბამით ცხოვრებისა ჩემისათ; უკეთუ ღმერთი შემეწევის
 მე; ყოველივე სიმართლით აღვსწერო. მაშა ჩემი იყო სიონის დეკანოზის
 იესეს შვილი და ფრიად კეთილისა კაცისა შვილი და თვით მღუღელი
 30 წმინდისა სიონისა ეკლესიისა; ღიად მეცნიერი სალუთისმეტყველოთა
 წიგნთა და ეგრეთვე საფილასოფოსოთაცა, გარნა დიდი მოღვაწე ქეშმა-
 რიტისა სარწმუნოებისა და ღიად მეცნიერი⁶ წმინდათა და ღმერთშე-
 მოსილთა მართლისა სარწმუნოებისა || ეკლესიათაგან შეწყნარებულთა, C 3 a
 მღუღელთ მთავართაგან ძველდებულთა⁷ წიგნთა და დღითი-დღე მოძ- B 2 b
 ღვარი ერისა, მასწავლებელი მღუღელთა და დიდი ქადაგი ეკლესიისა
 35 და პატრიკემული ყოველითაგან მის ჟამისა მთავართა, რომლისა ძლით
 მრცხვენის ძედ წოდება მისა, რამეთუ საქმენი შორს⁸ მყოფენ შვილად
 წოდებასა მისსა;

და დედა ჩემი იყო დაბისაგან მცირისა კერძო აზნაურთა
 შვილთა ასული, გარნა კეთილისა გოგიბედაშვილისა, და მე უზადრუქი
 40 მუნ დავიბადე საჯავახიანოსა მთასა შინა, ლეკთაგან დახიზნებულთა
 ერთა შინა, თვესა ნოენბერსა, რომელსა ჩვენ, ქართველნი, გი-
 ორგობის თვედ უწოდებთ, რიცხუსა მეთექსა. და ამას მეთექსა რიცხუ-
 სა ყოელნი საქართველოსა⁹ ერთი დღესასწაულსა ვყოფთ, ვინათგან სა-

1. უხილა B. 2. უძმო B. 3. კაცის B. 4. ვმსახურებ BC. 5. კელს B.
 6. მეცნიერი B. 7. ძველდებულთა B. 8. შიის B. 9. ქართველსა BC.

- სწული განცხადებული ხილულ არს წმინდისა გიორგისა ამას დღესა, თვესა გიორგობისა 10, ქრისტეს აქეთ 1728, ქართულსა ქორანიკონსა 416. იგი წელიწადი ერთი მთიდან სხვა მთად, საფლით სხვა სოფლად მავლინებდნენ ლეკისგან განძრევილი და დაბნეულნი. და მომნათლეს მე, ძალითა ქრისტესითა, ქსეშმარიტსა სარწმუნოებასა ზედა ეკლესიასა აღმოსავლეთისასა; და მიმქუმელ იყო ჩემი ყაფლანისშვილის ორბელ— მდივანბეგისშვილი¹ ვახტანგ, რომელი ჯერეთ არ მიქცეულ იყო ლათინთა კერძ.
- ორის წლისა რომ შევიქმენ, მომიყვანეს ბირთვისის ციხესა და ორის წელს მუნ ვიზღებოდი.
- მეექვსეს წელს რა² მივიწიე და ნადირ შაის³ ამბავი მოვიდა, ქალაქს ჩამომიყვანეს. მერმე რომ სრულად გაცხადდა მისი ამბავი, წვერის ციხეში ვამჯავანეს და მუნ ვიზღებოდი გლეხებთან; და ერთი აზნაურში იღვა რევისშვილი⁴, იმათთან მიმიყვანდენ, მათამაშებდნენ⁵ და დიდი პატივისცემა მქონდა აზნაურთაგან, მღუღელთაგან და გლეხთაგან; ვინათგან სამწყსო ტფილელისა იყო და მამა ჩემი იყო სახლთუბუცესი სატფილელოსა და ამას სოფელსა შინა იყო შეკრებილი სრულად მისის კეობის დაბნევის გლეხნი. და აქ მოკლეს ქრისტესთვის გიორგი ვინმე, რომელი მიქცეულ იყო მცირედ ჟამ ოსმალთა მიმართ, შემდგომად⁶ მოვიდა იქ დასახიზნავად, თან მოჰყენენ ოსმალნი და მუნ მოაკუდინეს.
- ამ წელიწადებში, საწყალობელი მამა ჩემი, ბარძიმ ერისთავს ორის ქესის თავდებად დასდგომოდა ამ გზით, რომ თავისის დედის მარგალიტი, ძვირფასი, გირაოდ მიეცა. მერმე მაჰმად ბეგის იასაულით იაიცი გამოერთმევინა. ეს ორი ქესა თეთრი თავს დაეღვა. ისარგებლა აა მამა ჩემს ას სამოცდა შვიდი თუმანი, ამ ბარძიმ ს ბარაოაზედ თ. ვისი ვაჟი ვიდა, რომ თავისი დაწერილი დავთარი სვიეთ ულად აცხადებს. ყოზილბაშობას შინდისი და თავისი სასახლე გირაოდ მოსცა ის ანანურს ამოსწყვიდეს. შინდისი ხარაბა იყო, მერმე მეფე⁷ ერეკლემ დაიჭირა. და ვახტანგ ქალანთარმა წავგართვა, 12 წელიწადი ქირას ია იღებდა და დავრჩით ჩვენ საცოდავად.
- ამ თეთრმა ასე საქმე გაუჭირა საწყალობელს, რომ მეტი აღარ იქნებოდა. თუ რამ ან მამული ჰქონდა. ან თვალი, ან მარგალიტი, ან ცხვარი, ან ძროხა, ან ცხენი. ან იარაღი, ყველა გაყიდა და მისცა. დავრჩით ღარიბები. სასახლეც⁸ მოვალეს დაუვირავა და გალანის სენაკებში შევედით და იქ დავდებით. დიდს სიღარიბეში ვიყავით. სამოცი თუმანი კიდევ ემართა და ამის სარგებლობისათვის თვე და თვე აწუხებდნენ, საცოდავსა და ვწუხდით დიდი და მცირე. ან დედის ჩემის იარაღი იყო, ან ჩემი იყო, ბანგუას მონაცემი, ყველა გაყიდა და მისცა, და სამოცი თუმანი კიდევ ემართა სარგებლით, ქორანიკონს 422 (1734 წ.).

1. ორბელ მდივანბეგისშვილი BC. 2. რო B. 3. ნადირშაის B. 4. რევის შვილის BC. 5. მათამაშებდნენ AC. 6. შემდეგ AC, შდ. 7. სასახლეო B.

მეშვიდეს წელს რომ მოვიწიე, და ნადირ შაჰის ჯარი ქალაქში შე-
მოვიდა, ხანჯან ხანად ებძანა, ყიზილბაშნი შემოვიდნენ და ოსმალნი
წავიდნენ. ამ ჟამს ქალაქს მომიყვანეს.

ამეგ წელს ღვინობისთვის 6 შემოვიდა და 21 წავიდა. ნადირ შაჰ.
5 ქალაქს რომ შემობძანდა, დაბლა¹ მოედნის ბოლოს ციხის კარი იყო,
იქილამ არმის კარამდის ფეინდაზი გაუშალეს. 130 ფარჩა, თავი 15,
600 დარა² დიბა, მერმე 6 დარაიბავთი, ბოლო ყუთინი; გაიყვეს ნასახ-
ჩიბაშმა, მილახორმა და ჯარჩიბაშმა; ჯერ ჯარი, მერე ჩაუშები, || მერმე B 4 a
ჯარჩირიქა³, მერმე ხუცები, 500 ჯაზირჩი⁴, მარქაფა, ეშვიკადასი. თვი-
10 თან ქარქაშ ხილიფთ⁵, ბიძაშვილი, სახანდრები, 12 დროშა, 500 ამაშა,
ქეშიკი, ჯარი.

ტფილელად ბიძა ჩემი ეფთვიმი ბრძანდებოდა ღ ვიყავით დიდს
იწროებაში სიღარიბისაგან და მოვალეებისაგან. ამ წელიწადებში ვიყავ
დაჩაგრული ტყვეობის შიშით ცალკე, რომ მუდამ აკლდამებში ვისხე-
15 დით, დაწერილი ვიყავ ტყვედ, და ცალკე სიღარიბისაგან და ცალ C-აკლია
კე⁶ მამას ჩემს რომ მოვალეები აწუხებდენ, იმისგან.

წიგნს მაკითხებდენ, ვალობასა და წერას მასწავლიდენ. ვიყავ ექ-
ლესიის ვალაგანში, და რა რომ ტყვეებს კრეფას დაწუყებდენ, აკლდ-
მებში ჩავგესამდენ⁷ მე და ჩემს დას ახუას. ეს ქალი ჩემი უმცროსი
20 იყო და მიქელს დოღენჯიშვილს ჰყვანდა.

თამაზხან მულამში გაკელმწიფდა, ნადირშაჰ დაირქვა, 424 (1736 წ.)
მარტს წავიდა, ყანდარი აიღო, ინდოეთს წავიდა; აქ სპასალარმა
ადირბეჟანი შეიყარა ქარზედ. ქორანიკონს 425 (1737 წ.)⁸ ენკენის-
თვეს მოვიდა სპასალარი, ღვინობისთვის || 27 მოკლეს. იბრემ ხან სპარ-
25 სალარი⁹ რომ ქარში შევიდა, იმ წელიწადს ასეთი ჭირვება ასტყდა,
რომ ნახევარ[ი] ქალაქი ამოსწყდა. ის საწყალი ჩემი დაც იმ ჟამს
მოკვდა, ჩემს მეტი ვაჟიშვილი არა ჰყვანდათ. ცხენს შემსვეს და ლოლო-
ვნას გამგზავნეს ბერუის სახლში. იქ ვიყავ, დედისა და მამის მო-
შორებებისათვის დიდად შეწუხებული და გლეხებთან ვერ გაძლებული, B 4 b
30 სანამდის სენი გადავარდებოდა. მერმე ჩამომიყვანეს და ვიყავ მაშინ
წლისა ცხრისა.

და ამ წელიწადებში წერისა, ვალობისა და წიგნის სწავლის მეტი რა
შეძლავა მექნებოდა: მკედრული და ხუცური წერა ვისწავლე. ვალობა ზო-
გი იოთამ შატბერაშვილისაგან და ზოგი იოსებ მრკვილისაგან და ვიყავ.

1. ტექსტი „დაბლა“—ჯარი“-მდე სქოლიოშია გადატანილი A-ში, მხოლოდ BC-ს
ტექსტში შეაქვს. 2. ანბანთა რიცხვითი მნიშვნელობა „იე (15) და „ქ“ (600) არგვია და
გადაუბამს ქ მომღეფნო სიტყვა „დარა“-ზე. ამიტომ სწერს—„იექდარა“-ს BC. 3. მერმე
ჯარჩირიქა<B. 4. „ჯაზირჩი A. 5. ხალიფთ BC. 6. სიტყვა „ცალკე“-ზე წყდება, აქე-
დან C-ს აკლია, ხელნაწერიდან ამოხეულია 4 (8—13) ვერდი, ვიდრე სიტყვებამდე „რას
იშოვიდა“ (იხ. გვ. 616). 7. ჩავესიხუშდენ B. 8. ქორანიკონს 425-ს A-ში ვაკეთებული
აქვს შენიშვნა და ჩატანილა სქოლიოში „თამაზხან—ქარზედ“-მდე. 9. სპასალ-
ლარი B.

ქორანიკონს 428¹ (1740 წ.) მეათორმეტე წელიწადში² რომ მივიწიე, მამა ჩემმა მამისდაბა სოფელი იყიდა მთელი თავისი გლეხებით; ასე რომე სოლადან³ შეიღებს დიმიტრი ყაფლანის-შვილისათვის მიეყიდათ. დიმიტრი რომ მიიცვალა, მალუჯაათი ეწერა ამ სოფელს. ყოელს⁴ წელიწადს მალუჯაათს ყაფლანსა და ზაალს ართმევდენ და ერთი შაური შემოსავალი არა ჰქონდათ. მათია დამალული იყო და სხვები კახეთს იყენენ. მამა ჩემი შეევაჭრა და მოჰყიდეს.

რალა მოგაკსენოთ, რაც ამ სოფლის მალიათისათვის ჩვენ სასჯელი მოგვეცა. ჯერ წვრილმანი ხარჯი ითხოვეს და მისცა, მერმე აბაზად კოლი პური ითხოვეს და ორ მინალთუნად გვაყიდინეს და ისე წავგარათვეს. ეს თეთრი, ციხელის⁵ შეფინას⁶ შეიღისაგან⁷; თუმანი ათ შაურად ავიღევით; ექვსი მინალთუნი მალუჯაათი იყო და ამისი პური ასე წავგარათვეს. დიად ბევრი თეთრი შეიქნა ეს სარგებელი. სამი წელიწადი გვემართა; მერმე კამბეშები გვთხოვეს, მერმე კარები ითხოვეს, მერმე შანშეხედ⁸ ჯარი იყო, სურსათი ითხოვეს⁹. მერმე მუმაიაზი მოვიდა, მალიათს ერთს ორად, ზოგან ერთს სამად აწერდა¹⁰. ადგა საწყალობელი, თან გაჰყვა.

B 5 a
A 9

ზამთარი იყო, მამისდაბას რომ მოადგნენ დასაწერად, შაქარლამა და ზოგი რამ იარაღები მიართვა და დავთრიდამ ამოაღებინა. ამებში ყველაში თეთრი გამოგვართვეს. ჰეშმარითად ირწმუნეთ, ეს ამდენი გაგვივიდა და სასჯელი ნამეტნავად¹¹ მეტი. და რვა მინალთუნი მათის მიუცია¹², სამი მინალთუნი მახარებელს.

ამ ჟამს ვექილად ისხდენ სარდარი ქაინოსრო¹³ და გივი ამილახორი. ამილახორმა ველარ გასძლო, გაექცა და ციხეები¹⁴ გაამაგრა. ოსმალს დაუწყო¹⁵ ლაბარაკი, იქიდან ხაზინა მოატანინა და ზემო ქართლი მთლად იმას ახლდა.

ამ ხანში, ორ წელიწადს უწინ, შანშეს მიზეზზე მოჰკლა იოანე ბერის დიაკონი იმანყულიხან¹⁶.

მეათოთხმეტეს წელს რომ მივიწიე, ქორანიკონს 430 (1742 წ.) მამა ჩემი იმერეთს წავიდა სათხოვნელათ, ამისთვის რომ, ვალმა¹⁷ დიად შეაწუხა და საქმე გაუქირა. გამიზვა აქ ყმაწვილი სამოციც თუმნის მოვალეობის კელში; და იმდენის სულის ხიზნის შემნახველად მე ვეიმედებოდი. არაფერი ჩენი სარჩო არა ყოფილა რა სამწყსოს¹⁸ მეტი და ეს იყო ჩენი შემოსავალი.

როგორ დაიწერება ჩემი სასჯელი ან სიღარიბისა, ან სიშიშვლისა და უბურობისა, ან მოვალეობისაგან მუდამ მოკლომისა, დატუქსვისა, რომ ეგების ოსე იქ მოკვდეს¹⁹, რას პასუხს გაგვეცემთო, ან ტფილელის ათანასისაგან სხვისა და-სხვის წყრომისა და რისხვის ქადებისაგან, რომ მამა ჩემი და ის დიად იმღუროდენ. წასვლაზე შენდობა კი მისცა,

B 5 b

¹. ქორანიკონს 428¹ (1740 წ.) მიწერილია სქოლიოში A. ². თეთრიც იხელის B. ³. შეფინას³ შეიღისაგან B. ⁴. შანშეხედ⁴ ჯარი იყო სურსათი ითხოვეს < B. ⁵. აწერდა B. ⁶. ნამეტნავად B. ⁷. მოუცია B. ⁸. ქაინოსროვ B. ⁹. ციხეები. B. ¹⁰. „ამ ხანში მოკლა იოანე ბერის დიაკონი იმანყულიხან ორ წელიწადს უწინ შანშეს მიზეზზე“. A. ¹¹. ქორანიკონი 430 აწიზუა A. ¹². სამყაროს B. ¹³. მოკვდეს B.

მარა აქ ბევრი გვავნო იმისმა გულძვირად ბძანებამ და ამასთან რალაც¹ ემზაკი მაიმინდაბა აგვიტყდა, იმის სარგებელს ყოელი თვის გვართმევდა და ან თამასუქზედ თავნად გვაწერდა თუმანს² ათ შაურად.

ოცი თვე იყო იმერთს და ჩვენ ამ ყოფაში ვიყავით და ტვილი-

5 ლისაგან დღითი დღე იასაული არ გამოგვიწყდებოდა. ხან სამწყსო წამართვა და ბატონისშვილი ანუკა შუა შემოვიყვანე, || ჩამობრძანდა A 10 და მოაცემინა; ხან სტიხარი წამართო, ხან საყდრის მოვალეს მომისევდა; ღმერთმან ყოელივე იზრუნა ჩემთვის და ამდენი სასჯელი ღმერთმან სიხარულად გარდამიქცია, თორემ უფროსი სასჯელი აღარ ითქმის, რაც

10 მე ამ ოცს თვეში მქონდა. მივიღა³ საწყალობელი იმერთს. თხოვნით მაგდენს⁴ || რას იშოვიდა იმერთს; საბერძნეთში დააბირა წასვლა. ოღონდ რომ ჩავიდა, იქ ჩემი მომნათლავი ვახტანგ დახვდა; ასე მყოფი რომ ნახა, დიდად შეწუხდა. უყვარდათ ერთმანეთი, ერთი თვე თავის სახლში და-

15 აყოფინა, მერმე ბესარიონ კათალიკოსს მოჰგვარა, მრავალი შესაბრალებელი სიტყვები მოასვენა და ოსეს მეცნიერება, შესამატ კაცობა, ქვეყანაში დიდის სახელის შოგბა და მრავლის კეთილის⁵ შეძინება, ესენი ვრცელად მიუთხრა. ერთს თვეს იქ⁶ ახლდა; განიხილა რომ რაც უამბო, B 6 a ყველა მართალი იყო.

დასხდიან, დაწვიან თუ იარიან⁶, სამნივე ერთად შეექცეოდენ და

20 დიდად მოიწონა ოსეს ქცევა, ცოდნა, ზდილობა, მდივნობა და წერა ორისავე კელისა. ადგა და უთხრა: არც შენ დაგაკარგავ და არც შენს ცოლსა და შვილსაო; მისცა ორასი ფლური⁷, ცხენი და ერთ ხელად ასე გამოისტუმრა და წიგნი მოსწერა ქართველთა; მეორედ კიდევ რაც

25 დარჩა, ისიც მოსცა და გარდასწყვიტა.

მოვიდა მამა ჩემი, და ასე მეგონა, მკუდართ აღდგომა დღეს არის

მეთქი. ცოლი. შვილები⁸, მსღებელი, ყველა მშვილობით დავახვედრე C 5 b და მივაბარე. ქეშმარიტად ორი შაური ვალი ჩემი აღებულნი არ დამიხვედრებია და ვინ მომცემდა ვალსა. ამდენი ვალი მემართა, რას ვაძლევდი და ან გირაო რა⁹ მქონდა რომ ვალი ამელო¹⁰, ან რით მიეცემდი.

30 დიდება შენდა, ღმერთო, იმდენი სასჯელი ყოელი სულ¹¹ მაღლობით თუ მივითავლე, ქეშმარიტად ცოდვილმან და დიდად ბრალულმან, დრტინვით და წუხილით მყოფმან გარდავლე; თვარემ, თუ მაღლობით მომეტიმნა, კეთილ იყო სულისათვის ჩემისა.

ჩემი შემოსავლი სამწყსო იყო. ვიჯექე პატიოსნად სენაკში, სამლუ-

35 დელოს წიგნებს ვწერდი, ვყიდდი და იმით მოვირეწდი¹². შევირდეები მისხდენ. ოცდაათი, ზოგი სამლუდელო, || ზოგი საყრო. ისინი A 11 მმსახურებდენ კარგად, და ღმერთი გვზრდიდა ქეშმარიტად. პატიოსნად გვეცვა ყველასა, არა თუ¹³ ყუმაში, მაგრამ კაცსა თუ¹⁴ ქალსა მაუღის B 6 b ტოლომა და ლაინის კაბა, ახალუხი, არა გვეკლებია; აგრევე საჰმელი

1. რად B. 2. თმანი B. 3. მივიღე B. 4. C. ხელნაწერს „მაგდენ“-ს სიტყვამდე აკლია. 5. კეთილის <B. 6. არიან B. 7. ფური ABC. 8. ცოდვილები A. 9. რა <B. 10. მელო BC. 11. სულ <BC. 12. მოვირეგბდი B. 13. თუე B.

უნაკლულოდ გვექონდა, დანათუ იწროებით ვიშობდით. მივიდი¹, ბატონიშვილი ანუკა ენახი, მისი საფარველი მედვა, ბატვის მცემდა, ღმერთმან სასუფეველში განუსვენოს, და ჩემთვის ილუწვიდა.

ქორანიკონს 432 (1744 წ.) მაისს², მეფეს თეიმურაზს ქართლის მეფობა უბოძა ყენმა, მეფეს ერეკლეს კახეთისა. მაშინ ვიყავ წლისა თხუთმეტისა სრული და ექვსის თვისა. C 6 a

რა მიგიტხრა, რა სიხარული იყო ჩვენგან. ტყვეობის შიშით სამი თვე რომ სიონის აკლდამაში ვისხედით, ამოვედით. ქართველობა შეიქნა, საყდრებში თათრების შიში აღარ იყო. ვეჭილები, ვეზირები, მუს-ტოფი³ რომ ქართველ ბატონს მსახურებდენ და თავს დაუკრევედენ, გაგვიოცდის და გაგვიკვირდის⁴. შიგნით არმის სასახლე რომ ენახეთ და მეფეთ მეჯლისი⁵ და დილაზედ სალამი, უცხო რამ სიხარული იყო ყმაწვილის კაცისათვის. ამასობაში ვალიც აღარ გვემართა. კარგად მეცვა, მესურა და მეთექვსმეტეს წელს მივდიოდი. დიად უცხო დღე არის კაცის ასაკი მაშინ. დიდად მიხაროდა, დიდად მომწონდა თავი და დიდად მომიტაცა სოველმან.

ავგისტოს სანატრელი თამარ დედოფალი შემობძანდა ქალაქში, და ამან უფრო სიხარულით აღგვაგვო ყოელი ქართლში მყოფნი. ყოელთა შვილურებრ გვიკითხევდა და ევარე გვეწყალობდა. ღმერთმან განუსვენოს, დიდი მოღვაწე იყო ქართველთათვის და მე უფროსიერთა იქ ვახლდი. ზამთრისაგან განყინული, უმღთოს თათართაგან დაჩაგრული, იმ ღუთის წყალობას ვებედვედი; სასუფეველი მეგონის. C 6 b B 7 a

ამ ზამთარს მეფე თეიმურაზ გივს ამილახორს შემოადგა დიდის ჯარით. ცხრა ათასი ყიზილბაში და ავღანი ახლდა და საქართველოს ჯარი, ყაზახ ბორჩალი სხვა იყო⁶. ყაზახ ბორჩა||ლი ისაყ ფაშას აქეთ ქართლზე აგეს⁷ საყოლბეგეთ, რომ ყიზილბაშის ხანებსაც, ვინც ქართლში იხსნიან, ყაზახ ბორჩალი საყოლბეგეთ ეჭირათ და ქართველ ბატონს, რა საკურველია, მუდამ გვერდს ახლდენ. ყაზახში სფანვერდი ხან⁸ იჯდა და მონა იყო ქართველის ბატონისა და ბორჩალუს სათლე მამამდ ხან იყო, დიდის კაცის შვილი, მაგრამ ნადირ შაჰს ტუსაღსავით გაეკადა, რომ ბორჩალოს ხანობა ებოძებინა და დიდად მსახურებდა მეფეს თეიმურაზს ესეცა. A 12

ექვსს თვეს შემოადგა და ნაღმით ძალი უყვეს. სურამის ციხეში თვითან იჯდა, ცოლიც იქ ჰყუნდა. ახალდაბის⁹ ციხეში დიმიტრი იდგა, კეხეს¹⁰ სარიდან¹¹, წირქვალის ციხეს რევაზ იდგა ამილახორის|| შვილი, არაგვეზ ბეჟან ერისთავი, შემოფიცებული და სიმე იყო და ის იდგა. ბეჟან ერისთავი¹² უწინვე მოკლეს და არაგვი კახ ბატონობაში მეფემ თეიმურაზ დაიჭირა, ახალდაბის ციხე დიმიტრიმ მოსცა. კეხვის ციხე სარი-

¹ მოვიდა B. ² მაისის B. ³ მუსტაფი A. ⁴ გაგვიკვირდის B. ⁵ მეჯლისის BC. ⁶ სხვა იყო < B. ⁷ აქვს BC. ⁸ საფანვერდი ხან B. ⁹ ახალ დაბის A. ¹⁰ კეხეს BC. ¹¹ სარიდან B. ¹² ერისთავი < A.

დან, არაგვის ერისთვის შვილმა, წირქვალის ციხე¹ ამილახორის შვილმა რევაზ მოსცა. შემოადგნენ სურამს, მომშველბელები აღარ ჰყვანდა; ნაღმ-
 5 და ძალი უქმნა და სანატრელი თაპარ დედოფალი დაიბარა. მიბძანდა და შემოირიგა, წამოიყვანა გივი ამილახორი და ბანგუა². ჩემი სიხა-
 რული რაღა მოიხსენება, ბანგუა ვნახე. დღე აღარ მომიშორა და ღამე.
 დიად შეკვეთილი ვიყავ და შეჩვეული იმისი. ზოგი რამ ოქროს ღილეზი
 და ყაწიმი მომიტანა, მიბოძა და კელს მიმართევდა და ვიყავ განცხრო-
 მაში, შვებასა და სიხარულში.

ქორანიკონს 433 (1745 წ.) ოკონბერს 1, მეფე თეიმურაზ მეფო-
 10 ბის საცხებელი იცოდა სვეტცხოველში. მობძანდნენ³ და სუფედენ. სა-
 ნატრელი და ყოელთა საქართველოთა დედა, კურთხეული თამარ დე-
 დოფალი, დასწულდა. მამა ჩემს დიდად სწყალობდა. ბატონისშვილის
 ანნას შვილი მამუკა, რომელიც თვით მის პალატაში შობილიყო და
 შვილს უწოდებდა⁴, მამა ჩემს მოაქნათელინა⁵ და შინაურად ჰყვანდა მამა
 15 ჩემი და სწყალობდა. მაგრამ მეფეს თეიმურაზს უფრო უყვარდა, ამის-
 თვის, რომ ერთს დღეს⁶ იყვნენ, დაბადებულნი, ოსე წინასწარმეტყველის
 დღეს და თავის მუსაიბს⁷ უწოდდა, ამ სახელით.

მის დიდებულისა კაცისა ამბავი არ დავადლო, — ამილახორის გივისა,
 ვინათგან ჩემნი კეთილის მომატყვებელნი იყვნენ. ქაისოსრო სარდარი
 ახალეს ნადირ შაჰს და გივის ამილახორის ჩამოყვანა მოახსენეს და პა-
 20 ტივებას შეეხვეწნენ. იმ ხანად წყალობა ებძანა, და ბატონმა სახლთუ-
 ცობა უბოძა. ოცს დღეს უკან ჩაფარი მოვიდა, ან აქ გამოგზავნეთო და
 თუ მინდ შეინახავთ, თვალები დასთხარეთო. თვალების დათხარას ისევე
 გივი, მარა არა. ქნეს და გაისტუმრეს. მივიდა და თვეში ათი თუმანი
 გაუჩინა. იყო ხორასანს, თვალით⁸ კი არ ინახვიან. მამათს ვაგზავნა.
 25 დიდი საქმე არის მსმენელნო⁹, იმტოლს კელმწიფეს, ამტოლმა კაცმა
 კმალი ჰკრას, ხუთს ექვსს წელიწადს ათჯერ და თორმეტჯერ ჯარი და-
 უშმარცხოს, კელში ჩაიგდოს და არ მოკლას. არბაზზე დაიბარა, გამო -
 სევას აპირებდა. ერთს მანძილზე რომ მოახლოვდა, ნადირ შაჰ მოკლეს.
 30 ადილ შას იახლა, შაჰყულიხან დაარქო*, მერმე ადილშას დროს გამო-

¹ წირქვალი ციხე BC. ² ბანგუა BC. ³ მობძანდნენ A. ⁴ ბატონის შვილი ანნას შვილი, რომელიც თვით მის პალატაში შობილიყო მამუკა და შვილს უწოდებდა. BC. ⁵ მოაქნათელინა BC. ⁶ დღეს < BC. ⁷ მუსაიბს B. ⁸ სიტყვები „თვალით“ — დაარქო* — მდე სქოლიოშია შეტანილი A (BC-ს ტექსტში შეაქვს). ⁹ მსმენელობა A.

* 1913 წ. გამოცემული ტექსტნი, სიტყვა „ხორასანს“ შემდეგ მიყოლებული ტექსტი — თვალით — დაარქო* — მდე, სქოლიოშია ჩატანილი იმ მოტივით, რომ A ხელნაწერში იგი აწიხუბა მიწერილი, ამგვარ შემთხვევებს ხშირად აქვს ადგილი დასახელებულ ხელნაწერში. ჩვენ კი, როცა ამის საშუალებას BC ხელნაწერებიც იძლევიან, ასეთი ადგილები გადავიგვიტყუტებთ, როგორც უკანასკნელის ლოგიკურ ორგანულად შემადგენელი ნაწილები.

იყენეს, ქალათის¹ აღებაზე გაისარჯა. ყულარაღასობა უბოძა, მერმე იბრემი² შაჰს დროსაც ყულარაღასობა ჰქონდა. ის რომ გაფუქდა, აქ მობძანდა. B 8 a

ქორანიკონს 434 *, ქრისტეს აქეთ 1746, აპრილს 12 სანატრელი და კუთხევით სახსენებელი დედოფალი თამარი მიიცივალა. ღმერთმან, აბრაჰმის წიალში განუსვენოს. უცხო გლოვა შეიქნა საქართველოში. ქართველნი დიდი კაცნი, ყველანი ძმურად და ბატონ ყმურად თან შეზღიდლნი ახლდნენ აქავ ქართლში ბატონის შეილობაში. კახნი უფროსი-ერთთა³ მისი დაზღიდლნი იყენენ და დიდი მწუხარება შეიქნა, რომ უფროსი აღარ ინახოდა. რასაც კაცს ნახევდი, ყოელი გული კუდებოდა და წუხდა. მიიღეს, დამარხეს, და ყენის შიშით თა⁴თარი ცოლად⁵ არ გამოიგზავნოს⁶, მეფემ თეიმურაზმა, კათალიკოსის⁷ ანტონის განზრახვით და ზაქარია მოძღურის⁸ მრავლის შრომით და ღუწით, ანახანუმ იოთამის-შვილის ბეჟანის ქალი, დედოფლად მოიწოდა. ყენის რომ მოსხსენებოდა, საქორწილო ებოძა და ტყვეები⁹ ეთხოვა. შეიქნა ქართში (sic) ტყვის ძებნა და ამ ჟამს ვიყავი მე თექვსმეტის წლისა და მეათევი-დმეტესა ვემწლობდი **. ჩაიკაშვილის ქალი¹⁰ დამიწინდეს. წარმავლინეს, მირტაშენს იდგენენ¹¹. და ჯვარი დამწერეს¹². მცირე ხანს იქ ვიყავი, მერმე წამოველ კათალიკოსის ანტონისაგან დღევანდ ვეკურთხე¹³ და ზამთრის პირს ქალაქს ჩამოვედით, ქრისტეს შობის 8 ***. C 8 b

ქორანიკონს 435 (1747 წ.) თებერვლის 6 ნადირ შაჰს წყრომა¹⁴ მოვიდა საქართველოზე და ურიცხვი და უანგარიშო თეთრი ეთხოვა მეფეებისათვის ცალკე¹⁵, თავადებისათვის ცალკე, ქვეყნისთვის ცალკე. ავიყარნით და გავცვივდით და წავედით. 14 სულნი ჩვენა ვართ. არა გვყავს ცხენი, არა გვყავს კარი. ორი ურემი ვიჭირავეთ, ერთი ცხენი და წავედით. მივედით¹⁶ დუშეთს, დავდეგიით. ბატონები ანანურს მიბძანდენ. ქაიხოსრო სარდარი ახალდაბის ციხეში მიბძანდა¹⁷. სხვანი თავთავის ციხეებში, ჩვენ ვიყავით დუშეთს ამისთვის, რომ უფრო კაი სახლები იყო და თვალთთვისაც კარგი იყო; მაგრამ თუ ნადირ შაი ჯა-

¹ ქალით BC. ² უფროსი ერთი ABC; ვასწორებთ: უფროსიერთა ³ ცოლი BC. ⁴ გამომიგზავნოს BC. ⁵ კათალიკოსის BC. ⁶ მოძღვრის BC. ⁷ ტყვეები BC. ⁸ ჩაიკაშვილის ქალი B. ⁹ თებერვლის 6 + A. ¹⁰ კათალიკოსის ანტონისაგან დღევანდ ვეკურთხე <A. ¹¹ თებერვლის 6 + BC. ¹² და ყენისათვის ცალკე + BC. ¹³ მივედით <B. ¹⁴ მობძანდა A.

* ქორანიკონს 134 ქრისტეს აქეთ 1746¹ ვითხულობთ 1913 წ. გამოცემაში (იხ. გვ. 13, ანუხატი II). აქ აშკარად ჩანს, რომ „ქორანიკონი“ არ შეესაბამება „ქრისტეს აქეთს“ თარიღს, ქორანიკონს აკლია 300 წელი, ე. ი. უნდა იყოს ქორანიკონს 434.

** იესე სინამდვილეში მე-19 წელშია გადამდგარი ამ დროს.
*** 1913 წ. გამოცემული ტექსტით 1747 წ. თებერვლის 6 მიჩნეულია იესეს ჯვარის დაწერის თარიღად, სინამდვილეში კი აღნიშნული თარიღი არის საქართველოზე შაჰ-ნადირის წყრომისა და ურიცხვი გადასახადების, ე. წ. არბაბის გაწერის თარიღი. 1913 წ. გამოცემული ტექსტით, ასევე მცდარად, 1747 წ. 8 ქრისტეშობისთვე მიჩნეულია არა იესე ბართაშვილის ქალაქში ჩამოსვლის თარიღად, არამედ შაჰნადირის მიერ საქართველოზე არბაბის გაწერის თარიღად მაშინ, როცა იესეს ანდერძიდანაც კი ვიციით, რომ შაჰ-ნადირი 1747 წ. 9 მაისს, უკვე ცოცხალი აღარაა (იხ. 15 გვ. 1913 წ. გამოც. და ჩვ. გამოც. გვ. 10.).

რი მოსულიყო, წაუკვდებოდი; ჩვენ ეს უმეცრებად მოგვივიდა, ზურაბ მეითარი, ქისიყის¹ მოურავის შვილი, ყვენთან წარვლენილი იყო, რომელსამე საქმეზედ და იმისის პირით მოვიდა ეს არბაზის ამბავი, და ესეც ასე თქვა: თავრიზის ბეგლარბეგს, სააბ იხტერ ამირ ასლანხანს² ბძანება აქესო³, 15.000 ათასი კაცი ამის მოასილად უნდა გამოგ⁴ C 9 a
 ზავნოსო და ამან უფრო აგვაჩქარა დიდი და მცირე. თუ ის ჯარი მოსულიყო, ეგების შემძლენი გამოსცლოდენ ქალაქსა, თორემ შეუძლებულნი სულ⁵ დატყვევდებოდენ.

ბატონებისა და ქვეყნის უკუდგომა⁶ რომ გაიგონა, ამირ ასლანხან A 15
 10 ჯარი ვეღარ გამოგზავნა. ნადირ შაჰსაც მართალი ექუა აღარ⁶ ჰქონდა, მრავლის უბრალოს სისხლის ღურისაგან ღმერთმან საფარველი აჰკადა. მოკლეს [ქორონიკონს] 435, (1747 წ.) 9 მაისს⁶ და უფრო ამისგან, რომ ინდოეთს რომ წაბძანდა, უფროსი შვილი რზა ყული მირზა ნაიბად გაუშვა. ამ რზა ყულიმ მოკლა შაჰ თამაზ ინდოეთიდან რომ მობძანდა; B 9 b
 15 დააბეზღეს, თოფის მსროლელი შემოვიჩინაო. || ერთმა კაცმა თოფი ესა⁶ როლა, ეს შენმა შვილმა ქმნაო, დაიჭირა და ერანხარაბს თვალეგი დასთხარა. ამან ჭფრო გაავიყა. ბძანებდა თურმე: ერანის ხალხი ჩემი მუხანათი არის, თორემ ერთმა კაცმა როგორ არ დამიშაღეთო. დიად მოწყალე კაცი იყო რზა ყული მირზა. ამას დარჩა შვილი შარუხ, რომელიც იბრეიმ შაჰს უკან ყვენად დასვეს ხორასანს და მერმე მუთაველმა. სადრიმ თვალეგი დასთხარა.

ბძანდებოდა მეფე თეიმურაზ ანანურს სამს თვეს, მერმე არჩივეს და ყვენთან წაბძანება მოინდომა შესახვეწლად, თვარა კლმის კვრა ვეღარ || C 9 b
 ამჯოზინეს. აიყარა და წამობძანდა ქალაქს, დიად დიდი ხიხანი წამოჰყვა. B 9 b
 25 მოქალაქე და ქართველნი, რანიც ქალაქიდან ხლებოდენ, ისეც ქალაქს იახლნენ. დეკანოზი ბიძა ჩემი თავისის შვილებით და სახლეულით ჩვენთან იდგა. ისიც წამოვიდა. მამა ჩემმა შორს დაიჭირა. ბატონი რომ მიბძანდება, რომ არ აბატოის, კიდევ ინებებს წამოსვლას და სიმაგრეში შემოსვლასა, მე რითლა წამოვიდყო, აქამდე ამოესულეგარ, სანამდის ან სიყუდილს არ გაევიგონებ ნადირშაჰისას⁷ და ან ბატეგებას, მე არსად წავალო. B 9 b
 30 დავდეგით იქი⁸ დუშეთს; ვიყავით, რაც სოფელურს გაძლებინებას შეფერება. აზნაურშვილები და იქითური მსახლობელნი გლეხნი გვაძლებინებდენ. მამა ჩემმა დაიწყო სიარული და იმერეთს წავიდა; დავრჩი ამდენის სულით ამ უცხოს ქვეყანაში მარტო. ჩემი შემწე არავინ⁹ ყოფილა, ერთი ჩემი ჯავახი ბიჭი მახლდა. || ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან B 9 b
 35 თავის მოწყალეობით დამიფარა, მსაგრობდა და მატეობდა || და მზრდი- A 16

1. ქისიყი A. 2. საბახტერს ამირასლან ხანს A. 3. რამდენიმე + A და სქოლიო-შია ჩატანილი 15000. 4. სულ <B. 5. უკუ დგომა A 6. არ BC. 7. ნადირ შაისს A. 8. ჰქავ BC. 9. არავის B.

* 1913 წ. გამოცემულ ტექსტში, მე-14 გვერდზე, შეცდომით სწერია: „ქრისტე-შობის 8. კორონიკონს 435 (1747 წ.) ნადირ შაჰის წყრომა მოვიდა საქართველოზე“, ხოლო მე-15 გვერდზე აღნიშნულია, რომ ნადირ შაჰი „მოკლეს 435 (1747 წ.) 9 მაისს, — აშკარა შეუსაბამობა.

და; ვწერდრ და ვყილდი წვრილმანა¹ წიგნებსა და იქიურნიც დილ კელს მიწყობდენ, ღმერთმან მიაგოსთ² ყოველთავე.

ამავ წელს, აგვისტოს, ჯანდღერ მოსულიყო|| ქალაქს, ნადირ შაჰს C 10 a სიკუდილის დასტურობა მოეტანა; აღილ შაჰს გაეღმწიფება, ქართველ ბატონის ქალი ჰყვანდა ცოლად; ბატონისა და ქართველთ დიდი პატივი და წყალობა და სააკადე³ ზურაბისა ვეჭილობა და სპარსალრობა⁴ სრულად ერანსა⁵, ხორასანსა და აღირბეჟანზე, გვიის ამილახორისა ყულარალასობა და დიდი პატივი.

ყოელმა სულმა გავიხარეთ. მამა ჩემიც გარდმოვიდა იმერთილამ და წამოვივდით ქალაქს. მე ჩაჩკიანთ დამპატივეს, ერთს წელიწადს იქ იყო ჩემი კერძობა. მე ხან იქ ვიყავ, ხან აქ ვიყავ. ბატონს დედოფალთან ვიყავ უფროსი ერთი და იქ ვემსახურებოდი⁶ წვრით, კითხვით.

ქორანიკონს 436 (1748 წ.) აპრილს, აბდულა ბეგს დაუმარცხდა⁷. ამირ ასლან ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს კაცნი. მეფემ ერეკლემ დილ ცოტას ჯარით დაუმარცხა, გააქცია და დიდი ალაფი იშოეს. ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უდგნენ;^{*} ციხე დაკლიტეს თიბათვეს. ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან და დიდის ცლით ტფილისის ციხე აილო მეფე ერეკლემ 436 (1748 წ.) ივლისს 22.

აღილ შაჰს დაუმარცხა თავისმა ძმამ, იბრეიმ შაჰმა⁸. იქ ქართველი ბატონი და ქართველნი გაიძარცვენ, თორემ|| საქონელი || ყველას ბევრი B 10 a ჰქონდა. აღილ შაჰ გააქცა, თეირანს⁹ მივიდა, დაიჭირეს, მოსცეს და თვა- C 10 d ლები დასთხარა. იბრემ შაჰ დაჯდა ყენად¹⁰. აღილ შაჰს თვალები დასთხარა. თვითან მობმანდა თავრეზს. იქილამ ხოჯა წარმოგზაენა, ტყვეები მოკრიფეს. მერტრე ჯარი ითხოვა¹¹, ასი ნოქარი წააყვანინა და მეფე¹² თეიმურაზ გამოუშვა.

მობმანდა, მარა რა სიხარული გავწყობოდა მაშინ დელს ჩვენს A 17 სიხარულს; დიდი და პატარა გახარებული ვიყავით. იბრემ შაჰ¹² ხორასანისაკენ წაივდა, შარუხ იქ ყენად იჯდა. თოფჩიბაშმა ულაღატა. თოფჩიბასაკენ რომ მოვიდა იბრეიმშაჰ, ზარბაზნები დაუშინენს, ჯარმა ერთმანეთი ცარცვა. უმტროდ დამარცხდა. მოვიდა ყაზმინს, დაიჭირეს, მოსცეს შარუხს; მან თვალები დასთხარა. აღილშაჰ ჩააყვანინა თვალდათხრილი. ჯერ ელაპარაკა, ბიძა რატომ მოჰკლო, იმდენი წვრილი ყმაწვილები რად დაჰკოცეო, გაზით კორცი ეგლიჯათ. მერმე ნადირშაის რძალი იყო ნარსულა-მიზას ცოლი, აღილშაის დაქ; იმის

¹ წვრილმანი BC. ² გაავსოთ BC. ³ სააკადე B. ⁴ სპარსალრობა A, სალსალარობა BC. ⁵ ირანსა BC. ⁶ ვიმახურებოდი BC. ⁷ აბდულა ბეგს დაუმარცხდა აპრილს A. ⁸ შაჰ A. ⁹ თეირანს BC. ¹⁰ ყენად BC. ¹¹ თხოვა B. ¹² „იბრეიმ შაჰ-გულიო“-მდე. A-ს სქოლიოში შეაქვს და ისიც არა თავის ადგილს.

* 1913 წ. გამოცემაში „ამირ ტფილისის თათარი უკუ უდგნენ“ (16 გვ) უახრობაა. გამოცემაში უადგილო ადგილსაა ჩამატებული ხელნაწერის არმიხე შემონახული ადგილები. აღწევა იქამდე მიდის, რომ საკუთარი სახელი ამირ ასლან ხან შექანიკურადაა დანაწევრებული: „ამირ“ ტექსტშია შეტანილი, ხოლო ასლან ხან—იშოეს“, სქოლიოშია ჩატანილი. ტექსტის ეს უაღრესად საყურადღებო ადგილი, უკიდრესობამდე დამახინჯებულია და იმ სახით, როგორც ეს 1913 წ. გამოცემაშია წარმოებული, არაფრის გაგება არ ხერხდება.

შვილების¹ დაყოცა მოჭონებოდა ადილშაისაგან. ის თავისი ძმა ეთხო-
ვა და იტყვიან, ქვაბში მოხარშაო; თვითოს კვიცილზე შვილებს მოიგო-
ნებდა. მეც აგრე დამეწვა გულიო². იბრემ შაჰ დაუმარცხდა. გაფუჭ-
და, || მოკულა ისიცა³.

C 11 a

5 გვიე ამილახორი წამობძანებულიყო დიდის დიდებით, დიდის სა-
ქონლით და ასან მირზა ასის ქართველის ნოქრით თან წამოეტანა. მოვი-
დნენ || მირტაშენს; მე იქ დავხუდი, ჩემი მომნათლავი ვახტანგ წინ მიე- B 10 b
გება, მეც იქ მაახლა, დიად ტკბილად მნახა. ჩამოვედით ქალაქს და ლუ-
თის მოწყალეობამ არ დამავდო, დიად კელის მომართვას და წყალობას
10 მიქმნიდა⁴ დლით დღე გვიე ამილახორი, რომელსაც შაჰყულისანს უწო-
დდენ; ყულარალასობის სიდიდემი⁵ ეს სახელი დაეროთ⁶.

ბატონებმა დიდის პატივით მიიღეს. მრავალი მიართვა ბატონსაცა
და სხვათაცა. ცოტას ხანს შემდეგ ქალაქის მოურაობა მისცეს. იყო თა-
ვისებურის⁷ დიდებით და კეთილის ქცევით. მერმე ქაშეთი⁸ მოიგონა,
15 ააშენა⁹. დიდებულის მთავარ-მოწამის გიორგის სახელზე. იქვე შეუძლოდ
გაკდა და მუნვე მიიცივალა და თავისი განსაგებელი ყოელივე სიცოცხ-
ლითვე განაგო და აღესრულა. ღმერთმან შეიწყალოს და განუსვენოს.
დიად დიდებული და პატიოსანი კაცი ბძანდებოდა და ჩემი დიდად
მობრალული და მწყალობელი, ბანგუას გამო.

C 11 b

20 მენება, შვილნო ჩემნო, არა რა სხვისა შემერივა ამა ცხოვრებისა
ჩემისა წერისათვის, მარა ამბავმა მოილო ესე ამა ბატიო||სნისა კაცისა, A 18
ვინათგან დასაბამნი ივინი¹⁰ იყვენ ამ სოფლისა ჩემის გაძღების მი-
ზეზნი და ქცივისა და წესისა¹¹ მასწავებელნი¹² და თვით ქმნის (sic) ამ
საქმის ფერკ შედგმის მიზეზნი; იმისი ამბავი მოკლედ მიგითხარ¹³,

25 თორემ კარგა ხანს ბძანდებოდენ და მრავალი კეთილი მოიღეს ჩემზედა¹⁴.
ესე ანდერძი ჩემი და ცხოვრებისა ჩემისა ცნობა თქვენ, შვილთა
ჩემთათვის მინდა, || ამისთვის რომ ძალითა ქრისტესითა რაც შრომა B 11 a
დამიცს და რაც ჭირი მინახავს ჩემის მამულების შეკრებაზე და სიმარ-
თლით შეკრებაზე, არა თუ ან ძალით, ან შილთახით, ან ქრთამით, ან
30 დაჯაბნით ვისამე ვიმძლავრე, არამედ თვითეულად¹⁵, ნიშნეულად წარ-
გიწერ ქეშმარტსა და მოკმარებისა თქვენ იცით.

სხვისა ცხოვრებისა არა რა მინდა წარმოკევა, არცა დიდისა და
არცა მცირისა; ამაღ რომე, მე ერთი ცოდელი კაცი და ლიტონი ერის
კაცი ვარ. რად ვინმე განვიკითხო და რად ვინმე ქების მეტყველ მიწო-
35 დოს? არა მნებავს. ესე მინებს, რომელ ჩემის || დიდის გარჯით და C 12 a
მრავლის ჭირით ნასყიდი მამულები ჩემს შვილებს დაგარჩეს და თქვენ
კეთილად მოიხმარებდეთ ვერეთ, როგორც მნებავს ქვემოთ დაწერად,

1. შვილებს BC. 2. გული B. 3. ისიც B. 4. მიქმნი და BC. 5. სიდიდემი B. 6. დარ-
თოთ BC. 7. თვისობრის BC. 8. ქაშეთ BC. 9. ააშენი BC. 10. გინა B. 11. წე-
რისა C. 12. მასწავლებელი BC. 13. მიგიოხრა BC. 14. ჩემზედა BC. 15. თვითეულად BC.

და ესეცა, რომელ ერთს წილს ჩემთვის გარდაუტყვებდეთ¹; და შეილნი და შეილისშეილნი ამას ნუ დაივიწყებთ, რომე ერთი წილი ჩემის სულისათვის არ მოაკმარებოდეს, სხვა ყოელი ღმერთმან თქვენ კეთილად მოგაკმაროსთ თუ ჩემის სიტყვის დამჯერებელნი იყვნეთ, და რაც ქვე-

5 მორე აღვწერო, იმისი აღმასრულებელნი.
 ესენი², რომელ თითოულად აღმიწერია, არა მნებდა ქეშმარიტად, ამისთვის რომე მე ერთი ზეშთა მჩენი გული მქონდა და ზევაი კაცი ვიყავ. უგუნურებით და თავკედლობით, თვარა რა მქონდა საზავებელი, თუ არ ბრალი მრავალი ჩემისკ დაძალებელისა და ღუთისა წინაშე და
 10 ასე განქიქება³ რომე დავსწერე ჩემის|| თავისა და იწროებაში ყოფა და B 11 b მრავალ სიღარიბეში გაზნდა და ამისაგან* მარადის დაჩაგვრა გულისა და სპარსთ⁴ შიშით აკლდაბეშში ორსა და სამს თვეს დამალვა, ისინი ყველა სარგებელად თქვენდა აღვსწერე, პირველად ამისთვის რომე, (sic) ისინი A 19 რო-მე მადლობით მივითვალე, ღმერთმან ჩემთვის აწ განადღევა და C 12 b
 15 ბრწყინვალე დრო მომცა. თუ თქვენც თქვენზედ მოსრულს ჰირს მადლობით მიითვალავთ, ან ჰირსა და ან ავად ყოფას და სნეულებას, ღმერთი ისე⁵ განგანათლებსთ, როგორც მე შევიქენ დასაბამი ჩემის სახლის აღ-შენებისა, მამულის შოვნისა და ადგილისა ღ საკელოსა და გვარისა, თქვენც უმეტეს მოგცემსთ.

20 მეორედ ამისთვის აღვწერე, რომე, თქვენ რომ ღუთის მოწყალებით ამისთანას იწროებაში არ შობილხართ და არც ამისთანას სიღარიბე-ში⁶ დამიზღიხართ, და ამას იქით ღმერთმან იზრუნოს წყალობით თქვენთვის, თქვენ მადლობა უნდა მისცეთ ღმერთსა თაყვანის ცემით, დღეში სამ და ოთხ გზის⁷, რომე პაპა ჩვენი ვინ იყო, მამა ჩვენი
 25 რის სივალახათ აღზრდილა, მერმე ამდენს გაარჯილა, რომ ჩვენ ასე დაუზღივართ, ეს მამული უშოვნია, ეს საკელო, ეს ადგილი და ეს გვარი; ამაზედ დიდი მადლობა გიღირსთ ღუთისადმი.

და მესამედ ამისთვის რომე, თუ ვინმე[მ] უგუნურებით ინებოს თქმა რასამე ჩემის ნასყიდის მამულებისა, თითოეულად აღმიწერია, რომელი
 30 რომლის დროს, რას ჟამში და როგორ|| სიმართლით, ქეშმარიტად დი- B 12 a დის ვედრებით მომსყიდველისაგან, თორემ ასეთი კაცი არ ვიყავ, ან C 13 a წამერთმეფინა ვისმესთვისმე. ან ქრთამად გამომერთმეფინა და ან იმისი დამრჩომოდა რამე, ან ბატონისა მიმეცა რამე, ან მამისა, ან დედისა, ან საყდრის შემოსავალი ჩემს ჟამში რამ მრგებოდეს, ღმერთმან ნუ ქნას,
 35 თორემ ეს ასეთი დრო იყო, ერთი აბაზის საჩივარზედ ქართველ ბატონს სამს არზას მიართმევენ ხოლმე.

მერმე ოთხი მდივანბევი ზის მუდამ სამართალში და დღითი დღე მიუ-წოდენ⁸ მანდატურნი მოჩივართა და ერთხელ მეც მიჩივლებდა ვინმე. და აწ შემდგომმან ცხად ყოს ყოელი დასაწყისით და დაზადებით ჩემით ვიდრე

¹. გარდაუტყვებთ B. ². ესე B. ³. განქიქებ C. ⁴. სპარსით BC. ⁵. ასე BC. ⁶. სი-ღარიბეში BC. ⁷. და ოთხგზის <BC. ⁸. მიუწოდეს B.

* ABC ხელნაწერებში „აღლისაგან“ წერია. ჩვენ ამ სიტყვას ვასწორებთ „ამისაგან“.

აქამდი, რომე ორმოცსა წელიწადსა ვმეწლებოზ, ჩემთვის კაცს არ უჩივ-
ლია და ამას იქით ღუთის ნება იყავნ.

ქორანიკონს 438 (1750 წ.) იოანე ჩემი ძმა დაიბადა. მაშინ ვიყავ A 20
მე წლისა ოცდარისა და მესამესა ვმეწლები და ვინათგან მსახურე-
ბასა შინა მეფისა და დედოფლისასა ვიყავ¹ მარადის და არღარა იქ-
ნებოდა ჩემი იქილამ წამოსვლა. ჯერეთ ესე იყო, პირველ ჩემი ნასყი-
დობა, რომ ნიკოლაოზ ქავთარისშვილმა კარასოფელი დამივირავა, მერმე
მოვალეს დიად შეეწუხებინა. ზალდასტანას შვილისა მართებოდა და დიად
უბატურად ეპყრობოდა², რომ დაჭერა და სახლიდამ გამოუშვებლობის
ამბავიც მომივიდა.

ყოზლარაშვილი პაპა გამოგზავნა, შემომხვეწოდა, ზოგი ემართა, C 13 b
ზოგი კიდევ გამომარ||თვა, მეც სარგებლით ||იოსებ მღუღელისაგან B 12 b
ვისესხე ზოგი და უფროსი ერთი, ღმერთმან განუსვენოს, ბანგუას
ბოძებული ფლურები მქონდა, ის მივეც და ვიყიდე ახალშენი სამი სა-
კომლო: * აღესიაშვილი თავისის მამულით, თამაზაშვილი თავისის
მამულით, ისპუას მამული და ქორაოაშვილი თამაზა, რომელიც ყი-
ზილბაში მყოფობს. ესენი ვიყიდე ამ წელიწადს, ქორანიკონს 439,
ქრისტეს აქეთ 1751, ვიყავ წლისა 24, თვე იყო ნოემბერი 27, სიგელი
მიქელ თეოდორტეს შვილს დამიწერინა, სარდარსა მისკარბაშს და სხვათ
20 მრავალთ დამიბეჭედინა, კაცნი მომაბარა.

იმ წელიწადს ღალა მე ავიდევე, მამული დამრჩა და არის ჩემი, ძა-
ლითა ღუთისათა. მაგრამ ქეშმარიტად დედოფლის ანახანუმისაგან დას-
ტური ვითხოვე:—შენს სახასოს მამულს ვსყიდულობ, რომელიც ამოწყვე-
ტილის³ მანუჩარის შვილის ზახას მამული ქავთარიანათთვის რომ გიბო-
ძებია, ნიკოლაოზს⁴ ახალშენი რგებია და ის ჰყიდის მეთქი. და დედო-
ფალს ებძანა:—გრწამდესო, თუ შაჰყულისხან არ შემოსლოდათ შუა და
უწინ შენ გეთხოა, შენ მოგცემდი, ახლა რადგან სყიდულობ, დასტური
მომიცია, იყიდევ, და მაშინ ვიყიდე. ბანგუას მოცემული თეთრი მიმი-
ცია. სხვა არა⁵ რეულარა და იმისგან მოცემული ფლურები სხვაცა
30 მქონდა, || რომელიც წლითი წლად მესაკეარებოდა დიდად და შემეწეოდა C 14 a
და || მიზეზი ივა შეიქმნა ჩემისა კეთილად ქცევისა. A 21

ამ წელიწადს მახლო მამა ჩემმა ბატონს დედოფალს. თვითან რომ
ერთი შვილი დაიგულა, მე დედოფალს⁶ მახლა და ნება უფროსდა || ჩემი B 13 a
იყო. ათანასი ტფიელს სწყენოდა და არა ებძანა რა; შემდგომად
35 მიველ, მდაბლად შენდობა მოვითხოვე და შენდობით განმიტევა და კურთ-
ხევა მოიღო ჩემზედ.
ვიყავ ბატონს დედოფალთან და მდივნობის რიგზე ვემსახურებო-
დი⁷. ყოელი წიგნი ჩემგან იწერებოდა, მოკითხვისა, თუ მაგვარი დიდი

1. ვიყავი B. 2. ემყრობოდა B. 3. ამწყვეტილის B. 4. ნიკოლაოზს B. 5. არ B.
6. თვითან რომ ერთი შვილი დაიგულა, მე დედოფალს <BC. (ex homoioteleuto).
7. ვისამხურებოდი BC.

* ამ სიტყვის გასწვრივ A-ში აშიაზე მიწერილია: სახალშენი მიქელ დეკანოზი-
საგან აღიწერა.

სიგელი, თუ რაც ან მეფეს ენებებოდა და ან ღედოფალს, მე ვიყავ მწერალი, და ესე იქმნა ჩემდა ცხოვრებად.

439 (1751 წ.) ფებერვალს 11 აგრისზე დაგვიმარცხდა. ამ წელიწადს დაუმარცხდათ ბატონებს ჰაჯი ჩალაბისაგან აგრისს. დიდ მარხვის აღების ღამეები იყო, მცხეთას მიბძანდებოდა¹ ღედოფალი. დილომს რომ მივედით, იქ მოგვივიდა ამბავი.

ქორანიკონს 439, ქრისტეს აქეთ 1751 წ. ფებერვალს, ჩაჩიაშვილის ქალი მომიკუდა, მაშინ ვიყავ წლისა 24 და რალა განვაგარძო ჩემი მქისი ამბავი. ჯერეთ ყმაწვილი ვიყავ და დიდად სოფლის შემსუვალული. (ცხენისა, იარაღისა, თოფისა, კმლისა, ტანისამოსის მოყვარული და კელშე-^{C 14 b} წვენილი² ამაებისა ყოვლის³ ფერით. მერმე ეს განჩინება გამოკდა: ან ბერად უხდა ვყოფილიყავ, ან სიკუდილმდე დიაკონად და ან ერის კაცად და მე ამის მეტი არც ერთი შემეძლო. იმ ჟამში, ეშმაკის ბირებით, ჩემმა გონებამ ეს მირჩივა და, ასე⁴ მომიკდა, რომ ერის კაც⁵ ვიქმენ. ვინ უწყის, ეგების ბერობაშიაც ჩემი უღებება და გემოთ⁶ მოყვარება არ მომეკლო და ანგელოზთ⁷ სახე შემეგინებინა⁷ და უძვირესი სასჯელი მომე-^{B 13 h} გო თავისა ჩემისათვის. მცირეს ხანს ანტონი კათალიკოსი მიწყრებოდა, მერმე მანც შენდობა მოილო, და ვიყავ მეფეთ მსახურებაში მდივნობის რიგზე წერით, კითხვით, თვინიერ სამართლისა და სამდივნოს სარგოსა,²⁰ შიგნით რაც საწერი და საკითხავი იყო, მე აღვასრულედი.

გარჩნა საშინელი და ზარის საკდელი ამბავი ჯერეთაც ცოდვისა^{A 22} ჩემისა განუშორებელობამან, ხედავ, ვითარ მსუბუქად აღმიწერინა⁸; დიდება შენდა, ღმერთო, რომელ ესოდენ სულ გრძელ იქმენ ჩემზედა, რამეთუ მსახური წმინდისა ეკლესიისა, ვიქმენ მსახურ ცხენისა, იარაღისა, თოფისა, კმლისა და სხვისა და სხვისა საწუთოსა საქმისა განფრდი-²⁵ ლებისა; ამისთვის რომე სულ გრძელ იქმენ, რა მიგაგო⁹ შენ, ღმერთო^{C 15 a} ჩემო, გარჩა მადლობა და თაყვანის ცემა. ძვირ უკსენებელობათა შენთა.

მომართმიდა გონება მონაზონებასა, გარჩა რა წარვდეგ საქმედ, დამიძიმდა და ესე უწყოდეთ: სიტყვით და აზრით ყოელი ითქმის, მაგრამ, რა საქმე მიაღვება, იქ არის კაცობა. ესე კმა გეყოს.

ქრისტეს აქეთ 1753, ქორანიკონს 441, ამ წელს ვიყავ წლისა ოცდახუთისა. ვეშსახურბოდი პალატსა მეფისასა. უწყის სახიერებამან, ლუთისამან, შვილნო ჩემნო, ეგოდენ¹⁰ ჟამს ეგმსახურე¹¹, არცა სადა¹² თვალ ბოროტება მიქმნიეს ჩემის კელმწიფისა სახლსა შინა, შიშუნვართა³⁵ თანა თუ უმცირესთა¹³ მათთა, არც ღალვა მიყოფიეს და შექოთი, პა-^{B 14 a} ტრონისა ჩემისა¹⁴ სახლსა შინა. არცა ბატონისათვის ენა ვისიმე მიმიტანია, არცა პატრონისა საილუმლო სხვისათვის მითხოვია, კემშმართლად გრწმენეს, არცა რა ბატონის დასაკლები რამ მიწვრთია გულსა ჩემსა, არცა დავმთრალვარ¹⁵ ბატონის ჩემის სახლში, ან მეგჯლისში,

¹ მიბძანებოდა B. ² ხელშეწვენილი BC. ³ ყოვლის B. ⁴ ისე BC. ⁵ კაცად BC. ⁶ გამოთ B. ⁷ შემეგინებინა B. ⁸ აღმიწერია BC. ⁹ რა მიგაგოთ A. ¹⁰ ამოდენს BC. ¹¹ ეგმსახურე B. ¹² არც ასადა B. ¹³ იმცირესთა BC. ¹⁴ ჩემისა < B. ¹⁵ დავთრალვარ B.

არცა სხვაგან და ჩემს სახლშიც არ მახსომს, რომ დავმთვრალიყო, ან ბატონებს ჩემს და ჩემს ამხანაგს მთვრალი ვენახო; არცავეის თავდებად დავდღომივარ და არც ჩემს ჟამში ყუმბარი მითამაშია თეთრზედ.

- ვიყავ მყუდროდ, უშფოთველად და იტყოდა კაცი, ამპარტავანი C 15 b
- 5 არისო, და ვიყავა ჰეშმარიტად. მარტ მე გული ასე მეტყოდა, დაღათუ¹ ეშმაკის ბირება არს, შენთვის იყავ, ცრუს სიტყვას ნუ მიჰყვები, უბრალოს კაცს კმას რად გასცემ, ჩხუბი არ მოგივიდეს. ცუდს კაცსესე სჭირს, თუ საჩხუბრად კაცი იშოვა, დიდი დიდება ჰგონია² თავისა თვისი სათვის.
- 10 და ეგრეც არ ვიყავ, რომ მცირედი წერილიც არ მსხოვებოდა, და თითქმის ეს უფრო, რომ სამეფო სჯული: დიად ვრცელად ისმინებოდა მაშინ ქართველთაგან: ბატონის სამსახური, ბატონის სასახლეში ყოფა როგორც ეკლესიაში, ბატონის საიდუმლო, ვითაც აღსარება და ამას დღითი დღე განგვიახლებდენ ყოვლინი მოხუცებულნი
- 15 უმეცარნი წერილისანი, რომელთაც ძველთა მეფეთა მსახურებასა შინა უსწავათ ესე ვითარნი სჯულნი, და არა არს ბოროტ უკეთუ სხვაცა შესძინა, რაჲცა საკმარ არს წერილთა, მეცნიერთა || კაცთაგან წერილთა B 14 b გამოძიებთა.

A 23

- ესე ვითარნი რა ქცევანი მოვიგენ, ძალითა ქრისტესითა და
- 20 ხედვდენ მეფე, ლუთის მოყვარე და დედოფალი, უფროსდა გამომეძიებელი საქმეთა ჩემთა და განმხილველი, იცოდენ რომე, წელიწადი ასე წარივლიდა, ერთის თუმნისა ჩემს სახელზედ არა ბოძებულ იყო რა და G 16 a არა მომეცემოდა რა. ცხენისა, კაცისა და თვით ჩემი ხარჯი, ყოვლივე³ ჩემი იყო. მიბძანებდენ პატივით შეწყნარებასა და სარჩოს ბოძებისა
- 25 გამოჩვენასა.

- მე სადღდოფლოს მდივნობის თხოვა აღვირჩიე, ამისათვის რომე მყუდროებით ყრფა აღმერჩია დღეთა ჩემთა მრავალსა შფოთსა შინა ყოფასა. ეცადნენ, მარა ყარან მდივანმა დიად თავს გამოიდვა, მოხუცებული კაცი იყო, პატივს სდებდენ. ძალით კი ვერ წაართვეს და
- 30 მოკიქული მიუგზავნა დედოფალმა, პაპის ჩემის წილს⁴ მდივნობას ამას მივცემ, შენ რა გრჯისო; დიად შემოხვეწოდა და შემოვედროდა, რომ მდივნობა შანაოშ მეფის შვილებმა გამიყვეს⁵ თქვენ ნულარ გამიყოფთო; მოღარეთ ხუცობა თქვენს ბიძას გივს ჰქონდა; ის უბოძეთო. ეს რომ მეფეს სმენოდა, დიად ამებოდა, რომ იესეს თუ სახელს დავარქმევ და
- 35 იმ სახელით ამ ქვეყანაში დავაყენებ, სარჩოსი მე ვიციო. ზაქარია⁶ მოძღვარი ებოძებინათ და ანასტისია და მოღარეთ ხუცობა ებოძათ.

მე მაშინ გივის ამილახორის უკითხავი არა შემეძლო რა. რა მეფეთ სამ- C 16 b სახურს მოვრჩებოდი, ცოლი არა მყვანდა, შვილი და იქ⁷ იმათთან ვიყავ B 15 a დღე და ღამე. გივმა ამილახორმა და ბანგუამ უფრო შორს დაიქირეს. A 24

¹ დალათუმე B. ² ჰქონი B. ³ ყოველივე BC. ⁴ წილის B. ⁵ გამიყვესო BC. ⁶ ზაქარია BC.

დედოზლის მოღარეთ ხუცობა მაგდენი. არა არისრა და მუახლებში ყოფა და იმათი საღაროში შემოსელა და მოღარობა, დიად არ ინება. ასე მიბძანა:—ჩემს საღაროში შედი, ჩემი თეთრი გამოიტანე, და-სარჯე რამდენიც გინდა და მართებული სახელო იშოვეო. ამათის ბძანებით მოძღვრის პირით უარი მოვახსენე. მერმე საკუთრად მეფეს ებძანა:—სახელი ეს დაირქვი და მე ვიცი როგორც გაგაძლებინებო. მოძღვარმა და ანასტასიამ ამილახორთან აღარ მიმიშვეს, წამიყვანეს და მუკლს მაკოცნინეს¹. არ მინდოდა ჭეშმარიტად და ის დღე დაიწყოს, რა ზოროტის მონატყეებელი წყალობა იყო. ხალათი მიბოძეს. მიველ, ამილახორი სადილად ბძანდებოდა. რომ შეველ და მოვახსენე:—„არ მომეშენეს, დავმორჩილდი, თაყვანის ვეც ამიღებარა“, ჭეშმარიტად ასე იყო, ბძანა:—შენისთანას ყმაწვილს აგრე მოატყუებენო.

მომცეს კლიტე ზანდუკისა და მომაბარეს თუ რამ მოღარეთ ხუცის მოსაბარებელი იყო; სადედოფლო, საქალო იარაღი, ყველა უნდა დედაკაცს მოღარეს ებაროს და სხვა რაც ან დაუჭრელი ფარჩა ან მძიმე იარაღი ცხენისა, ან თეთრი, ან ფლური, ან სხვა რამ შემოსავალი, ყველა მოღარეთ ხუცის ებარება. და შიგნით საღაროს კარის კლიტე, რომელიც მუახლე მოღარე არის, იმას ებარა. მაშინ იყო მოღარედ თვალსამოთხისა გამდელი. ყოელსა ეამსა მართებულად ვემსახურებოდი² და შემოსავალი არა მქონდა. რა აღარცარა გივმა ამილახორმა მიბოძა ამ დღეს უკან და ვიყავე მმადლობელი ლუთისა.

ქორანიკონს 443 (1755 წ.) ვიყავე წლისა ოცდა შვიდისა. წინ ვენაკი ვიყიდე ისე, რომ პირველ სულხან მდივანს ეყიდა რომელიმე ზაზუნაშვილისაგან მისი წილი, რომელიმე თაყაშვილისაგან მისი წილი, რომელიმე გურიელისაგან, რომელიც ზაზუნაშვილის მამულზედ იდგა, და რომელიმე გლეხთაგან. სულხან მდივნის ჯალაბს საქმე ვასკირებოდა, ჩამოვიდა, სიგლები ჩამომიტანა ჭეშმარიტად ორჯერ და მომასყიდა. მე უთხარ:—ლოლოენელს ბერუას ვკითხავ და ვიყიდი მეთქი³. ბერუას ვკითხე, დიად მიქო და მომიწონა, წავიდა და თვითან იყიდა, მერმე მე მომყიდა, ის სიგლებიც კელთ მომცა. სტეფანე კოტეტისშვილი სიგელი თვითან და იმისმა ძმებმა დამიწერინეს და ჩემი არის ძალითა⁴ ქრისტესითა⁵. ერთი ვენაკი და ცოტა რამ მიწები ლოლოენელის ბერუასი არის, ლარაძე დაქითისაგან მისყიდული, სხვა ჩემი არის, ნახევარი საკომლო იქნება ჯავახიშვილისა. ეს გლეხი სქამიშვილისა⁶ იყო. მოვესწარ⁷. ქორანიკონს 443. ქრისტეს აქეთ 1755 წ. ქრისტეს შობის თვეს 10 ინებეს მეფემან და დედოფალმან, და მიბძანეს მეუღლის მოძიება, და

¹. ამ სიტყვი გასწვრივ A ხელნაწერში ამაზე არსებული მინაწერი: ქორანიკონს 441 (1753 წ.) გიორგიბის 2 [ვიყავე] წლისა 25, B-ს არ შემოუნახავს. ². ვმსახურებოდი BC. ³. ასე BC. ⁴. მამულზედა BC. ⁵. მეთქი < BC. ⁶. ძალითა his C. ⁷. ამისი სიგელი კოტეტის შვილის სტეფანესაგან დამიწერა A-ში სქოლიოშია ჩატანილი. ⁸. რამიშვილისა A. ⁹. ქორწილი + BC. ¹⁰. და < BC.

2. ცხოვრება-ანდროი.

P-133023
 2019



ლუთის ნება იქმნა, აფხაზის-შვილის დავითის ქალი მითხოვეს¹, რომელ-
 ლიც² ქისიყის მოურავის ქალთან მისცემოდა. მაშინ ვიყავ წლისა ოცდა
 შვიდისა. გავგზავნეთ საქორწილო და ამ ჟამს ეკლესიამან შეგვაუღლნა³ B 16 a
 შენდობითა საქართველოს პატრიარქისა და ეპისკოპოსისა⁴ და მოძღ-
 ვართა⁵ ჩვენთათა⁶ და ამავე თვეს იქმნა კათალიკოზის ანტონისზე შეკ-
 რება მლუდელთმთავართა⁷.

ქორანიკონს 445 (1757 წ.) ვიყავ⁸ რა წლისა ოც და ცხრისა, ვიყიდე
 ხუდავერდა, ასე რომ აიღარასი ყოფილიყო, აიღარამ⁹ უჩივლა და სა-
 მართალში ორი თუმანი დაადგეს. ეს ორი თუმანი მე მივეც და ნასყი-
 დობის წიგნი მომცა. მერმე მეფესთან მიჩივლეს ციხელებმა, ბატონმაც
 10 მიბოძა და ოქმი მიბოძა და ჩემი ყმა არის, ერთი იაზო მომცა, მართა-
 ლია, დამავ დღეს ლეკებმა მოიტაცეს. ეს სამართალი არ არის, მარა A 26
 პირველ მე ვიყიდე, მერმე¹⁰ის სამსახურში შობართვა, მეც ეს მიქნია, C 18 a
 რომ, იმ დღიდან აქამდე ერთი შაური არსად გასვლია, არც ბატონის
 15 ხარჯი, არც ჩემი, ერთი¹⁰ ძღვენი აღდგომას მომართვეს, ერთი შობას.

ესენი რა ესრეთ იქმნა ყოელი, აწ გაუწყო, თქვენ, შვილნო
 ჩემო, თუ რა ქმნა ეშმაკმან ჩემ შორის. მამა ჩემი იყო და ბიძა ჩემე-
 ბი მლუდელნი წმინდისა ეკლესიისა¹¹, მარადის მღვიძარენი მსახურე-
 ბასა წმინდიშა ეკლესიისა და მლუდელობისასა განკრძალულნი სასუფე-
 20 ველისა მიმსგავსებულსა ეკლესიასა შინა¹². და შევბულნი დღითი დღედ
 ანგელოზთ მსგავსითი¹³ ცხოვრებითა ცხოვრებულნი, წვრილნი¹⁴ მეცნი-
 ერებითა საფილასოფისათა¹⁵ და საეკლესიოთა წერილთათა და მდიდარ-
 ნი წიგნთა მრავალთა შემკრებლობითა¹⁶; ამას თანა აღრე მსერებელ-
 ნი¹⁷ სერისა, ვითარ წირვის შემდგომად ტერფი არღარა წარადგიან, და
 25 აღრე მიმძინებლნი და აღრე აღდგომადნი და ეგრეთვე ბინდსა ოდენ
 ღამისასა სანთლის აღნთების ჟამს მიიღიან და ლოცვასა მათსა განზე-
 დან აღასრულებდენ და ესრეთ სამლოდ მოქალაქობდენ მუნ განწყესე- B 16 b
 ბადნი, სადაცა აბრაჰამ¹⁸. აწ იუწყეთ, ვითარ განრემზომ იქმნა ცხოვრე-
 ბა ჩემი ამათ ლუთივ დაცულთა კრებულთა.

ხოლო მე უბადრუკი, მძრწოლარე პალატასა მეფისასა, ვიდრე C 18 b
 მეფე შემოვიდის სადილობად, მუნ განწყესებულთა ჩემთა მსახურებათა
 მოქმედი. და ესე იქმნის კერძო დღე და ზოგჯერ მწუხრის ჟამს. და
 მრავალ ჯერ იქმნებოდა სადილიც არ მიმელო და ეგრეთვე კერძო ღამე
 წარვიდის¹⁹, ოდესცა მეფე ვახშამსა ბქანებდის, და თუ წარმოვიდი,
 მაშინ წარმოვიდი. მარა უფროსჯერ ან ღამის მკუმბილავი ვიყვი მეფისა
 35 პალატისასა, გარნა²⁰ მეფისა და ანუ კერძო ღამე მაშინც არ განმეთი-
 ვა, არ იქნებოდა და რომ მოვიდი სადგომს, ძილით აღდგიან და შე-

1. მითხოვეს BC. 2. რომელიცა BC. 3. შეგვაუღლნა B. 4. ეპისკოპოსთან B. 5. მოძღ-
 ვართა B. 6. ჩემთათა B. 7. მლუდელთა მთავართა BC. 8. ვიყავ-ს წინ „ქ“ უძღვის BC.
 9. აღიარამ B. 10. შაური + B. 11. ეკლესიისანი AC. 12. შა BC (უქარავმოდ). 13. მსგავ-
 სისათა BC. 14. წვრილნი B. 15. საფილი ოფისათა B. 16. შემკრებლობითა B. 17. მსრე-
 ბედნი B. 18. აბრაჰამ B. 19. წარივიდის A. 20. პალატისა არა განა B(1).

წუხდიან და ვახშმისათვის ჩემისა იზრუნიან და ამასთან ცხენთა მოურ-
ნე, ძალთა და საეროთა ქცევათა და მსახურთა ცხენისა და კაცისათა A 27
მექონე¹ და ყოელი² აჭირვებდათ.

ველარ ვამჯობინეთ და მამის ჩემის ნებით წარველ და სომხის
5 სახლში დავედგ. გარნა არცა რა სანოვავე, არცა რა ამათი შემოსავლისა
რაჲმე ნაწილი, არცა ქვეშავები, არცა ზედ სახურავი. არცა მონა, არცა
მკვეალი, არცა რა ერთის შაურის დანაფასები ჩემის³ მამისა და დედისა
არა წარმიღია რა. წარველ⁴, სადაცა მსგავსნი ჩემნი მეფისა მოკელნი B 17 a
მკვიდრობდნენ⁵, იქ დავემკვიდრე და ღმერთმან არა სადა დამიტევა⁶
10 მე და არცა მომაგო მე ცოდვათა ჩემთაებრ.

მიკმდა, შეიღწო ჩემნო, დალტობა ცრემლითა წილთა ჩემთა ესე C 19 a
ვითარისა ცხოვრებისა ჩემისა სასმენელად თქვენდა წერისათვის, გარნა
არცა გაკლნ⁷, ცხოვრებამან თქვენმან⁸, მოვილო რა გონებად საქმენი
ჩემნი: პირველად ვიყავი მსახური⁹ ეკლესიისა და შემდგომად დაუტყვე
15 იგი. დაღაცათუ მიზრზნი მაქვენდეს, გარნა რა სასიეტყველ არს. მერმე
დაუტყვევნ მშობელნი, დიდებისათვის ჩემისა და წარველ სადაცა მეფეთა
განწესებანი იყვნენ. ვიქმენ მოლარეთ უხუცეს და მათსა განწე-
სებასა ვყოფდი, გარნა თავსა ვეტყოდი:—დედოფლის მოლარეთ ხუცო-
ბით შეიღთა ჩემთა სამკვიდრებელსა ვერ დაუმკვიდრებ, სამკვიდრო სა-
20 კელო არ არის. მიდინობა არის ქართლში სამკვიდროდ განწესებული
სახელო, თუ ის არ მოუშოვე შეიღთა ჩემთა, ვერ განვისვენებ; და შიგნით
პარამში ცხოვრებაც მეჯავრებოდა, უწყის სახიერებან ღმერთმან. ვხე-
დევედი ჩემს თავს, მამული არა მქონდა რა და მოვიგონებდი, შეიღნი
ჩემნი წყევით ამავსებენ, სიონიღამ მოგვეშალა და არცა რა სასიცოცხ-
25 ლო აქ განგვიწყსაო.

ესოდენი¹⁰ ტანჯვა უქმენ თავსა ჩემსა დღეთა ჩემთა, რომელ¹¹ ამა¹² B 17 b
საზომსა მოვიწიე, რომლის ბრალეულება ქედისაგან ჩემისა აღმიღიეს C 19 b
და შეიღთა ჩემთათვის დამიტევებიეს, უკეთუ ვიდრე უკანასკელად აღ⁷
მოფშვივნამდე და სოფლის დასასრულამდე კურთხეთი უკნებასა ჩემსა
30 არა ჰყოფენ და ჭირანახულისაგან ჩემისა განსჯულვისაებრ ჩემისა, სული-
სა ჩემისათვის, რომელ¹³ სამე ნაწილისა არა წარავებენ გლახაკთა ზედა ღ
მსხვერპლისა შეწირვისა ზედა. A 28

დაღაცათუ¹² ბრალეულ მყოფენ შეიღნი ჩემნი, ესოდენისა თავისა
ჩემისა¹³ ქენჯნისათვის ღ ეკლესიისა მსახურებისაგან განწყენებისათვის,
35 მაგრა პასუხი მომიგიეს, უკეთუ უშვერ რამე ჰყოთ ჩემდამო სიტყვა.
თუ¹⁴ ესოდენი სასჯელი არა მიმელო ღ მასვე წესსა ზედან დავე-
დგინებულყავ, ცხოვრებამან თქვენმან, შეიღნი ჩემნო, მცირედი ნაწი-
ლი დავეტეობოდით¹⁵ საქართველოში. ოსეს წილის¹⁶ ნახევარი დიად
მცირე იქნებოდა, რომელიც თვით დიდის იწროებით იმყოფებოდა, სამწყ-
40 სო ჰქონდა ღ ტფილელის საღთხუცობა¹⁷ ხან ჰქონდა ღ ხან არა.

1. მექმენ B. 2. ყოელი B. 3. ჩემისა B.C. 4. წარველი A. 5. მკვიდრობენ B. 6. მი-
ტევა B. 7. გაკლნ B. 8. თქვენგან B. 9. მსახურად B. 10. ესოდენსა წინ ჰქა უზის B.
11. ამა სამა + B. 12. დაღაცათუ¹²-ს ჰქა უზის წინ B. 13. ჩემისა < B. 14. „თუ“-ს ჰქა
უზის წინ B. 15. დაკეტვობდათ B. 16. წლის B. 17. საღთხუცობა წ,

ვაი ჩემდა, რა ბრალეულობა მოვატყუე¹ თავსა ჩემსა, მისი მქისად კსენება, მარა, შეიღწო ჩემნო, საწვრთელად თქვენდა სულსაცა² ჩემსა არა ვრიდებ. შეიგენით, დიდი შრომა დამიძს³ ჩემს შვილებს⁴ ხე და ჩემს⁵ B 18 a
ამამულზე. C 20 a

5 ჰაი ჰაი, ღმერთმან ინებოს, რაც შრომა თქვენზედ დამიძს, ნათალი მომიზლოთ.

ვინ იცის ჩემს⁶ მეტმა, რის ყოფით ვიცხოვრებ⁷, რამდენი დღე მშვიტმა დავაღამე, რამდენი ღამე მღვიძარემ განვათენე⁸ თოვლსა და სიცივეში ბატონის სამსახურში უნაბღობა, უსამოსელომა⁹, რომ თქმად მრცხვენის და გარეგან ჩემი შეჭირვება არვის უგრძნოებს. ღმერთო, დიდება შენდა, კურთხეულ ხარ ცხოველს მყოფელო სამებაზე, რომელი არა დაუტეობ შენდამი მოლტოლვილთა.

ქემშარიტად¹⁰, თელავს მდევარს დაიძახეს, მე სხვა ცხენი არა მყვანდა, ჯორებში იაბო ვგდო, იმაზე შემსვეს, ბატონი წაბძანებულყო. გაჭენებდა მოვინდომე, წამოიქცა და ორი კბილი ჩამაგდებინა, მოჰყუდა და სულ დამცვივდა. ეს აქ არ იყო საწერი, ქორანიკონს 448 (1760 წ.) იყო, მაგრამ ამბავმა მოიტანა, მეფის ერეკლეს ხლებაში მომივიდა ეს განსაცდელი.

ქორანიკონს 443, (1755 წ.) ამასვე წელიწადში¹¹ მეფემ თეიმურაზმა¹² A 29
რახმა თვით გამორჩევილ ბძანა, ღმერთმან სასუფეველში განუსვენოს, 20
შემოსავალი არა აქვს რა და ეგების ცხენებიც არის დაარჩინოსო, დილ- B 18 b
მის ხასადარობა და მეღალობა მიბოძა. კარგად გავიწყვე დიღმელნი და ჯეროვნის მსახურებას ისინიც ცდილობდნენ.

გორს სადგომად წაბძანდნენ ბატონები, მეც ერთობით იქ ვახლდი. C 20 b
ამ წელიწადს მოკლეს არაგველთ ჯიმშელ ერისთავი, როშაქის შვილი. 25
თვესა¹³ 444 (1756 წ.). ამავ წელიწადს მოკლეს მუხრანის ბატონი, კოსტანტინე ლეკო ღმერთის კარში, თვესა ოკტონბერს 15. იმ ზართარ წამოვედით და მოვედით ქალაქს და მისცეს სალთხუცობის¹⁴ ნაიბობა იესე¹⁵
ამილახორის შვილსა.

ამავ წელიწადებში, ერთს წელიწადს სუფრაჯობაში მსახურება 30
ინებეს ჩემი და ვემსახურე¹⁶ სუფრაჯად და ერთს წელს შემდგომად ისევ ზურაბ სუფრაჯობდა. არა თუ მოლარეთ ხუცობა ჩამომართვეს¹⁷, არა, მარა კარგად მსახურებისათვის ისიც ვიყავე მცირეს ხანს, სანამდის ზურაბ მოიცილიდა და არაფერი სახელო იყო.

წელთა მრიცხველობად არა მცალს მე, არცა უამთა ამბავნი მეძიებინა 35
მე, არცა რა სხვა მინდა¹⁸ აქა შემოღებდად თვინიერ ამისა, რომელ, ვინათგან დასაბამ ვიქმენ შვილთა ჩამთა სამკვიდრებელისა დაფუძნებდა¹⁹,
ჯერ²⁰ არს ძეგლიცა²¹ ესე მტკიცე დაუტეო მე, თუ ვითარ მიწყვიეს B 19 a

1. მოვატყუე A. 2. სულსაცა B. 3. დამიძს B. 4. ჩემის A. 5. ვცხოვრებ B. 6. განვათენე B. 7. უსამოსელობა BC. 8. სიტყვები: „ქემშარიტად—განისაცდელი“—მდე სქოლიონშია ჩატანილი A-ში, ჩვენ BC-ზე დაყრდნობით ტექსტში შეგვაქვს. 9. წელიწადში BC. 10. აქ დატოვებულია ადგილი ერთი სიტყვის ჩასმატებლად AC-ში. 11. სალთხუცობის B. 12. ისე B. 13. ვემსახურე BC. 14. ჩამამართვეს A. 15. მინდან A. 16. დაფუძნებდა B. 17. ჯერ BC. 18. ძეგლიცა BC.

მამულებთა ამით შემოკრება, ვითარ დიდითარე ლუწითა¹, დიდად შრო-
 მითა ზე წარსაგებელი თუ დიდნი არ ყოფილან, მცირისა შოგება ეს|რეთ C 21 a
 გამჭირვებიან, რომე სიოცხლის ნახევარი ჟამი, მერწმუნენით, დაუსნე-
 ულებია ზე წარულია. მე არა რა მაქენდა² მამისა და დედისა ზე რ-
 5 საც თვითო ოროლს თუმანს ვიშოვებდი³; არც| თავს მოვაკმარებდი, A 30
 არც სახლსა ზე კერძობას, მაშინვე მამულს ვიყიდდი. ვხედვედი, ვინლა
 იშოიდა ასე მამულსა ზე რაღა დრო მოვა ასეთი, რომ საქართველოში
 ეს მამულები სასყიდლად ჩაიგდოს კაცმა. თუ ოკრად არა⁴ უყურებდენ,
 ან სასოლალაშვილოს ვინ გაჰყიდის ზე ან კიდევ სხვითა, რომელნიც ნე-
 10 ბითა დღეთისათა მიყიდის თვით მათის სათნოყოფით ზე მათვან ვედრე-
 ბით, უწყის ღმერთმან ზე დამიმკვიდრებდის შვილთა ჩემითათვის ზე
 მშვიდობაში მისცესთ ღმერთმან, უკეთუ მეცა მომიზლონ კეთილი-
 სათვის კეთილი და წლითი წლად⁵ შრომილისაგან ჩემისა, ერთს წილს
 ჩემთვისაც წარაგებდენ გლახაკთა ზედა და შეწირვასა უსისხლოსა
 15 მსხვერპლისასა სულისათვის ჩემისა.
 და რაოდენ არა მინდეს განვრცომა, მოვა ჟამი, რომე კალმისა აფრა
 თვით მაიძულეს წერად ამისად. ევა გონიერხო, იხილენით, ჩანს, გული
 მაწვევს და|| მრავლნი კირღებულებანი მაქვან ზე მინებს, რათა შევილი B 19 b
 ჩემნი ხედვიდენ ზე ნაცვალ მაგებდენ მკუდარსა, რომელსა კელნი, მსა. C 21 b
 20 ზურნი შვილთა ჩემთან⁶, დაკრეფილნი მიპყრიან და გონება, რჩომისა-
 თვის შვილთასა დაუძინებელნი, აწ⁷ მკუდარ ქმნილად მეგულვებიან⁸, და
 თვალთა ცრემლიანითა ესე ვითარსა ანდერძსა ვსწერ. ნუ უკვე იხი-
 ლონ შვილთა ჩემთა და შევეწყალო ზე ნაცვალ მაგან კეთილთათვის ჩემ-
 თა. დიდება ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა, რომელსა აქვს ცხოვრებისა ზე
 25 სიკუდილისა ფლობა. სიკუდილი არად მჩანს, თუ შვილნი ჩემნი კეთილ-
 ნი იქმნებიან ანუ ღმერთთან ზე ან კაცთან, ან ბატონთან ზე ან თავის
 სახლზედ. ზე თუ ცუდი კაცნი იქმნებიან და ამდენს შრომილს ასე წამი-
 კდენენ, რომ არც არას მე გამომაყენებენ და არც არას თვითან გამო-
 ყენებენ, ვაი რა ძნელი საფიქრებელია! ასეთი მამული შემოიპყრია,
 30 რომ ჩემისთანას კაცს გაუჭირებოდა. თუ ღმერთმან წარუმართათ ზე
 ქვეყანა დაუშემვიდათ. მაგრამ რატომ უწინ ეს არა ვთქვი, თუ კარგი
 კაცნი გამოვიდენ, თავეთი ამხანაგი⁹ ვერავინ აჯობებსთ. თუ ერთიც
 არის კარგი კაცი გამოვიდა ჩემს შვილებში, თავის¹⁰ ძმებს ის მოუვლის.
 კაცობას არა ჰკადრებს, რომ ან გაეყაროს თავის ძმებსა ზე ან ცუდი A 31
 35 კაცნი რომ გამოვიდენ ძმები, ისინი ვასაყრელად ალაპარაკოს. უფრო-
 სი იქნება კარგი კაცი, თუ საშუალი, თუ უმცროსი, ჩემს ანდერძს ალა- C 22 a
 სრულებს, ჩემს წილს ჩემს სულს მოასმარებს¹¹, თავის ძმებს მოუვლის,
 შეინახავს, მართებულად ჩააცმევს, დახურავს მათ ზე მათს¹² კერძობას B 20 a
 კარგად ვაძღვებინებს. რომელიც კარის კაცად ვარგა, კარზედ დააყე-
 ნებს, რომელიც შინ სახლის ბატონად ვარგა, შინ დადგება ზე ჩემი ამ-

1. ლუწითა BC. 2. მქონდა B. 3. ვიშოვები B. 4. არ C. 5. წილიდ წლად C.
 6. ჩემთან BC. 7. ან BC. 8. მეუღლებიან B. 9. თავეთი ამხანაგი bis ABC-ში. 10. თავისს
 A. 11. ჩემს წილს ჩემს სულს მოასმარებს < BC. 12. მათის C.

დენი ვედრება იმ კარგის კაცისაგან აღსრულდება და ჩემი ვედრება რომლისგანაც აღსრულდება, ჩემი მამაშვილური კურთხევაც მაზედ მივა.

შვილისშვილთა ღ შვილის-შვილის-შვილთა და შვილთა მათთა და ყოვლთა ჩამომავლთა ჩემთა. რა ესენი ასე ჰყოთ, ამდენის 5 ჩემის სასჯელისა ღ ჰირნახულის მოკმარებას¹ ლუთისაგან დაგიმტკიცებ თქვენ, ცოცხალიცა ღ მიცვალებულიცა. მეტყვიან მე შვილნი ღ შვილის შვილნიცა რომელნიმე. ვითარმედ:—მამა იყო ღ წყსი იყო ღ რად გვაყვედრებსო², უნდა მამული დაეტევიებინა, რა არის³ ესოდენი ყვედრება ჩემი⁴. ეტყვი მათ:—ძენი ხართ ჩემნი ღ ნაშობნი ჩემნი ღ ქმენით რა- 10 ლენიცა რა გრქვა თქვენ, ამისთვის; რომე სანახებთაგან აღგიღე თქვენ ღ ველსა ვრცელსა დაგამკვიდრე თქვენ. მე შეგწუხებ ღ თქვენ უზარუნველმკვიდრე, მე განვშიშვლდი ღ თქვენ შეგმოსე⁵, მე მოვიმშიე დღეთა⁶ ჩემთა და თქვენ მოგეც პური ჩემი. თქვენც ისინიეთ ჩემი. C 22 b

ქორანიონს 346, ქრისტეს აქეთ 1758 წ. მამა ჩემი დასნეულდა ღ აგვისტოს⁷ 14 მიიცვალა წლისა სამეოცისა. მეფე თეიმურაზ ღ დედოფალი ანახანუმ სამაჩაბლოს ბძანდებოდენ*. მე მამის ჩემის სნეულებისათვის აქ დავჩაჩი, მერმე რომ შეღონდი, ზაქარია ვართაპეტი ბატონებს ახლდა, სხვას ექიმს ველარავის ენდო, ექიმებმა გაათავეს ღ ნამეტანავად⁸ ერთმა უბრალომ, უცოდინარმა დედაქაცმა დაიღ ძნელი წამალი დაალევირა ღ იმან უფრო შეაწუხა. გამგზავნა ზაქარია ვართაპეტთან წამლებისათვის. თურმე ლეკის ჯარი უქან მომდევ მე⁹ და მუხრანს მუხებს ქვეშ ჩამოვედ მარტო, ცხენები ბიჰის კლით გაგვზავენ. ლეკი ქსანზე იდგა; მე რომ მიველ¹⁰, მეორეს დღეს სამი ათასი ლეკი მოჰყდა ზემო ქართლს, ქციხლვანს. ბატონებს ჯარი არ ახლდათ, ვერ შეებნენ. 20 ვახტანგის შვილი კიკილა¹¹ მოკლეს, სამი ოთხი სხვა იტანა. ბელადმა თქვა:—გავეცალნეთ, დიდნი კაცნი უჯაროდ არიან, ნამუსი არ არისო. აღის ციხე აიღეს, მრავალი ტყვე წაიყვანეს, ცეცხლი შეუქიდეს ღ ისე დაწვეს რაც მორჩა ღ მრავალი¹² თავადთა ღ აზნაურთა სალხნი დაკოცეს და წარიტაცეს. გზები აირია, ველარ წამოველ ღ სანამდის მე ჩამოვიდოდი, მიცვლილბყო. ღმერთმან განუხვენოს სადაცა აბრაჰამის წიაღი აქვს დიდებასა ღ სუფევა¹³ში. A 32 C 23 a

ამას მამასა ღ უფალსა ჩემსა დაეტევა ანდრძი:—იესე¹⁴ ჩემი შვილი დიდი ხანი ჩემგან გასული არის, მას ჩემთან სამკვიდრებელი არა აქვს ღ თუ მოვა ღ თავის საქონელს შემოართავს ჩემს საქონელთან ღ მასუქან, რაც ერთს ქალს მიეცეს, მასცა მის ოდენი წილი მიეცესო; ოთხი ქალი მყავს, ერთი ვაჟი ღ ერთი იესე იყოსო; ექვსთავ სწორედ გაიყონ ღ ბალი ჩემის მეუღლისათვის და ჩემთვის დაგიჭერიო სამარ. B 21 a

1. კმარებას C. 2. გვაყვედრებს AB. 3. არს BC. 4. ჩემნი B. 5. შემოხე B. 6. მე-ნატანავად B. 7. და +BC. 8. და +ABC. 9. კიკილა BC. 10. ისე B.

* ამ სიტყვის შემდეგ BC ხელნაწერში იკითხება: «ვეყავ წლისაოცდათისა». A-ში ეს სიტყვები არშეიხვეწა მიწერილი და როგორც არა არსებითი, ჩვენც სწოლითი ჩავიტანეთ.

ხაღო და ვალი მმართვეს¹, ქვემო მოედნის ღუქნები გაყიდონ ზ მით მისცენო.

- მას აქენდა საქონლად სასახლე ზ გაწყობილი საფენით, ჭურჭლით და ყოვლის ფერით გამართული, სამწყსო, ბაღი, სალთხუცობა, მდივ-
 5 ნობა ტფილელისა. მამულად ჰქონდა მამისდაბა ნასყიდი, ტბის ვენაკი, ზ ზრბითს გამოჩინებულში ორი ვენაკი. მოედანზე, ქვეშ აბანო ზ ზედ ორი ღუქანი. აგრევე გარეთუბანს ღუქანი და ჩორსოსთან ღუქანი.
- მე რომ მოველ, ტირილს უკან ანდერძის წიგნი მომიტანეს. მეწყ-
 10 ეინა, მარა რას ვიქმოდო.
- შრავალს კაცს ეწყინა, მაგრამ ყოველივე ჩემის უკეთურებისაგან A 33
 იყო და მას ქალი უყვარდენ და კეთილადაცა ყო ჰეშმარიტად. რაცა ყო². ღმერთმან მიჰმადლოს კეთილი და სასუფეველში განუსვენოს. ყო-
 ელი³ კეთილი მისგან მომენიჟა ჰეშმარიტად. საწყალ⁴ოქებელმა დედა B 21 b
 ჩემმა ზეპირ თქვა, რომ:—იესეს მიუღლის მუცელქმელება⁵ ესმით და C 23 b
- 15 თქვაო, თუ ვაეი იყოს, ჩემთვის შევილად გაზარდეთო და თუ ქალი იყოს, მეც ბევრი მყავსო. ჰეშმარიტად არაფერის სიხარბე არა მქონია, არც მისის მამულისა, არც საქონლისა; მაგრამ რომ მომაგონდებოდენ, შეილ-
 ნი რომ მომეცნენ⁶, ეგების ერის კაცობა ვერ შეიძლონ და თუ შეიძ-
 ლეს ეგების ბატონთან ვერ შოაწიონ და სამლუდელოს სახელოს და სარ-
 20 ჩოს რატომ დაუკარგავ და ან ეგების ინებოს ღმერთმან პირველი იქ-
 ნება, თუ მეორე, თუ რომელიც სამლუდელოდ უნდა წარდგეს ჩემ წილ და მას რა ექმნებისო.
- ამ ფიქრებში ვიყავ და შექმამდა მე გონება. ვიტყოდი, ვინათგან
 განუგდეი, განვარდები. მოვიქცი და ვიტყოდი:—არა ჯერ არს წინაღ-
 25 ვობა მოშობელთა და ვიყავ იწროებაში დაუწყნარებლად, გარნა უშფო-
 თველად და მყუდროდ, უწყის ღმერთმან. ავდეგ და დიდის ქუთის მო-
 ძიებით მოუარე ჩემს თავსა და შეილეს. არა მყვანდა შემწყე, არა მყვან-
 და მრჩეველი, არა რა⁸ თვინიერ მოწყალეობა ღუთისა, რომელი მარადის
 შემეწეოდა მე.
- 30 მე საქონელი არა რა მაქენდა. ახალშენი მქონდა ნასყიდი და წინ-
 ვენაკი და ამის საფარდო ვალიც მქონდა. ჩემი არც ვალი ინებეს და
 არც მამული. ავდეგით და ეს საქმე ასე⁷ განვაგეთ. ჯერით დიდის ვედ- C 24 a
 რებით მოვახსენე დ⁸დასა და დებს:—მოვალ თქვენთან, რომელიც შე- B 22 a
 მეძლება გამსახურებ, მოგივლი და დამშვიდდით ჩემზედა⁹; მარა არ ინე-
 35 ბეს, დიდად შორს ყვეს. მერმე გაყვეს ექვსად ყოელი თავეთი ცხოვრება.
 მე ეს მივინებს, შევილნი ჩემნი უნაწილოდ არ დამშენ თავეთის პაპის მა-
 მულისაგან, თვარა სხვა რა მინდა. მაშინ ვიყავ დიდს¹⁰ იწროებაში, რომ
 უმეტესი აღარ იქმნება. თეთრი არ მაქენდა; სარჩო მაგდენი არა მაქეს
 რა, მამული არა მაქეს და შემოსავალი. მოლარეთ ხუცობა მქონდა, A 34

¹ გმართვესო B. ² ჰეშმარიტად რაცა ყო <BC (ex homoioteleuto). ³ ყოველი BC. ⁴ მუცელქმელობა B. ⁵ მიმეცნენ BC. ⁶ „არა რა“ მეორედება A. ⁷ ჩემზე დაო A.

წელიწადში ცხენის ნალს არ ეყოფოდა, დიდმიდამ სულადს ძლიე ვი-
შოვიდი ცხენისა და კაცისასა, ეს იყო ჩემი შემოსავალი.

5 მამა ჩემი სახლიდამ დამარხულიყო და ბალი დედაჩემს ექირა. დუქ-
ნები ვალისათვის აიღეს მეიღნისა. სახლი ექვსად გაყვეს და მეექვსედი,
ეზოში პაწაწა საწოლი რომ არის, ის მერგო; მაგრამ მითხრეს: — თუ ორის
ქალის წილს შეიყიდი, შენი საწოლი აილე და გზას მოგცემთო, თუ არა
და აქ დადგე, ეზოში რომ საწოლიაო. სამწყსო და სახელოები და ტბისის¹
ვენახი და გამოჩინებულისა და წიგნები და შესამოსლები იოანესა² და
მე მოგვცეს საკუთრად. მამისდაბა დაფასეს³ და მე მოჰყიდე, ოთხ
10 თუმნად ჩააგდეს. რაც წილი მერგებოდა, ის გაუშვეს და სხვას თეთრს
თხოვნა დამიწყეს და ესეც⁴ მითხრეს: თუ გინდა სახლის წილი რაც⁵ B 22 b
გერგო, ეგ საწოლი გაუშვი, კელი აილეო და თეთრი აღარ გვინდაო. C 24 b

ღმერთმან განუსვენოს კურთხეულს დედაჩემს, ვერც სრულად გან-
სადგებლად უნდოდი და არც თავის სიახლოეს სამყოფლად ვეხალისე-
ბოდი. მე თეთრი არა მქონდა მიმეცა და ამისმა ფიქრმა გამათავა: ეს
15 სახლი რომ მიეცე, ჩემს შვილს სიონიდამ⁶ წილი და კერძი სრულად
დაეკარგება და რა ექმნა? ვიყავ ამ რჩევაში და ვწუხდი დღე და ღამე.
კვალად სახიერი ღმერთი, რომელი სიყრმით ჩემითგან არა დამი-
ტევებდა მე, არცა აწ განმეშორა და თეთრის თამასუქი მივეც და სახ-
20 ლი ვერ მივეც. იყო ის მცირე ოთახი⁷ ჩემს სახელზედ და დიდი იმედი
მომეცა. ჩემს შვილს რომ გაუჭირდება, მოვა, აქ დადგება და თუ იქ⁸
იღებება, ან ტფილელი, ან ნათესავნი თავეთის კრებულობისაგან არ გა-
მოაკვებენო. ისმინეთ, რა საზარელი ფიქრია. მე სხვაგან სომხის სახლ-
ში ვიდგე, სახლობა კახეთს თავეთს საჩუბოლოსას იყენენ და თუ რამ
25 ან მათგანმეტი იყო, ან საბნები, ან ორხოები, ან ქეჩა, ან სპილენძი, ან A 35
ვერცხლი, ან ოქრო, ან ზანდუკის იარაღი, მოიტანეს გასაყოფლად
მე ჩემი წილი არ მიწოდებია, ყოელივე⁹ ქალქებს მიუტყვევ და წამო-
30 ველ; სამწყსოს წილი დაედვა ჩემს შვილებს, სასახლისა და სოფელი¹⁰ კი
თეთრით ვიყიდე; მადლობა მივეც ღმერთსა, რომ მამის ჩემის შვილო-
ბაში¹¹ კიდეც ფერკი შევდგი და ვიყავ ჩემთვის.

გამოვიდა ორი თუ სამი თვე. ერთი საკვირველი განსაცდელი მო- B 23 a
ილო ჩემზედან სოფელმან. ფრანგნი პატრები, რომელნიცა განიყარნენ
ბძანებითა მეფეთათა და კრებითა, — პატრები¹² და წარვიდეს ახალციხეს;
აქ დაშოთონილი სამწყსონი მათნი, თურმე ევედრნენ დედოფლს ანახა-
35 ნუმს და მრავლის მიერთმევით* დააჯერეს იგი და მისი და[ა] ანახტასია**;

¹ ტფილისის BC. ² ივანესა A, ივანე BC. ³ დაფასეს B. ⁴ და + R. ⁵ ოთხი B.
⁶ აქ A. ⁷ ჩიმი B. ⁸ ყოელივე AC. ⁹ საფოელი B. ¹⁰ შეიღობაში AB. ¹¹ პატრებ B.

* ამ სიტყვების შემდეგ A ხელნაწერში ჩამატებული ყოფილა «1000 თუმანი»,
რაც CB ნუსხებში, ტექსტშია შეტანილი ტექსტისასვე ხელით. 1913 წ. გამოცემას სქოლიო-
ში შეაქვს (იხ. 35 გვ). ჩვენ ორთავეს სქოლიოში ვათავსებთ.

** აქ უმატებს A ხელნაწერი: «100 თუმანი» და ეს რიცხვი 1913 წ. გამოცემით ჩამა-
ტებული ყოფილა ხელნაწერში. BC-ს მსგავსად პირველის განუსხვავებლად ტექსტში შეაქვს.

რომე საყდარი მოგვეციო. პატრები მოგვეგვარეთ და ამდენს მოგართმევთ[ო].

ივინი მეფეს შეადგენს; მეფემ დიდად სამართლიანი სიტყვა ზძანა: —როგორც კრებით განგვიყრია¹, კრება იქმნეს და თუ იტყვიან, მეც ნებას დავრთაო და ჩემს შვილს მეფეს ურეკლეს მივწერა და შევატყობინებ, ნებას მცემს თუ არაო, მაგრამ არა მგონიაო². იმავე წამს დაუფინეს: —წიგნი მისწერე და კრებაც დაიბარეო. ამის დაწერა მიბძანეს. დიდად შევწუხდი, უწყის სახიერმან ლმერთმან, ამისთანაებში გარევა არც მომცროს, არც ახლა არ მინდან, მერწმუნენით.

იმ ლაპარაკებში თურმე ფარდს უკან ათანასი თარხნის ბერი იქ დგას³, წავიდა, ეს ამბავი ბესარიონს მიუტანა, ბესარიონ გაბააშვილს C 25 ხ მოძღვარს ზაქარიას, იმან კათალიკოსს იოსებს. შეიყარნენ⁴ და ბატონს მოაკსენეს: —ამ საქმეს თუ კელს მიჰყოფ, ჩვენ კი გაგეცლებითო. B 23 ხ

მე არა რა უწყვი ჭეშმარიტად. აიღეს და ეს ბრალი მე დამადგეს და მეფის ორგულად აღმიარა დედოფალმან და დიდის წყრომით მიწყურებოდა წარწყმედისათვის ბევრეულთა ოქროთა და ვერცხლთა, ვინათგან არღარა მოსცეს ქრთამად.

ისმინეთ, რასა მომატყუებს უბრალოსა და უაზროსა ჭეშმარიტად; შემასმენს მე მეფესა და ფიცით დაარწმუნებს, თუ მე ქლიერისა ტანჯვითა არა ვიტანჯე, სხვანი მრავალსა ორგულეებასა იქენ⁵ და მეფეთა არა უჯობნ⁶ ესე ვითარისა საქმისა გამოუძიებლობა. არამედ მეფეთა მურახს, ვინათგან მშვიდ იყო, არცა იგი ქმნა, რომე რისხვა მოელო და გულმძიმედ ბძანდებოდა. რამდენჯერც⁷ შეეფიცე, შორს დაიჭრა, მე შენს მეტისათვის არავისთვის მითქვამსო და რომ გითხარ, გეწყინაო და ამით სარწმუნოა, რომ შენ ჰქმენო ესენი; დედოფალმან ბძანის და მეფე არას იტყოდა თვინიერ ამისა: —რომე არას მემართლებიანო და, ჩემი სვაშიადი რად ვასცესო. მე მაშინ ეს არ ვიცოდი, თუ ათანასისაგან ქმნილ იყო და ვფიცევდი და არ ჯეროდენ. გამოკდა ერთი მსგეფსი და ღლითი ღლე მოველოდი წყრომისა, და მუქარა მარადლე მესმოდა. C 26 a

ერთს ღლეს ებძანა დედოფალსა, სალაროში რახტი იყო, რა იქმნაო. მე მოვასხენე: —მანდ არისო. ებძანა: —ჩემს რახტს არ ვიკითხავ⁸, ელისაბე- B 24 a დის რახტი სად არისო? მოვასხენე: —მუხრანის ბატონის ცხენი რომ მოერთმიათ⁹ ბატონისათვის, პაწაწას რახტით შეკაშილი თქვენ რომ მოახსენეთ, თქვენ როგორ იკმარებთ, პაწაწა არის, სირცხვილია ჭ ელი- 35 საბედლისათვის ყმაწვილობაში კარგიაო; აიღევით და იმავე¹⁰ იარაღით ჭ უნავრით იმის გამდელს მიაბარეთ, თავისსა საწოლში ჰქონდათ, სალაროში როდის შემოგიტანიათო. ებძანა: —მართალიაო, მაგრამ გამდელნი ასე ამბობსო: —ვლახას ვათხოეო¹¹, ჭ ვლახა ამბობსო, მოვიტანე; სალაროს კარი ღია იყო და იქ შევაგდეო. მოვასხენე: —მე ერთი ზანდუკი მე-

¹ განგვიყრია BC. ² მგონია B. ³ იქ ბ დგას A, იქ იდგას BC. ⁴ შეიყარნენ B. ⁵ იქ-
შენ B. ⁶ უჯობნ B. ⁷ რამდენჯერც B. ⁸ ვიკითხავ BC. ⁹ მოერთმან BC. ¹⁰ ამა
B. ¹¹ ვათხოე BC.

ბარა, თუ იმაში ან თვალი გაკლია, ან მარგალიტი, ან ოქრო, ან ვერცხლი, ან ფარჩა¹, ის მე მკითხე და სალაროს საქმე ვისაც მისი² კლიტე აბარია, იმას ჰკითხო.

- ამაზე იასაულეები გამოესია, — სთხოვეთ, თუ მოგცესთ ის არის, თუ
 5 არა, დაიჭირეთო. მოვიდნენ, მითხრეს: — ბატონის ტუცადი ხარო. რას ვიქმოდ, ღმერთს მადლობა მივეც. დაჭერილსავით³ ვიყავი ერთი საათი, წამიყვანეს, იასაულეების სახლში დამსვეს. თუ ვინმე მეგობარი მყვანდნენ, შეწუხდენ და მეუბნებიან: — რომ გთხოვა, ორს იმდენს მივართმევდი C 26 b და ამას არ მოვიწვედიო. მე კი ვიცი, რის მიზეზით არის ეს ამბავი
 10 და თქმისაგან მეშინიან, მაგრამ ვიტყვი: სიკუდილი გვეგონა დედოფ- A 37 ლისა, დიდად ავად იყო. მეფეს მოვახსენე: — ხვალ და ზეგ რომ მკითხოთ B 24 b საქონელი, არა მბაბრია რა მაგდენი. გლახას სახლში შევიდა, ბბანა, რა დაგემართათ, ასე ამბობს, არას ვაძლეო. — დედა ჩემმა, ცხრას თავის⁴ რძალს, ერთს დღეს თავს დახურა თვალით⁵ და მარგალიტით საყბურს სარადღუჯიო. იესე შეიტყო დედოფალმა ჩემგან მოხსენებულად და რა-
 15 ანა მე შევლემოდა. მერმე კათალიკოსი იოსებ და გაბასშვილი ზაქარია ჩასულიყვნენ; ეთქვათ: — განა არ ვიცით, რაც მიზეზი არისო. მოლარეთ ხუტობა წაერთმევიან და ებბანა: — გაუშვითო. წამოველ, მარა რაღა⁶ მოგახსენო, ყმაწვილი კაცი თავ მომწონე, და მოთაკილე, ამ საქმეზე შეს-
 20 მინელი. დიდად მოკვდი, რომ უფროსი აღარ იქნებოდა, და იმ დღი-
 დამ მოკიდებული ორმოცი დღე გავიდა, კარში აღარ გამოვსულვარ, მამის ჩემის სახლში ჩამოველ და ვიჯექ. აიკლეს ჩემი თოფი, კმალი, ბიჭი წამართვეს კარგი მსახური, ელისაბედ ბატონის შვილს აახლეს, წამაქ-
 25 დინეს, გამათავეს. მეფეები⁷ პატარაშვილის ციხეს აკეთებდენ,⁸ იქ ბბან-
 დებოდნენ. მიუვიდათ ამბავი, იესე ქურდობაზე დაიჭირესო. მეფემ თე-
 30 მურაზ შორს დაიჭირა: — ჩემის თვალით რომ ვნახო, იმისის გულის C 26 a ამბავი ვიცი, არ დავიჯერებო. სხვანი ვინცა ვინ ბბანდებოდნენ, ჩემნი B 25 a მეგობარნი, მრავალთ ეტირათ, თვითან იმ დედოფლის შვილს გლახას, ბვერი ეტირა, აგრევე სხვათ. ამ⁹ ამბავში მეფეს ერეკლეს მოეწერა: — ჩემი ოქროს ხანჯალი რომ დამეკარგა შარშანწინ, ისიც მაგას ექნებოა,
 30 უნდა მძმცეს, უნდა მომცეს და უნდა მომცესო, — გამოართვითო. მოვიდნენ და თხოვნა დამიწყეს. დედოფალმა ანახანუმ რომ შეიტყო, დიდის ფიცით ბბანა: — მე შეფიცეც მეფეს ერეკლეს, რომ ამან იმისი არა იცო-
 35 დეს რაო. ყოელს ასნაფს ჰკითხეს, ოქრო ვის მოგყიდათო იესემოა; დიდება შენდა, ღმერთო, როგორ არ გავსქდი. თხოვნისაგან დასცხრენ; მაგრამ ყადაღა იყო, ქალაქის გარეთ არა და სიონს გარეთ ვერ გავი-
 40 დოდი. ნახეთ, მკუდარს გულს რა დაემართება. ვიცი, რომ¹⁰ არცარა A 38 პირველ მქონებია დანაშაული, რომლისაც¹¹ მიზეზით რახტი მომიგონეს, არცარა რახტისა ვიცი, და ეს, რასაკვირველია, ჩემს ჟამში თვალით

1. ბარჩა B. 2. მისი <BC. 3. დაჭერილისავით A. 4. თვის C. 5. თვლით AB. 6. მარაღა B. 7. მეფეები B. 8. აკეთებენ B. 9. ამ <B. 10. რომ <B. 11. რომელსაც BC.

არ მინახავს. ამ განსაცდელეზში ვარ და სიკუდილი ათასჯერ მინდა. გავეყე ავად, ცხელება და ცივება დამაწყებინა, მარა უსახარლე რა იქნე-
ბოლა, ასე გავეყე ერთს თვეს, რომ სიკუდილს არა მიკლდა||რა. B 25 b

5 ცოლი და შვილი კარდანექს მყვა||ნან, იმათგან უფრო მრცხვენინან, C 26 b
მსახური წამართვეს, იარალი წამართვეს, ტუცალი ვარ, ავად ვარ და
დღე ყოელ ნასაღსა და ავად მოპყრობას მოველი. ყმა თუ რამ მყვანდა,
ალარ მომიდგა, ცხენები წაკდენ, გაფუჭდენ, ვკდივარ ერთს სახლში,
ვიკითხავ წიგნებსა და ვმადლობ ღმერთსა.

10 ამაში ძალი დამატანა ცივებ-ცხელებამ და ქვეშაებში ჩამავლო,
ველარ ავატანე; სამი ოთხი დღე რომ გამოვიდა, და სასიკუდილოდ
გარდამდევს; აღსარება მათქმევენს, მაზიარეს და გამოვესალმე ყველა-
სა ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რალა კელს ვყრი¹. ბესა-
რიონ შემოვიდა სანახავად². ისე მკუდარი რომ მნახა, უთხრეს:—ბატრე-
ბის წიგნზე გაუწყნენო, ამას დააბრალესო,³ რომ კათალიკოზისა და
15 შენთვის ამას ეთქვასო. ბესარიონ მთავარეპისკოპოსმა დაიკვილა:—თარხ-
ნის ბერი გამოგზავნეთ მოსაკითხავად და, ბატონი რომ იესეს ამის და-
წერას ჩუმათ უბძანებდა, ფარდას უკან იდგა⁴ და ესმოდაო; ირბინა, მე
მითხრაო, მე მოძღვარსა და კათალიკოზსაო. აშოროს ღმერთმან, ეს
თვალით არ გვინახავსო⁵. ჩემის თავის გამართლება იყო და ვინ უწყის
20 არავინ ირწმუნოს, აწ კვლად დავიშტყიციებ, თუ ან ის რახტი, ან ის B 26 a
ხანჯალი, ან მომეპაროს, ან მპარვის ამხანავი ვიყო, ან ვიცოდე რამე,
ღმერთმან იუდასთან დამსაჯოს და ჯოჯოხეთის მეტი ნურა მომცეს რა, C 27 a
და თუ მართალი ვიყო და არა ვიცოდე რა, ღმერთმან თავისის მოწყა-
ლებით კურთხევედ და წყალობად შემიცვალოს და ჩემს ამდენს მტყაჯ-
25 ველს ამ სოფელს და მერმესა მას კეთილი უქმნას და შეუნდოს ყოე- A 39.
ლივე. ასე დამმარხეთ ასე, საფლავეზე ასე დასწერეთო:

მე ქალაქისა მცირისა ტტილისისა
და ძე მღუდელისა ყოვლად ჩინებულისა,
ძალითად თვთცა⁶, გარნა ძლით სიკუდილისა.

30 აწ მეფედ⁷ უნჯთ მცველთ უხუცე კელინად ვალ
ოსეს იესე, განწვალულ სულ და კორცად⁸.

განვეშაზედ საკუდავად ღ არღარას იმედისა ვარ მსასოებელი. რა-
ხასშვილი⁹ მოვიდა და მახარობლად შემოვიდა, ლუთის მოწყალებით
ვაჭი მიმცემოდა, ჩემი ოსე, ქორანიკონს 447, ფებერვალს 28, ქრისტეს
35 აქეთ 1759 წ.

¹ „ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რალა კელს ვყრი <BC. ² სანახა-
ვად <B. ³ დაუბრალესო <C. ⁴ იდგან B. ⁵ თვითვა <C. ⁶ „აწ მეფედ“ <C-ში იწვე-
ბა „ქ“-თ. ⁷ „რაზისშვილი AB.

* BC აქ უმატებს: „ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რალა კელს ვყრი“
ეს ის წინადადებაა, რაც ამ ხელნაწერებზე ზემოთ აკლიათ (იხ. აქვე შენ. 1).

*⁸ „ვალექილი ადგილი: მე ქალაქისა—და კორცად“ BC პროზადაა თითქო გა-
გებული და დაწერილია მიყოლებით.

- მიამა მოწყალეობა ლუთისა, მაგრამ რას დაანელებს აღტყინებულს საკმილს ერთი მცირე წვეთი. ჩანს, რომ მცირემ ლუთის მოწყალეობის შემობრვამ, ძლიერი ემპლასტრა მიქმნა. მეორეს დღეს ამდენი შევიძელ, იმ მახარობელს ლაპარაკი დაუწყევ, მესამეს დღეს მეფე ერეკლე ქალაქს შემობძანდა, გაბაშვილი ზაქარია მისულიყო, მოესხნენებინა:—უბრალო სული იტანჯება, დაჰვიჯერო. მასცა მოწყალეობის სიტყვები ებძანა:—გვიცოცხლო, რა¹ იქნებოდაო; და რაც ეთქვა და ებძანა, უკეთესი ამბავი მომივიდა; ავრეც იქნება, შეწუხებულს ყოელსავე უყოფენ. ამდენი შემადლებინა ამ ამბებმა, რომ წამოვეჯეგ², მარა ცივებამ და ცხელებამ არ დამავლო, ორიოდ კვირა უკეთობა დამეტყო, მერმე ამჯობინეს საწყალობელმა დედა ჩემმა და ჩემმა სიმამრმა, ცოლისა და პაწაწას შვილის ნახვა იამებო, და წამიყვანეს კახეთს. გზამ³ შემაწუხა. მიველ. დიდად მიამა შვილისა და სახლის ნახვა. მომიარეს. ჩემმა⁴ სიდედრმა დიდად თავს შეიდვა. ივნისს მიველ და აგვისტოს 15 მოვრჩი ცივებ ცხელებას. მას უკან ვნადირობდი, შევექცეოდი. ოკონბერს მეფე ერეკლე ქისიყს ჩამობძანდა, დავებარებინე, მნახა. დიდად შევბრალოდი⁵ და წყალობის სიტყვებში მიბძანებდა. ღმერთმან განუსვენოს, ბოდბეთი იოანე იყო მე-⁶ აფხისთან მომკსენებელი, წყალობა აღმითქვა, თავისთან ხლება მიბძანა, ტყუილად წამებულს მეძახდა. სხვას ქვეყანაში არსად გამიშო, მე გავაძლებინებო. ამოველ თელავს, ვიყავ დიდს იწროებაში. იქ კიდევ [ანახანუმ დედოფლის] წიგნი მოსლოდა, იესე შეუწყნარებია და ჩემზე კელი აიღოსო. ისევ კელი აიღეს. ვიყავ ჩემის ხარჯით ორს კვირას, მერმე დასტური ვთხოვე და წაველ ისევ კარდანეს. ვიყავ მწარედ შეწუხებული, ვიფიქრებდი, ამისგანც ასე გავკე და ჩემის სიცოცხლის ბოლო რა არის და ამ ქვეყანას რით ვიცოცხლო. ვინადირებდი, ცხენს შევეჯდი, წინა მინდორში სან კოკობს, ხან ირემს ვსდივდი, მაგრამ ამ ამბავზე ვიყავ შეწუხებული. ამ ქვეყანას დავდგი, რით ვიცოცხლო, ექვსი კომლი კაცი მყავს და ისინიც კახეთს არიან შეუბოვრად ჩემდა, თუ დავიკარგო და სად წავიდეო. მეფე⁶ ერეკლემ ქალაქისაკენ დამართა. ფხოველზე გამოიარა, მეც დავიწყევ სიარული; წამოველ. მოველ ტფილისს. ჩემს დედასა და დებს იამათ⁷ ჩემი ნახვა, მაგრამ ორ კვირას.
- იანვარს¹ ჩემი სახლი და შვილი მოვიდნენ, ქალაქს მოვედით, მარა არ ვიცი, სად მოვედით და რით ვიცოცხლოთ. გარნა ყოველთა⁸ მზღლემან ღმერთმან არ დამავლო. თუ რამ მქონდა, ყვილი და ვიზრდებოდი. სასმ თვის ასე გამოვიზარდენით, მათია მემსახურებოდა ყვედრებით გარეთ და კრავი გაქცეული იყო ჩემის შიშით; მეტეხს იყო. მერმე მე წიგნი მივსწერე და ჩამოვიდა ჩემთან, იყო ათის თორმეტის წლისა. ეს კრავი პაწაწა დარჩა, დედა მამა რომ დაუტყვევედა ღოუბანს. წამოვიყვანე და მე გავზარდე, ოთხის წლისა იქნებოდა, დიდი ჭირნახუ-

¹, რნ < B. ², წამოვეჯეგ BC. ³, გზამა B. ⁴, ჩემმა A. ⁵, შევებრა ლდი A. ⁶, მეფემ ერეკლე AB. ⁷, იამად B. ⁸, ყოველთა A.

ლიცა, მაქვს იმის გაზღაფე და, თუ მე არ წამომეყვანა, ლეკი წაიყვანდა. C 28 b
 რასა განვაგრძო. უფალწო ჩემწო შვილწო, ვით ითქმის ჩემი მწუ-
 ხარება. ცოლისა და შვილის ქალაქში თავს დაწოლა, სარჩოს უქონლობა
 და ეს კიდევ უფრო ძნელი მოსალოდნელობაცა, ანახანუმ დედოფლისა-
 5 გან მარადის წყრომა, მეფისაგან ყურის მოუპყრობლობა, ტფილელისა-
 გან დიდის კრჩხილით¹ შეუწყნარებლობა:—ჩვენგან წასული ხარო, შენ A 41
 ჩვენთან ნაწილი არა გაძსო. კიდევ შეეხვეწე:—მეჯინიბედ მიმსახურე და
 ერთი ლუკმა პური გამიჩინე, მამის ჩემის სახელოს. არა|| ელირის ვარ, B 28 a
 ოლონდ აქ ვეგდო და სხვაგან არსად დავიკარგო მეტქი. დიად დიდად
 10 იწყინა:—ჩვენთან შენ საქმე არა გაქვს, ისევ ბატონებს შეეხვეწე, ისინი
 შეგიწყნარებენ. სამჯერ და ოთხჯერ ამ ყოფით გამომაგდო² და წამო-
 ველ გულმოკლული. შინ შემოვიდი, მხიარულად ვეჩვენე. გარედ გამო-
 ვიდი, კარგად ჩაცმულ დახურვილი ვიყავე, ქურქით, ჩაიღილულის ქათ-
 15 მით, შაღით, მაუღებთი და აგრევე ზაფხულ საკადრისს³. ტანისაშობით,
 მარა ბოლოსათვის ვზრუნევიდი, თორემ უპატიურად არას დროს არავის
 უნახავარ.

ქუუაც⁴ ის არის, კაცმა თავისი თავი ხალხს უპატიურად არ
 დაანახოს⁵, თორემ მასუკან აღარა⁶ ეშველება რა. თუ ავად ნახეს, ყველ- C 29 a
 რებას აღარ გამოუღევენ. ზოგს სამძიმრის წიგნი დაუწერე, იმით ვაამე⁷,
 20 ზოგს მივართვი რამე, იმით შემეწყნარეს, ზოგნი დღე ყოველ ვნახე და
 ვმსახურე⁸, იმით მოვიმადლე. ავტებე ხალხი ჩემად შესაწყნარებლად;
 დიად მრავალმა სულმა ურჩივა მეფეს ერეკლეს:—იევე იახელო. მერმე
 ებძანა:—რუსეთს მიბძანდება ბატონი მამა ჩემიო, დუშეთამდის ამოვი-
 25 დეს, ერთს გზას მიეცემ რასმეო. ერთი კაი ცხენი მყვანდა, ტფილელის
 საჯინიბოში თოფით მომიკლეს, მეორე სოლალაშვილმა⁹ მანუჩარმა მო-
 მიკლა. ცხენი აღარა მყვანდა,|| ვეჭირავე ერთი ცხენი, ავიღე ერთი სა- B 28 b
 წერელი, ვახსენე ჩემი ლმერთი, პაწაწა კრავი წაიყვანე და წაველ.

მივედი დუშეთს¹⁰. რუსეთის კელმწიფეს არზას სწერენ და სრულად
 რუსეთის დიდროანს კაცებს წიგნსა. რუსთველის იოანეს იმედი აქვსთ,
 30 იმისი კელი ნახეს, ვერ იყო საკადრისი, დაღონებას მიეცნენ. ინება ყო-
 ვლად ძლიერმან ლმერთმან, რომელი არა დაუტეობს დაბადებულთა თვის-
 თა, მიმიწოდეს ჯერ მამაო ჩვენო დამაწერინეს, რომლისა მადლმან
 მომცა შეწევნა, მოიწონეს. მერმე კელმწიფის|| წიგნი, მერმე დიდებულთა C 29 b
 და დიდად მოიწონეს ბატონებმა და სრულად ქართველთა და კახთა..
 35 ბძანა მეფემ ერეკლემ:—კაცს არაფერი არა არგებს რა თავის გაჭირებაში A 42
 ცოდნის მეტო; ეს კაცი ამ თავისმა კელიდამ გამომაგდობამ არ დააყ-
 ნაო¹¹: ორ თვეს უკან ქალაქს ჩამოვედიო. მდივნობის ბოძებისათვის შე-
 უყენე მრავალი სული:—აფხაზეთის კათალიკოსი, იმის დამცრო ან დიდი-
 ან მცირე, დიდი კაცი, ბატონის ნათესავი და სამღუღელო კაცი. ვინ

1. კრჩხილით A. 2. გამომაგდო BC. 3. ზაფხულსა კადრისის BC. 4. ქუუაც B.
 5. დაანახოს B. 6. აღარ AC. 7. ვამე B. 8. იმით შემეწყნარეს, ზოგნი დღე ყოველ ვნახე
 და ვმსახურე B (ex homiteluto). 9. სოლოლასშვილმა A. 10. დუშე B. 11. დააყენო C.

ალთვალნეს ჩემნი ჰირნი და სასაქველნი, შვილი თვე ვეხვეწე, უსაზრდე- B 29 a
 ლომა, უსახლომა, უმაჰულომან და უსახელოჲ. თუ რამ მქონდა, გავეყი-
 დით, ბაზარზე ვიყიდლით და ესრეთ გამოვიზარდენით შვიდს თვეს და
 დლითი დღე ბატონთან მოციქულობა და ვედრება მქონდა ერთის ლუ-
 5 კმის პურის ქმევისა. ამ ხანებში მამის ჩემის სახლში ვიდევ, მარა გავგე-
 ყარეს და აღარ დავგვაყენეს, დაბლა საწოლი მოგვეცეს, თქვენი წილი ეგ
 არის, თუნდ¹ იცოცხლეთ, თუნდ დაიკოცენითო. მკათათვის დღეებში
 მოადგის მზე და სიცხით ვიკოცებოდით. ბარგიც² თავს გვეყარა, ზან- C 30 a
 დუკი, კიდობანი, და დიად მცირე ადგილი იყო, ერთი კუთხე ადგილი³,
 10 იმაზე მივიცქნაფებოდით, პურს ვჭამდით, რასაც გავყიდდით; დღისით
 წავიდი მე, შუამავლებს ვეხვეწებოდი, და ღამით ბინდზე შემოვიპარე-
 ბოდი⁴. შვეიდი, პური ვჭამი და დავიძინი. ოსეს ვზდიდით და ის იყო
 ჩემი იმედი.

სიცხემ⁵ რომ ძალი გვიყო და⁶ არ გავგიკითხეს, მაღლა დასაყენებად
 15 დავიწყვეთ სიარული და ქაშოეთს⁷ გავედით და იქი⁸ რომ დაბლა ვერ B 29 b
 ვიშოვეთ სადგომი, მაღლა, საყდარზე ვიდევით წმიდათ და შეუმწიკულებ-
 ლად. გავყიდდით რასმე და ისე გამოვიზარდენით⁹, ვეცხლის მათრაკი,
 უნაგირის თასი, იქ დავაშლევინეთ.

ერთს დღეს ასეთი ქარი და მტვერი ადგა, რომ კინლამ ოსე და-
 20 მერჩო, მერმე შემოვედით ქალაქს; რომ აცივდა და სხვაგან სადგომი¹⁰
 რომ ვერ ვიშოვეთ, ნათლის მცემლის საყდრის წინ რომ სენაკია, იქ
 დავდევით. ვიყავით იწროებაში. იქ ოსე ავად გამიდა, წლისა და ნა-
 ხერისა იყო და მოუნათლავი მყვანდა. იმ ღამეს კრავს მოვანათლევინეთ;
 ღმერთმან ინება და ნათლისღების მაღლა¹¹ მოარჩინა. იმ ღამეს ერთი
 25 ჩემის ყმის ცოლი იყო ჩემი შვილის მომვლელი და მეორეს დღეს, სამუქ- A 48
 ფთო¹² კახეთს წასვლის¹² დასტური მთხოვა და წავიდა. ამ იწროებაში¹³
 რომ¹⁴ ვიყავით, ბატონს ებძანა — გაბაშვილის ზაქარია მოძღურის პირით, C 30 a
 დიდად ირჯებოდა ჩემთვის, აგრევე დიმიტრი მლუღელ მონახონი, —
 რომ მდივნობას მივცემო.

30 ოქტონბერს 9 მიმიწოდეს და მუკლს მაკოცინა მდივნობაზე, ქო- B 30 a
 რანიკონს 448 (1760 წ.), დღესა იაკობ ალფეისისასა. გავიხარე, მიამა
 დუთისა და ბატონის წყალობა ჩემზე; ტკბილმან და მოწყალემან მეფე-
 მან ესე ქმნა ჩემზედან, ღმერთმან სასუფეველში მიავგოს და კორცთა
 შინა ყოელივე კეთილი მიანიჭოს.

35 ერთი კვირა რომ გამოვიდა და ვარ მდივნობის პატივსა, და მოვ-
 ლენ მეგობარნი ჩემნი და მოყვასნი და მომილოცვენ, ვითარ¹⁴ წეს არს
 მეფეთა მოწყალეებასა ზედან; ნათლის მცემლის სახლებში ვდგევარ, აი-
 ვანში ვჯდომილევარ, მე ბატონისაკენ წავსულევარ, და ის სახლი მოფე-
 ნილი იყო და სტუმრებისათვის ყალიონი და ყავის ფიალები იდგა.

¹ თუნდა BC. ² ბარგიც B. ³ ადგილი <A. ⁴ შემოვპარებოდი B. ⁵ სიტყვ C.
⁶ არა არ BC. ⁷ იქით BC. ⁸ გამოვვიხრდენით. ⁹ რომ <BC. ¹⁰ მაღლა მე BC, ¹¹ სა-
 მუქაფოდ BC; ¹² კახწასვლისთვის. A. ¹³ იწროებაშ BC. ¹⁴ ვითარც BC.

ჩემის უბედურობით ანახანუმ დედოფალს საყდრებში ლოცვა და მოვლა დაუწყია. ნათლის მცემელშიაც შემოსულა. ეს სახლი უნახავს, უკითხავს, შეუტყვია. ღმერთთან შენს¹ მტერს მისცეს, გაჯავრებულა. მიბძანებულა სადგომს, გაუცხელებია, ქვეშაგებად მივარდნილა. უკითხავსთ რა არის. ანასტასია მისულა ბატონთან: — რაზედ მოჰკლავთ, მეფეს თემურაზს რაღას პასუხს გასცემთო, თუ ოსეს შვილს მდივნობას მისცემთ, ეს კი მოკუდებო. ამ სიტყვას ანასტასია დედოფლის მიგზა- B 30 ხ ვნით იტყოდა მასუკან და დედოფალი ფიცვედა: — მე არა მითქვამს რა, C 31 a თვითან მოიგონაო. ჩემთვის მაშინვე, მეექვსე დღე არის, ნიკოლაოზ მღვდელი ებოძებინა ბატონს: — რა ვქნა, შენი დარჩენა მინდოდა, მარა ეს ამბავი ასე არისო, ან ამასვე შეეხვეწო და ან შენს სიმამრს შეეხიზნე² ცოტას ხანსაო, ჩემი მდივნობა გაუშვიო. რაღას ვიტყოდი. ვცან, მისნი ქანდაკებულნი იყვნეს; ვიტყვი ძველისა³ მეექვსეობასა და ორ- A 44 დანობასა, გამოვედ დუმილით და ესცან ყოელი მისგან ქმნილი, რომელიცა მომაგო მე დამან⁴ დედოფლისამან.

ვიყავ რუდუნებული. ზამთრის პირი შემოვიდა და ყველა საწუხარია ჩემთვის. ამოველ იქილამ ჩემს პატარას ოთასში, აღარა ცხელოდა, მარა სიმპიდროით სულთ მკდებოდა. ის ზამთარი იქ ვიდევ იწროებაში და სიღარიბეში. ბატონს დედოფალს შეეხვეწე: — ამდენი წყალობა მოიღვე, მდივნობას აღარ ვითხოვ, ოღონდ ბატონს ვახლდე, ერთი მოლაშქრე კაცი მეც ვიყო, სხვა არა მინდა რაო. ებძანა: — მდივნობას კი და- B 31 a გხსნას და დიდრონს სახელოსა და ერთი მოლაშქრე კაცი რომ ახლდეს, არას ვინაღვლიო. ეს სიტყვა ჩემთვის დიად ძვირად საშოვნელი იყო.

იწყევო, მსმენელნო, სცანით ჩემნი ჭირნი ჟამსა ამას, შეუწონეთ, თუ რა მმარტებს ჭკუისა და ლუთის ვედრების მეტი. მივიდი ბატონ- C 31 b თან, მაწერინებდის, მაკითხებდის. ჭეშმარიტი ითქმოდეს, ჩემისთანა მწერალი, მწიგნობარი არავინ ახლდა, მარა მეფე ერეკლე ერთს თვის ერთს ადვილს არ დადგის, ის მტერი ჰყვანდა, ის ჟამი ჰქონდა, დავიღოდა და თავის საბძანებელს⁵ ისე არიგებდა. მომართვიან და მიბოძიან ერთი ან ფინთი იაზო, ან ჯორი. შევჯდი, საღამომ- 30 ნი მაჯავჯავის, საღამოს მეჯორეებმა წარიყვანიან. არა მყვის მსახური, არა მყვის⁶ მომვლელი⁷. ხან სიცივესა და ხან სიცხეში უმსახუროდ სიარულმა და ქვეშაგებელ⁸ დაძვირებულმა ვიარე ორი წელიწადი. მაგრამ ორი წელიწადი, შეიღნო ჩემნო, ბევრი დღე არის და ბევრი 35 ჭირი კმოიწვევის კაცზედა. რა⁹ ვოქვა, ან გზის სიცხე და სიცივე, ან ქალაქში მყოფის სიღარიბე, ან შინ დედისა და დებისაგან¹⁰ უსამართ- B 31 b ლოდ ჩემზე მოქცევა. უზომოა, შეიღნო ჩემნო, გამოუთქმელია, სასურველნო ჩემნო, და დაუჯერებელნია, საყვარელნო ჩემნო, რანიცა მე უბა-

¹ შენ BC. ² შეეხიზნეო BC. ³ გველისა. ⁴ მე და ამან B. ⁵ სიბძანებელს.
⁶ მყავს BC. ⁷ მომვლელი B. ⁸ ქვეშაგებელი B. ქვეშაგა შავებელი C. ⁹ რადა B.
¹⁰ დადგებისაგან A.

დრუკსა ცოდებათა ჩემთა წილ შეხილენეს: ერთს დღეს ლომის ციხეს
 სადილი იამა შეჯღაღ და მკათათვეში, ეფფხის ციხეს ჩაბძანდა, უზომო და
 გამოუთქმელი სიციხე იყო. რომ ჩამოვევდით, სიციხით იქითური კაცნი
 გასცლოდნ და ერთს კევეში ჩავცვივდით. ასე გულს შემომეყარა, რომ
 თუ ერთი მღუღელი არ მომსწრებოდა¹ და წყალი არ მოეტანა, უცი-
 ლოდ მოვეკუდებოდი.

A 45
32 a

აგრევე სიცივეში უმომსახუროდ სიარულით ვავთავდი. ორი წელი-
 წადი ამ ყოფით ვიარე, ვახლდი, ღმერთმან განაღდიღოს მისი სახელი,
 თვალ ყური ეჭირა, იმედს შიბძანებდა, ვწერდი, ვიკითხვდი, მარა შე-
 მოსაველი არა მქონდა რა, ვეყავ იწროებაში და გავყიდდი თუ რამ
 მქონდა და ვგრად ვრჩებოდი. ველარ დავდეგ მამის ჩემის² სახლში მუ-
 დამ შფოთისაგან და სასაცილოდ ავღებისაგან; ავდეგ, გალაენის სე-
 ნაკებში დავდეგ, ხარაბასა და დაქცეულში. ხუთი, თუ ექვსი თვე ასე ვი-
 დეგ რომ, წვიმა რომ მოვიდის, აივისის ხოლმე. მცირე კიბე ვიშოვე; მიე-
 დგი და დავიარებოდი³. შფოთსა და სასაცილოს ავღებას რომ მოვრ-
 ჩი და ყური მოვარიდე, ღმერთს მადლობა მივეც. ამ სიღარიბეში შე-
 მომიკვეთეს⁴: მამის დაბის თეთრი უნდა მოგვეყო. რას ვიტყვოდი, ჩემის
 სახლის ტოლომა გამოვიტანე, გავყიდე და მივეც. სიგელზედ მომიწერეს
 და მომიყიდეს მეორედ მამის დაბა სოფელი თავისის ვლახებით და სა-
 კუთრად ჩემი არის. ამ გაჭირებაში ასე მიყიდა ავვისტოს 12, ქორა-
 ნიკონს 448 (1760 წ.). ძველი და ახალი სიგელები მომცეს კელთა, მო-
 წმეებით წიგნი დამიწერეს და გარდასწყვიტეს.

B 32 a

კახეთს წაბძანდა ბატონი. იქ ერთი ჩემი გლეხი მოეკლა კაცსა,
 აღვისაშვილი, იმ მკულელმა ერთი კბოიანი ძროხა მომართვა, ნუ მიჩივ-
 ებოდი — და ეს ძროხა დიდად შემეწივა, დიდის სასჯელით მოვიყვანე
 ტურის ციხიდან კონდოლს. მერმე კარდანეკამდის ჩემის⁵ კელით მევი-
 რა. ბატონი ველისციხეს ჩაბძანდა; მე⁶, ძროხის მჭირავი, შავ ტყეში
 დავრჩი, ძლივ იმ დამეს კალაურში გაველ, სიკუდილს ცოტა მიქლდა⁷;
 მერმე კარდანეკს ჩავიყვანე და იქიდან ქალაქს; მაგრამ ჩვენი ნუგემის
 ცემა ორი წელიწადი, ამ ძროხისაგან იყო, ყმაწვილებს არჩენდა და მო-
 სამსახურეს და ვმადლობდით ღმერთსა.

C 32 b
B 32 b

ქეშმარიტად თუ მირწმენთ, რაც ამ ძროხის წამოყვანაზედ მე კიბი
 ვნახე, დიდად შემებრალებთ. ნებიერად გაზდილი, მკლავი საბლის წვეით
 ასე გამიკდა, რომ მოძრაობა აღარ მქონდა. ჯარს სადღა მივეწყოდი,
 შუღლაშისას შავს ტყეში მარტო მოვიდოდი; მეუბრძოდა ძროხა, არ მომ-
 დევდა და ძალით მოვიზიდვედი, კბო ხან დედას მოსდევდა და ხან
 ტყეში შემევიარებოდა. ქათმის კმობა იყო, კალაურს გამოვეელ, მაგრამ
 შავ ტყეში დიდი ლეკიანობა იყო, რაც ხე გაიძროდა, ლეკი მეგონის
 და თოფი მზად მქონდა. თუ გაჩენილიყო რამე, ერთი თოფი რას შე-

A 46

¹ და <A. ² მომწრებოდა B. ³ არ <B. ⁴ ჩემის <BC. ⁵ დავიარებოდი
 BC ⁶ წემომიკვეთეს B. ⁷ და B. ⁸ მიწე და ABC.

მეწეოდა, მომკლევდნ. ეს გაჭირება მქონდა, ასე ღარიბი ვიყავ, მაგრამ B 33 a არც დეკარგულვარ, არც¹ მიჭურდია, არცა ვისთვისრა² მომიტაცია, გავირჯებოდი, ასე დავრჩებოდი.

- ქორანიკონს 449 (1761 წ.)³ ღვინობისთვის B, პწაწა ზაზა დაი- C 33 a
- 5 ბადა; კახეთს ბძანდებოდა ბატონი, საგარეჯოს თვალზედ რომ მობძანდა, იქ მახარობელი მომივიდა, ზაქარია მოძღვარს მოეწერა:—ღმერთმან ვიყი შვილი მოგცაო და სარჩოსათვის ნუ შესწუხდები, ორი ვაჟი გყავს, ვინც კბილნი მოგცა, სარჩოსაც ისივ გიბოძებსო.
- ჩამოვედით ქალაქს, ღლე და ღლე წავდევ წინ და მემატებოდა
- 10 ღუთის და ბატონის წყალობა⁴; გაღაენის სენაკებში კარგად გავეწყე, ავაშენე, გავაკეთე, კარგად კელი მოვიწყე. ვიყავით უმეზობლო, უჭირველნი, უტკივარნი, დაცულნი წმინდის ეკლესიისაგან და თეთოროლოს⁵ შაურს ვიშოვიდი, ან სიიგელს დაუწერი ვისმე, ან ოქმს, თვარა B 33 b უფრო ჩემსას გავყიდდი რასმე და ამით ვრჩებოდი. შეუყენე კვალად
- 15 შუამავლები მრავლები და ყოვლით კერძო ავტებუ ჩემად შესაბრალოდ და ისევ ვმსახურებდი⁶, რომ მრავალჯერ ბძანა [მეფემ]:—მე უფროსად მინდა მა- A 47 გისი გაძღვინება თქვენგან, თუ გზა მომცემდეს და იცოდეს, არ გაუშვებო რომ არ მივეცეო.

- ამ გზით ერთი წელიწადი კიდევ ვმსახურე და დავაცალე, მერმე
- 20 დედოფალს შეეხვეწე და რაჯანს, ღმერთმან განამრავლენი⁸ დღენი მისნი და შვილები უცოცხლენ, დიად მართლის გულისა და წმინდის C 33 b სვინდისისა⁷ ბძანდებოდა, გაისარჯა,—შეეხვეწა ბატონს. წყალობა მოიღეს ჩემზედა, მარა ჯერარს ჭეშმარიტისა წამება, რაც ზაქარია მოძღვარმა ჩემზედ კეთილი ქმნა, სხვას არვის უყოფია, დიდად გაისარჯა,
- 25 არა ათჯერ, ასჯერ⁸ უფრო შეეხვეწა. აგრევე ზოგი რამ მიმირთვა, ეფრემის წიგნი ჩემი დაწერილი, დიად კარგი საწერელი და ჩინის ლანგარი, ბატონს დედოფალს ერთი შალი მივართვი, სამ თუმნად ვიყიდე, B 34 a აგრევე⁹ შიმუნვართა, აგრევე სხვათ გარეშეთა მოაკსენეს, შეეხვეწნენ, ანახანუმ დედოფალსაც წყენის თავი აღარა ჰქონდა, სანატრელი ჩემი
- 30 კელმწიფე მეფე თეიმურაზ მიცვალებული იყო და მომცეს მდივნობა.

- ქრისტეს აქეთ 1762, ქორანიკონს 450, ქრისტეს შობის 9, მიბოძა მდივნობა მეფისა, ვმადლობდი ღმერთსა და ნავროზამდის სამდივანბეგოს წილი მომცეს, მესამედი მდივნობისა, აგრევე ბრინჯი მომცეს, რაც მდივნებს გვერგებოდა იმ თვეებში¹⁰ მოვიდა და ოცდა ხუთი ლიტრა¹¹ ბრინჯი მოვიტყეს, და ამ¹¹ სამის თვის იჯარების რუსუმე ჩემს ამხანაგებზედ დარჩა, და აღარ მომცეს.

¹ არ B. ² არცავისთვის AC. ³ წყალობა B. ⁴ თეთოროლს BC. ⁵ ასე ვსახურებდი B. ⁶ გამრავლენი B. ⁷ სვინდისისას B. ⁸ ასჯერ < B. ⁹ აგრევე B. ¹⁰ თვეებში B. ¹¹ ამ < B.

* «ვიყავ წლისა 33» BC ხელნაწერებში ტექსტშია, ხოლო A-ს სქოლიოში აქვს ჩატანილი.

ღმერთმან განამრავლოს მეფის ერეკლეს დღე და მიაგოს მრავალი კეთილი აქაცა და საუკუნოსაცა; რაც მან ჩემზე მოწყალება ქმნა, სხვას ვის უქმნია, ხათრი ჰქონდა დედისა და იცოდა, წყინობდა ჩემს ბატონთან || ყოფასა, მარა უსულით (sic) და გზით ასე მეპყრობოდა ამ სამს B 34 b
 5 წელიწადს, რომ არც ის გააჯავრა და არც მე ამ ქვეყნიდამ დასაქარგავად ვემეტებოდი. დიდი მოწყალება იყო ჩემზედ, || თორემ თვითანც C 34 a
 იცოდა¹ და მეც ვიცოდი და ყოელმა სულმა, რომ ანახანუმ დედოფალი წყინობდა, მაგრამ არა თუ მის წყენას² არ გაუუთხილდა, იმას ასე უამბობდა:—საცოდავიაო და ვიცი რომ || რუსეთს დაიკარგება, მუდამ მე- A 48
 10 თხოვბაო და ჩვენს ქვეყანას რალა კაცი დააკლება უნდაო. ასეთებს უამბობდა, რომ იმასვე ათქმევინებდა:—გახლდესო.

და მე დიდად ვეცადე და არ შემირიგა და რათა არ ვიცი, რას მემართლებოდა. ღმერთმან შეუნდოს და იესო ქრისტემ ყოელი კეთილი მიაგოს, ნაცვლად ბოროტისა მისისა კეთილი უქმნას სახიერმან ღმერთ-
 15 მან. რომ მოახსენებდენ:—ქრისტეანენი ვართ, ნუ გყავს ისე, შეირიგეო:—
 დიად არა ვარ, შენმა მზემ, უძრახიო, რათ || მამაგონდება სადღაც გღი- B 35 a
 აო, ჩემთან რა საქმე აქვსო, ჩემს სადგომს არ შემოხედლოსო, აქეთ არ გაიაროსო, თორემ ავად მოვეპყრობიო. ღმერთმან მიუტყოს, ღმერთმან შეუნდოს.

20 დავიწყევ მდივნობა. მერმე ებძანა ბატონს:—მესამედი არ მიმიცია, რაც მემ[ე]ტება³, იმას მივეცემა, მეოთხედი მდივნობა მიმიციაო; რას ვიქმოდ. მას აქეთ მეოთხედი მდივნობა მაქვს და ვმადლობ ყოვლად ძლიერს ღმერთს, რომელმან არა მტანჯა მე ცოდვათებრ ჩემთა, ეგრეს C 34 b
 თვე მეფისაცა ვარ მმადლობელი, ვინათგან არა შემინდო მე რუსეთს
 25 წარსვლად. ვინ უწყენ, რა მოიწეოდა ჩემდა უტხოხა შინა ქვეყანასა.

აწ ისინინეთ ამიერითგან, ვითარ მიწყეის: მამულებთა შემოკრება, სახლისა და [სა]დგომის კეთება, სყიდვა, დარჩომა თავისა და შვილთა ჩემთა ზრდა, და მეფისა და ქვეყნის მსახურება და ჯარში სიარული და მო-
 30 ლა; ყოელსავე წარუწერ სიპართლით და აღმოცნობისა ზე კეთილად კსენებისა თქვენ უწყეთ, უფალნო ჩემნო.

ქორანიკონს 450 (1762 წ.) აპრილის თვეს 15, მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდა ათხუთმეტისა, მოვიდა⁴ მანუჩარ სოლალაშვილი და მითხრა:—
 ერთი კომლი კაცი მყავს, თიანეთს სახლობან, ერთხელ სხვას მივიციდი, B 35 b
 35 თავი არ დაუღვეს, ახლა გრაგოლ სალთუციესი სყიდლობს, მაგრამ აქ არ არის. მე თეთრი მექარება, შენ იყიდე; თავეთის მამულით და ნასყიდობით მოგყიდო. მე ასე უთხარ:—უმამული კაცი ვარ, თუ შევრიგდებით, მამულის გულისათვის ვიყიდი, თორე კახეთს || კაცი ჩემნიც A 49

¹ იცდა B. ² წყენს B. ³ მემატება ABC ⁴ „მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდაათხუთმეტისა, ქორანიკონს 450 აპრილის თვეს 15, 1762“ A.

არიან რომ არასდერს მეპოვებინ. შევრიგდით. ერთი ცხენი ჰყვანდა ჩემი ნათხოვრად, ის მოკლა ზე ის ემართა, ერთი კარგი თოხარბიე იაბო მკვანდა დიდი, ის თვრამეტ მინალთუნად გამომართვა, სხვა სცილოდა, მარა შემომეხვეწა. მაგისთანას ველარ ვიშოვიო ზე გამომართვა, C 35 a

ოცდა ორი მინალთუნი ნალდი გამომართვა¹, შეიქნა ექვსი თუმანი. სი- B 36 a
გელი ჯვარის მამის დეკანოხს იოანე მოქლევარს დამიწერინა, თავის კე-
ლით დააბეჭდინა ზე მომცა თავისის მამულით ვარსიმაშვილები ზე თა-
ვეთის ნასყიდობით თვედორე პატარაკაცი ზე მამუჯა. მაშინ ვიყავ მე
წლისა ოცდაათხუთმეტისა².

10 ქორანიკონს 451 (1763) ნონებერს, რომელ არს გიორგობისთვე, რიცხუსა 3 ჩემი პაწაწა გიორგი ებოძებინა ღმერთსა³. ვინათგან ცხოვ-
რებისა ამის ჩემისა რიცხუსა სწორებით ვსწერ, ჯერეთ გიორგის და-
ბადება არ უნდა დამეწერა ზე ამისთვის წარვშაღე. მართალია ზოგი რამ
აირევა, — სასოლადასშვილოში საგაბაშვილოს⁴ მამულის სყიდვა აირევა,
15 მარა მე იმას დავსწერ, რომელი რომელს დროს, როგორს ეამს მიყიდა
ზე მიშოვინა, ზე გამარჩეველმა იგულისკმოს, მალე გაარჩევს.

ქორანიკონს 451, ქრისტეს აქეთ 1763 (წ). ივლისს 10, მოვიდა მანუ-
ჩარ სოლადასშვილი ზე მიქელაშვილები თავითის მამულებით ზე ნასყი-
დობით მომყიდა, წყლითა, ქალითა⁵, თაყას ქალითა ზე წისქვილითა,
20 მიწითა, ვენაკითა, იობ მლუღლის მამული, ელისეს შვილი თვითან ივა-
ნე, ელისეს მამული, ბერუას მამული ზე ამათის განაყოფების, ქიტუის B 36 b
მამული მომყიდა, თეთრი გამომართვა, სიგელი მოსე მლუღელს დამი-
წერინა, მომცა ზე წავიდა.

ვიყავ რა წლისა ოცდაათექვსმეტისა⁶, ქორანიკონს 451, ქრისტეს
25 აქეთ 1763 (წ). ივლისს 22. მოვიდა რევაზ გაბასშვილი ქეშმარიტად C 35 b
თავისის ნებით ზე მითხრა: — მრავალი კეთილი მახსოვს შენგან და დღეს
რომ გინებდეს შენს ვალში ჩემს მამულს შენ დაიჭერო. რაც შენ ჩემზე A 50
კეთილი გიქმნიაო, მე ჩემს მამულს ხან იმას ვავაჭრებ, ხან იმას ზე შენ
გქონდეს, ისი სჯობსო.

30 მართალს მოვახსენებ, დიდად მიაბა, მარა ღონე და შექლგება არა
მაქვს და ჩემგან ამისი ვაშვება უფრო არ იქნება. უთხარა: — რადგან შენ
მაგას ამბობ, მე რაღა მმართებებს, მაგრამ ერთი მოციქული ვატაროთ, მოცი-
ქულით უფრო სწორეს ვეტყვით ერთმანეთსაო. გაბა გავაჩინეთ მოცი-
ქულად, ორი სამი დღე ვილაპარაკეთ⁷, მონასტერი მომყიდა მეექვსედი
35 თავისის მამის წილი. ზე ბევრს⁸ მეუბნა: — ჩემი წილი სრულად იყიდეთ, B 37 a

¹ ოცდა ორი მინალთუნი ნალდი გამომართვა <BC. (ex homoioteleuto) ² მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდაათხუთმეტისა < BC (A-ში ეს წინადადება სქოლიოშია).
³ ქორანიკონს 451, 1763 ნონებერს რომელ არს გიორგობისთვე, რიცხუსა 3, ჩემი პაწაწა გიორგი ებოძებინა ღმერთსა <BC (A-ზეუნაწერში ეს წინადადებები გადაბადებულია, თოვორც ამას 1913 წ. გამოცემელიც შენიშნავს (იხ. გვ. 49).
⁴ საგაშვილო BC. ⁵ ქალითა < B. ⁶ ოცდაათექვსმეტისა B. ⁷ ვილაპარაკეთ BC. ⁸ მეუბნება BC.

მარა განაყოფი ჰყვანდა და ღმერთმან მაშოროს ცოცხალის კაცის მამულის¹ დაჭერასა.

მე² ის ვიციდე, რომელიც რევანის მამას წილი ჰქონდა მონასტრში, — საყდარი, სასაფლაო, წყლის პირი მიწა ხოდაბუნი, ვერეს გა-

5 მოღმართი სრულიად მეექვსედი წილი; ნახევარი მეორეს წელიწადს აიღო ღ თარხნის შვილს ზაზას მიჰყიდა, არ ვიცი, არც საქმე მაქვს, ზაზასაც ბევრი უშაღე ქეშმარიტად. თაყაშვილის ვახტანგის პირით შე-

უთვალე ღ ალათანგი სავინაშვილის პირით, — პატრონი ცოცხალი ჰყავს, || ნუ სყიდულობ³ მეთქი. არ დავიშალა, იყიდა. მე პირველ მონასყიდე ვარ, C 36 A

10 რომელიც მართალი იყო ვიციდი, ღ ვიყიდე. სიგელი წვრილად აცხადებს, მოსე მღუღელს დააწერინა, ქვეყანას დაბეჭდინა ღ მომცა. მივეც ვეცხლის თასებში, ოსეს ხანჯალი, თეთრი, ფლური ღ გარდვიკადე.

ჩემთან სხადო არავის აქვს, სალი საქონელი მიყიდა რევანის მამის წილი. ვისაც სხადო აქვს, ვინც ჩემს უკან იყიდა, იმას ედაოს,

15 ჩემთან საგმე არა აქვსრა. ამ ავს დროში კარგი მამულიც არის, გავიღოდი შევექცეოდი ოჩხსა, — საფიჩხულესა, კვნასა, მკასა|| და სოფლობას B 37 C

ევგანებოდა ღ მიხაროდის, — ჩემის აწდენის ქირანახულისა ამას უჩნდა თვალთა, ცოტა იყო თუ ბევრი.

ამასვე ქორანიკონსა აგვისტოს 24 მოვიდა მანუჩარ სოლოღაშვი-

20 ლი ღ მეოთხედი ასურეთი მომყიდა, იასეს წილი თავისის საუფროსოთი, ასე რომე ნახევარი ზაზას წილი ვალში სარიდან გამოართვა ღ ნახევარი მე ღ იორამს დავეჩრა: || იასეს წილი მე, ღ ელისბარის წილი A 5 F

იორამს. გამომართვა თეთრი, სიგელი მოსე მღუღელს დამიწერინა, სრულად ქართველთ დაბეჭდვინა ღ ტფილელსაც, მანგლელსა ღ მომცა

25 ოკერები⁴, ხარაბეები, გამოუყენებები, რომ ქეშმარიტად თვალითაც არ მინახავს ის სოფლები.

|| გამოვიდა ცოტა ხანი. ბატონი ტაბაკმელას ბჰანდებოდა, მეც იქ C 36 B

ვახლდი. მანუჩარ სოლოღას შვილი ამოვიდა, დიდი საქმის გაჭირება მიაბზო⁵: — რაც შენ მომეცსულ ვალებს დაურიგეო, დიდის ფიცით მითხ-

30 რა, ორი დღე არის, არც მე მქონია პური, არც ჩემს შვილსაო; ძიძამ შემომიგდო, აღარ აწოვა, საჯამავიროს მიხოვეო, ექვსის თვისა მმართებდსო, ის ჩემი შვილი გუშინ, წუხელის ღ დღეს ჩემს სახლში გდია, უძუძური ტირისო||, ის კი მოკუდებდა ღ ვისალასთვის მინდა მამულიო, B 38 A

ელიზბარის წილი ტავანგეთი იყიდევო. ამისი გამგონე ვინ⁶ არ შეწუხდებოდა; ავდეგ, ბატონს დასტური ვთხოვე, ჩამოველ ქალაქს, ზოგი ვალი ავიღე, ზოგი მე ვიშოვე, თეთრი მივეც, სიგელი მოსე მღუღელს დააწერინა, ქართველთ⁷ სრულად დაბეჭდვინა ღ მომცა.

ამასვე ქორანიკონს გიორგობას⁸ რომ გაუჭირდა საქმე ღ ვალმა შეაწუხა, იმისი ვალი იყო ორისა ღ სამის წლის აღებული ქეშმარიტად,

¹ მამული B. ² და B. ³ სყიდლობ A. ⁴ ოხრები B. ⁵ მამბო BC. ⁶ ვინ bis A. ⁷ ქართველად BC. ⁸ გიორგობის AB.

მეპურისაგან პური, — გრიქორა მეპურისაგან, მეღვინისაგან ღვინო, — ანტონი¹ ტფილელის ყმისაგან, რომ თვითან მე მიმიცია ერთი თუმანი, წინაის ძიძისა რომ თვითან მე მიმიცია საჯამაგებო, აგრევე ბაჰყლისა, აგრევე მესანთლისა, აგრევე მენახშირისა ღ ყოვლის ასნაფისა. სხვა რომ არავინ ინდომბ, მოქვიდა ჩემთან. მეც არ² მქონდა, ღმერთთან ხომ C 37 a
 5 პურს ვაკლებდი ღ ამას ვაძლევდი.

ტაგნაგეთი ერთი წილი ელისბარისა³ ხომ ერთხელ მომყიდა ღ იმისი სიგელი ცალკეა ღ ერთის წილისა, ვარსიმაშვილები || ერთხელ მომ- B 35 b
 10 ყიდა, მიქელაშვილები ერთხელ³, ღ რაღაც დარჩომილიყო მურადაშვილები ღ სხვა განაყოფი მურადასშვილები, ისინიც მომყიდა, თეთრი ვა- მომართო, სიგელი ზაქარია დეკანოზის შვილს დააწერინა, ტფილელსა A 52
 ღ სრულად ქართულად დააბეჭდვინა, მომცა ღ წაიღია; მაგრამ ასე იყო: მურადასშვილები ანახანუმ ზაზას ცოლს ჰყვანდნენ სასამსახუროდ და
 15 ვარსიმაშვილი ბასილა ღ კაციას შვილი გუქა იასეს ცოლსა; ამითთვის სანამდის ცოცხალ იყვნენ, ეს კაცები დაენებებინათ. მეც ისე დამიწერა, — სანამდის ეს ჩემი რძლები ცოცხალნი იყვნენ, შენ კაცებთან კელი ნუ გაეკსო, როსცა მიიცვალნენ, შენნი იქნებინაო.

სანამდის ანახანუმ ცოცხალი იყო, მეც წიგნი მივეც ანახანუმს; 20 რომ შენ იმსახურე მეთქი, მერმე⁴ მე დამრჩა. აგრევე ვარსიმაშვილები, რომელიც თელავს არიან, სანამდის გუქა ცოცხალია, იმას უნდა ემსახურნენ, ჩემი წიგნიც ისე აქვს, მას უკან ჩემნი არიან.

მერმე მონასტერს სულხანაშვილები მომყიდა, თეთრი მივეც; ბა- C 37 b
 ტონი კახეთს⁵ მიბძანდებოდა, ცოტა რამ თეთრი დამიკლდა, რვა აბაზი B 39 a
 25 დამიკლდა; ორ თუმანდ ვიყავით შერიგებულნი. რვა აბაზი რომ დამიკლდა, სიგელი მისთვის ვერ დავაწერინე. მე ბატონს ვიახელ კახეთს. მანუჩარ აქ დარჩა. მიბძანდა [მეფე ერეკლე თელავს], ერთს თვეს თელავს ბძანდებოდა. მერმე გავაზს გაბძანდა; იქ რომ მივედი, ჩემის მსახურის წიგნი მომივიღა: — მანუჩარ რაღასაც მამულს ჰყიდისო და თუ არ მოეშველები, არ იქნებაო,
 30 მე ბატონს დავეთხოვე სხვის მიზეზით, წამოველ მარტო ორის ბიჭით გავაზიდამ. ალაზანი აღიდებული იყო, თქვენმა მხემ, ცხენი წამიქცია და თუ გავაზური გზირისშვილი იქ არ დამსწრებოდა, დავირობოდი.⁵ წამოველ მარტო მამულის ხალისით, ამ ტყესა და ქალას გამოვ-
 35 ევბი. ერთი მე ვარ, ორი წვრილი ბიჭი მყავს. ვიარეთ, იმ დღეს კარ- დანეკს⁶ გამოვედი, მშვიერები, დაღალულები.

იმდენი ღუთის წყალობა გაქვსო, რამდენი ღეკის კვალი ჩვენ ამოვლილი და ჩავლილი ვნახეთ. დაგვიფარა ყოვლად ძლიერჰან ღმერთჰან და მოვედი. ორსაოდ დღეს იქ ვიყავ, მერმე წამოველ ქალაქს, ღამით B 39 b
 წამოველ⁷ მტრის შიშისაგან. საგარეჯოს⁸ რომ მოველ, იქ ჩემი კაცი

¹ ანტონას C. ² არა BC. ³ მომყიდა მიქელაშვილები ერთხელ <B. ⁴ მერე A. ⁵ დავრჩებოდი B. ⁶ კარდანეს C. ⁷ ქალაქს ღამით წამოველ <B. ⁸ საგარეჯოს C.

- იღგა, შალამბარაშვილი მათია. კარგა დამიხუდა და ერთი დაბეჭდილი წიგნი მომცა. წაეკითხე, ღმერთს წყალობა ექმნა, გიორგი A 53 შვილად მომცემოდა, ქორანიკონს 451, გიორგობის 3 ქრისტეს აქეთ C 36 38
- 5 იქილამ წამოველ, მოველ ქალაქს, ღუთის მინდობილი მოვალ. ფიცხლავ ის ვიკითხე:—მანუჩარმა გაყიდა რაზე თუ არაო. ჩუმთ კაცისაგან შევიტყუე:—შენ რომ მოგყიდა ის გლეხი ორ თუმნად, ტფილელმა ქრისტეფორემ თორმეტი მინალთუნი მისცა და იმან იყიდაო. მართალს მოგაკსენებ, კიდეც მიამა.
- 10 საყდრის მამულია მონასტერი და ჟამთა ვითარებისაგან სოლადანთ მიუძღვარებიათ და საყდრის მამული ჩემის შვილებსათვის არ მინდა. მერმე იმას რვა მინალთუნი ნაკლები მიუტყია. იმისის მუნათისაგან¹ მოვრჩე, სხვა არა მინდარა მეთქი. მანუჩარს მე ეს ვერ შევბედე,—რატომ ასე მიყავი მეთქი. მერმე სიგელი რომ დასაბეჭდვად მომიტანეს,
- 15 მანუჩარმა მითხრა:—რა ექნა, საქმე გამიჭირდა და ასე ვთქვით შენი კრა-^{B 40} ვი გამოვიყუანე და გავეციდეო. ნეტავი სხვა მამულებიც შენ გეყიდა, რომ მომატებით მომეცო²; ამათაც³ მიგყიდე, მაგრამ რვა მინალთუნი ნაკლები მომცა და ესეც ამისთვის იყიდა ტფილელმა, ამისთვის, რომ მოქნასტერში სხვა ნასყიდობაც აქვსო და იმას მივეცო და შენის თეთ-^{C 38} 20 რის პასუხს გაგცემო.
- ასე გასინჯეთ, რომელშიაც მე ორი თუმანი მივეცე, ტფილელმა თორმეტ მინალთუნად იყიდა და თუ რაც მე მამული სასოლადაშვილოში მიყიდა, სხვა ვაქარი ჰყოლებოდა და ან ჩემოდენი ფასი მიეცა ვისმე, თქვენმა მზემ, იმთ მიჰყიდდა, მე არცკი მოვაგონდებოდი⁴, მარა
- 25 ავი დრო იყო, ყოველ დღე დამკობას მოველოდით, ლეკისაგან აკლებასა, საქართველოს სრულიად დაქერასა. კარგი არა ჩნდა რა შეღის ქუჩისა და ღუთის [მოწყალების]⁵ მეტი. ყოველ⁶ დღე დიდს ჯარებს გამოველოდით.⁷ და საქართველოს წალეკას⁸ და ჩვენს აკლებასა და დეტყვევებასა და დიდი გამარჯვება იქნებოდა⁹, თუ რუსეთს დაევიკარებოდით. ამ დროს ვიყიდე ეს მამულები ქეშმარიტად.
- 30 ქრისტესშობის 8, ქორანიკონს 451 (1763 წ.) || [მანუჩარ სოლო-^{B 40} შვილმა] დამიწყო ლაბა||რაკი:—დღეს ჩემი მამული ასე მგონია, რომ ერთს A 54 ფულად არა ღირსო. შინდისში სარდარს წილი აქვსო.
- გულშინ გოგია საგინაშვილი მოციქულად მიუგზავნენ,—შევევაჰრე და
- 35 ასე შემოეთვალა: „ეთერი თხა მსუქანი ვისმე ეგონაო“, რა გგონიათ, მქონდესო. ღმერთმან იცის, შენც ამისთვის || იჭირებ საქმესა, რომ გე-^{C 39} ბრალეზიო, თორემ თუ სარდარმა კი არ იყიდა, შენ ვინ რა მოგცაო, მარა გარდაგეკიდები ხოლმეო¹⁰. არამ კაცმა არ ინდომა, ყველას საქმე უჭირსო და რას ხედვენ, ქვეყნისას¹¹ რომ მოეკიდნენო. ჩემს შვილს

¹ მინათისაგან ABC ² მოშველო AD. ³ იმათაც AD. ⁴ მოვაგონებდი B. ⁵ მიწოლის ABC. ⁶ ყოველ AC. ⁷ გამოველოდით BC. ⁸ წალეს B. ⁹ და+ B. ¹⁰ ხოლმე BC. ¹¹ ქვეყანისას BC.

შენის მიზეზით უდგს სულიო. თუ შენ არ გამოსჩენოდი, აქამდის ას-
ჯერ მოკუდებოდაო. დღეს ასე მგონია, რასაც მაძლევ, მუქთად მაძლევ.
რომელსაც სხვას მამული უყიდიო, იმ წელიწადს, მეორეს წელიწადს
ოთხი და ხუთი იმდენი შესავალი ჰქონებიათო. რამდენმა წელიწადმა
5 უნდა გაიაროს რომ ის ხარაბა ეგდოსო და ვინღა მოესწრება იმის
შენობასო, შენც¹ ამისთვის სყიდულობ, შვილებს დარჩესო, თორემ შენც
იცი, შენს სიცოცხლეში იმათი შენობა არ იქნებაო. ღმერთმან შენ კი
გაცოცხლოს, ეგების მოესწრა, მაგრამ || მე კი არა მგონია მოვესწრაო. B 41 a
ქეშმარიტად იმისი სიტყვა არის.

10 მე უთხარ: რომელს მივაჭრებ მეტქი,—შინდისი და ტაბაკმელა, რაც
ჩემი წილი არის ჩემის; საუფროსოთი, ესენი იყიდეო და მამის ჩემის
ნასყიდობითაო, რომ ბიძის ჩემის ელიზბარისაგან გვეყიდიო და კიდევ
განაყოფებისაგან ჩვენის მამა პაპათ სამკვიდრო მამული ესენი ჰრისო,
იორამ შენი ქვისქლი არისო, იმასაც იამება და დაგიმადლებს, რომ იქ C 39 b
15 სხვა არავინ ჩაუზიაროო², შინდისი და ტაბაკმელა იყიდეო. თუ მაჩა-
ბელი იესე აქ იყოს, იმას დიად გულით უნდა* და კიდევ იყიდის, მაგ-
რამ შენის ქვისლისათვის არა სჯობსო.

შენი თეთრი ზოგი კელში მიკირავსო, ზოგი კიდევ მომეცო და
შენვე იყიდე ისივ³ სჯობსო; დიდის ფიცით შემომფიცა:—შვილი უძუ- A 55
20 ძური მიკვდება, ძიძა. გამეჭრაო⁴ და მეორე დღე არის პურიც არა
მქონიაო.

დიად შესაწუხარი სიტყვები არის ქრისტიანეთათვის, მარა რა
ვქნა. ღმერთი მოწამეა, რომ ხუთი აბაზი არსაით მეგულება. უთხარ,
ენახოთ, ღმერთი რას შემადლებინებს მეტქი.

25 ||გამოველ, სასახლის ალაყაფის კარზედ მოველ, პაპუა გერმანოზის- B 41 b
შვილი მარაბდას ჰყიდა და ექვს თუნდალ მე ვიყავი შერიგებული, იმას
ვლაპარაკობდით; რომ გამოვბრუნდი, მომეწივა მანუჰარ:—მე ვიცი პაპუა
მარაბდას გავაჭრებსო. იმ ჯოჯოხეთში მამულის სყიდვას როგორ ბე-
დამ, მე⁵ შენთვის მომცრო ერისთობა მინდაო და შენ რაღასაც იქით
30 აქეთ აწყდებო⁶. ღმერთმა ხომ იცის, მე გაუსყიდავი არ დავდგები, C 40 a
უნდა გავყიდო⁷, სხვა ილაჯი რომ არა მაქვს, მაშ რასა ვიქო და ასე-
თი ვინმე რომ ჩაუზიარო შენს ქვისლსა, რომ შენც გწყველიდეს და
მეცა, რაში გიჯობსო? ერთს სახელმწიფოს მამულს გაძლევ კელთო,

¹ შენ BC. ² ჩაუზიაროს B. ³ ზოგი—ისივ < A. ⁴ გამეჭვაო .BD. ⁵ მე < D.
⁶ აწუდებო D ⁷ გავყიდო D.

* აქედან დედანს აკლია და ებეჭდავთ, როგორც ჟურნალ „ცისკარშია“—შენიშ-
ნავს 1913 წ. გამომცემელი (იხ. გვ. 54). ბუნებრივია, რომ ყველა ის შეუსაბამობანი რაც
ახსიათებს „ცისკარის“ დასახელებულ გამოცემას, 1913 წ. გამომცემამაც გადმოვი-
დოდა; BC ხელნაწერებით კი სიხუსტით ხერხდება ტექსტისამ დაზიანებული ადგილების
აღდგენა („ცისკარიდან“ მოტანილ ადგილებს სქოლიოში D ლიტერით აღწერა).

პატარა ერისთავი იქნებოი და შენ მარაბდას ეჭიდებოი¹, რალა ღრო იქნება, რომ შენ ესენი სასყიდლად იშოვოო.²

რევზ გაბაშვილი იღვა იქ, ჩვენთან. იმან მამა შეავინა:—მამა შენი ღროდის იყო კელმწიფე, რომ მემკვიდრე იყოს, რომ ეს მონასყიდობით
5 გაკელმწიფდესო. წამოვედით. მე პაპუას შეუთვალე, თეთრი ველარ³ ვიშოვე, ვისაც გინდა მიპყიდე მეთქი. აილო იმან, გორჯასპი მდივანს^{B 42 a} მიპყიდა. დავიწყეთ ლაპარაკი, ზოგი თეთრი კელთ ჰქონდა, ზოგი კილევ შევიპირე, თეთრს მაშინვე თხოვნა დამიწყო.

ქეშმარიტად ირწმუნეთ, რომ ვალიც ველარ ვიშოვე, სარგებლით
10 მემართა ბევრი. ორის თუმნის ცხენი ცხრა მინალთუნად მივეცი, მაკე ცხვრები ხუთ-ხუთ აბაზად. იმავე დღეს მოვრჩი. სიგელი ზაქარია დეკანოზისშვილს დააწერინა, ეპისკოპოსებსა და დიდროანთ კაცთ დამიბეჭდვინა, მომცა და წავიდა.

აგრევე⁴ სალორისზე დამიწყო ლაპარაკი, ისიც იყიდევო. ამ ჟამს^{C 40 b}
15 დედა ჩემს კაცი მოვგზავნა⁵, —ქემო-შეიდნის დუქნებს ცყიდი და იყიდევო. მე ამის მეტი არა მოვანხენე რა⁶, —ამდენი ვალი მმართველს⁷ სყიდვით ხომ ვერ გაპყიდით და ლუთის მოწყალეობით ვიშოვი მაგის თეთრს, მე^{A 56} მოვართმევ, მაგისთანა არა გიჭირსთრა, რომ ასის თუმნის მამულს ხუთ თუმნად აძლევთ. მაგ პირობით არ არის მოცემული მეთქი. ბევრს ვისმე
20 შეავაჭრეს. მაგრამ ჩემ გამო არავენი იყიდა:—თუ იესეს⁸ ნება არ არის, B 42 b ვერ ვიყიდითო. მეც უარი არ ნითქვამს, —ცოტა ხანი დამაცალეთ მეთქი.

მერე მე⁹ კახეთს ვახლდი ბატონს, კვეზერელს ეყიდანა, მაგრამ არც დეკანოზს, არც საყდრის კრებულს, არცა ვის¹⁰ სხვას მართებულს კაცს ბეჭედი არ დავანებეთ. ჩამოველ, მაშინვე კაცი მიუგზავნე, —შენ ჩემს
25 მამულს არ დავანებებ, შენი თეთრი წაილე მეთქი. შემოვეთვალა: როცა¹¹ ჩემს თეთრს მომცემ, შენს დუქნებს დავანებებ. ამ სიტყვაზე დავდევ და აღარ ავჩქარდი.

ამ თეთრისთადარიგში¹² ვარ, სალორისის მოციქული მომივიდა¹³, — სალორისიც იყიდევო. მე შეუთვალე: საქმე მიჭირს ვერ ვიყიდი მეთქი.
30 ღმერთი მოწამეა, ჩხუბით მომიხდა¹⁴, —|| განა რომელიც ბარში იყო და C 41 a კარგი იყო ისინი კი იყიდევო და მთის სოფელს კი არა სყიდულობო, ის ვინლა უნდა იყიდოსო. ქვეყანამ გამამტყუნა: რა დავებართა, შვილი დავაგირავე¹⁵ და იყიდევო. წამოველ, ვიშოვე ვალი სარგებლით და მივეცი მისცა ქალაღი, ზაქარია დეკანოზისშვილს დააწერინა. რომ მჭუტანეს
35 დასაბეჭდაყად, შილთახი დამიწყო, ერთი ფლური კილევ რევზ გაბაშვილ-მა მიუტანა, სალორისის მშუამავალი ის იყო. მეოთხედი სალორისი თა- B 48 a ვისის საუფროსოთი და ნასყიდით მომიყიდა და წავიდა.

¹ გუილები D. ² იშოვო D. ³ ველარ < BC. ⁴ აგრეთვე DA. ⁵ ვაგვზავნა D. ⁶ არ მოვანხენე რა D. ⁷ გმართველს D. ⁸ იასეს D. ⁹ მე < B. ¹⁰ არცვის D. ¹¹ როცა B. ¹² თადარიგში DA, თადარიგში BC. ¹³ და + B. ¹⁴ მომიყიდა D. ¹⁵ დავიგირავე BC.

ქრისტეს შობის 31, ქორანიკონს 451¹, ქრისტეს აქეთ 1763 (წ.) უთხარ მანუჩარას: ეს სოფლები რომ მომეიდე ხომ მთელის გულით მომეიდე. მითხრა ფიცით, რომ:—ასე გულ გამოწმენდით მომიედიდა, რომ არაფერი საეჭო ჩემთან არ არის, ამისთანას დროს ხარაბაებში თეთრი მომეც, 5 ღმერთმან ჩემ მაგიერ ის გაიკითხოს, იმ სოფელს და ამ სოფელს² შე- არცვინოს, რომელიც შენ ამას გედაოსო. მე თეთრი შემიკაშია, მამუ- ლი მომიცია, ჩემი სული დამიხსნია და რომელმაც შენ უსამართლო დავა დაეწყოს, ღმერთს პასუხი იმან გასცესო. ქეშმარიტად სწორედ ეს იმისი³ სიტყვა არის, ნუმცარა გაისყიდებო, თორემ იმისი მოშლა A 57

10 ძნელია⁴ არისო. C 41 b

მე უთხარ: მაშ რაც შენგან მიყიდა, ერთიანი წიგნი მომეც მეთ- ქი. დაჯდა, დაუწყო წერა, მთელი სასოლადისშვილო⁵ წიგნი დამიწერა, რაც თითონ მოეყიდა თავისი⁶ წილი ერთიანს სიგელზე დაწერა, თავი- სის ხელით, თავისი ადგილი, თავისი პატივი, თავისის კაცის შვილო- 15 ბისა. ყველა მე მომცა, ტაგნაგეთი ნახევარი და საუფროსო თავის სა- B 43 b სახლით, ასურეთი მეოთხედი და საუფროსო, შინდისის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა; ტაბახმელის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა ასლამაზისგან სასახლისა დამიწერა, საღორისის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა, ასე რომ შინდისი, ტაბახმელა და საღო- 20 რისი ნახევარი თავეთი მამის წილი იყო, და ნახევარი თავეთის მამის ძმის ელიზბარისგან ეყიდათ. ტაგნაგეთი და ასურეთი ნასყიდი ჰქონდათ, ზოგი აბღულა ბეგისაგან ეყიდათ, ზოგი ლაშქარნიეისისაგან. ეს წიგნი დამიწერინა, დამიბეჭდა, მომცა და წავიდა.

25 ეხლა⁷ ეს ვიფიქრე: თუ ქართველ ბატონს ერთს წიგნს არ გამო- ვართმევ ამ მამულებისას, არ იქნება. აქედამ და იქიდან მოახსენებენ: ერთი სათავადო მამული რად გაქსყიდვინე და იესეს რად ასყიდვინე.

აგრევე ანასტასიამ დაიწყო ლაბარაკი და ჩივილი:— ჩემმა შვილის- C 42 a შვილებმა რაღა უნდა ჰქნანო⁸. ამ ჟამად იანედ და იამბარედ მიხდე-

30 ბოღა ანასტასია; || დიდად ეცაღა დარღვევასა, მარა სიზართლეს სი- B 44 a

დრკუე როგორ დაარღვეეს; მანუჩარ კაი სიტყვას მიუგებდა. მაგრამ ან მე რა მრჯის და რად დავწერო, დიად ბევრი ისარჯა, მარა ვერ შემძ- რა და ვერცარა გააწყო. ერთი ოქმი აეღო⁹,—რომელიც გაუსყიდავი მა- მული ჰქონდეს, დღეის იქით ნულარავინ იყიდისო. სამის თვის უწინაც მქონდა მე ნასყიდი. მერმე შეეგებეწუ ბატონს, ვმსახურე¹⁰, სამართლის 35 წიგნი მივართვი, მოიხსენა.

უბძანებია სანატრელს მეფეს ვახტანგს: იქნება რომ ბატონის შე- უკითხავად იყიდონ თავადისა თუ აზნაურისაგან მამულიო, კელმწი- ფეს ლაშქარ-ნადირობას ნუ დააკლებენ, კოდის პურსა და || საბალახეს A 58

¹ ქორანიკონს უნა (451) < D. ² და ამ სოფელს < D. ³ ამისი BC. ⁴ ძნელი AB. ⁵ სალო- ლასშვილის D. ⁶ თავისის BC. ⁷ ახლა BC. ⁸ ქნანო D. ⁹ აიღო DB. ¹⁰ ვსახურე BC.

მოსცემენ,—თუნდ იმას ეპიროს, თუნდ იმასაო. მერმე მრავალი კაცი იყო ნასყიდობის მექონე და ქვეყანაში დიად ძნელი შემოსაღებია ნასყიდობის მოშლა.

- ჩემის ნასყიდობის მოშლა ასი ანასტასია რომ შექმნილ¹ იყო, მა-
- 5 შინაც ვერ შეეძლო, მაგრამ შინდისი² და ტაბახმელა გაუსყიდავი³ B 44 ხ
 ეგონა, ის ოქმი მისთვის აიღო და რომ შეიტყო გასყიდული ყოფილი-
 ყო, იმ შინდისზე დაიწყო ლაპარაკი, რომ:—სხვები ყველა მკითხეო, შინ-
 დისისა⁴ ო რატომ აღარა მკითხეთო⁵; კეშმარტიად იცოდეთ, შინდის [და] C 42 ხ
 ტაბახმელას მეტი ყველა იმითის ნებით მიყილია. ვკითხვედი იორამსაცა
 10 და იმის შეილსაცა: ეს კაცი ამ მამულს ჰყიდის, თუ თქვენ იყიდით,
 თქვენი უბრანია,⁶ თუ არა და მე გერჩით⁷ შეუქი. იორამმა⁸ წიგნიც
 მომცა:—იყიდეთ და სიგელზედაც⁹ ყველაზე თავისის კელით მომიწე-
 რა:—ყაბული მაქვს და ნება მაქვსო.
- ვერას შემომვიდა ანასტასია, გარდაიარა, წავიდა. მე ჩემს კელმ-
- 15 წიფეს ვაამე, წყალობა მიყო, რაყამი მიბოძა მტკიცე და კარგი, რომ-
 მელთაც რომ საქართველოში დავემკვიდრე⁹ და ჩემის შვილების ვალი
 მოვიხსენ¹⁰, რომ სიტყვა აღარა¹¹ აქვსთ რა ჩემთან, ღმერთს ვმადლობ
 კეშმარტიად და მეფეს ერეკლეს ამ წიგნის ბოძებისათვის და მისი ბძა-
 ნება და რაყამი ასეა¹² ბძანებული და აღმოჩენილი.
- 20 || ქორანიკონს 452 (1764 წ.) იგლისს 26 კეხეს რომ გაემარჯვა, იქი-B 45 a
 დამ ხელთუბანს მობძანდა, იქ დამიწერინა ოთარ მდივანს და მიბოძა,
 ემეწლობდი 37 წელსა.—ჩვენ მეფემ ერეკლე, ესე წიგნი გიბოძეთ შენ
 ჩვენს მდივანს, იესეს, ასე რომე სოლალასშვილისა და ბარათაშვილებისაგან
 მამულები გეყიდა, ჩვენც ნება დავგირთავს, წყალობა გვიქმნია, გვიბო-
 25 ძებია, დავემკვიდრებია¹³ და სისხლიც მათი გდროდეს. ერთი ოქმი
 აქვს ჩვენი მანუჩარისშვილს, რომელიც იმ ოქმს უწინ სყიდულა, მისი
 მოშლა არ იქნება და რომელიც იმ ოქმს¹⁴ უკან გასყიდულა, მისი სყიდ-
 ვა არ იქნება. შენი უწინვე ნასყილია. || შენ ჩვენი წყალობა ასე შავი-G 43 a
 სრულეთ¹⁵ წელსა¹⁶ 1764.
- 30 მისის სიმაღლის ბეჭედი. კათალიკოსის ანტონის თავის || კელით A 59
 მოწერილი დამტკიცება. ამ წიგნმა ბევრი გარგოთ; როცა¹⁷ წიგნები
 წამართვეს, ბატონს რომ ენახა, ამებოდა დახატული.
 ქორანიკონს¹⁸ 472, (1784 წ.) ამ წელს დედოფალსაც დავაბეჭდ-
 ვინე, ბატონის შვილებსაც ეს წიგნი.
- 35 თუ¹⁹ გონიერება გექნებათ, შეილნო ჩემნო, სცნობთ, რომ ამ წიგნს
 ძვირად ვიშოვიდი. ეს წიგნი ვიშოვე, დავახატვინე დიად მძიმედ და²⁰
 დამემკვიდრებია თქვენთვის, ღმერთმან მოგახმაროსთ.

¹ შექმნილი D. ² გაუსყიდნი D. ³ ისიცა D. ⁴ ჰკითხეთ BC. ⁵ აპრანია BC.

⁶ გერჩით BC. ⁷ იორამა D. ⁸ სიგელზედაც B. ⁹ დავემკვიდრე D. ¹⁰ მოვიხსენე D.

¹¹ აღარ D. ¹² ასე. B ¹³ და ვემკვიდრებია B. ¹⁴ უწინ სყიდულა, მისი მოშლა არ იქნება და,

რომელიც იმ ოქმს <BC. (ex homioiteleuto). ¹⁵ გაგისრულებთ C ¹⁶ წელსა <ABD.

¹⁷ როცა C. ¹⁸ ქორანიკონსა D. ¹⁹ რომ +BC ²⁰ და <BC.

მაგრამ თუ მაგიერს არ¹ მომიზღავთ, კუ²რთხევათ ბევრის გარჯით და B 45 b ყოველთვის³ ღუთის ვედრებით ჩემს ესენებას ცრემლით არა⁴ ყოფთ, ღმერთს ეწყინება, დიალ⁵ დიდი ჭირი ვნახე ამ საქმებზედ.

- 5 არა თუ მხოლოდ შვილთა გეტყვი, შვილის შვილთა და შვილთა მათა და ყმათა ჩემთა,—ყოველთავე გამცნებ, ნუ დამიკარგავთ ამდენს ჭირნახულს, თორემ თუ განსჯულვისაებრ⁶ ჩემისა⁶ არ მომახმარებთ, ღუთით⁷ არც თქვენ მოგახმარდებათ⁸.
- 10 თუ ერთი შვილი ცუდი კაცი გამოხვალთ:—ან არხაქარი, ან მეძავე, ან მპარავი, ან ლოთი, ან ყუმარბაზი, ან თავდებად დამდგომი იცოდეთ, ჩემი⁹ C 43 b ანდერძი იმას წაართმევს და კეთილს შვილს მისცემს ყოველსავე. არათუ მხოლოდ შვილთა გეტყვი, ყოელთა შვილის შვილთა გესმოდესთ, ამას დიდის განმკაცრებით გარიგებ. ვინ იცის, ასეთი უმღეთო დრო მოვიდეს და ასეთი უწყალო მსარჯული ვინმე, რომ ლაპარაკი დაგიწყოსთ და წართმევა [მამულებისა]; ქრისტიანენი არ იკადრებენ, ამისათვის რომ ასეთი⁹ ხომ არავინ იქნება ან ძველისა და ან ახლის სჯულისა არა იცოდესრა?⁹
- 15 აბრამ გვასმიეს, ეფრონ ქეტელისაგან მამულის მსყიდველი და მამიგან დამარხული. ცხადია, რომ საფლავად სამკვიდროს ნასყიდს ეძახის და შვილი და შვილის შვილი¹⁰ კვებით სწერს ყოველნი და¹⁰ ახალს სჯულში B 46 a ხომ მრავალია? აქ სად დავწერო! წაიკითხე და ნელსაცხებმს ფასის მრაცხველია სამასად მფასებელი. ათის თავს არ წარწყმედლა და სამასის სასალოთხუტოს ოცდაათის უკან¹¹ მქცეველი, ესეც გვასმიეს. ამ
- 20 || თერთით აგარაკი იყიდეს და არავინ შესცილებია¹² ნასყიდობა. A 60 მე¹³ ასეთს დროს ვიყიდე ქემშარიტად, სრულად ქართლი და კახეთი ამ რჩევაში იყვნენ:—ეს სასოებალა¹⁴ არისო, ერთი დიდი მდგომარეობა ქალაქს იყოსო, ერთი მუხრანს და ერთი ვაკეში. მიელი ქართლი ამ სამს ადგილს დაედგეთო. ვინც მტერი მოვიდეს, ბევრნი გამოვალთ და¹⁵ პასუხი გავცეთო, თორემ ასე გავგაწვრილმანებენო, რომ დამმარ- C 44 a ხავიც¹⁵ ველარ ვიშოთო. გალმა მკარი, გამოლმა საერისთოები¹⁶, ზემო ქართლი და ქვემო ქართლი ამ სამს ადგილს დაედგეთო და მაშინ¹⁷
- 30 ტაგნავეთი დილ შორს დარჩებოდა, უჭკოს საქმის¹⁵ კელყოფას ამისთვის მე მეძახდენ¹⁹.

ამ დროს მიყილია ეს ნასყიდობა ქემშარიტად და გასინჯეთ რა ამბავია. ცოტა* მივეც თუ ბევრი, ამ დროს ყველა ბევრია, მაგრამ ღმერ-

¹ <არ D. ² ყოველთვის D. ³ არ BC. ⁴ დიალ <BC. ⁵ განსჯულვისაებრ D. ⁶ ჩემის D. ⁷ ღმერთი BC. ⁸ მოგახმარებესთ BC. ⁹ ასე B. ¹⁰ ყოველნი და+D. ¹¹ უკუნ BC. ¹² შესცილებია BC. ¹³ მე <D. ¹⁴ სასოებალა +D. ¹⁵ დამმარხავია D. ¹⁶ საერისთო D. ¹⁷ მაშინ <D. ¹⁸ საქმე D. ¹⁹ მეძახდენ <D.

* სიტყვა «ცოტას» შემდეგ მომდგენო ადგილები 2/3 ნაწილი გვერდისა (იხ. I 913 წ. გამოც. გვ. 60) მთლიანად არეულია და გაუმართავი, ამის გამო ტექსტიც გაუგებარია. B და C ხელნაწერებით მოხერხდა აგრეთვე ტექსტის ამ ნაწილის აღდგენა.

თი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მინახავს გასცილული, მეტი მიმიცია და ნაკლები არა. თვითონ ახალშენი აშენებული¹ და მზა მოსავლიანი როგორც მიყიდიო იმის ნაკლებად თვითო და თვითო სოლოღაშვილის სოფლები არ მიყიდიო, მეტიც მიმიცია²;— იაკობ მამამთავრისა წაიკითხეთ, ეს უფრო დიდი წინადადება². იაკობ მამად-მთა ვარმა პირმოვება ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარავინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაჭრო იყო.

ქორანიკონს 452 (1764 წ.)** იანერის 5 დიად მიქეს ჩხიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საეინაშვილმა როსტომ მომიცია თავისს 10 კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის პირზე სასახლის³ ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილს⁴ დამიწერიდა და მომცა. პირდაპირ ტბის მამის ჩემის ნასყიდი ვენახიო. ჩემი || და C 44 b ჩემის ძმის იოანეს სანახევროა, ოქილამ იმას კარგად იმუშავებს. სასახლის⁵ ადგილი კარგაბა, მდინარე წყალია, კარის მიწად და მოედნათ⁶ 15 ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნადამ მოიტანს. მე ასე ჯიფიქრე და როგორც გერჩოსთ ისე ქმენით. ტავნავეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომაც რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქვს და არ || შესწუხდეთ.

B 47 a

ქორანიკონს 453*** მაისს 15 ქრისტეს აქეთ 1765 პაწაწა დიმიტრი A 6I 20 დაიბადა. წაბძანდა ბატონი ამეჲ კვირას ერევანს, ქურთი დავარბიეთ⁷ და შშვილობით მობძანდა და მოვედით. ჯერ ნინიას ქორწილი იყო და მეორეს თვეს ელისაბედ დაიბადა ქორანიკონს 455 ფებერვალს 16, ქრისტეს აქეთ 1767 (წ) პაწაწა ელისაბედ დაიბადა.— ამერივა***, ეს ელი-საბედის დაბადება, ნინიას ქორწილის შემდეგ იყო.

25 ქორანიკონს 455, იანვარს, ქრისტეს აქეთ 1767 ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან იოანე ჩემს ძმას ცოლი მოვეგვარე, დავაქორ-

¹ შენებული D. ² «ეს უფრო დიდი წინადადება» ჩანსმულია ფრჩხილებში BC-ში⁴ ³ სახლის BC ⁴ სამიმისშვილს A. ⁵ სახლის BC. ⁶ მოედნათ B. ⁷ დავარბიეთ D.

** „იაკობ მამამთავარისა წაიკითხეთ“ C-ს მიწერილი აქვს აშიაზე მარცხნივ.

*** „აქედან ტექსტი იხვე ზელნაწერიდან იბეჭდება“— შენიშვნას 1913 წ. გამოცემულ სტოლიოში (იხ. გვ. 60), ე. ი. აღარ სარგებლობს „ციცკარის“ გამოცემით— (D-თი).

**** „აქედან დედანს კვლავ აკლია“— შენიშვნას 1913 წ. გამოცემული და ისევ „ციცკარის“ გამოცემის ეყარება. თუმცა გამოცემული აქვე შენიშვნას, რომ ტექსტი „ციცკარის“ „შედლობითა დაბეჭდილიო“.

***** „ამერივა“,—სწერს თვით იესე ტექსტის ამ თარიღების და ადგილების შესახებ საერთოდ. სინამდვილეში საქმე იმაშია, რომ ტექსტს აქ უნდა აკლდეს ერთი მნიშვნელოვანი თავი;—პაატა ბატონიშვილის დასის განდგომის, გასამართლების და დასჯის ამბავი. იესე ამაზე გარკვევით ამბობს: „განაჩენი დამიწერია ზემოთე მის ადგილსაო“ (იხ. გვ. 93 ჩვენი გამოც. გვ. 68). ჩვენი აზრით იესეს მიერ „დაწერილი განაჩენი“ ტექსტში სწორედ აქ უნდა ყოფილიყო, შეტანილი. სამწუხაროდ, ეს ადგილი ვინაიდან არცერთ სელნაწერს არ შენოუნახავს, საფიქრებელია, რომ იესემ სიტყვებშივე ზედმეტად მიიჩნია ამ ამბის საკუთარ „ცხოვრება-ანდერძში“ შეტანა და იმთავითვე მოსაო, ამოავლო, იგი.

წილგ¹. მერწმუნეთ, დიდებული ქორწილი გადავიკადე. მეფეს, დედოფალს, ბატონისშვილებს კაცსა და ქალსა, საქართველოს დიდროანს² ||კაცებს ყოელთავე მოვახსენეთ. მეფეს შესცივროდა, ველარ მობძანდა C 45 a და სხვანი ყოელნი მობძანდენ. ფეინდაზი, კარგათ დახლომა, მართებუ-

5 ლი ლხინი, სამგალობლოს მიცემა, ყველა გარდუხადეთ, ნალარა ხა-ნი³ იკროდა, ვაჩუქე და გავისტუმრე. სამს დღეს დიდებული ქორწილი გარდავიხადე და მისი ამბავი აწ ისმინეთ. ღმერთმან⁴ შეაუღლოსთ და თხოვნაში კი არ გაგრეულვარ. დიად იმათი ქალი⁵ პატიოსანი* და კარგი ქალია. ქეშმარიტად ერთის

10 შვილის ოდნად || მიყვარს და თუ ღმერთი შემაძლებინებს, არც მინდა B 47 b რომ შვილების ცოლში⁶ გავერიო, თვითან ეგების ითხოონ და მასუკან მე გავირჯები, თუ ვიცოცხლე. ეს ასე იყო. დედა ჩემი რომ მიიცვალა, ერთი თუმანი ავადმყოფს-

15 ვე მივართვი სახარჯოდ და ბძანა, რომ ბალი თქვენ ორთავე ძმათათვის მიანდერძებიაო. თქვენ ორთ გქონდესთო ||და იოანეს ცოლი მითხოვია, ჯვა- A 6ჯ რის მამის დეკანოზის ძმისწულიო. სიგელები იმას ნიშნად აქვსო, ნიშანი⁷ გაუგზავნეთ და ის სიგელები გამოართვითო. ერთი სასახლო თასი იყო ნიშანი ერთის თუმნისა და ორი თუმანი ფეთრი. ეს ასე გვიბძანა:—ღმერ-

20 თმან ნუ ქმნასო, რომ ერთი შვილი მლოცვედეს, მეორე მწყევდესო. მიიცვალა, დავმარხეთ რაც შეგვეძლო. ჩემის ძმისა და დებისათვის კელი მომიკიდია მის ჟამითგან და რასაც ღმერთი მოგვცემდა, ერთად ვიზრდებით და ღმერთს ვმადლობთ დიდებით დიდებულსა, რომელი || არა დაუტეობს მისდამი მილტოლილსა. C 45 b

ანასტასია ჩემი და[ქ] უწინვე გავათხოვე. რაც შემეძლო, გავატანე, 25 ჩავაკვი, დაეხურე და გავისტუმრე და იმისი წილი სახლი⁸ ამგვარად ვიყიდე.

იოანეს ქორწილის დრო რომ⁹ მოვიდა, იმ პატიოსანს კაცს დე-კანოზს || და ბატონის მოძღვარს შემოეთვალა:—დედა შენმა ჩემის ძმის- B 48a წული ითხოვო; თუ გინდათ, რატომ არ ითხოვთ და თუ არ გინდათ, რატომ არ მეტყვით, ჩემს თადარიკს სხვაგან ვნახაო. მე შეუთვალე:—

30 არც თხოვნა შემიტყვია, არც გაგრეულვარ. ერთს ობოლს ყმაწვილს ვზრდი, ღმერთს ეგების ჩემგან იამოს. თუ მაგას შენი ძმისწული უნდა, ქორწილი ჩემზე მოაგდოს და შენახვა, და თუ არ უნდა, მე არც მთხოვნელი ვარ და არც ვითხოვ მეთქი. იმას კაცნი შეუყენე, თუ ის ნებას

35 დაგრთავს, მეორეს თვეს მე ქორწილს გარდვიკდი უეთქი. ნინოწმინდელი საბა, მთავარეპისკოპოსი ბესარიონ მისულციყენ [და] იოანე ჩემი ძმა დაებარებინათ; მე იოანეს ასე უთხარ:—ამას გეტყვიან

¹ დაჯაქორცილე D. ² დიდროანს D. ³ ნაღარაან BC. ⁴ ლუთით AD. ⁵ იმათი ქალი < BC. ⁶ ცოლში C. ⁷ ნიშანი C. ⁸ სახლი < A. ⁹ რომ < BC.

* „აქედან ისევ ხელნაწერიდან იბეჭდება“—შენიშნავს 1913 წ. გამომცემელი.

და რაც გინდოდეს, ის მოაკსენე, — თუ ცოლად გინდა, ნურას¹ შეღონდები, ყველა მე ვიცი, და თუ არ გინდა, მითხარ, იმათაც მოაკსენე და რაც იმათ წაგართვან, პასუხს მე გავცემ მეთქი.

5 დილა² ქეშმარიტია, თუ ნება არ მიეცა, შემეძლო რომ სხვა მეთხოვა და არცარას დავეკლებდი.

10 ||იოანეს ებისკოპოსებისათვის მოუკსენებინა³: || მე იმის მეტი|| ცოლი A 63 არ მინდაო. რა⁴ რომ ეს მითხრეს⁴, კიდევ შინ ჩემს სახლსა დავეკითხუ, C 46 a თქვენც ჰკითხეთო, მათაც ეკითხათ და ნება ეთქვა. მაგრამ სალომე ასე B 48 b ამტკიცებდა: თუ იმას არ უთხოვთ, არ იქნება, თუ ამისი მწყალობელი

10 და მოყვარული ხარ, ის უთხოვთ⁵, ბევრი მოჰყვებაო.

რა რომ ესენი ასე⁶ ქეშმარიტად შევიტყვევ, მოვეშზადე და ნეტავი

ლმერთმან ჩემის შვილების ქორწილზედ შემადლებინოს ისე გარჯაო.

15 დედოფალი, ბატონის შვილები, სრულად ქართლისა და კახეთის დიდი კაცნი დაეპატიე, სამს დღეს ქორწილი გარდუკადე, ჩემს შვილებთან გამოურჩეველ მყავს მისი ცოლი და ლმერთმან იზრუნოს ჩემთვისცა და მათთვისცა. იმავე⁷ წელს ვაკურთხებინე. ქორანიკონს 456 (1768 წ.) ქრისტესშობის 20 ბიჭი მიეცა, მიქელ დავარქვით.

20 აგრევე კიდევ იმ შემოდგომაზედ სალომე გავათხოე. თავისი ნება იყო ქმრის თხოვნა და მე⁸ რაც შემეძლო, ორი კელი ტანისამოსი, ერთი ხელი ქვეშაგები, ზანდუკი თავისის დედისა იყო. კარგი ქორწილი გარდუკადე ერთს ღამეს ჩემს სახლში მყვანდენ ბატონისშვილები, დარბაისელი. მეიმე გავისტუმრე და მისი წილი სასახლე ასე ამ გვარად ნასყიდია ჩემი. მისი წილი სასახლის ფასი ამ ხარჯის მესამედიც არ იყო, მარა და იყო ჩემი, რაც შემეძლო გავისარჯე. ლმერთმა იხი- B 49 a

25 ლოს თავისის მოწყალებით ჩემზედ. C 46 b

მამის ჩემის სასახლე ნახევარი ასე მიყიდია. ჩემი საწოლი და დიდის სახლის ნახევარი ჩემია. ამას ქვეშე სახლებიცა და ეზო საერთოა და იოანესი დიდის სახლის ნახევარი და ქვეშ მარანი და ეზოში პაპის ჩემის საწოლი. ეზო საერთოა, მართალია, იოანეს არა დაუხარჯავს რა, თინათინ სასახლად არის გათხოილი და სოფია მოკვდა, მაგრამ ობოლია და ნახევარი იმისა, ლმერთმან მოაკმაროს. ნახევარი ასე ამ გზით მიყიდია || და ჩემია, რომლითაცა⁹ გონებითა მე ვხედავ ყოელთავე, ეგრეთ A 64 ლმერთმან მოხედოს საწყალობელსა სულსა ჩემსა და შვილთა ჩემთა.

35 სახლიც არა მქონდა, ესეც მიყიდია და შვილთათვის ამდენის გზით ცდილობით, სიღარიბეში, საქმის გაჭირებით, რომელიც ზემოთ დამიწერია, დამიშვილებია. ისმინეთ, სიყვარულისათვის ღუთისა სოფლახა¹⁰ კე იგი ჩემი, რომელი მაჭირებდა სამსა და ოთხსა წელსა და არცარა მქონდა იმედი თვინიერ მოწყალებისა ღუთისა. არც ერთს არ შეუღონდი

¹ ნურც B. ² დიახ A. ³ მოუხსენებია BC. ⁴ მითხარ B. ⁵ ითხოვთ BC. ⁶ ესე BC.

⁷ „იმავე წელს—დავარქვით“ A-ში სქოლიოშია ჩატანილი. ხოლო საკუთარი სახელი, „მიქელ“ < BC. ⁸ მეც BC. ⁹ რომლითაც C.

და ყოელსავე მამაცურად შევბედებდი. თუ გასასყიდელს მეტყოდეს რასმე სიღპარიბეში, ან სახლი გაყიდეო, ან ღუქნის დასტური მიეცო, B 49 ხ ასეთს სიტყვას ვეტყვოდი, რომ იმ სიტყვით საბოლოოდ¹ მამული ჩემს C 47 ა შეიღს არ დაჰკარგოდა და მე თუნდ დაჰირება მქონოდა, არას ვნაღვ-
5 ლობდი.

ენა მსუბუქად და ადვილად იტყვის, თორემ ოთხი წელიწადი ქა-
ლაქში ხიზნიანის კაცისთვის უსარჩოოდ ყოფა, დიდი ამბავია. ბატონი
მწყრომალე, მშობელი უწყალო, თვითან უმამულო, უსარჩოო, და ეს
უფრო საკვირველი, რომ ადამის ტომი ამისი მრჩეველი არა მყვანდა
10 ასე ქმენ², ეს გიჯობსო. თუ ვინმე მეტყოდა, დაკარგვასა და რუსეთში
წასვლასა.

ახლა რომ ამ მამულებს სყიდვა დაუწყევ, რა გითხრა. მოუთმენე-
ლი ბრძოლა ყოელის ჩემის კეთილის მყოფელისაგან, ქეშმარიტად მრ-
ვალაჯერ ჩემის ყურით ჩემის სახლისაგან ჩემი წყევა გამიგონია, რომ
15 ოკერსა და ხარაბას მიწებს სყიდულობს და ჩვენ სულელები ამოგვხუთაო.
მრავალჯერ მტირალი მიხილავს ამ ამბავზედ, რომ ოკერს მამულებს
სყიდულობსო და მწყევლიდა.

არ მყვანდა შემწე, არ მყვანდა მრჩეველი, არ მყვანდა გამომრჩე-
ველი. ერთმა ოქმწვილმა ამდენი შვილთ სიყვარული მოვიგე, რომ ჩემი B 50 a
20 სული გავიმწარე და ეს მამულები ასე შემოვკრიბე თერთით, სყიდეთ,
გარჯით და ჭკუით. კაცს რომ ოქმ წყელი კაცი დამშლელი ჰყვანდეს³ და C 47 b
თვით თავისი სახლიცა, ღუთის გულისათვის და იმ კაცმა კიდევ ამდენი
თავისი თავი და გული გაირკინოს რომ ესეები ქმნას, როგორ დასამა-
დლებელი არ არის. ჩემი გინება ჩემის ყურით გამაგონიან⁴. ერთხელ A 65
25 ასე მითხრეს:—ქეყვანამ სასაცილოდ ავიგდოო. მეწყინა დიდად, მარა მე
ჩემი არ დავიშალე;—შვილების სიყვარულით ქეშმარიტად, თორე კაბა
მეც მიყვარდა.

ქორანიკონს 455 (1757 წ.) ფებერვალს 9. იორამს ერთი წიგნი
აქვს ჩემგან დაწერილი. ტავნავეთის სასახლე ერთხელ ასე სწერია: ია-
30 სენ⁵ სოლალაშვილის სასახლე იასე მდივანს და ზაზასი ოორამსაო, გასა-
მყრელო წიგნი კი არ არის. ძმები რომ ლაპარაკობდნენ, ასე გაშველ-
დნენ მანუჩარ და იორამ, იმავ წიგნში სწერია,—სასახლეები იორამსაო.
ამ⁶ წიგნს მოაწერა იორამმა,—იასენ⁷ წილი სასახლე იესეს დარჩაო.
იორამ იმ გასამყრელოს წიგნს მოაწერა: გიჟი იასენ წილი სასახლე ია-
35 სე მდივანს დარჩაო და სამართლიდამც წიგნი ოქმოცეს. გასამყრელო B 50 b
წიგნი იორამსა აქვს, მაგრამ იასენ წილი სასახლე მანუჩარსაგან მო-
ცემულს სიგელში ოქმ მიწერია, რომელიც იორამის კელმოწერილია, ყა- C 48 a
ბული მაქვსო. ამაზედ მე და იორამმა ლაპარაკი დავრწყევით. მე უთხარ:—

¹ საბოლოოდ BC. ² ქმენს BC. ³ ჰყვანდნენ B. ⁴ გამაგონიან B. ⁵ იასენი BC. ⁶ „ამ
წიგნს—იორამსა აქვს“ A-ში აქოლოდოშია ჩატანილი. ⁷ იესეს BC.

მდივანბეგთან ვილაპარაკოაო, —წავიღით, იორამის სიტყვა¹ ეს იყო: —უმცროსი ვარ, შენ. რომ საუფროსოს აიღებ, მე საუმცროსო უნდა ავიღოო. ჩემო სიტყვა ეს იყო: რომელიც ძველი სასახლე შემოფარგლული არის და კარგი სასახლეც არის, იმას ხომ არავინ გიჭერს; თუ არა, გიეი იასე
5 წამოსულა, გამოღმა ადგილში ოცდა ათი თუმანი მიუტია, პატარა რა-
ლაც ხუხულა გაუკეთებია კოშკს აქედამ და ვენაკი ამზარდანზე გაუყი-
და; თუ ვენაკის გასყიდვას კი გარდმაკდევინებ, სასახლე რომ უყიდია,
იმის წილს რატომ აღარ დამიდებ მეთქი. კოშკი ხომ ნახევარი შენია,
ნახევარი ჩემი გასულა, ცალკე აუშენებია. სადაც რომ ააშენოს უფროს-
10 მა, ყველა უმცროსისა ხომ არ იქნება და მერმე ოცდაათ თუმნად უყი-
და ზაზასაგან ის ადგილი მეთქი. მერმე² სამართალმაც მომცა და იო-
რამც წიგნი || დამიწერა, მდივანბეგმაცა და მომეცა.

B 51 a

A 66

ვაი ცუდ მაშვარალსა³, თქვენთვის ვიჭირვი, შვილნო ჩემნო, თო-
რემ თქვენმა ცხოვრებამ, ივლისის 1 ქორანიკონს 456 (1768 წ.) ვაშ-
15 ლოვანს ვაშენებდით. ერთი ქვეითი და ერთი ცხენიანი მურადაშვილები
გარდავიყვანე, მიწადა სასახლეში ავსულყიყვი. მიქელანთ ნიგვზებთან
რომ მიველ, ყარაულს თვალი შევასწარ. ღმერთმან ინება, თორემ უეც-
რად გავერეოდი შიგ ლეკის ჯარში. სასახლეს ქვემოდამ სოფლის საყ-
დარს ზემოდამ იღვა ქვეითი ყარაული. მე რომ თუთასთან მიველ, შევ-
20 ხედე, დავინახე, გამოვბრუნდით. მე ქვეითი ვერ გაუშვი, წინ წამოვიგ-
დე, უკან ჩავუდეგ წამოვედით.

C 48 b

შესხდა ოთხმოცი ცხენიანი კაცი, გამოვიგდეა. ღუთის მოწყალებ-
ბით, თორემ ჩემი მკლავით არ ვიქადი, ცხენოსანიც და ქვეითიც ასე
მოვიყვანე, არა მიმიძიარა. თვალითაც არ მაჩვენეს ლეკებმა, ჩემი დრო
25 ასე იყო; ეგების ღმერთმან თქვენ მშვიდობა მოგცესთ და მისვლა გე-
ღირსოსთ, მახსენებდეთ ღუთის სიყვარულსა.

ქნელი არ არის, კაცმა თეთრი მისცეს, მამული იყიდოს, ეს პირე-
30 ბი ნახოს, იმ ნასყიდის მამულის ნახვა მოინდომოს ათსა და თორმეტს
წელიწადში ერთხელ და მტერმა გამოიგდოს წინ და კნინლა სიკუდილს
მისცეს. თქვენი პირიმე⁴, როგორ ძნელი არ არის ამ დროს სყიდვა,
ქრისტესთვის სამართალი სასჯელი საჯეთ⁵.

B 51 b

ქორანიკონს 456 (1768 წ.) აგვისტოს 7 რევაზ. გაბაშვილისაგან
წყლის პირის გაღმა ვერესაგან შემდგარი დიღამდის და გდელისი და
თხილოვნა გირაოდ მქონდა. კაცი მოეგზავნა, წყლის პირი იყიდე და
35 მიწები გირაოდ გვიჭირასო. მე შეუთვალე: რაც მამის შენის წილია,
დიან⁶ ვიყიდი და შენის განაყოფის წილს არ ვიყიდი მეთქი. ადგა და
თავის სახლის კაცს, დავითს მიჰყიდა წყლის პირი და თხილოვნა, გდელ-
ლისი დაუგვირავა. იმან კი არა ინალვლარა, უნდა რომ ჩემი თეთრი
A 67 მოეცა. ვამოვიდა ხანი. არ მომცა. მერმე ასე შეურჩიდეთ: რაც რევაზის
40 მამის წილი იყო წყლის პირი, დავითმა მომიცა. დიღამდის რომ შე-

¹ სიტყვა <B. ² შერე BC. ³ მოშვარალსა B. ⁴ პირი მე B ⁵ საჯეთი B. ⁶ დიან A.

იქნება ჩემი წილი, როგორც მონასტერს წინ მაქვს შეექცესედი¹, ისე იმას ზევით დიღმამდის და კიდევ ||თხილოვნა და გდელსი.

B 52 a

ამ გვარად დამიგირაეა შეექცესედი. თეთრი. რაც მაქლდა, დავითმა გამომართვა. მე დავითისაგან მაქვს წყლის პირი ნასყიდი ვერეს ვალმა
 5 დიღმამდის შეექცესედი წილი და თხილოვნა და გდელსი გირაოდ შეექცესედი. როსცა ჩემს თეთრს მომცემს, თავისი გირაო უნდა დაანებოთ და წყლის პირი შეექცესედი ქალაქიდან დიღმამდის ნასყიდი მაქვს, რევაზის მამის წილი არის და მონასტრის შეექცესედი, ამასთან საქმე არავის აქვს.

||დავით გაბაშვილმა და რევაზ რალაც² პირობა შეკრეს, მე შემო- C 49 b
 10 მადგენენ, დაიხსნეს. მე საქმე აღარა მაქვს ვერეს ვალმა დავითს ძმაცვით³ რალაც უქმნია, ნუ მიეახლებიან⁴ სული ჩემი.

და მონასტერი ვერეს ვალმა ნასყიდიცა მაქვს და არცავინ მეცილება.

გულისგმა ყავთ, შვილნო ჩემნო: ეს მამულები ასე შეეკრები⁵, რო-
 15 მელიც რიგით მოვასხენე ნასყიდობა თავ-თავის ადგილს, ერთი სათავადო. ბატონის წყალობა, მეორე—სათავადო და დურნუჯი*.

წიგნი პირველ ნასყიდობაზედ პატეისა, სისხლისა და ჩემის მამულების პატრონებთან აღრაცხვისა.

და ახლა წიგნი ბატონის წყალობა მამულებისა და მათი პატრივი B 52 b
 20 და სისხლი.

ეს მოყვრები, ეს სასახლე ქალაქს, გიყიდე და დავიმკვიდრე.

სამარადისოდ მეგობრად და პირში შემწოდ და აგრევე ლხინში შემწოდ, მოვიგე ქსნის ერისთავი დავით და ყაფლანისშვილი ზაალ, მაჩაბელი იესე**.

¹ შექსედი A. ² რალასაც BC. ³ ძმაც თვით B, ძმის დაცვით C. ⁴ მიეახლებიან A. ⁵ შევიკრიბენ AC.

* ვინაიდან იესეს თავის „ცხოვრება-ანდერძში“ არსად არ შემოუნახავს ცნობა, „ბატონის წყალობა მეორე სათავადო და დურნუჯის“ შესახებ, ამიტომ აქ მოვეყავს საბუთი უცვლელად, როგორც ტექსტის შემადგენელი ნაწილი (ამ დოკუმენტის დედანი დაცულია საქ. ცენტრალურ საისტორიო არქივში): ჩვენ ძემან ცხებულის მეფის თეიმურაზისამან, მეორე ირაკლიმ მეფემან საქართველოსამან—ქართლისა, კახეთისა, შამშადილოსა და ბორჩალოს მპყრობელ მქოებელმან, გიბოძეთ ჩვენს მდივანს იესეს, შვილთა შერთა გერმანოზიან განაყოფის ბარათაშვილის ბეგაშვილის მამული და ყმა საკუთარ, და მთლად ვარდის ქალა, აბანო, მენქალისი, ატანეთი, დიდებს საკომლო ერთი და ან სხვაგან, სადაც ბეგანთ მამული ქონებით, სრულიად და უცვლელად შენთვის წყალობა გვიქნია და გვიბოძებია და მახედ დავიმკვიდრებინარ სამეფოდ შენა და სრულად შენი მომავლთა; კიდევ გვიბოძებია ჩვენი სახასო სოფელი დურნუჯი მთლად და ყოვლის აციც უცილებლად წყლითა და მიწით და მისის გლენებითა. დიმატრი ეწიკალაბაშო! ხედი ამართე და იასე მდივანს მიაბარე და საცა ამ სოფელის აყრილი გლეხი იყოს, ყველა აუყარე და მობარე აღიწერა იენისის ა-1 ქ-ს უნე“=456 (1768 წ.).

** ცენტრ. საისტ. არქივში აგრეთვე ინახება „სამარადისო მეგობრობის“ ფიცის წიგნი იესე ბარათაშვილისადმი მიცემული ქსნის ერისთავი დავითის, ყაფლანისშვილი ზაალის, მაჩაბელი იესეს, სულხან მდივნის, აბაშიძე მილახორბაშის და სხვ. ფ. 226 საბ. 4561, 4558), რომელთა შესახებ იესე თავის „ცხოვრება-ანდერძში“—აც იუწყება; ამიტომ, ეჭვიუბრუნლობით მტკიცდება მოსაზრება, რომ იესეს ანდერძი დოკუმენტალური ძეგლია და ამდენად სასვებოთ სანდო ისტორიული წყარო.

- ესენი გიქმენ; შვილნო ჩემნო, ასე დაგამტყიცე, ასე დაგამყაროსთ ღმერთმან, როგორც მისი ნება იყოს. რომელიც მშაშობის წესი იყო, მე A 68 არა დამიკლია რა, და ყოველი გარდამეტებულიად მშვიდობისა. C 50 a
- აწ რაც ძეობის წესი იყოს მორჩილებისა და ყურის მოპყრობისა¹, ჩემის
5 სიყვარულისა და სიბერეში სამსახურისა და სიკუდილის დღეს კარგად დამარხვისა და შემდგომად წლითი-წლად ჩემის კურთხევით ხსენებისა და ერთის წილის გარდატეგებისა და მის ჩემის წილისა კეთილად მოკმა-
რებისა, ჟამის წირვისა, გლახაკთა და უქონელთა² ზედან წესიერად წარგებისა, თქვენ უწყით.
- 10 ეგრეთვე თქვენის ცხოვრებისა წმიდათ დაცვისა, რომ:—
ან თავდებად არავინ დაუდგეთ³,
ან ლეინო მეტი არ შეიყვაროთ;
ან ქურდობა არ შეგაჩნდესთ,
ან ბატონის სიტყვის გაცემა,
15 ან მეძაობაში შეპყრობა,
ან ყუმურის თამაშობა და ლოთობა⁴,
ან ძმებში ერთმანეთის სიძულილი და წერთმანერთზედ მეტობის B 53 a
მონღომება, თუ არ სამართლიანი, ამავებისა თქვენ იცით.
- მართალია, სანამდის ცოცხალი ვარ თქვენ ამავებს ვერც ერთს ვერ
20 იკადრებთ ლუთის მოწყალეებით, მარა ჩემს სიკუდილს შემდგომად გვედრებთ.
- მრავალი სიტყვა მაქვს და ყოველივე უნდა მიგითხრა მდა მოგწერო, C 50b
თუ ღმერთმან დამაძალა⁵. მაგრამ თავი და ბოლო ჩემის ვედრებისა ეს არის: ჩემი შვილები ასეთი არავინ გამოხვიდეთ, რომ ეს მამულები არ
25 წააგდინოთ, რაც არ შეუმატოთ, თქვენც⁶ ეცადენით, რომ იყიდოთ, ბატონის მსახუროთ და მამულები გაიმრავლოთ. ტფილელის⁷ ყწანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები, ამდენი თავი მიწამებია, ამ ადგილს მიმიწვევინხართ.
- მე ხომ აღარა მერგო რა, ვეღარც მამულს მოვესწრობი⁸, ვეღარც
30 სიხარულსა, და დიდებას ჩემს კირნახულეებში, ყოველივე თქვენ დაგრჩებათ⁹. ზეით რომ ჩამოეთვალე, ყველა ცუდია; საქმე ეს არის, ამ ადგილს მომიყვინხაწოთ, ახლა თქვენ იცით და თქვენმა კაცობამ. უცოდინარი არ დასდგეთ, ან თქვენს შვილები არ დააყენოთ,—წიგნი, წერა, ვალობა უნდა ასწავოთ.
35 ამის წერაში რომ ვიყავი, <და> ღმერთმან წყალობა მიყო, პაწაწა დავით დაიბადა ქორანჯიკონს 456, (1768 წ.) აგვისტოს 21¹⁰. მე ვიყავე წლისა ორმოცისა; მხუთშაბათის¹¹ რომ დაღამდა და ლამის ორი საათი გავიდა, მაშინ წვიმდა ამ სოფელს, პარასკევად განთენებოდა ოც და A 69

¹ მოყრობისა B. ² უქონელთა A. ³ აგრეთვე თქვენის ცხოვრებისა წმიდათ დაცვისა, რომ ან თავდებად არავინ დაუდგეთ <BC. ⁴ და ლოთობა <BC. ⁵ დამაძალა <BC. ⁶ თქვენც B. ⁷ ტფილელის ყწანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები ამდენი <A. ⁸ ვეღარც მამულს მოვესწრობი <B. ⁹ დაგრჩებათ B. ¹⁰ აგვისტოს 12 A. 11 აგვისტოს 12 ხუთშაბათს A.

- ლოი აგვისტო* ქრისტეს აქეთ ||1768 ალათონიკ ||მოწამისა გათენდა, თა- B 53 a
 დგოზ მოციქულისა მწუხრ იქმნა, მიამა დიდად, მადლობა მივეც ღმერთსა. C 51 b
- ჩხვიტებისაგან რომ ღორისთავი სოფელი ვიყიდე, კორკოტისშვი-
 ლი ლუარსაბ შემომეცია. ერთი წიგნი წამოაღვინა ერეკლე მეფისა,
 5 ამოწყვეტილის ავთანდილისათვის მიეცა ნახევარი ღორისთავი, მეორე
 წიგნი მეფის ვახტანგისა, რუსეთს ებოძებინა. უსამართლოდ წამერთვა
 და მისცა კორკოტს.
- მეფეს ერეკლეს რომ უბოძებია¹, ვისთვისაც უბოძებია², ამისი გაყ-
 რილი³ იყო და მოსწყდა⁴ ავთანდილ⁵.
- 10 მეფეს ვახტანგს გარდავარდნაში უბოძებია და ნება ღუთისა იყო,
 ამდენი უნდა ვაჟამო ბატონს ჩემს, რომ ჩემი ტყვე მევე დავიგნა.
 აქამდის ასე გამეგონა, კაცს რომ შვილი მოემატებოდა, მამულს
 მოუმატებდენ. მე ამის მოსვლაზედ ნასყიდიც წამერთვა⁶. ავის ფევისა
 იყო თავლაფიანი, ამის დაბადების მეცხრეს დღეს წამერთვა ღორისთავი.
- 15 აწ შემოკლებით აღვთვალო ჩემი მამული:—
 ლურჯ მონასტერი მეექვსედი.
 შინდისი მეოთხედი და საუფროსო.
 ტაბაჭმელა მერვედი და საუფროსო და ნასყიდი. C 51 b
 სალორისი მეოთხედი და საუფროსო.
 20 ტაგნაგეთი ნახევარი და საუფროსო.
 ასურეთი მეოთხედი და საუფროსო.
 ახალშენი სამი საკომლო გარჩეული და ხოდაბუნი.
 წინ ვენაჭი მთლად, ცოტა წრამ არის სხვისა, წიგნები გაარჩევს. B 54 a
 დიდებს ერთი კაი საკომლო ამბარაშვილები.
 25 მამისდაბა მთლად.
 ღორისთავი მთლად, თეთრი მიმიცია, ხასყიდობის წიგნი ჯელთ
 მიჭირავს, ბატონი არ წამართმევს.
 გვარდის ჭალა მთლად. A 70
 ატამეთი⁷ მთლად.
 30 მენქალისი⁸ მთლად.
 აბანო მთლად.
 დურნუქი მთლად.
 დუქნები სარდაფით მოედანზედ ზეითის⁸ გარდა.
 ჩხიკუთას სასახლის ადგილი, გვერდით მიწა, წყარო და ალგეთის
 35 პირი.

¹ უბოძება B.C. ² ვისთვისაც უბოძებია <B. ³ გაუყრილი B. ⁴ ამოსწყდა C. ⁵ ავ-
 თანდის B. ⁶ წამერთვი AB. ⁷ ატაგეთი ABC. ⁸ ზეთს A.

* A ხელნაწერი დავითის დაბადების თარიღად შეცდომით აგვისტოს 12-ს, ხუთ-
 შაბათს მიუთითებს, ხოლო BC კი—21 აგვისტოს ასახელებს; რომ უკანასკნელი თარიღი
 სწორია, ამაში თვით A ტექსტიც გვარწმუნებს, რომელშიაც აქვე აღნიშნულია: «ბუთ-
 შაბათს რომ დაღამდა და დამის ორი საათი გავიდა, მაშინ მოვიდა ამ სოფელს, პარას-
 კვედ განთენებოდა ოცდა ორი აგვისტო». აქედან აშკარაა, რომ 1913 წ. გამოცემაში ეს
 შეუსაბამობა, ბეჭდვით შეცდომადანა სავარაუდებელი.

- სასახლე სიონში ქალაქს ნასყიდო და ახლა ჩემგან აწუნებულნი.
 სასახლე მთავარეპისკოპოსის საყდარსა და ქსნის ერისთავის¹ სასახ-
 ლეს შუა, აბაშიძეებისაგან მოსყიდული.
 სასახლე ქილიმასშვილის შაქარასა და ლოინანთ² სიმეონას შუა,
 5 მელიქის ავეტიქასაგან მოსყიდული.
 ქალაქს ბალი ჩემი და იოანესია, საძმო არის.
 ტბის³ ვეწნავი ქილაძისა, ჩემი და იოანე ჩემის ძმისა[ა], ქვევრი, მა- C 52 ა,
 რანი, კალო, საბძელი⁴.
 ზრბითს⁵ გამოჩინებულში ორი ვენახი თავის ქვევრ მარნითა. ეს
 10 არ ვიცი, ქვევრი და მარანი აქეს თუ არა. ესეც მე და იოანემ უნდა⁶
 საძმოდ ვიწმაროთ.
 ერისთავის ბარძიმის თავდები რომ იყო მამაჩემი, ას სამოცდაშვიდი
 თუმანი გაუვიდა. ეს თავნია და ამისი სარგებელი დიად ბევრია. შინდისი
 გირაოდ გვიწერია. რაც აქედამ გამოვიდეს, ცოტა თუ ლბევრი, ჩემი და B 54 ხ,
 15 იოანესია; მაგრამ ღმერთმან ნუ ქმნას, რომ ქალეხსაც წილი არ დაუდგათ.
 იმათაც უნდა. ცოცხლებსაცა და მიცვალებულებსაცა მოჭმარება. უფროსი
 ჩვენ და უმცროსი ქალეხსა და მესამე წილი⁷ მიცვალებულს მამასა,
 დედასა და დებსა მიცვალებულებსა.
 დაბლა ქალა რაც გვერგება ჩემი და იოანესია.
 20 სახლთხუცესობა⁸ და მდივნობა, ლილოს მოურაობა, შავრობისა,
 სამწყსო კეთილი და საუკუნო საუნჯე სიონში, სასახლე,— ესენი ყველა
 ჩემი და იოანეს საძმოა, ნახევარი ჩემია და ნახევარი იოანესი.
 დაგვევრ მრავლისა სულთქმისაგან და ზედას⁹— ზედა ცრემლნი A 71
 25 მატყდებიან მე, რამეთუ სიკუდილი უნებლი[ე]დ თანა აძს მწყერალსა. ჰე C 52 ხ
 თუმცა მოვეკვდ მაშინ, ოდესცა შვილნი დამიშენენ მე მკიარენი და შეუს-
 რულებელნი და გოდებდენ და არავინ იყოს მწე მათადა, გარნა რასა
 ვისმენ¹⁰, რაცა ღალადება¹¹ ყონ.
 უფალო, უფალო, შენ აღიქუ და შევიწყალენ ექვსნივე¹² ესე შვილნი,
 რომელნი მომეც, რამეთუ მე მარტო ვარ და არავინ არს მწე ჩემდა,
 30 და აღზარდენ შიშსა შენსა და მორჩილებასა ზედან წმიდისა ეკლესიისასა
 და განმასრულებელ ჰყვენ, რაოდენიცა რა ვამცნო წერითა ჩემითა, რა-
 მეთუ ფრიად ვწერებ შვილთათვის. ნუ უკვე სათხო გეყვენ შენ და
 ქვეყანასა ამას ქართლისასა და მეცა ცოდვილი კურთხევით ქსენებულ
 მყონ.
 35 დადმარჩვა ჩემი ესრეთ მეგულების და ესრეთ მწადს¹³; ვესავ ღმერ- B 55 ა
 თსა განმადიდებელსა ჩემსა და ესასოებ ყოვლად წმიდასა ღუთის მშო-
 ბელსა და ვევედრები, რომელ¹⁴ აღმისრულოს გულისა ჩემისა¹⁵ საწიად-

¹ ერისთავის B-ში ზემოდანაა ჩამატებული. ² ლოინთ B. ³ ტბის B. ⁴ სალო საბე-
 ლი B. ⁵ ზრბითს < B. ⁶ უნდა დამოდ C. ⁷ მესამე წილი < B. ⁸ ცახთუხუცესობა ჰ, საბთ-
 უხუცესობა C. ⁹ დედას ჰ, ზედას C (პირველი ასო „ზ“ C-ში „მ“-დაა გადასწორებული).
¹⁰ ვისმე B. ¹¹ ღალადებ B. ¹² ექვსნივე A. ¹³ მწედავს BC. ¹⁴ რომ BC. ¹⁵ ჩემისა < B.

ლი, ვინადგან თქვენი საქმე ყოელი წარვმართე, აღარა დამიკლია, ყოველივე სასესებით მომითვალავს:--მამული, ყმა, სასახლეები*, სამივე რიგი ჩემი ნასყიდები და აშენებული.

ახლა ეს არის ჩემი ღუთისაგან სათხოელი, რომ ესეც აღმისრულოს; რადგანაც წმიდის ეკლესიის მსახური ვიყავ, სამოცს წლამდის თქვენთან ვიქნები და¹ დაგზრდი. მაშინ ოსე ღუთის ||მოწყალებითა ოცდა ათის

C 53 a

წლისა იქნება, აგრევე ზაზა, გიორგი და სხვანი თავ-თავის რიგზე კაცობის გზაზედ დადგებიან და ოსე ღმერთთან მიცოცხლოს, სრული კაცი იქნება. დაუტეობ² სოფელსა და წავალ, ჩემს სულს მოუვლი. აქვე სიონში ჩოვას იკუერთხებ, აქვე განვიძრკვი სამხედროსა ყოველსავე, აქვე დაუტევებ, წინაშე მეფისა და ლაშქართა მოგივობ, ყოელსა ცხოვრებასა ჩემსა მათს წინ მოვაბარებ, მათს სიმაღლეს მეფეთა და მეფის ძეთა და მთავართა მივაბარებ, შეგავედრებ, ჩავიცვამ ჩოვასა, ერთს ჯოხს დავიკერ და წავალ ||ჩემთვის. სანამდის ჩემი სიცოცხლე გესმოდესთ, რაც ჩემის მამულისა

A 72

გერგოსთ, თვითონ წილს თქვენს||ვის იანგარიშებდეთ, რამდენიც იყვნეთ, ერთს წილს მე მომაწვდიდეთ, წელიწადში ერთს ჩოვას და ერთს შვიგნით ტანისამოსს და თუ³ იშოიდეთ, საზრდელსაცა, სანამ სიცოცხლე გესმოდესთ.

B 55 b

თუ ვინმე მამულის ცილება დაგიწყონ, მამულების სიგლებთან ჩემისავე ჯელით დაწერილი პასუხებია⁴, იმით ილაპარაკეთ⁵, მე კი დამეკსენით, ნურცარასლა მკითხავთ, ნურცარასლა მაესენებთ. მე მინდა თქვენგან მოვკუდე. დედა თქვენს მსახურეთ, აამეთ, თქვენს⁶ ძმებს კარგად მოუარეთ, თორემ თუ იქ გავიგონე, კარგად არ⁷ მოგივლიათ ერთმანერთი-||სათვის, ჩემი გული დამძიმდება და ღმერთთან ვაშოროსთ.

C 53 b

იცოდეთ, თუ ჩემი გული რომელზედაცა⁸ დამძიმდ[ე]ქა, კეთილი აღარა დაგემართუბათ რა, ძმებს ცოლები შერთევით⁹, რძლებს კარგად მოუარეთ, თქვენს თავსა და ძმებს ნუ გამოაჩჩევთ, ერთად გიყვარდესთ, როგორც მე იოანე მიყვარს. აგრევე თქვენმა შვილებმა ქმნან და რაც დამიწერია და დაესწერო, ყველა ისე ქმენით. ჩემი ტანისამოსი თუ იარაღი ერთ¹⁰-ერთი შეინახეთ, მომიგონებდეთ ხოლმე.

ვინ იცის, თუ ბოროტის ეშმაკის მანქანებით და შურის ძიებით დღე მომიმოკლდეს და ვერ ვეღირსო მონაზონების მადლს და ერის კაცობაში მოვკუდე, ან პაპა ჩემთან და ან მამა ჩემთან მიმიღეთ, მარმარილოს ჭეა იშოეთ, ზედ დასწერეთ ჩემი ამბავი, როგორც იყო და ნიშნად¹¹ და მდღევით და ჩემს სულს ასე მოუარეთ, ან როგორც დამიწერია და ან როგორც მნებავს აღწერა.

B 56 a

ნაწილისა მის ჩემისა, რომელიცა გარდაუტეოთ ჩემთვის სყიდული-საგან ჩემისა ესრეთ¹¹ იქნეს: რომელიცა მამისა და პაპისა ჩემისა დამშთენია, შვილნო ჩემნო, იგინი ხომ არ წამიწყყედი¹², ისევე გაქვსთ, იმისგან მე ნურას მომაგებთ, ყოელივე თქვენი იყავნ, მე მამისაგან დამჩჩომია,

¹ და <BC. ² დაუტეობ BC. ³ თუ <B. ⁴ პასუხება B. ⁵ აღაპარაკეთ B. ⁶ თქვენ BC. ⁷ არ <B. ⁸ რომელზედაც BC. ⁹ შერთევით B. ¹⁰ ერთი B. ¹¹ და+BC. ¹² წამიწყედი B.

* ეს სასახლე იმათაც ნასყიდი ჰქონდათ ზურაბ ერისთვისშვილის -- ემიქალასისგან + BC ტექსტში (A-ში სქოლიოშია ჩატანილი).

- თქვენ ჩემი ||დაგრჩესთ; და რომელიც დიდის ჰირით და საქმის გაჰირე- C 54 ო
 ბით მიყიდა, რას მემართლებით, მეც არ მომიზლოთ? ჭეშმარიტად მე
 რაც მამის ჩემისა მერგებოდა, პირველად მისთვის წარვა||გებლი და მერმე A 73.
 რაც დარჩებოდა, თავად იმის ობლებს მოუნდებოდა და თუ ყურძენს
 5 შეეკამდი, შენდობით და კურთხევით მოვიცხენებდით.
- ბევრი მივეც თუ ცოტა, ჩემთვის იმ¹ ჟამად ბევრი იყო. ერთი ყმა-
 წვილი ვიყავ, ამდენი შვილნი მყვანდით, ძიძა გინდოდათ და მისი ჯამა-
 გირი და შენახვა. ჭეშმარიტად გიორგის საძიძო თხუთმეტი თუმანი გა-
 მივიდა სასმელ საჭმელს გარდა. აგრეც იმის უმცროსებზე. მე ვიყავ და
 10 დედა თქვენი და პატროსანი ქცევა გემართებდა, რომ თქვენთვის არავის
 დაეყვებოდნენ ჩვენი ავად ქცევა.
- ოცდა ერთი სული ჩასაცემელ² დასახურავი და სასაზრდელო მყვან-
 დით და ბევრჯელ ოცდა ოთხი და კიდევ მეტი მსახურნი, ცხენნი, მოყ-
 ვარენი და სტუმარი. უმამულო ვიყავ და ჩემის გარჯით, ცოდვილობით
 15 ||და კაცობით და უფროსლა ლუთის მინდობით, თქვენც ნამუსიანად გაქ- B 56 ბ
 ციე, ჩემი თავიც³ და ეს მამულებიც გიყიდე და დაგიმკვიდრე. ლუთისათვის
 მომაგეთ⁴ ნაცვალი, შვილნო, რათა ღმერთმან თქვენი ყოელი შეიწიროს
 და ლუთის წინ მოვალე არ ნიხვიდეთ.
- ჩემს მამულებთან გასასყიდლად ||ველი არავის აქვს, ერთად მოუა- C 54 ბ
 20 რონ მამულსა, ერთად აიღონ, ერთად ჭამონ და მოიგმარონ თუ თქვენი
 შვილნი და შვილის შვილნი განმრავლდნენ.
- სძულან სულსა ჩემსა, უფალნო ჩემნო, ყოელისა უმეტეს ზაკვანი,
 ესრეთ, რომელ ჭეშმარიტად⁵ არაბა საძულველი შემირაცხიან, ეგრეთვე
 ორენაობა და ეგრეთვე უკამსი ჭამა-სმა და უმადლოება ლუთისა და კაც-
 25 თა და ვინათგან მონანი ვართ ლუთისანი, ჯერ არს საერწავითა და შრო-
 მითა ჭამად პურთა და ცხოვრება კაცთა.
- რა ვყო, არა უწყვი, სამი წელიწადი წარხდესი არლარა დავწერე დი-
 დად ვავულისებულმა და თავსა შორის თვისსა მრისხანემან და აღშფო-
 თებულმან და დამამწყრალებელმან სრულიად ცხოვრებისა ჩემისამან და
 30 ოდესმე მომიჯდის გულსა, ვიტყვი: ||ესე⁶ ცხოვრებანი რომე არა დავს- A 74
 წერე, შვილთა ჩემთა დააკლდებათ და რად ვიღვაწე, უკეთუ არა ამათ-
 თვის? ოდესმე ვიტყვი:—ესე ქვეყანა და პაერი სრულად დაუტეო ამისთ-
 ვის, რადცა შემემთხვია მე, რამეთუ დიდად დაუდგრომელ არს ქართლი-
 სა ქვეყანა და უმეტეს აწ მყოფნი ამას შინა ერნი,—რა ქმნეს ჩემდამო
 35 შეუტოდებელსა კაცსა ზელა? ისმინეთ, შვილნო, თუ რანი მოიღეს⁷, რანი
 წარიწერებოდეს, რანი ||ისმინებოდეს, ვითარნი აღდგეს, განსაკვირვებელ B 57 ა
 არს⁸ ჭეშმარიტად, რომლისა ფიქრი კვალად შემავსოთებს. C 55 ა

¹ ამ A. ² ჩასაცემელ <BC. ³ თავით B. ⁴ მიმაგეთ C (გადახაზულია მქრალად).

⁵ ჭეშმარიტად <A. ⁶ ეს AB. ⁷ რანი მოიღეს <B. ⁸ განსაკვირვებელ არს C.

ქორანიკონს 457 (1769 წ.) იენისს, ქიტესა ბიქი მყვანდა. გიგმა ამილახორმა ნადირ შაჰს ჰძანებით ავღნის ჯარით საერისთო დაარბივა და დიდი ტყვე ჩამოიყვანეს და ეს ქიტესა გორელი ბიქის შვილი იყო. ოთხის წლისა ბანგუამ გამოართო ჩემს სახელზედ და მიბოძა, თან შემე-
 5 ზარდა და იყო მამა ჩემთან. მერმე გაიქცა, რომელიც სხვა მრავალი გვაჰმია და მეც მექმნა. ვისცა დავტუქსევიდით, წავიდის კახეთს და ესეც გავიდა კახეთს. იქ ცოლი შეირთო, შვილნი მიეცა, მეც მიველ, ვიჩვილეთ, სამართალში მომეცა, ავყარე და კოლაგს დავაყენე. ეს ქიტესა დაიკარგა, სამი შვილი დარჩნენ და ცოლი ჯრითელი დედაკაცი იყო. სოფლებს
 10 რომ შენობა დაუწყევით, თელეთები აშენდა, კუმისი, ვაშლოვანი; ვაშლოვანელთ ჩემის მამულის ჭრა დაიწყეს ვაზისა, ნიგვზისა ხისა, ასე რომე დიად მრავალი დასჭრეს. იმათგან საცავად ჩვენც მივედით¹. სახლები გავაკეთეთ, მამულეს მუშაობა² დაუწყეთ. კაცნი დავიბარეთ კახეთიდან და ვაპირებთ ერთად შეკრებასა და სოფლის აშენებასა. ამ კაცების და-
 15 ბარების³ ნუსხაში ქიტესას⁴ ცოლი და შვილებიც დაიწერა.

მოვიდა, არზა მიერთმეინა, გავაზელი ვარო, გავაზილდამ მყრისო. C 55 b
 ბატონს ოქმი ებოძა:—არ იქნება ამისი აყრაო. სადილად მჯდომს ეს ოქმი მომიტანა. წავიკითხე, უთხარ:—შენ ასე მოგივსენება გავაზელი ვარო და ახლა მყრისო, შენ ჩემი ბიქის ცოლი ხარ, ყიზილბაშის ილდროს მიშოვნი- B 57 b
 20 ხარ. ბატონი შენს ილდროს ვერ წამართმევს. ამ შენს⁵ არზას და ბატონის A 75 ოქმს ბატონს მივართმევ და მოვაგსენებ ჩემს სიტყვასა მეთქი. ვაკოცე ოქმის⁶ თავს, დავიდე და უთხარ:დანიხან, მიკოცნია და შემინახავსო. წავიდა ეს⁷ დედაკაცი. მოაგსენა, ოქმი გამომართო⁸, ასე თქვა:—
 25 ჯერ მავას ბატონობა არა ჰქონდა, რომ შენ გიშოვნეო, ესეც თქვა:—ვერ წამართმევსო. ეს სიტყვები ბატონს დაეწერა თავის ჯელით და შეენახა.

რალა გავაგრძო. ბატონს კათალიკოსს უბძანა; მერმე მსაჯულთ მიმცა. დავით სახლთუხუცესი⁹ გამოგზავნა. ესეები¹⁰ ულაპარაკია. ჩემი ოქმი წაურმეგია. უსენი ალაპარაკეთ, იესე მამულისა და ყმისაგან გან-
 30 ცარცვეთ, თავის მამისა და პაპის მამულს დააჯერეთ¹¹ და განუტევეთო.

მსაჯულნი იყენენ: იონან მდივანეგვი და იტყოდა კსინევით:—ოჰ, ოჰ, ეს როგორ თქვა. რამაზ მდივანებეგი და ფარსადან წუხდენ და ულონობ-
 35 დენ¹², სულხან¹³ ბეგთაბეგისშვილიც ამათთან იურვოდა. მე ჩემი¹⁴ სა-ჩივარი ნათქმევინეს. მერმე დედაკაცი ალაპარაკეს. ასე გამიჭდა საქმე, C 56 a
 მითლად ქართლი და კახეთი ზედ მოგვატყდა და ჰგომობდნენ დედაკაცსა.
 35 ისიც შეძრწუნებული წუხდა, არ ვიცოდი, თუ ასე მოჰდებოდაო¹⁵. მერმე რამაზ და ფარსადან და სულხან თქვეს:—ეს დღეს ერთს პატივში მი-
 წვენილი¹⁶ კაციო. ამის შესმენას ძლიერი მოწამე უნდაო. თუ დედაკაცი

¹ მოვედით A. ² მოშაობა BC. ³ დაბარების <A. ⁴ ქიტესა ცოლი და შვილებით BC. ⁵ შენ A. ⁶ ოქმს C. ⁷ ეს <A. ⁸ გამომართო B. ⁹ სახლთუხუცეთ BC. ¹⁰ ხესები BC. ¹¹ დააჭერეთ B. ¹² ულონებდნენ BC. ¹³ სულთან B. ¹⁴ ჩემი <A. ¹⁵ მოხდებოდა B.

ასეთს მოწამეს მოიყვანს, რომ ესენი ელაპარაკოს, ||რაც ბატონს დაუწე- B 58a
რია, დაესჯითო, თუ არა და დედაკაცის სიტყვას ვერ ვერწმუნებთო¹.

დაწერეს და მიართვეს სახლთუხუცის² ხელით. წაეკითხა და არა
ებძანა რა, დადგა საქმე ორსა და სამს დღეს. თუ სამე გონებას იპყრობთ,
5 სცნობთ, სამს დღეს რისხვის მოლოდენა მეფისა მონათათვის ძნიად სატ-
ვირთავია. მოვალს ელჩი-დესპანი, სრულიად აკლებას იქმს შენსასა და
მოვალს კიდევ სხვა გზირი დეტთავან (sic) მკვერტი, რისხვით არს და აპა
მოვლენ მანდატურნი აღდებრად შენდა და მოვალს ყარაული, ჯაშუში³,
მჭუმლაღი⁴, ისწრაფე სივტოლად. აპა მწერალნი⁵ აღწერად სახლთა
10 და კვალად მოვალს მსტოვარო, ჯერეთ არა მოსულანია? იბრძანა განძრ-
ცვა შენი.

||ესე რა ესრეთ: იქმნებოდა, უბრალოება ჩემი წინაძლოდა ჩემდა და A 76.
მადლობით მითვალვა განსა||ცდელისა. გარნა სახლუელთა ჩემთა ვინ აგ- C 56 b
რძნობს. იოანენ იცოდა, იგი იყვის მომღები⁶ ამბისა და ძრწოდა ყოვლით
15 კერძო და დაუცხრომელნი ცრემლნი სდიოდეს საწყალობელსა⁷. ისმინეთ,
რასა სასწაულსა იქმს ლუთის მშობელისა ხატი. დაღათუ მე ცოდვილ-
ბაგე გარნა მვედრებელთა არა ცალიერ მიქცევა წეს მისა არს⁸ ნუცა
ვინ მსმენია⁹ სიქადულ ლოცვისად რაცხოს, გარნა თუ ხატისა დედისა
ლუთისა სასწაულისა ჩვენებად.

20 დღესა მესამესა განარისხებს მეფესა ორთა ძმათა აბაშიძისა ძეთაზე;¹⁰
ერთსა ჰგვემს ძლიერად და მეორესა ყურთა უსერებს და გულის-წყრომა
მისი დასცხრების. ||მეგრამ რასა ჰყოფს რამაზ მდივანბეგი ნათესაობისა-
თვის თქვენისა, იხილეთა? და რასა ჰყოფენ ფარსადან მდივანბეგი და B 58 b
სულხან მდივანი მეგობრობისათვის ჩემისა, გესმისთა? ცხოვრებამან თქვენ-
25 მან, თუ მათ არ ექმნათ და ან დიდად წინ გასაწყო არ წარეწერათ,
განბძარვა¹¹ ჩემი იქმნებოდა. ესე არს, შეილწო, ნათესავ-კეთილობა და
ესე არს მეგობართა კეთილთა მოგება, ესენი ძალ-უცს და ესე დიდ რად-
მე არს სოფელსა ამას.

ამის შემდგომად მისი უწმიდესობა კათალიკოზი გაისარჯა, შუამდ-
30 გომელ მექმნა და ამგედრებული მეფე [ერეკლე], სოლომონ მეფის შესა-
ყარად ბძანებს ჩემსა თან წარტანასა. ||ლაშქართა უკანა მივალ მეცა,
ესრეთ ქცევა შემკობილი, რომელ: ვმალი და იარალი ბიქს შემოვარტყი. C 57 a
შევეჯე ცხენსა კაბით შიშვლად და მსგავსად დასასჯელისა ვიხილ-
ვებოდი. მცხეთის ვიდზე დამინახა და ჩემი ეგრეთ ქცევა მოსწონებოდა.
35 მიმიწოდა¹² და მუჯლს მაკოცნინა. წარვედით, ამ დღეებში წყალს მოე-
მატა. საკვირველი მღვრიე წყალი და მყარალი დიოდა ყოელი ქართლის
წყალი და დიად მრავალი ორაგული გამოეყარა კიდებედ, ასე რომ ათასი
ორაგული ითქვა, ქალაქს ზეით. იპყრეს კელითაო.

¹ ვერწმუნებთ B. ² სახლთუხუცის B. ³ ჯაშუში <AC. ⁴ მჭუმლაღი C. ⁵ მწერალნი
ჯაშუში +A. ⁶ მომღები BC. ⁷ საწყალობელთა B. ⁸ წეს არს მისა BC. ⁹ გსმენა B. ¹⁰
ძეთა BC. ¹¹ განბძარვა B. ¹² მიმიწოდა <B.

ჩემი რა გითხრა, რა ვეცავ ვსულთქემდი¹, ვკუნესოდი და ვიტყოდი: სადაცა უბრალო ესრეთ დავისჯები, ბრალეულმა რაღა ვყო და მინებდა სრულიად თავისა წაწყმედა ქართლი|საგან. დილომი საველოდ მქონდა. A 77 ჩემნი მზრანი და ჯარანი და კამეშნი გამოვიყვანე და ტავანგეთს რადვანც B 59 a

5 ვაშენებდით||, ერტისს ცვნა დაუწყე.
ქუროთზე წაბჰანდა ბატონი ოკლონბერს 5, მცხეთას მიბძანდა უაზრობისათვის², იქილამ დილომზე გამოვიარეთ, წყნეთს ავედით, იქილამ კოყოზე ჩავედით, დმანისზე წარვლეთ და ყარახაჩზე³ შევიარეთ. უთმინო ნეფხვა და ბუქი შეგვიბყრობდა. დავარბივეთ, ოკლონბერს 13⁴

10 არფაჩის პირზე ანისის ციხის ქვეით დავდევეთ, ლაშქარი დატვირთული შორს იყო, იმ ღამეს ბატონი წარავინ ახლდა ქეშიკი. ორი ბიჭი კარავში C 57 b დავადე და ორი ბიჭი და მე ქეშიკში ვიახელით⁵. შუალამისას ქუროთები ჩამოსულიყვნენ, ჩემი ცხენები დაეკირათ⁶, ბიჭებს ვერა გაეკათ რა და წაუყვანათ. დილ კაი ცხენები დამეკარგა. მეორეს დღეს კარავი და ბარგი 15 გი კარებს ავკიდეთ. მე ერთი ჯაგლაგი ვითხოვე და წამოველ.

ერეიანს მოვედით. შარურს ვიდევით, იქ იოანეს წიგნი მომივიდა: ლეკი დაცა, კრავი და აღესიაშვილი გლახა, მათე და ვარსიმასშვილი ბატარკაცი⁷ ოთხნი დატყვევეს, გაწყობილი გუთნული და კამბეშები⁸ დაიტაცეს და წავიდნენო. რაღა მოგატყვენო. ძროხას ვინდა⁹ აქვენებს, 20 ამდენის კაცის დაკარგვა მაწუხებს და სულ ჩემის გამოსდელისა და გაზდელისა და ამათში კრავისა¹⁰, ჩემის კრავისა, დიდად შეწუხებული ვიყავ. უტყვენო, უიარაღო, ქვეითი წამოესულღვარ თქვენმა ზემე და მოველ ტფილისს.

ესე იცის მეფის წყრომამა. ვადიდებ ღმერთსა, რომელ თქვენ არა 25 გიბრკმათ რა. შვილნო, და ყოელივე ნება მისი იყავნ.

ქორანიკონსა 458 (1770 წ.) იენისს ნ დიდი ქირევა გაჩნდა ქალაქ- B 59 b ში. ბატონი აიყარა, წაბძანდა. იოანე ავადმყოფი მყვანდა. ბატონს ვერ ვიახელ, ავადმყოფი სად მეტარებინა ღმერთს ვა||დიდებ, რომელმან მომ- A 78 ცა ძალი. ორი ურემი და ხუთი ცხენი ვიყიდე, აღვიტვირთენით და წაველ ზემო ქართლს. მომეგება ქსნის ერისთავი დავით, ტყვიავს და||მაყენა C 58 a დიდის ჯელის შეწყობით. რომ დაცხა, ბელოთს წავედით. იოანეს საღმობა გავრძელდა და სილი არისო, იტყოდენ. მრავლის აქიმის სხვისა და სხვის წამლის მიღებით და უფრო ბელოთის ჰავამ მომიჩინა, ვმადლობ ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა.

35 აქ მყოფს მომითხრეს ერთის ქორთელის¹¹ კაცისა¹² ურიგო ლაბარაკი. ბატონის ბრძანებით დავიქირე მე ქრისტეს შეწეებით, ამდენს ვეცადე, უბრალოდ გამოვიდა, არა წამირთმეგია რა და გაუშვი, გაამაღ-

¹ ვსულთქემდი BC. ² უაზრობისათვის BC. ³ ყარახაჩზე CB. ⁴ ოკლონბერს 13 დავარბივეთ BC. ⁵ ვახელით B. ⁶ დაეკირათ B, დავკრათ C. ⁷ ბატარა კაცი B. ⁸ კამბეშები B. ⁹ ვილა C. ¹⁰ კრავისა <B. ¹¹ ქართველის B. ¹² კაცისა <B.

ლებდა¹ ლოცვასა ჩემსა. ბელოთით მეჯვრისხევეს მიგვიპატიეჲს² და ყოელსა ამას სლვასა გვქონდა ნებიერობა, სიხარული, განსვენება. ცხენ-
თაზე თამაშა, წყალთა წურვა და ყოელი განცხრობა, მარა რომ მომგვ-
სენის ბატონისაგან სამსჯავროში მიცემა, გული ასეთს: ამოიკენსებდა,
5 ადგილს მომაშორის, რომელზედაც ვიდგი, თუ ვიჯდი.

ნახეთ, შვილნო, კარგის კაცის მეგობრობა და დიდის კაცის წყა-
ლობით მიღება რა გვარ გამოსადეგია. ყოელი საერისთო ყმებრ გვემსა-
ხურებოდა|| და დიდის ძღენით, მარა ჩვენც ყოელთავე საზომისაებრ მი- B 60 a
ვართვით. არ მიჩვენებია თავი ასე, რომ თქვენ ვინმე საყვედურით გე-
10 ლაპარაკოსთ. ყოელი ქალაქის სანუკვარი და აგრევე ქვეშ საფენ-სახურავი
და ტანის სამოსელი მრავლად გვქონდა და გასაცემიც შეუქვრავი ბევრი,
თქვენმა მზემ.

გიორგობისთვეში ბატონი ||დელაწულთ გორს მობძანდა. ჩვენ C 59 b
გორიდამ და ცხინვალიდამ ყოელსფერს ჯელს ვიმართვედით. მერმე
15 ავიყარენით და რეგას დავაყენე სახლეულნი. მე გორს ბატონს გაუყრე-
ლად ვახლდი, ემსახურებდი. კვირაში ერთხელ ამოვიდოდი, გზას მივცემ-
დი სახლეულთ და წავიდი. ქორანიკონს 459 (1771 წ)* აპრილს ქალაქს
ჩამოვედით. რაც ემა ||დავაგდე, ზოგი ამოწყვეტილი იყო, ზოგი კახეთს A 79
წასულიყო და ვარ ლუთის წყალობით ჯერეთ ცოცხალი.

იელის 15 თრიალეთზე წავედით. სანამდის ჩემს მამულებს ვავილე-
დით, მე უძლოდი ჯარს, ემსახურებდი ღამე მსვლელ ყარაულად ცხენით.
20 აგრევე ნადირის დღისით სიკვდილთ და მირთმევით. რა მაშის დაბას
გაევილდით, მერმე თვითა უკეთ იცოდა, ორი თვე იქ ვიდეგით და კლდე-
კარზე ჩამოვიარეთ და მოვედით ტფილისს. ქორანიკონს 459 (1771 წ.)
25 ხერთვისს წავედით და მოვედით ალაფით.

სირცხვილთა კარი დავვაშ მე და ბაგე აღვსძარ თქმად. ღუმილნი
ტკბილნი მოვიძულენ და ცხად ვქმენ გულის ნადებნი ჩემნი. განვაშიშველ
თავი ჩემი და ყოელივე ცხადნი და დაფარულნი || მიგითხარ. ესე ყოელი B 60 b
სიყვარულისათვის || თქვენისა, შვილნო ჩემნო³, ვყავ⁴. ვიქმენ უსკინდისო, C 58 b
30 ვინათგან ესეოდენი სიყრმით სიყვარულისათვის ჩემისა ქმნადნი წარგვიწერენ-
გარნა მე ნუ მემსვავსებთ სიყვარულისათვის ღუთისა. არ ვიცი, ცოდვა-
თა ჩემთა სიმრავლე მგვემს ბრალთა უნანელობათათვის, თუ ბედისა უბე-
დობა გამმრავლებიეს. თვარა სასჯელი უფროსი აღარა შეენის, რაჲცა
მცირისა სხეულთა და დაწვრილებულისა ძელითა სიყვარულისათვის
35 თქვენისა მე სასჯელი მიტვირთავს. რასა სჯასა მოველი თქვენგან, რასა-
ცა ვჩივი. მარა იცოდეთ, ცნობა⁵ მნებავს ყოელისა, რასაცა ვიქმოდი,

¹ გამალღებდა B. ² მიგვიპატიეჲს A. ³ ჩემნო < B. ⁴ იყავ B. ⁵ ცნობა < BC.

* აშიაზე: „ქორანიკონს 458 [1770 წ.] ქრისტეს შობას პატარა ბარბარა მეჯვრის-ვეეს. დაიბადა ბარბარობის დღეს“—BC ხელნაწერში ტექსტშია შეტანილი, ხოლო A ნუსხაში აშიაზეა მიწერილი, რასაც უცვლელად ვტოვებთ.

დახრწნასა მიიღებდა აღგებული იგი საქმე: ან მეფის სამსახური, ან მამულთა სყიდვა, ან სოფელთა შენება, ან ცხვისა გამარავლება, ან ხვასტაგათა¹ და მროწლეთა, ან გუთთანთა² და ზროხათა მრავალთა შეკრება წარწყმდის, დაიხრწნის³ და საქმე მოიშალის. რომელიც შრომით გამოემართა, აწ კვალად მკორედ დაუწყე საქმის წარმართება და სისრულე და ამას ანუ ბედისაგან ვგონებ და ანუ ბრალთა სიმრავლისაგან. ამისათვის მექმნა შრომათა სიმრავლე და ესე მრწმენთა ისმინეთ:—პურის ქამად რომ ვეჯდო, კალამი გელთა შებყრა, მოსაგონარი ნუსხა იკითხებოდა ჩემგან, A 80 მსახურნი წარვიღინებოდენ და საქმე განეგებოდა. ესე ყოელი ესრეთ და თუ⁴ სიყვარული თქვენი არა|| იყოს, მოვირეწდი ოქროსა და ვეცხლთა, C 59 a რომელიცა ადვილ შესაპყრობელ არს, მივეცემდი ვაჭართა და ანუ ვახშად და ვაოფდი გემოვნებასა და განსვენებასა. და|| ესე თუ ესრეთ მექმნა, B 61 a შვილნო ჩემნო, გიწოდებდენ თქვენ ვაჭრისა შვილად და რასაც მე დავეშვირ, უნდა ორი და სამი ამდენი შრომა თქვენ მიგელოთ და მით ქმნილიყავით ესრეთ, ვითაც ხართ და იგიცა ანუ იქმნებოდა, ანუ არა და ახლა კაცობისა ცოდნისა და გარჯის მეტი აღარა გაკლიათრა, თქვენ უწყით.

უფალნო ჩემნო შვილნო! ქუეყანა⁵ ნავალევი და მსგავსად დაკორდებული მოვჯან დიდითა წრომითა, ჰირითა და იწროებითა და დაეთესე იფქლი წმიდა და უღნიოშო. აწ თქვენ მომკეთ, შვილნო, გალმწეთ და დაიმკვიდრეთ. მეცა მომიზღეთ ღუთისათვის ლოცვა და რომელიმე ნაწილი სულისათვის ჩემისა წარაგეთ|| და დედისა თქვენისათვის, როჩელ-
მან გშვათ და აღზარდათ დიდითა იწროებითა. აწ თქვენ იცით, შვილნო! შეტგედარებ თქვენ ღმერთსა ჩემსა, მან დაგიცვას თქვენ უკუნისამდე.

ქორანიკონს 460 (1772 წ.) ღვინობისთვის 7, სერგის და ბაქოს დღეს, პაწაწა ამირან დაიბადა. ჩემის ბიძაშვილის სახელი დავარკვეით და ამირინდოს ეძახიან⁶. დიად სნეული ყმაწვილია, მრავალი ძიძა გამოიცვალა, დიდი ხარჯი მომცა, არ ვიცი, რა იქნება. ამის ძიძა თვეში თორმეტ აბაზად და ორ მინალთუნად მყოლია. ქორანიკონს 460 (1772 წ.) მისის საყდარს მივიღოდი. გალავანში ზურგიდამ ერთი ვაჩი ვარი მეცა, ვერა ვავიერა რა. ზურგის ძვლები დამამტვრია. საწვიმარი კაზა და ახალღი რქით დახვრიტა. ასეთი⁷ მეცა,|| პირქვე დამცა⁸. დაჰკრა წინა ფეხი, მარჯვენა გელისა ნეკთან რომ თითია, მწვერვალი სრულიად მოადგდებინა. ||ეს თითი წამიხდა. ორი თვე ავად ვიყავ, გელი მომიჩაჩა, მარა ამ თითს ფჩხილი აღარ გამოუფიდა.

||ქორანიკონს 461 (1773 წ.) ენენისთვის, მეფე ერეკლე და მეფე სოლომონ შეითქუნენ⁹, რუსეთის გელმწიფის მეთვალე ივან ლავრენტიჩი ლგოვი იყო აქ. მისის სიტყვით ახალციხის თემის დასარბევად წავედით. სურამს რომ მიველ, ჩემის ძმის იოანეს საჭადი გამყოლოდა,

¹ ხოვასტაგათა BC. ² გუთთანთა B. ³ და იხრწნის BC. ⁴ თუ <BC. ⁵ ქვეყანა B.

⁶ ეძახიან <B. ⁷ ასე BC. ⁸ დამაცა B. ⁹ შეითქუნელ BC.

იქ ავად გავწე- დაგბრუნდი, ქალაქს ჩამოველ, გზაზედ გორს ოფლი მე-
 დინა. შინ რომ მოველ, ცხრა სული დამხვდა ავადმყოფი. მერმე დედა
 თქვენს შეეყარა. პატარა ბიჭი ნისტორის დღეს მოსწყდა. დიდს განსა-
 ცდელს მივეცი. მიჯნა ღმერთმან მოწყალებთთა თვისითა, ყოვლად წმი-
 5 დაან ღუთის მშობელმან. მეც კიდევ მეორედ ავად გავტდი. დიდად
 შეწუხებას მივეცი. დედის თქვენისათვის ვერც ვიშოეთ ექიმი; ვერც
 მლუღელი, ვერც ბებია, თუ არ ქრთამით. C 60 b

ქორანიკონს 462 (1774 წ.) იანვარს, ქალაქს სასახლე ვიყიდე
 მელიქის ავეტიქასაგან. იმასაც ნასყიდი ჰქონდა, ზაქარა ჩერქეზისაგან
 10 ეყიდა და იმ ზაქარას პაპუა მამასახლისის შვილისაგან ეყიდა ჭილიმას
 შვილის შაქარასა და ლოინაანთ¹ სვიმოენას სახლს შუა. ასრათა აბესა-
 ლამისშვილი და ტულოაშვილი გურგენა მშუამავალნი იყვნენ. თეთრი B 62 a
 დამითვლია, ამათის გელით მიმიცია თექვსმეტი თუმანი ნაღდი თეთრი
 და შიგ ამ სახლებში მეწვრილმანე არუთინა ფარემ ასლანას შვილი იდ-
 15 გა, თოთხმეტი თუმნად გირაოდ იღვა, თამასუქი ჰქონდა მელიქის ავეტი-
 ქასაგან მიცემული. იმ თამასუქს ზურგზედ მოაწერა:—ეს თოთხმეტი თუ-
 მანიც, იესე მდივანო, შენ მიეცო.

თქვენმა მზემ, თუმანი ორშაურ ნახევრად ვალი ამიღია და მიმიცია;
 შვიქნა ამ სასახლის თეთრი ოცდაათი თუმანი. ერთი ოთახი ქვეშ დამ-
 20 მხვდა, ერთი დანგრეული ოთახი² ზედ, შავი, წამკლარი. გელი მივყავ, A 82
 საჯინებო ღრმად საძირკვლით ამოვიტანე. ერთი საჯანზე შუბი სიღრმე
 ჩათხარე, ოთხზებ³ მეორედ გაეკეთე, გავლესე; დერეფანი ფიცრებით
 გაეაწყე. სამოცი თუმანიც ამაზე დამეხარჯა. ძველი და ახალი სივლუბი
 გამოიმორთმეფია და ღმერთმან მოგაგმაროსთ⁴.

ამ ქაშ ამას რომ ვაკეთებ, კიდევ საჯადი შემომიღვა⁵. ელისაბედ,
 ტეტია, ვიორგი დააცხელა. ჩვენ გამოვცვივდით სიონიდან, ამ სასახლეში
 ამოვედით. მაისი⁶ ჩემი⁷ მორიგობის თვე იყო, ჯარში ვიყავ დიღომს. იქ C 61 a
 ოსეც გამოცხელა. მე ჯარი ვერ გაუშვი. ვარსიმაშვილის თევდორეს გე-
 ლით გამოვიცტუმრე. ინება იესომ, მომიჩრა. ახლა იოანე გამოცხელა თი-
 30 ბათვის 14. არ ვიცი, ღმერთი რას მიზამს და ამის წერაში ვიყავ⁸. თი-
 ბათვის 15 ქორანიკონს 462 [1774 წ.]⁹.

შეიღწო ჩემო, ჩემო უფალნო! ამ სასახლის სყიდვა რა იყო: რად-
 გან სიონიდან გამოველ. ჩემი სასახლე ის ერთი ოთახი, ჩემი ვაკეთებული,
 ნათლისმცემლის უდაბნოს მამული იყო, რომელიც ღირსსა|| და სანატ- B 62 a
 35 რელს მამას კათალიკოზს ბესარიონს მამის ჩემისთვის ფასით ებოძა და
 სხვა სახლები სიონისა იყო, რომელიც მეფეს ერეკლეს პირველს პაპის

¹ დოღანთ C, დინაანთ B. ² ოთახი <A. ³ ოთხზები BC. ⁴ თიბათვის 15, 462 [1774 წ.] + BC. ⁵ თიბათვის 15, 462 [1774 წ.] + A, მაგრამ შუაქეს სქოლიოში. ⁶ მაისი BC. ⁷ ჩემს B, ჩემის C. ⁸ ვიყავ <C.

* „თიბათვის 15, 462 [1774 წ.]“ A-ში უადგილო აფგილასაა შეტანილი ისევე, როგორც BC-ში. ვინაიდან არც ერთში არ არია დაცული ქრონოლოგიური თანამიმდევრობა, ჩვენ მიზანშეწონილად ვცანიით ამ ცნობის გადაადგილება.

ჩემის იესე დეკანოზისათვის ებოძა. ეს ხომ ჩემს ერის კაცს შვილებს აღარას გარგებდათ, საყდრის მამული იყო და წინასწე გავაფრთხილე:— საყდრის მამულის სიწორე და ეკლესიის მამულისა და საწელოსაგან გან-
 5 შორება და რადგან ასე განგაქრალე, მე ჩემს სიტყვას ხომ ვერსად წაუშოვ. მამ უნდა სასახლეც მევე მეშოვა.

ზეით აბაშიძეებისაგან რომ სასახლის ადგილი გიყიდეთ, ის ამისთ-
 ვის არ ავაშენე, რომ დიად ძნელი უზანი არის. გარემო დიდნი კაცნი
 ახვევიან და ყველანი ზეიდაძ დაჰყურებენ. მყოფედ, ასეთი არავინ გეყო-
 ლებათ მეზობელი, რომ გაიმართნეთ რასმე. მესამედ ამისთვის, რომ სი-
 10 ონის ეკლესიას და იოანეს და თქვენს ძმას, თქვენს ბაღს და ბატონის
 კარს დიად მო||შორდებოდით და შეოთხედ ამისთვის, რომ ის ადგილიც A 83
 მამულად გექნებათ¹, ქირას აიღებთ ან ყმას დაიყენებთ, ან ფურებს შეი- C 61 b
 ნახავთ და თუ სხვა მამულები გიყიდე ოსქერები და ვერანაგები, თქვენს
 გამოსაყენებლად და შესამატად.

ეს არა სჯობს, ქალაქშიაც ბევრი მამული გქონდესთ? გაიმართებით,
 15 თეთრს აიღებთ და ამ სასახლეში კი იღებთ, ჩემნო უფალნო შვილნო.
 ღმერთს ვიმოწმებ, სარგებლით თეთრი ავიღე ვალად და ისე გიყიდე.
 როდის მქონდა ბევრი? ||რასაც თუმანიშვილები აიღებდენ, სამს წილს B 63 a
 ის ორნი აიღებდენ და მეოთხედს მე გარდმომიგდებდენ. სახელი ვნოთხე-
 დი იყო, მაგრამ თქვენმა სიცოცხლემ, დამიჯერეთ, მეათედს ვერ ვნახავ-
 20 დი². მე საქმეში არაში ვერვოდი³. ისინი იყვნენ. სულ მეშინიდა. ბოლოს
 ჩემს შვილებს არა⁴ უსაყვედურონ რა მეთქი.

აჲ მოიკითხეთ საქართველოში⁵ ჩემი აღებული ქრთამი, თუ⁶ და-
 მბატოს ვინმექ. ეს კი ვიცოდი: თუ ან წყალობის წიგნს დაუწერდი, ან
 განაჩენს, ან ოქმსა, კარგს გელს დაუწერდი, კარგს სიტყვათ,—იმის⁷ ერთს
 25 პირს მე შევიანხვედი⁸ და კარგს ფასს გამოვართმევედი, ეს იყო ჩემი.

მე მრავალჯერ მინახავს: წყალობის წიგნიც, განაჩენიც და ოქმიც
 პატრონებს დაჰკარგოდესთ; ასეთი⁹ სიმართლის ერთიბარი მქონდა ჩემს
 ნუსხაზედ, რომელიც იმის პირები დღესაც მაქვს და აწ თქვენ დაგარჩე. C 62 a
 ბათ, იმაზედ აღაშენებდენ სამართალსაცა, წყალობასაცა და საბრძანებელ-
 30 საცა. იასაულობა არას დროს არ მიქმნია, ღმერთმა ნურც მომცეს ძა-
 ლით წარბეული საქონელი. მოციქულობა და შუამავლობა ხშირად არ
 მახსოვს, თუ არ ერთი და ორი.

ჩემი ეს იყო: ჳწვევი მრავალსა, ცხვარი მყვანდა, ზროხა და რო-
 გორც მოგაქსენე, წყალობის წიგნს, განაჩენს დავსწერდი კარგს¹⁰ და ამა-
 35 ებს დიად ჳკვიანად და რიგიანად მოვიგმარებდი. მის რიგისად ყველას
 გაჯარიგებდი. არაფერს არც დიდკაცურს დავიკლებდი, არც მოქალაქურს.
 მსახურნი ||მახლდენ ექვსი, თუ შვიდი. ცხენები მყვანან, რომ ჩემს ამხანაგს B 63 b
 არაეის ჰყავს მარქაფით და რიგიანად დავიარებოდი. დედის თქვენის

¹ გექმნებად BC. ² ვნახავდით B. ³ ვერვოდი B. ⁴ არ A. ⁵ თუ + A. ⁶ თუ < A.
⁷ ანის BC. ⁸ შევიანხავდი BC. ⁹ ასე BC. ¹⁰ კარგას B.

ცხენი, კარგად მორიული ვეცხლის უნაგირით, რახტით და თორმეტი თუმანი დაეხარჯე, ორთუქი¹ და ზედ ზინფუში გავაწყობინე.

A 84

მე ვიყავ და ათი თორმეტი კაბა არ გამოძლეეა ზანდუქში, ოთხი და ხუთი ახალუხი, ხუთი და ექვსი პერანგი და მუქასარი, ჩახჭური და პაიკი², ათი თორმეტი ქული საჩეხი, თუშური ნაკერი ქული და ყაჯრული სხვა და სხვა ფერი. მაგრამ გაიგონეთ, როგორი ქცევა მქონდა: ზამთარს ზამთრისას ასე³ ვივმარებდი ქურქსა, ხირლასა, ქუქუნაკსა, ქათიბსა, რომ წმიდათ და უმწიკვლოდ და დიდს ხანს გავაძლებინებდი, ზაფხულს ზაფხულისას ოღონდ დიად ფაქიზად ვივმარებდი.

C 62 b

კაცს ასე ეგონის ათის წლის შეკერილი ტანისამოსი, დღეს გამოუტრიათო. ზამთარში ჩაეიცემდი: რბილს შიგნითს ტანისამოსს, ახალუხს მსხვილს⁴, კაბას ყიზილბაშურს დაბამბულს, ორშაბაფს, სამშაბათს და შაბათ კვირემდის ან ლაინისას ან ჩითისას და შაბათ კვირას ან ატლასისას, ან სხვა რასმე კარგს, კარგის ღილით, იმასაც დაბამბულს.

საყდარში წამოვისხემდი კარგს ხირლას, ლამაზს და ბატონთან კარგს ქათიბს; შინ პურის ჭამაში ქუქუნაკს და ხან ქურქს და ჩემს ლოცვაზედ კიდევ ქუქუნაკს ქართულს. აგრევე ზაფხულში, გაზაფხულს, შემოდგომას მოვის პერანგებს სხეასა და სხვა ფერს და ზაფხულში ტილოს პერანგებს გულსიქპირ შეკერილს, ახალუხს ლამაზებს და კაბებს დარაიებს. შაბათს, კვირას სხეასა და სხეას ფერს და უმისოდ მაუღებს და წმიდას შაღებს. აგრევე სარტყელს ზამთარში რბილსა და ზაფხულს დიბებს და შაღებს.

B 64 a

ქულს ზამთარში კვერნისას და ზაფხულს მსუბუქსა და ხან საჩეხსა და ხან თუშურსა და ხან სირმით ნაკერსა. ახალუხი ნაოკით ვიცოდი ქართულად და მამია მაღალი, მწვანე და წითელი, კარში და შინ და ლოცვაზედ ქოშები. ლამაზი საწვიმარი და⁵ ქურთუქი ზაფხულის ხანდახან და ზამთრის ფერი მსხვილი საწვიმარი; ამ ქცევით ვიყავ. ტანად შვიდი ჩარეკი სიმაღლე მქონდა და ასე ამბობენ: — ონაკეთიანი არისო. ამ სალი-

C 63 a

ღით ვიქცეოდი. ჩემს ყამში მოგრალი არას კაცს არ უნახავარ, დიად მცირე სხურდელი მივედი და ორი ჯერი არც მოვიკლი და არც მოვიმატი. დვინო ერთი ჩარეკი იყო ჩემი გარდადებული ჯერზედ და ამის მოწამე ბევრი მექმნება, კოკაც ოღაინარჯის ჩემს სუფრაზე ჯერზედ და ჩაფი, რა საკურველია. ყმა არ შემიწუხებია, ერთი აბაზი არაეისთვის გამომირთმეეა, ჩემს შვილებს არ დაეკარგენ მეთქი. მსახურებს ვაძლებინებდი და იმას სახლსაც მე ვინახევდი. მოყვარე არ შემიწუხებია. არა მახსოვს რა იმათი ჩემზედ წამოსულიყოს რამე.

A 85

ბატონს ვმსახურებდი, რაც სარგო მქონდა, იმის მაგიერ ორ წილად ვმსახურებდი. ესენი ასე წარგიწერე, ყოელი სიმართლით კეშმარიტად. ოჰ, უსენდისოსა და უსომოდ მოქაღულსა! ვიზღეო ეხომისა სიქაღულისა- თვის, გარნა ყოელივე კეშმარიტი მივითხარ, რათა თქვენცა ესრეთ ჰყოთ, შეიღნო ჩემნო, სიყვარულისათვის ღუთისა.

B 64 b

¹ ორთუქ B.C. ² პაიკი B. ³ ისე B.C. ⁴ მსხვილს <B. ⁵ და შაღებს— ზაფხულს <B. ⁶ და ქურთუქი—საწვიმარი <B.

ჩემი სუფრის იარაღი, სანაყურე ბაღია ვერცხლისა, სურა, აზარფე-
შა, თასები გავგზავნე დღეს თიბათვის 17 ქორანიკონს 462 (1774 წ.) და
ოცი თუმანი ვალი ავიღე სარგებლით, ამ სასახლეს ვაშენებ და სამი
თუმანი ნიკოლაოზ ქავთარისშვილს ვასესხე; ||რატევანი დაევიგირავე მოს- C 63 b
5 ყიდვის პირობაზედ. შვილთა სიყვარული ესრეთ ათქმევს, მხედველთა
ჩემთა ჭეშმარიტად უცნობოდ მრაცხონ და ხელად აღმიარონ და მართ-
ლოინცა.

სუფრის იარაღი განვიძარცვე, ვალად თეთრი ავიღე, სარგებელი
უნდა ვაძლიო და ოცის წლის ხარაბა ნამული და დევიგირავე. ეგების ქვეყა-
10 ნა აშენდეს, ჩემს შვილის შვილებს მრავალი ღვინო ექნებათ და შენდობას
მითხრობენ, მაცხოვრებენ მეთქი. ეს ნიკოლაოზ ასე ამბობდა:—მე ჩემს
წილს რატევანს ვყიდი, საქმე მიქირსო და დიდი კაცი რომ ჩაუზიარო
ვინმე, იოთამის შვილებსაც გაუმწარდებათო და ჩემს სახლის კაცებსაცო,
გირაოდ გქონდეს¹ და მერმე იყიდო.

15 თვითან რევაზ იოთამის შვილი და უდიშერ ქავთარის შვილი შემო-
მგზვეწენ ამ საქმეს და მივეც თეთრი ვალად, ავიღე სარგებლით, სამი
საკომლოს ბარათები გირაოდ მომცა, წითელს ყუთში ძეგს და ერთი
საკომლო ||და ერთი საბოვანო მანუჩარის წილი სყიდვაში, როსცა ექვს B 65 a
თუმნად შეუთაო, ისინიც უნდა ჩამი||წეროს. ეს მანუჩარის წილი დედა- A 86
20 ფალს უქირავს, მიგრამ არ წაართმევს: ამათის განაყოფისა არის², რო-
გორც სხვა მოსცა, ისე ამას მოსცემს. ამას რომ გვწერდი და დედა თქვენი
გამიციხელა საჯადით. არ ვიცი, ღმერთი რას ||მიზამს. მე ამას ვერ მოვ- C 64 a
შორდები. ეგების ამ ხელად კიდევ მოვკულე³. აჰა ყოელი მომიხსენებია.
ახლა თქვენ იცით. თიბათვის 22, ქორანიკონს 462 (1774 წ.).

25 მკათათვის 2 მორჩენილი აქ, სასახლეში ამოვიყვანე. ვბადლობ
იესო ქრისტესა და ყოვლად წმიდასა ღუთისმშობელსა და დიდებულსა-
მიქაელ მთავარანგელოზსა, დედა თქვენიც მომიჩჩა და იოანეცა. ახლა
ძიძა გააცხელა. და გავგზავნეთ ქვემო სასახლეში. დარჩა ამირინდო უძუ-
ძური. დიად შეგვაწუხა, სხვაგან გავებარეთ, თვეში თორმეტ აბაზად. კი-
30 დევ მეორე დღეს ჯირაშვილი გააცხელა. ესეც იქ გავგზავნეთ. დავრჩი
უმოსამსახურო. ერთი პეტრე-ლა მყავს და ორი წვრილი ბიჭი.

ამდენი სამუშაო მაქვს, ამ შუა სახლებს რომ ვაშენებ, ბევრი ვი-
ცოდვილე, ხარჯიც ბევრი მომივიდა და მუშების ზედამდგომელიც ბევრი
უნდება, რალაც მოსავალი მომივიდა აქ ქალაქის პრის, იმასაც გაღეწა
უნდა და გავწყდი შუა. ხან იქა ვარ და ხან აქა. ზემო სახლებში
35 ბზეს⁴ ვაყრევიანებ. ორი კაცი ცხენებში მყავს, მე ვერას მექმარებთან;
ჩვენ შუა-სახლებში ვდგევართ და⁵ ქვემო სახლებში ავადმყოფები მიწვა-
ნან სამგანვე.

სანთელი, სადილი და ვაშხამი, აგრევე მუშებს და ოსტატებს, ყველა
ძვირად არის, დღეში|| ხან ერთი თუმანი, ხან მეტი, ხან ნაკლები მეხარ- B 65 b

1 ჰქონდეს B. 2 არავის B. 3 მოუღე C. 4 მზეს B.

ჯება. ამირინდო ქვეით სახლებში ძიძასთან ვავგზანეთო|. იგლისს 13, C 64 ხ. ორშაბათს დღეს საწყალი ამირინდო მომიკვდა.

1 თოთხმეტს გაბაანთ მიწები გაუყავი ბატონის შვილის გიორგის ოქმით. თეიმურაზ მდივანბეგი ქაშუეთს გამოვიდა, წინაშეჯარისშვილი A 87
5 ზურაბ იასაული იყო. ექვსი გლეხი კაცი გამოარჩიეს. თან წაიყვანა. რაც მამული იყო, სულ ვაზომეს, ას ორმოცდასამის დღის¹ გამოვიდა სააგუ-
რის მიწის გარდა.

ამ ას ორმოცდასამის დღის მიწაში ოცდაოთხის დღის მიწა მერგო. ყველგან უფრო კარგი იყო და იმას მაძლევდენ, მაგრამ რადგან განშო-
10 რება მინდოდა გაბათაგან, ეს თხელი და ცუდი მიწები ვირჩიე წაწეითის შარასა და ვერეს² შარას შუა რაც მიწაა, თოთხმეტ დღედ ის ვაზომეს. გოდაკანთ წისკვილის შარიდამ მოკიდებული ლღვებამდის³ რაც მიწაა, ხუთ დღედ ის ჩააგდეს. ერთის დღისა მონასტერს, ორს საყდარს შუა
15 მტკვრისაკენ რომ გვერდა მიწაა, ის ჩააგდეს და ოთხის დღისა ქაშოეთის შარას შუა და მეფის იესეს ბაღიდამ რომ შარა გაივლის, იმას შუა რაც მიწაა, ხუთ დღედ[დ] ჩააგდეს. ოთხის დღისა ზე მომცეს და ერთის დღისა ან ფასი უნდა მივცე და ან ზევით მჯარეს ერთის დღის მიწა მოუჭრა.

ამ ქანს ახტალას მაღანი გამოჩნდა,—იგლისს 20, ქორანიკონს 462 (1774 წ.) დიად უცხო და საკვირველი. თორმეტი საბალღე მიწა ჩამოი-
20 ტანეს. ტყვია გამოვიდა ლიტრა 39 და ვეცხლი წგამოვიდა მისხალი B 66 a.
C 65 a.
||290.

ქორანიკონს 463 (1775 წ.), მარტს 9, ოთახი და ქვეშ სარდაფი ვიყიდე 2 თუმნად მიკირტიჩასაგან. მოვეყე და ავაშენე ქვეშ, ზედ სიწოლი და ზევით ჩარდახი. თხუთმეტი თუმანი მეტი დამეხარჯა. ვალი ავიღე
25 სარგებლით.

ქორანიკონს 463 (1775 წ.) მარტს 20, დედა თქვენი დაწვა და ტყუბი შვილი მისცა ღმერთმან. დღენაკლული ჰგონებოდათ. მაშინვე ნათელ სცეს. ვაჟისათვის ბარძიმ ეწოდა იოანეს, ქალისათვის ელენე. ფეშქაში მივართვი ბატონს და ქალაქს სასახლე ვიშოვე ამოწყვედილის
30 მანთეშასშვილის სახლი. ამისი⁴ მისხის მისხი აღარავენ არის. ვალი არის ამის გოლანას⁵ ცოლისა 6 თუმანი, 2 მინ. და სახლის სიგელი გირაოდ აქვს, კიდევ სათორნე წაქვს გირაოდ 3 თუმნისა, ზედ დაუხარ- A 88-
ჯავს ასაშენებლად 1 თუმანი, დურგალს ბეჟენას ჰქონდა⁶ გირაოდ პატარა ოთახი 2 თუმნად და ახლა შარბაბებს მიუციათ თეთრი და იმათ უჭირავსთ. დიდის ცდით და მრავლის საქმის გაჭირვებით ათჯერ ვიწი-
35 ლე და შარბაბები ვერ გამოეყარე,—ბატონმა⁷ მოგვცაო, მერმე ქირის წიგნი გამოვართვი და დეაყენე. ეს ვალეზი რომ მივცე, 20 თუმანი იქნება ჩემი დანახარჯი, ესეც წამართვეს და სხვაცა ბატონის რისხვაში, რომელიც ქვემოთ გეუწეებისთ.

¹ დღისა C. ² ვერის A. ვერი BC. ³ ლეკვებამდი B. ⁴ ამისი <C. ⁵ ამისა გოლი-
ნასა B. ⁶ ჰქონია BC. ⁷ ბატონმან bis B.

||:უმილი მივმს ამის ყოვლისა, მაგრა[მ] ნაღუმალეგსა სევდა რაამე B 66 b
 გარე¹ მომკველ მექმნა და ოცდახუთი დღე || ეგრე ვიყავ, ვითარცა ქვა C 65 b
 უსულო. მერმე გულსა ვთქვი:—ვისდა ვბრალეულობ, თუ არა უბედობასა
 ჩემსა და შვილთა ჩემთა ყოელი რომე წარუწერე, ესე არა მიუთხრაა?²
 5 და ვიწყე თხოობად. განცვიფრებულ ვარ, თუ რასა და რომლისა ბედისა
 და მარმენისა³ მექმნა მობრუნება ფილაქთა ჩემ ზედა. განჰკრთით,
 შვილნო, და აღიდეთ ღმერთი ეზომ ტანჯვისათვის ჩემისა:

ქრისტეს აქეთ 1772, ქორანიკონს 460, იანვარს 1, თუ ორს, თუ
 სამს, ბატონის შვილი. კათალიკოზი ანტონი და ბატონის შვილი ლეონ
 10 რუსეთის გელმწიფესთან წარგზავნეს შესავედრად და ამათ წარატანეს
 მდივანბეგი ქაიხოსრო და ბეგთაბეგის შვილი მდივანი სულხან და სხვანი
 თვისინი მოსაქმენი.

ესენი რომ გვეს მივიდნენ, ერისთავი დავით შეუძლოდ იყო და
 ზაალისათვის ეთქვა:—ვე მითხრეს მაჩაბელსა და ზაალს ბატონი უწყრება,
 15 დაიჭირს და შენ ნუ შეგეშინდებო. ამ ლაპარაკში რომ არიან, მეც შე-
 ველი. ეს ამბავი მეც მითხრეს. მე დიან შორს დავიჭირე. ზაალ⁴ შინ
 წავიდა და ერისთავი და მე აქ⁵ ვიყავით.

ძესამეს დღეს მაჩაბლები ||დაიჭირეს, ვთქვი: სწორე ყოფილა და B 67 a
 ის კაცი ზომ გაიქცევა⁶ და საცა წავა, ყოვლისმჯრით გვაწყენს. მიველ,
 20 ბატონის მოვასხენე:—იმ კაცს ასე უამბო ერისთავმა, უთუოდ გაგექცევა;
 ოსმალში თუ წავიდა, რაც ხილბრბეგის შვილმა⁷ ქმნა, ათს იმდენს ისი C 66 a
 იქმს. თუ ||ქერიმ ხანთან წავა, უარესი და თუ იარანალთან გარდვიდა A 89
 იმერეთს, მაშინვე კარზე გაგზავნის,—შვილი რომ გაახლო⁸, იმისთვის
 გაუწყურნენ და წამოვიდაო. ახლა ეს გმართებს: თუ გინებს, ჯარი გაუსიე,
 25 დააქერინე და თუ გინებს ასეთი წიგნი მისწერე, საწმუნო შეჰქმენ, ჩა-
 მოვიდეს და არსად წავიდეს მეთქი. ფიცი ბძანა:—გულში არ გამგლია და
 რას მემართლებიან, ტყუილს მიგონებენო.

მე მოვასხენე:—მალე მიაშურე, სანამდის ამბავი ჩისულა მაჩაბლების
 დაქერისა, თორემ უთუოდ გაგექცევა მეთქი და თუ მიბძანებ და სარწ-
 30 მუნო მყოფ⁹, მე მენდობა; აქაც შორს დაუჭირე,—შენგან დაქერა და მე
 მივწერე მეთქი. ღმერთი მოწამეა და ამაში სიცრუე¹⁰ არ არის: ჯერ ქვეყ-
 ნის ერთგულობა იყო და მერმე მეფისა, თორემ მე რომ ეს არ მეთქვა
 და ზაალ დაქარგულიყო სადმე, მე ვინ მკითხევდა, ერისთავი მოკვდა,
 ზაალ დაძვარებოდა და ვინ იცოდა, მე ვიცოდი თუ არა?

35 ბატონმა ფიცი ბძანა:—ჩემგან იმას არა ეგნება რა, ტყუილად შეუ-
 შინებიათ, გულში არ გამგლია იმისი დაქერაო. მისწერე, ჩამოვიდესო.
 მე ეს მიესწერე, ერთი იმას გაუგზავნე და ერთი პირა. აქ შევინახე, ორიც:
 ბატონს ვაჩვენე.

|| — ორბელიანს ზაალს მოგაქსენებ და ჩემის ქრისტეანობით ამას B 67 b
 40 გარწმუნებ: რაც შენ ამბავი გაგეგონა, სულ ტყუილი ყოფილა. მე ყველა

¹ გერე < B. ² მიუთხრა B. C. ³ მარმენისა B. ⁴ ზალ B. C. ⁵ აქ < B. ⁶ გაიქცა B. C.
⁷ ხილბრბეგას შვილი C. ⁸ გახლო A. ⁹ მყოფი A. ¹⁰ სიცრუე < B. C.

- გარდმოვლით და კაცის ||კაცით შევიტყუე. ღმერთს ერწმუნე, როგორც C 66 b
შენს გულში არა არის რა ღმირის ავი, ისე შენდ ბოროტი არავის
გულშია. ვისიც ვითხარეს, მე კარგად და სარწმუნოდ შევიტყუე, ღმერთს
ენდევ და ამ ჩემს წიგნს ერწმუნე, შენ არაფერი ავი არა წაგეკიდოს რა.
- 5 დღესამდე როგორც არა დაგიშავებია რა, არცა რა ავი წაგეკიდოს.
ღმერთს იქით თუ დაშავებ რასმე, იმისი შენ იცი და ღმერთს რომ იანვარი
ოცია, თუ ამას უწინდელის საქმისათვის შენ გევენს რამე, მე შენი მე-
სისხლე¹ ვიყო, ან მაინდამ არსად დაიძრა, ან ქალაქს ჩამოსვლა არ დაი-
ზარო. როგორც ყოფილხარ, ისე მართებულად ჩამოდი და იყავ, რაც
- 10 გაიგონე, სულ ტყუილი ყოფილა, ხათრიჯამი იყავი. ეს რაც მოჰქდა,
ამათი ამბავი სხვა არის და ვგონებ, უსამართლო არა დაემართოსთ რა
არცარა ამათ ||და შენი სახსენებლად გულში გავღებთ, მერწმუნე, არა A 90
ყოფილა რა² არცარა უწინ, არცარა ახლა. როგორც მართებულად
გისახურებია, ისე იმსახურე. მე ხათრიჯამი ვარ შენს საქმეზედ. შენც
- 15 ხათრიჯამი იყავ, ქორანიკონს 460 [1772 წ. 20 იანვარი].
ეს წიგნი წაიკითხა ბატონმა,—ყაბული მაქესო. გაუგზავნეთ. წიგნი
რომ მივიდა, იარანალთან დამზადებულთ, ცხენ-შეკაზმული, იარალ შე-
მორტყმული ზაალ მოიშალა, აღარ წავიდა, აქ ჩამოვიდა³.
- ||ქორანიკონს 462 (1774), აგვისტოს 15 რუსეთიდან ბატონის შეილე- B 68 a
20 ბი მობძანდენ. იქ ზაალისა გაუგონით|| რამე, თუ ავი, თუ კარგი, მე C 67 a
არა მცოდნია ჭეშმარიტად. ზაალს წიგნი მოეწერა:—ჩემი რა თქვესო და
მე ეს მიეწერე:—ღმერთი მოწამეა, ზაალ! გრწამდეს, შენი ავი არა გამი-
გონია რა, არცა რა უთქვამსთ და შენის შეილისას დიად სიღარიბესა
და გაცულაკცებას ამბობენ მეთქი. ღმერთს პასუხი მივცე და თქვენი შე-
- 25 უბრალებელი ვიყო ცოცხალი და მკუდარი, თუ ან ზაალის წასვლაზედ
ვიცოდე რამე, ბატონის ძვირი გულში ჰქონდა თუ არა, ან მოსვლაზედ,
ან ეს ბატონის წვილები რომ მობძანდენ და ზაალს წიგნი მოეწერა,
მაშინ გამეგონოს რამე და ან მიმეწეროს რამე ზაალის გასაქცევი და შე-
საშინებელი.
- 30 ეს წიგნი რომ მიეწერე, ერთს კვირას, თუ ათს დღეს უკან ახტალას⁴
წავედი, იქ ღამით გზაზე კათალიკოზმა მიბძანა, არა თუ ასე, როგორც
ახლა თქვეს, მსუბუქად მიბძანა:—ბევრი ავი ულაპარაკნია, ან აღუქსანდრე
ბატონის შეილს; ან მეფეს სოლომონს, ან დავით ერისთავს და ან მეო და
ბაკუნინის ჯელით-წერილობა და ასე⁵ წერალად ბძანება არ უბძანებია. მე
- 35 დიად მეწყინა, რად მიეწერე:—არა გამიგონია რამეთქი.—სიცრურა ჩემი
საქმეა მეთქი, მარა მასუკან ვიფიქრე:—ხომ არ ვიცო||დი და სიცრურედ C 67 b
რად ჩამივარდება მეთქი.

ამ საქმეს უკან ზაალ ახალციხეს გაიქცა, ფაშასთან მივიდა და ეს
მაცოცხლებს, რომ იმ ჩემის მიწერილის წიგნის წყინალმდეგად გამოჩნდა B 68 b

¹ მისისხლე BC. ² რა <B. ³ „აქ ჩამოვიდა“ BC-ში მიწერილია აშინაზე. ⁴ ახტა-
ლას <B. ⁵ ასე] ის BC.

ზაალ, თორემ თუ არ გაქცეულიყო და ჩემის წიგნით ჩამოსული ვნეევს მისცემოდა, მე ღმერთს პასუხს ველარ მივცემდი*.

5 ||ხალციხიდან ჩამოვიდა. წაუდგენ პირს, დაიჭირეს, თვითანც გე- A 91
ლით-წერილი ასე მოსკათა:—მართალია, ბაკუნის უთხარო ჩენი ქვეყნის
შებრალებო. იმან¹ მითხრა:—არ იცი², გელმწიფე მეფეს ერეკლეს უწყ-
რებო. მერმე მე უთხარო:—თუ მეფეს ერეკლეს უწყრება, ან რუსს ვისმე
უბოძოს ქვეყანა და ან მეფეს სოლომონსაო. ჭ, განსაკრთომელი ამბავი!

უმლოთნი სომეხნი, მტერნი ქრისტესნი და მესისხლენი მართლმა-
დიდებელთანი, რაოდენ ძალუცსთ და. თუ დრო იცემენ, ვაჰარნი ვაჭრე-
10 ლად და ცოდვისათვის ჩვენისა მეფისა პალატსა შემოცვივნულნი, კალმით
სისხლის მღვრელნი, რომლისა ბრალი ქრისტემან მათგან იზღვოს, რო-
მელთაც პირველად უთაონი და ოთხის კრებისაგან შეგვენებულნი, მთავ-
რობა და მეფობა აღძრკვილნი და ყოელსა პირსა ქვეყანისასა ღუთის
მიერ მონად მიცემულნი, საქართველოში უფლად და განმგედ და აზნაუ-
15 რად დაუდგენიათ, წინააღმდეგად|| ღუთის ბძანებისა და გან-რე-მზომად C 68 a
მსჯავრისა ღუთისა ჭეშმარიტად, ჰე იძიებს³ მათგან, რომელნიცა იყვნენ
უსახურნი მეფენი მათ ჟქმნიეს, თორემ ნახეთ აღმოსავალი, დასავალი,
||ბღვარი და ჩრდილი, სადა აქვს სომეხსა აზნაურება. ღმერთმან განხეთქა, B 69 a
კაცმა ვით აღადგინოს?

20 სომეხნი⁴ მდივნები თურე მტერნი იყვნეს ჩემნი⁵. ამათ ჰყავთ ნათ-
ლიად მოკიდებული ციციშვილი⁶ თეიმურაზ მსაჯული და სიმართლე
იხილეთ მწუვალეზელთ შესაკრებელში შესული და ამქმელი მწვალელელთა
შვილისა და მის იქედნესა მაგიერ აღმსარებელი და მოწამე მისი⁷ მწვა-
ლებლობისა. ესე⁸ მზე სიმართლისა ოდეს აღმოვჯდეს, მაშინ იძიოს.

25 მე ჭეშმარიტად არ ვიცოდი, თუ ასეთი მტრობა ჰქონდათ ჩემი,
რომე სისხლის დაღვრის ღირსი ვიქნებოდი. მართალია, მდივნობა მიბოძა
ბატონმა კვინიხიძის ქართველის მდივნის წილი. ამათი მამები მთავრობ-
დენ, ამხანაგობდენ და შეიღებისას როგორ ვიფიქრებდი, ესენი კი მითა-
კილებდენ და მერმე ყოელი შესავალი ამათს ველთ იყო:—ქრთამი, ფეშ-
30 ქაში, წიგნის წერა. ღმერთს ვიმოწმებ, წელიწადში ხან თხუთ||მეტი თუ- A 92
მანი⁹, ხან ოცი და ხან მეტი მცირე რამ, ეს მერგებოდა. ვიყავი ჩემთვის,
ვამბობდი:—არ შეჩრებათ არც ღუთისაგან, არც ბატონისაგან. ქართლი
აწყრეს, არაგვი, ქსანი, ||შართლამებისა, მუფასებისა არა მო||მცეს რა და C 68 b
ამას როგორ მოვიგონებდი¹⁰, ესენივე მემტერებიანო. B 69 b

35 ზაალის ბიჭი დაიჭირა მდივანბეგმა თეიმურაზ და იმან თქვა:—ერთი
წიგნი იესემ მისწერა ზაალს და ერთი ერისთვის დედამ და არ ვიცი, რა

¹ იმათ C. ² იციო BC. ³ იძებს B. ⁴ სომეხნ BC ⁵ ჩემს B. ⁶ ციციშვილი C. ⁷ მი-
სის BC. ⁸ ეს B. ⁹ თუმანი <BC. ¹⁰ მოვიგონებდი BC.

* აქ იქვე შენიშნავს: «ქორაშიკონს 463 [1775 წ.] მარტს 13, აქ უნდა ბარძიმი¹¹ და
ელენეს დაბადება» ეს ადგილი C-ს ტექსტში შეაქვს, სოლო AB—გელნაწერში იგი აშინაზეა
მიწერილი (ამასთანავე 13 მარტის ნაცვლად, BC 20 მარტს წერს). მინაწუხს ვინაიდან
ტექსტთან შინაარსობრივი კავშირი არ აქვს, ამიტომ ჩვენც სქოლიოში ვტოვებთ.

იყო. ზაალს¹ ჰკითხეს. რა მოგწერათო. რმას ეთქვა, რაც მიმეწერა. არ დაუჯერეს. იესე² მისწერდა, გაიქცო, დაიწყეს ქვეყანაზე ზახილი:— ზაალ ჩავკიროთო და იესეც იმის გვერდით ჩავკიროთო. აღადგინეს სომეხნი მოქალაქენი, იძახდენ ჰონები, მკუპრავები:— მოგვეციო, მოგვეციო! მეფემ³ და კათალიკოზმა³ ლუთის მსახურებით დაშალეს.

მერმე მეფემ ბძანა:— მაშინ რომ ზაალს წიგნი მისწერე, ის ხომ მე მიგაწერიანე, ვინც ზაალს უთხოო, ის რატომ არ მითხარო. მე დიდის ფიცით მოვახსენე:— მაშინვე მოვახსენე მეთქი, სამჯერ და ოთხჯერმე ფაფიცებულმა.

ამაზედ გამიწყრა და იმ ჩემს მტრებთან სიტყვით დამტუქსა და ბოლოს ის ბძანა:— თუ ჩემის ორგულობით დაგვეფაროს, ღმერთთან ესენი ასე აღადგინოს შენზედ, რომ გარდაგაჭდევისოს და თუ სიბრყვით გექმნას და თავგვედობით, ღმერთმა ნურა გავნოს რაო. ღმერთმან უსმინოს! ესე იქმნა ივლის 7, || დღესა სამშაბათს.

წამოველ⁴, დავეჯე ერთს სახლში და რვას|| დღეს არც ცა დამინახავს, არც ქაეყანა. ამას ვიტყვოდი: ნეტა რა მრჯიდა⁵, რომ არ მეოქვა, რას ვინმე შემომივიდოდა და ასეთს ქვეყნისა და ბატონის ერთგულობას რა ტელი ეყრებოდა, რომ თავი გაავითავე მეთქი. გარნა ყოელთვის მფარველმა ჩემმა ლუთის მშობელმა ეზომი სულგრძელება მისცა, უარესი არ მოაწია ჩემზედ.

გამოვიდინენ, გაშალეს ქვეყანაზე და მიმოდასდევს|| ქართლს, კახეთს და მომდის მოწყალეთა და მოყვარეთა ჩემთაგან მწუხარების წიგნი. ვარჯ და ვმადლობ ღმერთსა, რომელიც მისი ნება იყო, ის იქმნეს.

მიგარამ ისმინენ, — თხუთმეტი წელიწადია [ბატონს] ვახლავარ და || ეზომი ძეგრი შემთხვევა: პირველ გაუწყრა წყრომის ღირსთა პაატას, დიმიტრის და მაშინ კბინდა სიკუდილად მიმცა:— განაჩენი არ დაგვიწერიაო, დაწერილი იყო ჭეშმარიტად, ეს ხომ ივითეულად დამიწყრია ზემორე მის ადგილს*. ვერ წამართმევსო. მესამე ეს არის.

და პირველად ხომ ჩემი ხანჯალი მოვიპარავსო. ესენი ხომ|| ყველა თვის-თვის ადგილი დამიწყრია და ჭეშმარიტად ერთში არა მქონებია დანაშაული, ჩემი ცოდვა მევემს და ჩემი უბედობა.

ღმერთმან|| მამა ჩემს შეუნდოს, ბარძიშის თაობაზე საკონლით მამულით დამავლახაჲა. დარიბი ვარ, მაგის მეტი ილაჯი არა მაქვს და სამს წელიწადში ერთხელ ამისთანა მოუთმენელი განსაცდელი მომადგებოდა. რა ვქნა? თქვენის დაზღისათვის ვიამობ; ყოელთა მხედველმა ღმერთმან იცის, თორემ ხომ დამიწყრია და მე უდაბნოში გდების მეტი არა მიიბდა რაო.

ვზივარ და ნოველი მანდატურთა შეპყრობად, გვემად, აღსაფორი-ქებლად და დაშრეტად ჩემდა. ნეტაი თქვენ არა გაწყინონ რა და მე თქვენის ქირის სანაცლო ვიყო.

¹ ზაალ B. ² ისე BC. ³ კზმა B-ს „კნიაზმა“ გაუზნინა, C-ში გაუზნენლადა დატოვებული. ⁴ და + A. ⁵ მჯირდა B.

* განაჩენი პაატასა და მისი მომხრეების დასჯის წესახებ დაწერილი ზემორე მის ადგილს*, ვინაიდან „ცხოვრება-ანდერძის“ ჩვენამდგ მოღწეულ არა-ერთ ხელნაწერში არ არის შემონახული, საფუძრებელ ა, რომ ეს ადგილი ტექსტისა ძეგლს კი არ უნდა აკლდეს, არამედ შეგნებულად ამოგდებულა აღრიდანვე თვით ავტორის, — იესეს მიერ.

B 70 ა
C 69 ა

A 93

B 70 ხ

C 69 ხ

ენენი ამისთვის დაგწერე, ვინ იცის, მომკლან, იცოდეთ, დანაშაული არა მაქვს რა. თქვენ როგორ დაგვოცდი, მე თუ ვინღ უკეთური ვყოფილიყავ, მეგელს უყვარს შვილი. შეცდომა არა მაქვს რა, და მეველენ, რა ვქნა. თქვენც არის, გებრალეზოდეთ[თ]. აგვისტოს 1, ქორანციონს 463 (1775 წ.).

5 ქუხდით ჩემ თანა, შვილნო, რამეთუ საშინელი სიტყვანი მინდან საწერად! ქუხდით, რამეთუ მეღმის¹ სული და მეღმის¹ გული და ესოდქენ B 71 a
 ძრწის მოხსენებად, რომ თვალნი ცრემლთაგან სიბნელედ მიიწია, მაჯანი ძრწიან და წუხილითა გულისათა დაევსამ ასოთა შარცვალათასა და ჟამ ერთ ვდგა ცნობა მივდილი, მოვივოც ცრემლთა და კვალად ვიწყებ წერადა; რომელნი ხართ მკითხველნი შემდგომად ჩემსა? ტიროდეთ! რამეთუ ამან დღემან წარიღო სული ჩემი, დააწვლილა ძვალნი, განლია გორცნი და თვალისა სინათლე მოკლებულ ყო და რასათვის უბრალო ვიტანჯება, არა ვიცი. დაშრტა აქა მხედველობა თვალისა, გარნა უნდა დაესწერო, —თუ უფროსთა გახსოვთ, უმცროსთ ხომ არ გეხსოვნებათ და ოდეს წარიკითხოთ, შემიწყალეთ ღუთისათვის, —მიგითხრა ახალი და ახალი სხვა და სხვა ქირნი და ვაგებანი, თუ რანი იქმნენს ჩემზედა.

10 ქორანციონს 463 (1775 წ.) ივლისს 7 სამშაბათს ხომ ისე გამიწერა და როგორც მოვაქსენე, ვიყავ უბრალო სიკუდილის მოლოდებაში. 9 ივლისს საამისშვილის ყმა ლეკებს დაეჭირათ, ხუთი კვირა შეკრული მყოლოდათ, თათრებს გაეგდებინათ და შემოვიდა ჩემთან შიშველი და|| დიად B 71 b
 დავენატრე იმის ცხოვრებას.

ვიყავ შვიდი თვე ამ მწუხარებაში და დღე ყოელ მოველოდი სიკუდილსა, ან გახეიბრებასა და ან აკლებასა. ქრისტეს შობისთვის მოძღვარმა უთხრა, —ზიარებას აპირებდა: უბრალოს სულს რად აწუხებო, —კათალიკოზის პირით ველაპარაკებო. ებძანა: —შემომფიცოსო, რომ ჩემი მუხანათი არ იყოსო.

მე ფიცი წერილით მივართვი: ჩემს ჟამში არ ვყოფილვარ მუხანათი და ეს კი ბევრჯელ მითქვამს, ბარძიმ ერისთვის მამული მავას უქირავს, იმას მამის ჩემისა იმდენი თეთრი ემართა, შინდისი და სასახლე გირაოდ მიწერია, არც თეთრს მაძლევს და არც შინდისს, ეს კი უსამართლო მპირს და რაც² ხანია მავას ვახლავარ, ბევრი მიმსახურია, აწყურს გაქირვებაში რომ მარტო ბძანდებოდა და კიდევ სხვაგან, რომელსაც თავის ჟამზე მოვახსენებ მეტიკი.

წაეკითხა. ბესარიონ მთავარ-ეპისკოპოსმა მითხრა: —გაიკვირვა, მე ვგენი არ მახსოვსო. მე დიად მეწყინა, მარა რას ვიქმოდი.

35 მიმიყვანეს და მუხლს მაკოცნინეს. ის ფიცის წიგნიც || დამაბეჭდვინეს B 72 a
 მეცა და შვილებსაცა.

მარჯვნივ დედოფალი ბძანდებოდა, მარცხნივ კათალიკოზი. ველი დასდვა დედოფალს, ეს ნუ მომიკულებო და მეორე ხელი კათალიკოზს, ამისმა მადლმაო, ბარძიმის ვალზე ილაპარაკე, არ მეწყინება და დიდად

1 მესმის B; 2 არც B.

დაგიმადლებო, ამ სოფელს მაქვს, იმ სოფელს რაღა მაქვსო, რად ინახაო. ინავარს 27, 464 (1776 წ). წმიდის იოანე ოქროპირის ნაწილთ აღმოკყანების დღე თენდებოდა, რომ შემირიგა.

- გამოვიდა ხანი, ნათლისმცემლის ჭდაბნოს ერთი ბერი იყო, ეფთვი-
 5 მი. ეს კეთილს ასწავლიდა [მეფეს] და ამ ბერის გასაგონად ისაკს მიეწე-
 რე:—ერთხელ ეს როგორ არ ასწავლა, კეშმარტად ასე|| იყო, მამის ჩემის C 71 ზ
 ვილი ბარძიმს ჰკიდავს, მისგან მოცემული დაბა წინდად ნაქვს, სხვა ყო-
 ელი მისი მამული მეფეს უპყრის და იგი წინდიცა¹ ჩემი. ესე არა ჰყო,
 მიუთხრას, უმსჯავროაო; ისაკს მივსწერე, ეფთვიმეს უთხარ მეტჳი.
 10 ეს წიგნი ბატონს აჩვენა. ესეც თურმე ეწყინა და რადგან ჩემი სამ-
 სახურები არ ახსოვდა, დავწერე, აქ მიმსახურია, აქ², და ესენი როგორ
 ორგულის კაცის საქმეა მეთჳი? ||ბატონს დედოფალს მივართვი, მარტოს B 72 ზ
 ვაჩვენე, მე ორგული არა ვყოფილვარ.

- ქიტესა ამბარდანს მოეხსენებინა იოსებ მდივნის შვილის მიწვევით,
 15 რომ მეფის ბაქარის შვილი ალექსანდრე ამბობდაო:—იესე მდივანი წიგ-
 ნებსა მწერსო და ამისთვის კიდევ უფრო დავწერე ესენი. ამაზედ კიდევ
 უფრო გაჯავრდა. მაისი 1 შიოშ მოლარეთხუცესი და მდივანბეგი თეი-
 მურაზ ებოძა:—შენ უდაბნოში წიგნი მიგიწერია, უსამართლოს მეძახიო,
 სამსახურები დაგიყვედრებიაო. ივანე აბაშიძისა გითქვამს, ერისთავს
 20 იმან უთხრახო: ზაალს და მაჩაბელს დაიჭერსო. რატომ აწამდის
 არა სთქვიო. ამაების პასუხი უნდა გამცეო³ და ბარძიმის ვალზე ვიჩი-
 ელებო, თუ მდივანბეგები გამამტყუნებენ, მოგცე||მო და თუ არა, გარდა- C 71 ზ
 გატღვევინებო.

- მე მოვახსენე:—უდაბნოში რომ მიმიწერია, ერთს გვამს||ერთის გვა- A 96
 25 მისათვის მიმიწერია ასე და სამსახურის ყვედრება რომ გიბძანებია, მე
 ყვედრებით არ მომიხსენებია. ორგულს რომ მეძახი, ეს როგორი ორ- B 73 ზ
 გულის⁴ საქმეა და ივანე აბაშიძისა რომ გიბძანებიათ, აშოროს ღმერთ-
 მან, არც მეთქვას, არც გუნებაში გამვლემოდეს და რომელიანაც მით-
 ქვამს, პირს დამიყენეო; მივიდნენ, მოახსენეს. ებძანა:—პირს დაუყენებო.
 30 ამ ამბავში ივანე⁵ აბაშიძეს შეეტყო. ახლა აჰან დამიწყო ჩივილი და
 <მე>დიდი მოციქულობა:—რას შემართლებოდი, პასუხი უნდა გამცეო. მე
 შეუთვალე:—ნუ ასჩქარდები, თუ შენი სახელი ან გამიგონია, ან მითქვამს,
 ან ვიცოდი რამე და პირს დამიდგება ვინმე, სისხლს მოგცემ მეტჳი. და
 ის დრო იყო ჩემთვის, რომ თუ ბატონის რისხვას მოვჩივებოდი, ივანე-
 35 სათვის რაღა მექნა,—ან უნდა მოვეკალ და ან მეც ჴელი გამომელო და
 დავკარგულიყავ. ისიც შემწკრებოდა და მეც მზად ვიყავ. ეძებეს, ვერაჳინ
 იპოვეს. მესამედ კიდევ შესჩივლა:—სამართალი მომცეო. უბძანა [მეფემ
 აბაშიძეს], მე ისე მახსოვდა, მითხრა ვინმეო და ახლა ასე ამბობსო ის კა-
 ციო, ეგ არ მომიხსენებიაო.

B 73 ზ.

¹ წინდაცა C. ² აქ <B. ³ მომცეო C. ⁴ ორგულს BC. ⁵ ივან B.

ვიყავ ოცი|| დღე ამ განსაცდელში; მერმე კაცი ებოძა,—ბარძიმის C 72 a
 წიგნები ჩამოგზავნო. მე ჩაუტანე, მივართვი. წაიკითხა,—მართალია ესენი
 ბარძიმის ჯელია და ბეჭედი, მარა ვილაპარაკოთო. მე მოვახსენე:—თქვენნი
 მედროე ხომ არა ვარ, ვისთვის შემენახა, მე ვისთან ვილაპარაკო? წიგ-
 5 ნები ეს არის და მოწამეს ჩრმოცს გაახლებ, რომ ეს¹ ამბავი ასეა, ამის
 ბარობაზე დაეჭვებულვარ. მიბოძებ კარგია, თუ არა თქვენვე წყალში
 ჩაყარეთ მეთქი.

—არა, უნდა ვილაპარაკოთო. წამოველ, ჩემს თავს, ვიცი, განსაცდელ-
 10 ლია. მეორეს დღეს ბატონის შვილის ლეონისათვის უბძანებია:—მოსამართ-
 ლენი დასხი და ილაპარაკეთო. ბატონის შვილი მიბძანებულა მდივანბე-
 გებთან, კაცი უბოძებია:—ერთი ძნელი სამართალია და უნდა დაესწრა,
 ბატონმა შენი ბძანა, სწორე სამართალს ეცდებაო. რომ ჩაველ, გამო-
 მიცხადა. ზარი დამეცა, მაგრამ რალას ვიქმ. წიგნები მთხოვეს. ჩავიტა-
 ნე. არზა მქონდა დაწერილი თითოეულად. ის არზა წაგაიკითხე, მარა
 15 |ყუთრი|| არ მიუგდეს. შეშინებულნი იყენენ, შეეტყობოდა. ოღონდ ლაპა- A 97
 რაკს გაველო, თორემ შიშით გახეთქილნი იყენენ. B 74 z

იყო მას სასჯელსა: იოანე ორბელიანი, ქაიხოსრო მოურავის შვილი,
 20 იასე ამილახორის შვილი, თეიმურაზ ციციშვილი და სულხან ბეგთაბეგის
 შვილი. მიბძანეს: ეს წიგნები აქ დაყარე, რასაც გა||ნვსჯით, დავწერთ C 72 b,
 და შეიტყობო.

წაიკითხეს, განსინჯეს, დაწერეს. მართალია, ვალი მართებია და
 გირაობის წიგნიც აქვს, მაგრამ არც გირაო სჭერია² და მეფე ერეკლე
 არაგვის ერისთვის ვალისა რა გარდამჟღელიაო?

ვარ განსაცდელში და ამაში ერთი არზა მივართვი:—ჩენი მაცხოვ-
 25 რი სამოციდაათშიდ გზის მიტევებას გვიბძანებს, მე ურთი შაპატივე
 მეთქი და ეს სიტყვა შენთან რომ არ გამივიდეს, მაშ ვისთან გამივიდეს
 მეთქი. ებძანა:—ბეგთაბეგისშვილის პირით—რასა ვთხოვ, მამულს არ გე-
 ცილები და სახელსაო.

მაისი იყო და ჩემის მორიგობის თვე ის იყო. წაბძანდა კახეთს
 30 და თან ვახლი. არც სამსახურს მიბძანებდა, არც მამდივნებდა, არც
 სიტყვას მიბძანებდა. მეც ||ნაპირს ვიარებოდი. ცალკე ჩამოვედი, შორს B 74 b
 დავდგი კარავი და ვიყავ. ქალაქს ჩამობძანდა. ბატონიშვილი ლეონ,
 მეითარი იოანე ავალისშვილი და ნიკოლაოზ დეკანოზი ქისიყელი ებოძა
 35 თიბათვის 5, 464 (1776 წ.),—შენ რომ სამსახურები გეყვედრებინა, მარ-
 თალიაო გიმსახურებიაო; ჩემგანც წყალობა გჰირეგებია³, სხვა რაც წერი-
 ლი სამსახურები გეწერა, ხომ ასე დაგეწერაო, ეს არა იქნება რაო და
 სამი დიდი სამსახური დაგედვაო; მართალიაო, მე სამჯერ მომიკლავხარ,
 სამს სისხლს მოგცემო და ჩემი წყალობა დურნუკი და საბეგაანო დაუ-
 ტრევეო და თუ გინდა, შენს სისხლში ეს მამულები დაიჭირეო ||და ჩემს C 73 a
 40 მდივნობასთან ჯელი არა გაქვსო.

¹ ეს <B. ² სწერია C.B. ³ მჭირეგებიაო C.

რას ვიტყვოდი, მადლობა მოვაჯსენე. ჩემს გუნებაში ვამბობ:—თუ ამით მოვჩაჩი, ლუთის წყალობა არის მეთქი. მივალ, სა||ლაშს მივართმევ A 98 მხიარულისა და შეუწყრომელის გულით, ბოლოს რიგზე დავჯდები და მგონია,—ეს არის გარდავიდა განსაცდელი, ამას კი მოვითმენ მეთქი.

5 თიბათვის 12, ქორანიკოსხ 464 (1776 წ.) გამოვდა ბძენება საშინე-
ლი, საზარელი და სავაებო. ზაზა თარხნიშვილმა და ბაჭკა||შვილმა ტეტყამ B 75 a
მითხრაო: —ლოჰინს რომ მოვედით, ერ თად ვისხედითო, არლუთაშვილს¹
ზუბიას ტყუილი ოქმი წაუკითხე მე ზაზამაო, რომ ზუბია თავისის ბიძა-
შვილისათვის ყმად მიგვიციაო. ზუბიამ თქვა²: მე ხათრიჯამი ვარო, რომ
10 ბატონი არ გამცემსო; მერმე იესემ თქვაო:—ჩუმათ, რომ ამ ორის მეტს
არავის ვაგვეგონია,—ცოლი არ არის ხათრიჯამი და შვილი და ეს მამა-
ძალი რად არისო!

ეს ამბავი მომივიდა და რაღა ვთქვა, შევწუხდი, მარა ასეთი საკ-
ვირველი კი არა მეგონა რა, რაც იქმნა. ვთქვი: თავად ეგ სხვა ამბავი
15 იყო და დიდად უბრალო³ ვარ და მარტო იმათის სიტყვით როდის დაი-
ჯერებს. ბეგთაბეგის შვილი სულხან[და]გორჯასპი მდივნის შვილი სულხან
იქ იყენეს, ერთად ვისხედით, სხვარიგად ითქვა, ბატონზედ არ|| მივიდო- C 73 b
და ის სიტყვა. რა ვამოსაღები იქნება და რა საკადრისი, თორემ მეც
სწორეს ვიტყვი მეთქი.

20 გათენდა 13⁴ ივნისი. ჩამიყვანეს. მოვიდნენ ზაალ ემიკილასი, შიოშ
მოლარეთხლცესი, სამეფო და სადედოფლო მდივ||ნები, ხალხი მრავალი B 75 h
და წაიკითხეს განჩინება:—

იესეს თავის მცდარის ენით და უმადლოს გონებით⁵ ეს დაემართოსო:

- 25 1. ჩვენი მიცემული თავადობის წიგნი გამოერთოსო.
2. ჩვენი ბოძებული მამულები გამოერთოსო.
3. ჩვენი მიცემული სომხის სახლები გამოერთოსო.
4. აბაშიძეებისაგან რომ სასახლე იყიდა, გამოერთოსო.
5. რაც მამული ან მამის ჩვენის დროს ეყიდოს და⁶ ან ჩვენს დროს,
ყველა გამოერთოსო.

30 ||6. სახელოები, რომელიც ჰქონია, დიდმისა თუ გამოღმა მვრისა, A 99
გამოერთვასო⁷.

7. და ტფილელს ჩაჰვებარეთ, იმას აყმევით, იმისი ყმა იყოსო.

8. რაც ჩვენს მდივნობაში მდივნებიდამ წილი ელოს ჯამაგირი, სრუ-
ლად დასწერეთ და იმას ან გამოვართმევთ და ან მამულის ფასში უან-
35 გარიშებთო.

¹ არყუთაშვილს B. ² თქვაო BC. ³ უბრალო ვარ და მარტო იმათის სიტყვით როდის დაიჯერებს <B. ⁴ 3 ივნისი B ⁵ უმადლოს გონებით იესეს და თავის მცდარის ენით BC. ⁶ გამოერთოსო B.

* განაჩენის მუხლები 1, 2, 3... და ა. შ. BC-ში ქართული ანბან-სათვალავით სწერია და გრძელდება მიყოლებით, უაბზაცოდ. რაც შეეხება მე-5 მუხლს, —“რაც მამუ-ლი...”, არ არის გამოყოფილი ცალკე მუხლად და გვევლინება 4 მუხლის ვაგრძელვბაძ-ხოლო აქვე „და“-ს წინ უხის მეხუთე მუხლის მნიშვნელობით ასო „ე“ (5). როგორც ჩანს, ეს ადგილი გადაწყვერთ არევიან.

9. მამულის გამსყიდავებმა¹ თუ. [უ]ნდათ² დაიხსნან თავეთი მამული და თუ არ უნდათ, ჩვენ ამ არაბაში ვიანგარიშებთო.

10. ამაების წიგნები ყველა გამოართეთ და ||იესე ტფილელს ||მია- C. 74 a
ბარეთო. B 76 a

5 და ერთი დიად უკადრისი და უგემური სიტყვაც ებძანა,—ეს არის სიტყვა და გასინჯეთ, რა დღე არის. ტფილელს რომ მიმაზარეს, იასაულეებმა ჩუმათ მოახსენეს:—ნუ მოიშორებ, წყალში არ ჩავარდესო, ასე საქმე გამოჭირეს³.

წამიყვანეს, ტფილელს მიმაზარეს. რაც წიგნები მქონდა, წამართვეს. 10 მივეც მადლობა ღმერთსა და ვთქვი:—მოგრიი.

მეორეს დღეს დილაზე, 14 იენისს, მოცვიდენ იასაულეები,—ეგ სასახლეც უნდა დასტალო⁴. შევებვეწე იასაულებს:—ემოკალას მოახსენე: რაც ეწერა, ხომ ყველა აღსრულდა, ეს სასახლე არც უბძანებია, არც ეწერა, ნასყიდა, თეთრი მიმიცია, ას რვა თუმანი დანხარჯვია⁵, ამას ნუ წამარ- 15 თმევთ ღუთის გულისათვის მეთქი.

ჩავიდნენ, ემოკალას უფხრეს:—გაჯავრებულყო [და ვთქვა]:—ხათრიჯამი იყოსო, სიონს გარეთ⁶ ერთს მტკაველს მიწას არავენ მისცემსო. მერმე კიდევ შევებვეწე:—ეს მაინც დამემართოს; ჩემი აშენებული საჯინიბო სალამომდის მათხოონ, იქ შევეყრით ბარგსა, ან მუწას ვიშოვი, || ან კაცი B 76 b

20 მონხედავს ვინმე და წავიღებ მეთქი. მსახურები წამართვეს. თუ ყმა ვინმე მყვანდა, დააგროეს, მუწალგა⁷ გამოართვეს, აღარ მიხვიდეთო. დაუწყეს წერა ჩემს არაბასა. ჩა||ვიდნენ იასაულეები, მოახსენეს ზაალ ემოკალას;—C 74 b არავენ ჰყავ ბარგის გამომტანი, სალამომდის თავის საჯინიბოს თხოებას იხვეწებო და მოგახსენებს, ეს ბატონის ||ოქმში როდის სწერიაო; გა- A 100

25 ჯავრებულყო,—ბატონმა ცალკე მიბძანაო და ახლავ გამოყარეთო. გამოგვეყარეს. მე ღმერთს სამართალი ვთხოვე. აღარც ბარგს უყურე, აღარც სახლს, ჩაველ სიონში, საყდრის კარზე საბძეიო ვთხოვე ტფილელს.

იქ დავეჯე, დაუწყეს ყრა ბარგსა და ყმაწვილები ზიდევდით, ნახევარი გზახედ გციოდათ. შემოვიდა ხალხი, ზოგი ტიროდა, ზოგი ზახას სწყვე- 30 ლიდა და ლანძღევდა, ზოგმა ხალხმა ზოგი რა აიკლო.

რა მამად ყულხიან ტფილისის ქალაქს ლეკი და ციხელები⁸ შემოუ- სია, მას აქეთ ჩემი სახლი არ დაძრულიყო, მაშინ მრავალი დაკარგულიყო, ახლაც მრავალი დამეყარა. სპილექ||ნძი; ქვეწმავები, ტრანსამოსი⁹ და B 77 a ერთი კი კარავი მქონდა; ექვსი მუშაბაღის ფანჯარა ჰქონდა, დიად ლა-

35 მაზი იყო, ისიც და სხვაც ზოგი რამ საქონელი, კარის ბეჭეში შეიტანეს.

ვეყარენით საბძელში, ბზე მშალმა საქმე გაგვიჭირა და გალაფანში გამოვცვიდით, იქ ვეყარენით მზესა და წვიმაში. მამის ჩემის სახლი ოცის თუმნის გირაო იყო. იქ ვინ შეგვიშვებდა და სხვაგან სავანე არა გვექონდა. 40 ||ვთქვი, მოგრიბო, ეს არისო. მოვიდა იასაული:—ეგ კარავი გამოგზავნე, C 75 a ბატონს უნდაო.

¹ გამსყიდავებმა BC. ² თუნდათ ABC. ³ და ნეშტა + BC. ⁴ დასწალო B. ⁵ დამი-
ხარჯვია BC. ⁶ სიონს გარეთ < A. ⁷ მუწალმა B. ⁸ ციხეები B. ⁹ ტრანსამოსი B.

იოანემ¹ თქვა:—წავალ შევებეწები უმთავრესად, ეგებების სხვა კარავები წაიღოს და ეგ არაო. მისულიყო, არ შეეშო, დაეძახა:—მაგით ვერ მორჩები, თქვენს თავს ბევრი ამბავიაო. მოვიდა გულშემოყრილი, —სიკუდილის მეტი ხომ აღარა გაკლია რა და თურმე² იმასაც გიპარებენო. შეცვივდენ, ყოვლად წმიდის ხატს წინ ის კარავი იდვა, ორთავ აიკიდეს, წაიღეს და მოველით კიდევ უძვირესსა. ის დღე დაღამდა და რაღა ვთქვა იოანეს მწუხარება.

მე ასეთი გული მქონდა, არც კირს შეუღონდებოდი, არც ლხინსა, მშარა იოანეს მწუხარება და დედის თქვენისა როგორ³ დაითვლებოდა. B 77 ბ
10 სახვეწად მისულიყო დედა თქვენი ზაალთან და არ შეეშო, ჩვენს არბაბს სწერდნო და მიკვირს, რის არბაბს სწერენ.—ჯამაგირის არბაბი არ გაგონილა და თუ⁴ მიჩივის ვინმე და ან ქრთამი ამიღია ან უსამართლო მიქმნია, დიად დაწერონ და ჯამაგირის არბაბი არას ჯელმწიფისაგან არ გამიგონია. მე მიმსახურია⁵, იმას ჯამაგირი უბოძებია მეთქი. არ მეშინია. A 101
15 კურთხეულ არს ღმერთი. თხუთმეტი წელიწადი მღივანი ვიყავ და ორი წელიწადია ბატონი მიწყრება. წერთმა კაცმა ეს არა თქვა, იესეს C 75 ბ ჩემგან ეს უსამართლოდ აუღიაო; არა თუ ჩემს თავს ვაქებ, ერისა და ხალხის სიკეთეს მოგაქსენებ, რომ ჩემთვის არა ებოძათ რა.

ღმერთმან სასუფეველი მისცეს, დაღათუ⁶ აწ ვორცთა შინაა, მარა
20 ანეს წაკითხვაშო ფუგის აღარ იყოს, დედოფელს დარეჯანს დადიანის ქალს, მშვიდსა და წრფელს ადამის ტომს შეგბრალეობდით, ებძანა ზაალისათვის,—ეგ როდის გიწერია, სახლი დააცლევინეო, თავისი ნასყიდო. ზაალს ეთქვა:—მე ბატონის წყალობა მეგონაო. მოვიდნენ მახარობლები. მე კი არ სამოველ სამსა, ოთხს დღესა და თქვენ კი ამოხვედით, მაგრამ B 78 ა
25 ბევრი რამ წაეკვინათ.

მეორე კვირას ბძანება გამოჩდა,—გაბაშელს მამული დაახსნევინეო. მე მოვახსენე:—თქვენზედ თუ დანაშაული მაქვს, თქვენ გაჭლავთ წიგნები ცა და მამულიცა,—ამათზე რა დანაშაული მაქვს? თხუთმეტი წელიწადია ამის მამისაგან მამული? მიყიღია, მე არც თეთრს მოვკიდებ ჯელსა, არც
30 ნება მაქვს და თუ ღმერთი მშვიდობას მომცემს და ამაგებს მოვრჩები, ეგების თვითან მე შევებეწო, თუ რაც მიმიცია, ის მომცეს მეთქი. ასე ამბობსო:—ოთხი თუმანი მისცაო, მაგისი არ ვიცი მეთქი, ავდეგ და წამოველ. ვიყავ დიდს იწროებასა და მწუხარებაში, მაგრამ თამამად და მაგრა ვიყავ*. თვეში თორმეტი წაბაზი ბარძიმის ძიძას მიჰქონდა და ათი C 76 ა
35 აბაზი ელენეს ძიძას, ელენეს წიძას შეიდი აბაზი აბაშიძეების სახლიდამ⁶ A 102 ჰქონდა და სამს ჩვენ ვაძლევდით. ის სახლები რომ წაართვეს, ელენე შემოგვივლო. ვებეწვინით და არ შეგვეჯერდნ. ხუთი დღე უძუძური იყო

¹ იოანემ B. ² თურე BC. ³ როგორ რა BC. ⁴ თუ <B. ⁵ მიმსახურა AB. ⁶ დიად თუ B. ⁷ მამული <B. * სახლიდან B, სახლებიდან C.

* ამ სიტყვის გასწვრივ ამაზე A ხელნაწერში მიწერილია: «მე და იოანემ—ქრისტესს». ჩვენ ეს ადგილი მთლიანად შეგვაქვს ტექსტში მომდევნო გვერდზე (1-ლ აბაზის ზემოდან) ისე, როგორც ეს BC ხელნაწერებშია.

და მოკვდა საწყალობელი. ეს ჯამაგირი, ჩვენი სარჩო, პური, ღვინო, ხარჯი თუ არ მომეტდა, არ მოაკლდა. ტუსადს ||თუ საქმელი და სასმელი¹ B 78 b არა აქვს, არ გაიძღვება. სულ ვალით იყო და თუ რამ დაგვრჩომოდა, ვყიდლით, ხუთი თვეა ამ ყოფით ვართ და ამას იქით არ ვიცი, ღმერთი რას გვიზამს.

5 ღვინობისთვის 28 ქორანიკონს 466 (1776 წ.) მე* და იოანემ² წყალი ვზიდეთ³ კეთეონ ბატონის შვილის ქორწილი ჰქონდათ და ჩვენ წყალი არა გვქონდა. ბიჰს ვინ მოგვეცემდა და მუშა იმ დროს არ მოვიდოდა, ღამე იყო. დიდს თუნგ[ს]⁴ ჯოხი გაუყარეთ, წყალზე წავედით და მოვიტანეთ. ჩვენს სანლს რომ მოვატანეთ, შუშუნები ცვიოდა, გასქდა და ჩვენს წინ დაეცა. იქ ის ყოფა იყო და ჩვენ წყალს ვზიდვედით, მადლობა იესო ქრისტეს.

15 გაგრძელდა ჩვენი ქირი და იწროება და არავინ გამოჩნდა ჩვენთვის მოწყალედ. თუ რამ მქონდა, ვყიდდი და საზრდელს მოვიარებდი. აგრევე ჩემი ცხვარი გაყვიდე, რომელიც თოთხმეტის წლისამ ვიყიდე ალიხან ყილიჯის ხანობაში და მას აქეთ კიდევ შეუმატე და ვიმსახურებდი, მაგ- C 76 b რამ ახლა ყოელს ფერს ჩემს საჭონელს გაფუჭება⁵ მიეცა, ეს ცხვარიც ისე შემსუბუქდა და გაყვიდე.

20 ვიყავ, ხან ჩემს პატარა ოთახს ვხატავდი, ხან წიგნებს შევექცეოდი ამ წინა⁶ თვეებში; და ქორანიკონს⁷ 464 (1776 წ.) ქრისტესმოქმის 4, B 79 a დედა თქვენი დაწვა, ვაყი მიეცა, მინა სახელად მინდა უწოდო⁸, და ვარ ღუთის მმადლობელი; ამას ვწერ და ჩემს ოთახს ლექსებს ვაწერ შეწუხებისას, ამავე თვეს 12 სფირიდონის დღეს.

25 თქვენმა ცხოვრებამ, შვილნო, დიდი გაძლება იყო და არის, ქართველი ბატონი მწყრომალჩ და ყოელ დღე⁹ უძვირესის განსაცდელის მოლოდინება, დიდი ამბავია და თუ ამ ჟამებში ეჩვილა ვისმე და ჩემი ან უსამართლო და ან სიბოროტე აღმოჩენილიყო, განრომა აღარ იცნებოდა, მაგრამ ხალხი მეტად წუხდა ყოელი, დიდი და მცირე და ყველას ვებრალეობოდი და სწყევლიდენ ჩვენს შემასმენლებს, პირითაც, ცოლსა და შვილსაც ასმენინებდნენ. სიონში ჩავიდი, ეკლესიაში და მალიად ამოვიდოდი და ვიყავ მადლობელი ღუთისა.

35 ||ტფილელმა მოახსენა:—მე ეკლესიის სამჯობინრად იესეს ყმობა ვერ დაშინაზავს. მშიერს ხომ ვერ დავაგდებ და თუ რაც ხალხი ჰყავს, ნახევარიც არის იმის საზღო მივეც, ჩემის ეკლესიის შემოსავალი იმას მოუნდება და მე რა უნდა გამიკეთოსო. გვედარები: ნურც მე გამიჭირებთ საქმესა|| და ნურც|| ჩემის მოადგილის ტფილელის წინააღმდეგად გამომაჩენთო, მე¹⁰ იმის მიცემულს წიგნს ვერ შეუჩატხვეყოფო. ებძანა:—იესოსო. B 79 b

¹ და სასმელი <BC. ² იოანე B. ³ ვზიდე AC. ⁴ თუნგ A, თუნგი BC. ⁵ გაფუჭე B. ⁶ წინა <A. ⁷ ქორანიკონს 464 [1776 წ.] <A. ⁸ „მინა ქორანიკონს 464* A-ში სქოლიოშია. ⁹ და ყოელ დღე <B. ¹⁰ მე <B.

* ტფისტის ამ ადგილის შესახებ: «მე და იოანემ—მადლობა იესო ქრისტესა—იხ. შენიწვანა წინანდებარე გამოცემის 74 გვერდზე. 1913 წ. გამოცემაში იხ აბზაცი მთლიანად სქოლიოშია ჩატანილი (იხ. 101 გვ.)».

იანუარს 11, ქორანიკონს 465 (1777 წ.) დიდის ცდით, ბევრის გარჯით იოანე მოძღვარმა [მეფეს] მოახსენა და მინახვინა, მუჯლს მაკოცინა.

იებრეველს 13 კიდევ, დედოფლის შუამდგომლობით, ჩემი ნასყიდობის წიგნები მომცეს და თავეთის წყალობისა აღარ მომცეს. მაგრამ კვესიაშვილს გოგიას რომ ჩემთვის ეჩილა გიორგობის 14 ქორანიკონს 464 (1776 წ.), ის დამრჩა. ზეილამ სამი ფურცელი * გადმოაბრუნეთ და¹ იქ ქალაღი დამრჩა, იმაზე დამიწერია მოკლედ და თუ გონება გაქვსთ, იმას გაშლით და კაი პასუხებია.—პასუხი შემოკლებული ** ||:—ქ.|| თუ C 77 b მამას უჩივის, მამის მოჩივარი უნდა მოკედეს და მამის მაგიერ ვეტყვი:— B 80 a

10 შვილმა დედა წამართოს, თავი წამართოს², სხვას აშვილოს, სიბერეში არ მომიაროს, თეთრი ჰქონდეს გაცემული, კიდევ მაგიენბდეს, მშვიერი და მაგდოს და ესეც მიყოს:—ჩემი ზოგი ნასყიდი და ზოგი მამული ასე დამიპიროს, რომ სული ვეღარ მოვიბრუნო, რომელს სჯულში იქნება?

• თუ მე მიჩივის, პაპა მაგისმა³ კირხული ერთი სოფლის ტოლი

15 წავგელს თარხანს მისყიდა დიდი ხოდაბუნი.

მამა მაგისმა და ბიძამ სარდარს მიჰყიდა ზვარი და ხოდაბუნი კუმის და საკომლოები.

მამა მაგისმა და ბიძამ აბლულაბეგს მიჰყიდა სასაფლაო და საკომლო ზოგი, რომელიმე მონასტერს.

20 მანა მაგისმა და ბიძამ დიმიტრი ეშიკალასბაშს მიჰყიდა ჭაპალა. მე ესენი მომიყიდა. და კიდევ ჩემს უკან ტფილელს მიჰყიდა დიდი სოფელი მონასტერი, ვენახებით, ზვრით, ხოდაბუნით, საყდრით, სასაფლაოთ და გლეხებით. მაგისმა განაყოფმა კუმისს ზვარი და საკომლოები ბოლამს გაყიდა.

25 ტახახელა მაჩახელს მიჰყიდა. ტახანაგეთი და მონასტერი აბლულა ბეგს ჰქონდა, ჩემგან თეთრი ისესხეს, დაიხსნეს||, სანამდის⁴ აშენებული B 80 b

¹ გადმოაბრუნეთ... კაი პასუხებია <BC. ² წამართოს B. ³ მიგისმა A. ⁴ სანამდის B.

* კვესიაშვილი გოგიას საჩივარი იესესადმი BC-ს ტექსტში შეაქვს, A-ს კი იესეს „შემოკლებულ პასუხთან“ აქვს გაერთიანებული სქოლიოში (იხ. 1913 წლის გამოცემა გვ. 103).

ჩვენ კვესიაშვილის საჩივარს გამოვყოფთ იესეს „პასუხი შემოკლებული“ სგან სხვა რომ არა იყოს რა იმიტომაც, რომ იესე არაა ამ საჩივრის ავტორი. აი, ამ საჩივრის ტექსტი: „ქ. მოჭდალს გოგიას [ბედნიერი ზელმწიფის პირი] მოსცეს. მაჩახემმა, ოსე-შვილს მამული მიჰყიდა და ჩვენ ასე დავგეტევა; რაც ან ფასი მიუტია და ან როგორ შეუტსავით მიუღია, თუ არ უტკობით და ან მეტის გაჭირვებით,—ამისთანა მამულს ვინ გამოიმეტებს, გვედერებთ:—თვისი თეთრი მიმაცემინოთ და ჩემი მამული დამანებოთ.“ [მეფე ვრეკლეს განკარგულება მოტანილ საჩივარზე]:—

—ჩვენი ბრძანება არის: ჩვენ სამართალში დავედებთ; ჩვენი შვილს გიორგისა და ლეონს ჩვენთან დავსომით და მდივანებგებაც ჩვენთან დავისწრობთ. მაშინ მოგვახსენე და თუ სამართალით შეუხვალ რასმე, მაშინ სამართალი გაცნობებს. გიორგობის 14, ქკოს 464 (1776 წ.).“

** ეს „კაი პასუხები“—„შემოკლებული“—დაწერილი იესეს მიერ გოგია კვესიაშვილის საჩივრის გასაბათილებლად, A-ში სქოლიოშია შეტანილი (1913 წ. გამოც. გვ. 103—105) BC-ში კი, ეს „კაი; პასუხები“ ტექსტშია შეტანილი. BC-ზე დაყრდნობით და ტექსტის სწორად აღდგენის თვალსაზრისით, ეს ადგილიც ჩვენ სქოლიოდან ტექსტში გადაგვაქვს.

იყო, თვითან ჰამეს, რომ გახარაბაუდა, მე მომიციდეს. თეთრი მიმიცია, რასაც შევრიგებდით¹, თავის ჯელით ნუსხა მიუტია დამწერისათვის, მერმე თავის ფეხით შემოუფლია, დაუბეჭდვინებია და მოუტია. ^{||}ძალი არ C 78 a. შეუძლებია, ფეშქაში არ მოუტია, თვითან მხვეწნია, მე ხომ არ შემეიკვეთია; ჩემის თეთრით შეილი გაუზღია ძიძით; სამი წელიწადი უტოცხლია. ყაბზები² მაქვს, რაც იმის მოვალისათვის თეთრი მიმიცია და ზოგი რაც თვითან მანუჩარისათვის მიმიცია.

აბრამ მამად-მთავარმა, ქებრონს ეფრონ ქეტელისაგან ქვაბი და აგარაკი იყიდა და ველარაგინ გამოართო.
10 იაკობ ერთის ჯამის³ ოსპით უხუცესობა იყიდა ესავისაგან და ველარაგინ გამოართო.

დავით წინასწარმეტყველმა სოლომონის ტაძრის ადგილი იყიდა ორნასაგან და ველარაგინ გამოართო. ბ მეფეთა კდ თავში⁴.

^{||}ქართლში მრავალმა, კახეთს პატარძელი ონს შეიღმა ერთის A 104 სოფლის ტოლი მამულია, ათი თორმეტი საკომლო [იყიდა] და⁵ მაგას რათ უკვირს ჩემი, სასოლალაშვილო ამდენს კაცს აქვს ნასყიდი. B 81 a

ქუმიისი სარდარს და იკორთის წინამძღვარს, ლოუბანი სარდარს და მოქალაქე სომებს. ტაბაწმელა ხერხეულიძეს ჰქონდა, იმან მაჩაბელს მიჰყიდა. ასურეთი რატისშვილს აქვს გირაოდ. ჰაბალა ეშვიალასამს ნასყიდი, მონასტერი ტფილელს ნასყიდი. მამის დაბა ყაფლანს და ზაალს ნასყიდი, ტაგნაგეთი ჯერ ჯალალს ჰქონდა, ამისგან რომინოს მთავარეპისკოპოსმა იყიდა, იმისგან აბდულაბეგ, იმისგან⁶ ჩემი თეთრით მანუჩარ C 78 b-და იორამ, იმათგან მე ვიყიდე ხარაბა. კაცის რიცხვი ხომ არ შემიძლია, რამდენი სიტყვიერი ქრისტეს მოსავი კაცი დაყიდეს გლეხებზე, რომ იმათს 25 კირთებაში არიან და ზოგი რამ ხომ სყიდვაშიაც დამიწერია, როგორ სხვათაც შეავაჰრა, არაგინ იყიდა.—ისინი მოიხმარეთ⁷.

მე ასე შეგონია:—სიტყვიერის კაცის გასყიდვა უფრო ბრალი იყოს უკმოს მიწის გასყიდვასა, რომ ღმერთს კაცის სამსახურისათვის უბოძებია [მიწა]; თუბა ღუთისა იყოს და მაშინდელის თვალ უხვავად მსჯელის მსაჯულისა. ნეუ მის მიჰბაძვს, იგივე ადიდებს*.

ქორანიკონს 465 (1777 წ.) აპრილს 16 ქრისტეს აღდგომის დღეს ^{||}დავსწერე შეწუხებულმა, დარბეულმა, წამსდარმა მამულით სახელოდმდე A 105 დამხობილმა. დღეს^{||} ჩემი იოანეც სამწყსოში წავიდა, დავრზი მარტო, B 81 b ოსე და ზაზა მისხდენ. შარშან და იმას უწინ ოცი და ოცდაათი კაცი

¹ შევრიგებულვარ BC. ² ყაბზები C, ყბზები B. ³ ერთის ჯამის < BC. ⁴ ბ მეფეთა კდ თავში < A. ⁵ ქართლში მრავალმა—საკომლო [იყიდა] A-ში უადგილოდაა მოაგსებულნი (იხ. 105 გვ.ის 31—32 სტრიქ.) ⁶ იმისგან < B. ⁷ „და ზოგი რამ—მოიხმარეთ“;—A-ში უადგილოდაა ჩამატებული. მე-15 სტრიქონის ზემოთ (იხ. 1913 წ. გამოცემა გვ. 103—104), ხოლო BC-ს ეს ადგილი სავრთოდ არ შემოუნახავს.

* 1913 წ. გამოცემული შენიშნავს: „აქ დედანს აკლია“ (იხ. დასახელებული გამოცემის 104 გვ.) სინამდვილეში ირაკვეა, რომ ტექსტს აქ არ აკლია, ოღონდ მინაწერებს ანაზე და A ნუსხის დაზიანებულ გვერდებს, გამოუწვევია ეს გაუგებრობა. BC ნუსხების დაზიარებით ჩვენ ამ დაზიანებული ადგილის აღდგენა-გამართავც ვსცადეთ.

დამისხდიან და წელს ასე იყო; კურთხეულ არს ყოვლისა მწყრობელი ღმერთი, არა ვწუხვარ ჭემმართად. ღმერთმან თქვენ ერთმანეთს ნუ მოვაშოროსთ და ეს რა იქნება.

- მურადაშვილები მოვიდნენ და გაეყარე ამისთვის, რომ აღდგომის 5 ძღვენის მეტი სხვა იმათი სამსახური¹ ვერა ენახე რა. ამდენი მსახური არა მყვანდა, აღდგომის² დღეს ჯორცი ეყიდნა. ოსეს წირვა გაეაშევიდნენ, ჯორცისათვის გაეგზავნენ და თუმანის მოეტანა, არც კარზე მიესულვარ, არც სხვაგან,—რა³ საქმე მაქვს მკულარსა? ზოგნი მეფით ხარობენ, ზოგნი ხონთჭით, ||ზოგნი ყვენით, ზოგნი სიმიდღრით და მე [ვარ] ცალიერი C 79 a
- 10 ყოვლისაგან.

- მარტს 23 ხუთშაბათს ქორანიკონს 465 (1777 წ.) ხონთქრის ქურქი და ცხენი მოიყვანა გურგინამ. გაეგებუ ბატონი, მე ვიწვე⁴, არ შემეძლო, დაბადებას ვიკითხვედი, ეზეკიელის თავი 17. ამ შეწუქებაში ვიყავ. ვი-
15 ლეზი ვალს და სასმელ საჭმელს ვერ დავაკლებდი⁵, რომლისაც ჩვეუ-
ლება გვქონდა. არც გამომღვია სამი და ოთხი კარგი ცხენი. მისის მორიგე ვიყავ; რაც ბარგის ცხენი მაკლდა, კიდევ ვიყიდი.

- ახტალას წაბძანდა, თან ვიახელ და ოსე და ზაზაც თან მყვანდა. იქ ცოტა რამ მიბძანა ნუგეშის ცემა. მოვედით, მე ორიოდ სამი დღე
20 მაკლდა,—შიშით ჯარში წავივლ. ტაბახმელას დასრულებამე კარავი, ბარგი
განოვისტუმრეთ; იოანეც იქ მყვანდა, საშინელი წვიმა ასტყდა, იმ დამეს
უნაბდო, უკარეო დაერჩით. გათენდა და წამოვედით ქორანიკონს 465 (1777 წ.).

- იენისს კოდაზე ვიყავი, ვმუშაობდი. რაც ჩემი იყო მოვამკვირე, გა-
ვალეწინე, ჩავყარე. შეილები წაგიყვანეთ, ტანგაგეთის სამძღვარი ვაჩვენეთ],
25 —ერთისის თავს რომ მთავარანგელოზის საყდარია, იმ საყდარს უკან
რაქ ან ველია და ან ტყე, აღმოსავალისაკენ ერთულია, დასავალისაკენ
ტანგაგური, ძველ ღოუბანს წინ აღმოსავალისაკენ დიდი ბორცვია ყელ-
ბერასშვილისა. ამ ბორცვს მალა წვერზე საწნავიც აქვს. იმ ბორცვს⁶
აღმოსავალით სატანგაგოა, დასავალით საღოუბნო. ღოუბნისა და ტან-
30 გნაგეთის გამრჩეველი ის ბორცვია, რასაც ის ||ვევი ჩამოიტანს; იქით C 79 b
კოშკისაკენ ჩვენია, აქეთ ერთისისა. მუხათის გალავანს წინ დიდი ქვა A 107
ზის||, სამძღვარი ის არის. იმ ქვას მიჰყვები დასავალისაკენ, სულ ქვები B 82 b
სხედს, მიადგება ქაცაბნის ძირს,—მცირე ნაღვარეია⁷, კაჭკაჭის ვევი ჰქვიან,
ის ნაღვარევი მისდევს, სამხრეთისაკენ შემოუვლის ქაცაბანს, იქ დიდი
-35 ქვა ზის, შავი.

იმ ქვის გასწორ, დასავალისაკენ, ქალამნის გორას⁸ წინ, აეთრი გრძლად ქვა ზის. იმის გასწორ ქალამნის გორა და გორას უკან კიდევ დიდი ქვა ზის, ღელის პირს. ის ღელე შეივლის ჩრდილოსაკენ და ლალობის ვევი ჰქვიან, ხევის გალმა ღოუბნურია, გამოღმა ჩვენი. ეს⁹

¹ სამსახური <B. ² აღდგომას AC. ³ არც B. ⁴ ვწვე BC. ⁵ ვიღებდი BC. ⁶ ბორცვს B, ბორცვს C. ⁷ ნამღვრეა BC. ⁸ გორას B. ⁹ ჩვენი+B.

- დღე მიადგება ქვეთიკრის ვიდსა, იქამდის ჩვენია; იმ ვიდს გამოჰყვები, აღმოსავალისაკენ დიდი შარა არის, გამოსკრის, ბორბალს თავს გარდ-
მოსულის და საქალაქო შარას შემოეყრება, ერტის გამოვა. ქვეთ ჩვენია,
ზეთი, ქრისტეს ჯვარს წინ მიწები, ლოუბნელთაგან¹ მოსცილდულია.
- 5 შარას ზეით, იობა მიქელაშვილის ნასყიდი მიწებია და კელეხის ჳევი
ჰქვიან. ის კელეხის ჳევი, ვენახების გარდასახედავამდის ნასყიდია, ნახევა-
რი ჩვენია და ნახევარი იორამისაა, მთის ძირისაკენ ჩვენია და იმას ქვეით
იორამისაა, მაგრამ გაყოფაზე ჰკილია; ესენი ხომ გაჩვენეთ.
- იელისს| 16 ბატონი მობძანდა კოდანზე, ვაშლოვნელნი და კუმელნი B 83 a
- 10 საშლევარზე ცილობდენ, ნახა, ვაარიგა. მე მოვახსენე მარტოს:—რადგან C 80 a
დამაბეზლეს, წესია რომ მრცხვენოდეს, მარა ორი წელიწდილი ამ სატან-
ჯველში ვარ, ერთი საათი ჩემი მოხსენებული მოისმინეთ. მიბძანა:—მე
დაგებარებ და გათქმეო. ქალაქს მობძანდა, ბატონის შვილი ლეონ და
სულხან ბეგთაბეგის შვილი ხლებოდენ ბატონს, იქ ებძანა:—სულხანისათვის,
15 იესეს არზის ბასუბი რად არ გამომართვიო, სამართალში მინდა განეწესო.
იელისს 24 ქერიშხანის კაცი მოვიდა. გლაზა ციკიშვილისა და ფა-
რეშთხუცის გივისათვის გამოეტანებინა მიძიმე შეკაზმილი ოქროს იარა-
ღით სისეი ცხენი, ბადილის² ხიფითანი შალი და სარტყელი მოერთო.
გაეგება, ცხენზე შეჯდა, ტანისამოსი ისე ბოხჩით: წამოაღებინა და მობძან-
და. ყოელი სუქლი დართულ დაკაზმილი ახლდა და მე ჩოჩით ვიჯექ ცენ- A 108
სა და გული ასე დაჭრილი ნქონდა და მწარედ შეწუხებული ვიყავ, რომ
ცხენზე ძლიე ვიჯექ, დიდი მრისხანის სახით იფურებოდა და შეწუხებულს
გულს ხომ ისე სქირს, ყველა თავისი ეგონება და რა ვიცით, ლუთის
ნება რა|| არის. გათენდა 25 იელისი და შეწუხებული ვზივარ*. B 83 b
- 25 რამან ცნობამან შეუძლოს მოთმენად და რამან გულმან იტვირთოს,
რაცა რა უთმინო განსაცდელი სხვა და სხვა მოაწვი ჩემზედ სოფელმა C 60 b
და ჟამმა თქვენმა ცხოვრებამ, ათი დღე არ გამოსულა, სხვა და სხვა
განსაცდელი არ მოეშვას ჩემზედ სოფელსა, მაგრამ ამისთან არც ერთი
ყოფილა, რომლისა თქმა მრცხვენის და დავიდუმე და დიდს მწუხარებაში
30 ვარ. თქვენ კი მიხვდებით, რამაც ასე მომკლა და ვილასთვის დაესწერო
და დაუტევე.
- ცოდვასა შინა, საგონებელი დღე-კეთილობა, უმწარეს ნადვლისა გა-
მოჩნდების. ამასაც ოხვრით და სულთქმით ვიტყვი ხოლმე:
—საწუთოო ნაცვლად გვატირებს,
35 რაც ოდენ გავგიცინია —
და ჰეშმარიტად, რაც ჩემზე განსაცდელეები მოიწია, ამის ნათალი

¹ ლოუბნური გლთაგან A. ² მადალის-B.

* 1913 წ. გამოცემული აქ შენიშნავს: „აქ დედანს უნდა აკლდეს რამოდენიმე ფურცელი“ (იხ. 108 გვ). იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტუალურ შესწავლას იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ ხელნაწერი აქაც არ უნდა იყოს დაზიანებული.

ლხინი არ უჩვენებია, იყავნ სახელი უფლისა კურთხეულ¹. ღვინობისთვის 7 ბატონის შობის დღე იყო. დიად კარგი ქარვის კრიალესვამი რომ ვიყიდე 2 თუმნად და 5 მინალთუნად და მე დავთალე² მსხვილი ბუდე-შური, კარგი ისპანის სარკე სახურავით, კარგი სირმებით³, მივართვი.

5 ||ვიღლის გულდამაყარს წაბანდა ბატონი და თან ვიახელ. ოსეს ექიმი B 84 a ადგა, ვერ წაეიყვანე, ნეტაი წამეყვანა

გულდამაყარს რომ მიბანდა, გზახედ მოვაქსენე:—ჩემი თავი რომ და-გაბეზლეს, ასე მოვაქსენეს, რომ ორგულიაო, თუ ან თქვენ მიცნობთ ორ-გულად. ბანა:—ღმერთი ნუ შემარცხვენს, არც⁴ იმათ მოუჯენებით და

10 არც მე გინობ|| ორგულად. რაც ითქვა, ის იყოო. მე მოვაქსენე:—ორ- C 81 a გულობა არ იყო, მუხანათობა, ისე გათავება რად უნდოდა; მამულმა ნასყიდობას|| ვერ უფარა, ნასყიდობამ სასახლეებსა, სასახლემ ყმისა და A 10^b მსახურსა. ბანა: რაც მოჰდა, მოჰდაო, ჩამობანდა და ჩემს გზის მიცემას დაუწყო ფიქრი.

15 სახეთს წაბანდა,—ავვისტო მისი მოირგობა იყო,—თან ვიახელ. იორ-ზე ბძანდებოდა დაბლა, ყაფიჩის ზემოთ, იქიდამ⁵ თვალზე ბძანდებოდა, სტამბლოის პირსაჯოცი, სირმის ამიანური, ზოგი რამ წვრილმანი მივარ-თვი. ებანა:—ჯელით ნაქნარი გულმაც ნახოსო⁶. ავევისტოს 29 მოციქულე-ბი ებოდა:—ამას არ დაგაჯერებ, კიდევ სხვა რიგად შენს სარჩოს გავარი-გებ. ამ ჯელად სამართალში დაჯედ, ერთის მდივანბეგის ჯამაგირი მო-

20 მიცია* ||სამდივანბეგოდამ⁷ ერთი მდივანბეგის წილის ნახევარი და ერთის მდივნის ტოლი წილი, ესენი მიიღე და სხვას კიდევ ვიზრუნებთო. დამი- B 84 b წერეს, მიბოძეს, მუხლს ვაკოცე, წამოველ და ვიქცევი ბძანებისამებრ. A-ს აქედან- ისევ იაკლია. ასტება კიდევ სფელმა განსაცდელი ენკენისთვის⁸, რომელიც დავიდღემე

25 და ვფიქრობ მუღან დღე და ასეთის ცრემლით ვტირი, რომ ჭეშმარი-ტად⁹ ხელზე რომ¹⁰ დამეცემოდა, დამწვევდ. ერთს კვირას უკან კიდევ სხვა მომიშინა,—სულხანსა და ზაზას რაღაც ეთქვათ. ვსწერ ოტტენბერს 15. ოსე არ ვიცი სად არის, ესეც მეწუხება; კიდევ სამს დღეს უკან სხვა,— იოქსადის პირით და ჯარ დიდს განსაცდელში, უბრალო ჭეშმარიტად C 81 b

30 ყოველს სფეროში; რა სწერია მოგაგონდებათ და ან შემობრალებთ და ან ღმერთს შემვიდვრებთ, რასაც მე თქვენის სარჩოსათვის ვშვრები.

¹ კურთხულს—BC ტექსტში+ „ღვინობისთვის 7 ბატონის შობის დღე იყო—კარ-გი პირით მივართვი“, ის რაც A-ში ექვსი სტრიქონის ქვემოთ სქოლიოშია შეტანილი (იხ. 1913 წ. გამოც. გვ. 103). ² დავთლე BC. ³ სირმები| პირით BC. ⁴ არ BC. ⁵ მისი მორიგოი ბა—ზემოთ იქიდამ< C. ⁶ თვალზე ბძანდებოდა—ნახოსო A-ში სქოლიოშია ჩატანილი-BC-ზე დაჯერდობით ჩვენ იგი ტექსტში შეგვაქვს. ⁷ სიტყვა „სამდივანბეგოდამ“ A-ხელ-ნაწერს აკლია. ⁸ დატოვებულია ადგილი ერთი სიტყვისათვის BC-ში თვის რიცხვისათვის. ⁹ რომ C-ში ზემოდანაა ჩანატებული. ¹⁰ ამოვიწყვეტო B.

* 1913 წ. გამოცემელი შენიშნავს: „აქ დედანს აკლია“; მართლაც და A ხელნაწერი-აქ დიდადაა დახიანებული, რომლის მთლიანად აღდგენა BC ხელნაწერებით მოხერხდა. ეს დახიანებული ადგილი მთლიანად მოიპოვება C ხელნაწერში, ხოლო ნაწილობრივ B-ში (იხ. ხელნაწერი B-ს 841/2, 85, 86, 87 ფურცლები და ხელნაწერი C-ს 81, 82, 83, 84, 85, 86 ფურცლები). წინამდებარე ტექსტის ეს ფრაზა მწიგნობრულად შენდებულად ნაწილი პირველად იბეჭდება. იგი არც „ცისკარი“-ს გამოცემაშია.

გუთნეული ამომიწყვიტეს¹ უპატრონობით, უმსახურობით² და წამოველ თათრებში საშოვნელად თუ სასყიდლად. ბორჩალოში³ სეილოლის სახლში ვზივარ და ამას და სხვებსაცა ვამბობ გულის ტკივილით:

5 მიმდონი საწუთროსანი მისთა ნივთთაგან რჩებიან,
ვაქებ⁴ ჭკუასა ბრმენთაცა რომელნი 'ეურჩებიან,
||სიმენდი⁵ ჩემთა ამბავთა, თუ სულნი შე-ღა-მრჩები-ნ.

B 85 ა
აქედან-
აკლია

დიდად ვეცადი და ვერც ვალობა ვთქვი და ვერც ეს ლექსი სიმღერით, ასე გული შეკრული მაქვს. არც სადილი და არც ვახშამი რომ უგალობოდ არ აიღებოდა და ღვთის მმადლობელნი რომ ვგალობდით, ახლა ასე შური იძია ეშმაკმან, ორი წელიწადია ვალობა აღარ მიამებდა და უფრო ამ დღეებში, მადლობა იესო ქრისტესა, ჭეშმარიტად თურმე ღვთის სათნო არ იყო.

ბორჩალიდამ⁶ ფამბაკში წამოველ. დიდს სიცივესა და ნედვებაში მთაზე გარდავე. თოვლი იყო და დიდათ შემაწუხა. მოველ⁷ მყული აღას სახლში დამზრალი და დაყინული; ოკტომბერს 22, კვირას დღეს, საძაგელი ფინთი თათარი საქაქავს⁸ ლოცვას მოჰყვა. კარში ცივა, სახლი ამის მეტი არ არის, და ამას ვსწერ; ვინ იცის სოფელი კიდევ რას⁹ მახვილებს ლესს.

82 ა

ჩემი მწუხარება როგორ დაითვლება, წყევლიმც არის სოფელი, ყველა საწუხარი არის ამ სოფლისა:—თუ მალ მოჰკლავს, წვლილი შეიღებინი დარჩება ობლები და თუ ასე ხანს გაუგრძელებს <და>, მრავალს აეს აჩვენებს. ერთი გუთანი ხარი ვიშოვე და წამოველ, მოველ ტფილისს.

ერისთავი გიორგის უკუღგომა გაეცხადებინა. ახალგორი, წირქვალი, მონასტერი, ფოხალა, სიათა და ბეზხო გაემავრებინა; ეფთვიმი წინამძღვარი და თარხანი მოციქულად უვლინა; მერმე ქსნის ხეზე ბატონის შვილი-გიორგი და ლევან შეუსია, ლიახზე ამილახორი, ყოელი ციხე აიღეს; თვითან სიათაში გამავრდა, მისი შვილი ელისბარ ფოხალაში. ელისბარ-ციხილამ ვავიდა, თავის სიმამრს, იმერეთის მეფეს, სოლომონს მიატანა, ისიც აიღეს. სიათას შემოახვია ჯარი და ბატონის შვილები; იქილიამაც გამოიყვანეს ცოლშვილით.

ქალაქს ჩამოიყვანეს გიორგი ერისთავი გელ-ხუნდით და რევანს და-ხურაბ ხელშეკრული¹⁰ ჩამოიყვანეს, ქრისტეშობის 1 ქორიანიკონს 465 (1777 წ.), დღესა ბარასკესს. დადიანის შვილი ღირსი და პატიოსანი კაცი, ჭკონდიდელ მიტროპოლიტი, ბატონის დარეჯან დედოფლის მამის-ძმა, გრიგოლ¹¹, სანახავად გარდმოსულიყო დიდებით და პატიოსნად¹².

¹ ამომიწყვიტეს B. ² უმსახურობდით B. ³ ბორჩალოში B. ⁴ აქედან B-ს აკლია; ამოხეულია I ფურცელი (პაგინაცია კი მიყოლებულია). ტექსტის ეს დაზიანებული ადგილი აღადგენილია C ხელნაწერის მიხედვით. ⁵ ბოსჩალოში H. ⁶ და +C. ⁷ სამაგს C. ⁸ ჭკონდიდელი მიტროპოლიტი, ბატონის დარეჯან დედოფლის მამის ძმა. ⁹ გრიგოლ +C.

¹⁰ „ჭკონდიდელ მიტროპოლიტი—გრიგოლ“ C ხელნაწერში ერთი სტრიქონის შემოთ სიტყვა „ხელშეკრული“ შემდეგ უადგილოდა ჩართული. ტექსტის სწორად აღდგენის მიზნით ჩვენ გადავაჯგუფეთ ეს ადგილი.

ამ¹ სიკუდილისა და გახიზვას იპატივა, რადგან მოყვარე იყო, გიორ- C 82 o
გის მეორე ქალი, ამის ძმის წულს, ნიკოლოზ დადიანის შვილს [ყავდა]².

შვილნი ჩემნი, რად განვაგრძე, მრცხენის თქვენი თავის წყენა,
მაგრამ იქნებ რომ ესეც გამოგადგესთ რათმე; არა რას ვმცონარეობ
5 თქვენთვის. ამ დღეებში წითელა შემომიღდა და რვა შვილი ერთად იწე-
ვით,—ექვსი ჩემი და ორი ჩემის იოანესი. ღმერთმან წყალობა მიყო, ყვე-
ლანი მომიჩინო და საწყალობელი ბარძმი დაიდგო, სწეულიც იყო, სამს B 85 ხ
წელიწადს* სამი თვე უკლდა, მომიკლდა ქრისტეს შობის 11. შევწუხდი, აქედან
შემბრალდა საწყალობელი და ამას ვწერ. ეს საცოდავი რომ ბჭის კარს აგრძე-
10 გარე გაიტანეს, დიდად შევწუხდი, თავის სამკვიდრებელისაგან რომ უნა-
წილო გავიდა, დიდად ბევრი ვიტორე.

ამ ყმაწვილზე ბევრი სასჯელი გარდამხდა, ბატონის რისხვით გა-
დაებულნი. აკლებული, დამხობილი, უყმონი, უმანთლონი, უმსახურონი აქა
იქ ვატარებდით; ოცი ძიძა გამოიცვალა. თვეში თორმეტს აბაზს ამისთ-
ვის ვაძლევდი, თორმეტს მინასათვის. ხან ერთი შემოგვივადებდა, ხან
15 მეორე, ზოგს რძე არა ჰქონდათ, ზოგნი ავადმყოფობით რომ სწეულობ-
და, ვერ გაუძლიან და შემოგვივადიან, ესლა სხვას მივაბარეთ და ამ აქა-
იქ თრევაში, მომიკლდა. თქვენი ქირის სანაცლო იყოს და თქვენ ყო- C 83 a
ველთას ქირი წაიღოს, მაგრამ მებრალება საცოდავი. ჭეშმარიტად ამის
საძიძაო შვიდი თუმანი გამივიდა და ვერა [ვარგე] რა; ჩემი სასჯელი,
20 ამ შამულეებზე გარჯა და სასახლებზე დიდი შრომა, ამას არას გამოად-
გა, არც არას შეეწია.

უბადრუკი და დასჯილი ბრალთათვის ჩემთა, მეერგასეც წელიწადში ჩავ-
დეგ. ამ სატანჯველში მყოფი, ამ იწროებასა და მწუხარებაში, ხომ ბა-
25 ტონსაც ვნახავ, ხომ სამართალშიაც ვჯდები, არც პატივი მომკლებია, B 85 a
არც მიჩნევა, მაგრამ გული რომ ხელთ აღარ მაქვს, და მრავალმა სხვამ
და სხვამ განსაცდელებმა და ბატონის რისხვამ ასე გამათავა, რომ სული
აღარა მიდგს და ესეც დიდი საკვირველებაა, რომ სწეულება არა დამე-
ჩემა რა. დიდად უსწეულოდ ვარ. გიორგობის 10 ქორონიკონს 465 (1777
30 წ.) ორმოცდა ცხრისა სრული ვიქმენ და მეერგასეში ჩავდექ.

მამის ჩემის ძმა იყო, დავით ერქვა. ძველი სასახლე ჩვენი, მისთვის
საუმცროსოდ მიეცათ ძმებსა. ეს დავით უშვილო იყო და თავისი სახლი
გიორგოდ დაედვა თავის მოყვარულზედ. ეგრევე კიდევ ტფილელის ქარევა-
სა ქვეით, პაპის ჩემისა ერთი დუქანი იყო. ნახევარი ბიჭის ჩემის მი-
35 ქელისა იყო, ნახევარი დავითისა. მიქელი უშვილოდ ამოვარდა. ათანასი
ტფილელმა სასახლე იმისი, ჩემს ბიძაშვილს, ნიკოლოზ დეკალონს
მისცა, მამაჩემს წილი არ დაუდვა, ავათაც ქნა. მუდამ ღმერთ ქვეშ ავ-
დებდა თბილელსაცა და ნიკოლოზსაცა მამა ჩემი ამისთვის, რომ ამოწ-
40 ირც სახლის კაცმა უნდა იშროს; სახლები იმას მისცა და თეთრ

¹ ამას C. ² უფროა C. ³ BC გარგე.
* B ხელნაწერის სიტყვამდე „წელიწადს“ აკლია, ე. ი. აქედან კვლავ ვიყენებთ
BC ხელნაწერებს.

გამოართვა და ღუქნის ნახევარი მიქელის წილი თვითან დაიქჭირა და ნახევარ[ი] ღუქანი დავითას, (sic) თავისი წილი, ესეც გირაოდ დაედვა, B 86 b იმავე თავის მოყვარეს, მიქელ მლუდელზედ.

საკუდლის დღეს დიად სამართლიანი ანდერძი ეთქვა დავითს.
5 ღმერთმან სასუფეველი მისცეს—მამულიც ჩემს ძმისწულუმს ჰქონდესო და ვალებიც იმათ გარდინხადონო. ეს წიგნი რომ მოგვივიდა, მე და ჩემა ბიძაშვილმა დეკანოზმა, ვალები მივეციით და თამასუქები დავიხსენით; ეს სახლები გასაყიდლად მოინდომა დეკანოზმა.

მე დიად შორს დავიჭირე:—ერთმა უშვილომ კაცმა, მოვალემ, ღარიბ-
10 მა, ამდენი ნამუსი ქნა, არც არას გამოელოდა, არც იმედი ჰქონდა, მაგრამ მამა-პაპის მამული ვერ გაყიდა და სიღარიბეში მოკუდა და ჩვენ დაგვიგდო, მე ღმერთს რა უთხრა და ან შეილებსა, რომ გავეყილო მეთქი? მერმე ღუქანი თვითან ირჩივა და სახლები მე დამანება. წინ რომ ღუქნებია, ერთი მამის ჩემის წილი იყო, ერთი იმისი. ერთმანეთს წიგნი
15 მივეციით:—მე|| იმ ღუქნის ნახევართან არა მაქვს საქმე და იმას სახლთან. C 84 a გაიყავით და სამარ||ხიც საკუთრად მე მივეც მიქელ მლუდელს და ვისაც B 87 a ის სახლი აეშენებინა, იმისი ასაშენებიც ქალაქის ბიჭებმა მე მიმაცემინეს და ჩორსოსთან რომ ეს ჩვენი ძველი სახლებია, პაპა ჩემი იქ დაბადებულა, ამ გზით დანიხსნია და იოანესი და ჩემია საკუთრად.

20 შეიღწო დავეშვარ აზდენის წერით და ცრემლით ანდერძის მოთხრობით და დაუტყვევ; არ ვიც[ი] ღმერთი რასა ჰყოფს ამას იქით. იქნება თუ ვიცოცხლე, კიდევ წარგიწერო და იქნება, რომ ვეღარა და ჩემი სული გებრალბებოდესთ. ქრისტეშობის 12 ქორანიკონს 465 (1777 წ.).

ქორანიკონს 466 (1778 წ.) იანვარს 17 ქალაქით წაბძანდა ბატონი
25 ნი ქსანზე; მუხრანს რომ მივედით, იქ დარბაისელთ უბძანა:—თქვენც იცით, ნადირშამ მამაჩემს უბოძა ქსანი და მოვედით და ხელშით დავიჭირეთ. მრავალჯერ შემოგებნენ ქსნისხველნი და ვაჯობეთ. მერმე თავითი ბატონი ითხოვეს, ხორასნიდამ მოეყვანინეთ და დიდი მინათი დაგვედა მძლავრმა ხელმწიფემ¹. მერმე შანშეც უკუმიდგა და ზურაბაც და ახლა
30 ხომ გიორგიმ დაბეჭდა.

მართალია, როსტომს და მამას ||ინისას არა დაუშეგებია რა, მაგ- B 87 b რამ მე ვეღარავის ვენდო||ხი ქსანზე, ლიახზე, აღარავის შეუშეგებო და C 84 b რაც იქ კაცი ერგება როსტომს, ვაკესა და გვერდის ძირს მივსცემო. აზნაურიშვილებში აიყვანა მახატელი და ზარდაიშვილი, ფურცკლიძე,
35 ჩერქეზაშვილი; უთნელიშვილებში მარტო სახლთუხუცესი გიორგი და ფიცხელაურები მთლად და მას,—როსტომს მისცა ქსუსისი, პაპუთი, ტყვიავი, მარანა, კარალეთი¹, რეწა, მეჯვრისხვევი, ახალუბანი და შაქათგორი და სათემოები: კუმისი და ნავთლუღი. გორს, ცხინვალს რაც ან გიორგის წილი იყო, ან როსტომისა, ყველა როსტომს მისცა. აბძანდა ახალ-
40 გორს, ქართველთ, ოგსთაც ესევე უბძანა. გიორგი ბატონისშვილი ქსანზე დაუტყვევა, იულონ ლიახზე გაისტუმრა და წამობძანდა ტფილისს იანვარს 26.

¹ კარლეთი .B.

რასა მე სხვისა ამბისა წერად მცალს და რა მინდა სხვა საამჟღოთვინიერ ჩემის ამბის მოთხრობისა? ვიყავ ტფილისს შეიწრებულნი. იქვე ახალგორს ერთი არზა მივართვი, დიდად გულის მოსაღობი: — და თუ ბედნიერობა არ ჩქნება კაცს და ჟამი უბედურობის მშობელი ექნება, ან

5 სისწორე სადღა გამოჩნდება, ან ტკბილი სიტყვა და უბრალოება სად აღმოიკითხება? მართალია ჩემზე განრისხებული ხარ, მაგრამ სამი წელიწადია ვიტანჯები, — თუ საორგულო მიქნია|| რამე და გამოჩნდეს, ჯერ B 88 ად შეილ ექვი დამიხოცეთ. მერმე მომკალით, თუ არა და მე ხომ არც ის C 85 ად მახსოვს და თუნდ მართალი იყოს, ქართულის ხუმრობისათვის, წაცდენით

10 ორკაცთან თქმა, მებატიოს.

გავთავდი, დავემხე, გავისყიდე ყმით, მამულ[ი]თ, მსახურით, შვილით, სახელქეპით და მეყოს. საქმე გამიკირდა და სიბერეში შესული, შენის მამის ვაზრდილი და კირნახული, შემიბრაღე. თუ ჩემი იმავ მდგომარეობაში ყოფა აღარ გნებავს, რა მოდავე ვარ, თათარში იყოს, ქართველში,

15 თუ სომეხში, შემაძლებინე ეს წერილები დავხარდო. მამული თუ ისივ აღარ გნებება, სხვა მიბოძე, ჩემი შვილები იახელ და ამისთანაები. წაიკითხა და: — პასუხს მოგცემო.

ლართის კარი რომ გამოვიარეთ, მცხეთა დავინახეთ. იქ მოვახსენე: — მე თუ ორგული ვარ ის მიბძანე: — ღმერთი ნუ შემარტყვენს არა ხარ ორგულიო. — მაშ მიძრახე და სხვას არავის უძრახავს მეთქი! — დიდად მრავალსა, რომ ჩემის ყურითაც მესმისო და კაის პასუხს მოგცემო. პასუხის მოცეა: — ჯამაგირი გამიჩენია, მდივანბეგობა მომიცია, ნასყიდობა დამინებებია, თავადობა მომიცია; ეს გეყოსო და თუ შენ კიდევ გამოარჩევ და იპოვი რასმე და ხელი მიმიწვდება, გავარიგებო და შვილები, ჩემს

25 შვილებს აახლო,|| მე ძიძაობა აღარავისი შემიძლიაო, — თეიმურაზ მდივანბეგისა და ბეგთაბეგის შვილის პირით [მიპასუხა]. რაღას ვიტყვილი, დავდუმდი და ვიყავი.

ამიტყდა ჩემი უბედურობა და ჩემო ოსე დიდად ურჩი შეიქენ! C 85 ბ მაწუხებდი. შიშით განვილეოდი და მწუხარებთი გულს მიყარებოდა. ხან გიტუქსე, ხან გცემე, ხან გასწავლე და ჩემი დღე ამით დამწარდა; მეშინოდა: — ან არ მომიკლან, ან არა აწყინონ რა; ეტიროდი, ჩემის ფეხით დავემბდი, ვერ გამოგიმეტე დამეტირე, ქვეყნის საკიცხველად არ დავიდგას მეთქი და მწუხარებთი ვკულიბოდი. ვიყავ სამართალში და მეშინოდა: — რომ არ მივიღე [მეფე] არ გამიწყრეს მეთქი, თორემ მწვე არ მინდოდა.

35 თებერვალს 28 მხეჭაბუკე სამართალში განაწესეს და ვისხედით და ესამართლობდით ჩემს უნებელად; მერმე იოანეს ერთი არზა მივართვეინე, საკოდავს ძალათ, — ვითა იესემ ბეგრი შექცოდა, პაპის ჩემის ნაშოვნის კოდის პურის წიგნი იყო, ის რათ წამერთვაო. ვითამც ამისთვის, ეგების სიტყვა გამოვიდეს რამე და მეორე კიდევ, მამის ჩემის ბიჭის ობლები

40 არიან კახეთს და კიდევ გაეაზს თამაზა, ისინი მიბოძეო.

თებერვალს ათს. თუ თორმეტს, თუ თხუთმეტს, სოლომონ მღუღელის სამართალში ვისხედით: — გლაზა ციცის|| შვილს უჩიოდა, — ქერბიზანის B 89 ად

- მოცემული თეთრი არ მომცაო. მორდლის გოგაის ხელით გამოგზავნა წიგნები, მომიტანა იმ სასამართლოში წიგნები | ერთი მდივნობისა, ერთი ^{A აქედან} პოლარეთუტკობისა, ერთი კოდის პურისა, ერთი დიღმის ხასადრობისა, ერთი მოქალაქის ბეითალმალის სახლისა. დურნუჯი და საბეგაანო ერთს ^{აგრძელებს.}
- 5 წიგნად იყო დაწეული. ეს კი არ იქნებო. ის კი დაეჭირა, არ ებოძა. ^{C 86 a}
იმ ღამეს რას მოგახსენებდი. მეორეს დღეს ჩავეუ, თავი დაუჟარ, არზით მოვაგსენე ¹:—სამადლობლად გიახელ და არ ვიცი, რომელს წყალობაზედ მოგახსენო მადლობა მეთქი. მდივნის პირით ებძანა:—აღარ მახსოვს და აზრები ამოწეროსო და მომართოსო. მე მოგახსენე წერით:—
- 10 მდივნობის წიგნი გიბრძებიათ და არ ვიცი, ჩემს თავს რა არის; მოლა-რეთხუტკობისა და მოგახსენებათ სოლომონს უჭირავს; კოდის პურისა და თხუთმეტი წელია არ ვამივლია,—დიღმისა და იმის შემოსავალი ექვსი კოდი პურია; სახლები მე რომ წამართვიო, სხვას უბოძეთ, გაყიდესა შექამეს. მე სარჩოს ვიხვეწები თუ მამულებს აღარ მიბოძებთ, სარჩო მიბოძებთ ², ან მაგვიერი მამული და თუ მაგვიერი ძნელია, სამართალი ხომ ღმერთს უყვარს.
- ლორისთავი ჩემი ნასყილია, შანაოზ მეფემ წაართო მაგის |^{A 110} პაპის ^{B 89 a} მამის განაყოფის და ჩხეიძეს მისცა. ეგ საიღამ მართმევს და რუხეთს რომ წიგნი აულია, გარდამდგარის მეფისა და ეპისკოპოსისაგან,—მამული
- 20 არ გაიციმა. ებძანა:—იმისი სათხოველი ღორისთავი ყოფილაო და შეინახეო ეს არზაო. ეს პასუხი გამოვიდა მარტს 17, კორანიკონს 466 (1778 წ.). დავსცხერ წერისაგან.
- ამ ხანებში ვიჯედ და ვსამართლობდი მდივანბეგებდან, ვსჯიდრ დასჯილი და განვაჩენდი დარბეული და აკლებული. ერთი ბიჭი არ მყვანდა, ^{C 86 b} მაშა ³ აელი. ერთი იმერელი მოჯამაგირე მყევანდა, ცხენებს უვლიდა, ერთი მუახლელა დამარჩა, ესეც გამექცა და ვმადლობდი ღმერთსა. ოსე მაწუხებდი და დიდად ვსწუხდი. ოსე გაგზავნე კოდაზედ გუთნეულის დასახებდად და იქ სახლის სასყიდად.
- ჩვენის განმაცხოველებელის უფლისა იესო ქრისტეს აღდგომას, თა-
30 ყვანი ვეცით ერთობით ყოელთა. მე ანტონი კათალიკოზს ვახლდი საილიად. დიდის მოწყალებით იყო ამ განსადრეკლებში ჩემ ზედა:—პატივს მცემდა, მიბძანებდა, შემაქცევდა; აგრევე სარდარი დავით დიდად პატივს მდებდა ⁴; აგრე არ შევიდი, ფეჭზე არ წამოდგის იმ დიდს განსაცდლებე-შიაც, ამისთვის | რომ ქვეყანას დაანახვებდის და მრავალნი სულნი იმ ^{B 89 b}
- 35 განსაცდლებეში, ამისთვის უფრო ვერ მძლავრობდენ და ვერცარის გაბედევდენ, რომ ანტონი კათალიკოზი და დავით სარდარი მწყალობდენ და

¹ ვავახსენე B. ² სარჩო მიბოძებთ < BC. ³ მაშა A. ⁴ მცემდა B.

* A ხელნაწერს სიტყვა „წიგნამდე“ აელია. ამიერდან კი, ვინაიდან გრძელდება ტექსტი, ვეპყარებით ABC ხელნაწერებს.

სხვათ ყოველთა დამიტევეს, რომელთა ზედაც მრავალი სასჯელი მიმელო—
დიდმანცა და მცირემანცა, და ამათ არ დამიტევეს. იხილეთ, კაცისშვი-
ლობა და გვარი ის არის?

5 იმ ვნებათ კვირიაკეში, რადგან [მეფე ერეკლე] სიწმიდის მიღებას აპი-
რებდა, იოანე მოძღვარის წელით არზა მივართვით ასეთი, რომ ქვეშაპრიტად
დიდად¹ ლომობილ ჰყოფდა გულსა, მარა არა² იქნა რა.

აპრილს ბძანება გამოვიდა:—ყოელი არზა და საჩივარი მდივანბეგებ-
თან მივიდესო და იესე მსაჯული იყოს იმაების| მწე|რალიო და ამისთა- C 87 ჰ
ნაები და სახელსაც ასე მიწოდებდა:—იესე მდივანო და მდივანბეგო! A 111

10 აბტალას წაბძანდა და თან ვიახელ. მისს 1¹ იქ ეფეთიმი მიუგზავნე
და მცირედი რამ იმედი ებძანა და არაფერი. იქილამ მობძანდებოდა,
მოვასხენე იღუმალ:—ვითამც არც ქართველი ვარ, არც მამის შენის პირ-
ნახული, პალესტინელი ბერძენი ქრისტიანეს კაცს გკითხავ, მირჩივე, რა
ვქნა, გევედრები. არ ისმის და ამ საქმით გაძლება არ შეიძლება და რა B 90 ჰ
15 ქნა:—გეტყვიო; ეფთვიმის პირით ებძანა:—თუ ლუთის მსახურება გითხ-
როო, შენ უფრო ლუთის მსახური ხარო და ამისთანაები, ბოლოს იმედი.

გურგინა მოვიდა და ხონთქრის კაცი. გაეგება ისაია უზბაშის ბალ-
თან მის 23, ქორანიკონს 466 (1778 წ). მორათვეს ცხენი მძიმედ შე-
კახმილი; ჩამოვდა, სადავეს აკოცა, შეჯდა. ხონთქრის ნასხამი ქურქი
20 ბოხნით მორათვეს, ისე წამოაღებინა. ამოვიდა ღრუბელი, დაგვასველა.
შემოვედით, დაბძანდა. შარბათი ვსვით.

მოერთო [მეფე ერეკლეს] ხონთქრილამ ერთი აღმასის საათი და ესენი;
საათს ესე სჭირდა მეტი,—წუთის აღრაბიც ჰქონდა. ვეზირს აზამს ებოძა ერთი
ბურნიოთის კოლოფი, აღმ:სით გულქანდა³ და შუაზედ ლალი ჰქონდა ცერის
25 ფჩხილის| ტალი. რეიზ აფენდის⁴ ებოძა ერთი ფიალა ყავისა, ზარბი ოქ- C 87 ჰ
როსი ჰქონდა, მძიმე იყო და აღმასით და წვრილის იაგუნდით მოო-
ქველი იყო. მაქთუფრის ერთი საათი, ამას ზურგზე მცირე აღმასი უსხდა.

განცვიფრდა⁵ ყოელი სული და აღიდებდენ ღმერთსა [მეფისა] ამის
ესეთს ბედნიერობას:—ხონთქარი ესრეთ, ყენი ესრეთ, რუსეთის იმპერატო-
30 რი ესრეთ, შვილნი მორჩილნი ესრეთ, ყმა დამონებული ესრეთ, მეზობელნი
მორჩილნი ესრეთ და სხვა მრავალი ბედნიერობა აურაცხელი.

ამავ მისს 1 კაცი მოვიდა [იმერეთიდან]; მეფეს სოლომონს ერთი შეი-
ლი ჰყვანდა, ალექსანდრე. გაუღდა,—დედის|. ჩემის მაგიერ წულუკიძის ქა- B 90 ჰ
ლი რად მოიყვანეო⁶. დიდად კაი ყმა დავით სალთხუცესი, კიდევ უმ-
35 ტკიცე მესხი თამაზი, ესენი, სხვანიც მრავალ|ნი უპუუდგენენ მეფეს სო- A. 112
ლომონს და ალექსანდრეს მოუვიდნენ.

იენისს⁷ 13 ჩემი⁸ დამჭობის დღე იყო, სიონში ჩაველ, ვილოცე,
ღმერთს მადლობა მივე. შარშანს წინდელზედ და შარშანდელზედ ეს
უფრო სამადლობელი იყო.

¹ დიდად <B. ² არ B. ³ გულჯან და B. ⁴ აფენდის BC. ⁵ განცვიფრდა B. ⁶ მრიყ-
ვენეთო A. ⁷ იენის C. ⁸ ჩემის AC.

14 იგნის ბატონი ახტალას წაბძანდა. სოდანლულამდე თან ვიახელ. იქ კიდევ სიტყვანი მოვასხენე და წყალობას დაჰპირდა და ვარ|| ლუთის C 88 a მმადლობელი ამ დღეებში.

5 ივლისს 10¹ აველ შინდისს², ღალა დაეწერე, იქილამ კოდაზე გარ-
დაველ; 12 ქალაქს ჩამოველ, ბატონი დედოფალი წყნეთს ბძანდებოდა. მეფე ქალაქს ჩამობძანდა, მსაჯულობით მწერს და მიწოდებს, ღმერთს ემადლობ და ყოვლად წმიდას ლუთისმშობელს.

ყვავილის შიშით ბატონი დედოფალი გორს წაიყვანა ივლის 24 და მეც თან ვიახელ³; მმადლობელი ლუთისა და მომლოდე მოწყალებათა
10 ლუთისათა. მივედით გორის ქალაქს. აგვისტოს 6 ალექსანდრე იმერელ მეფის შვილი ნობძანდა.

რვას შეჰფიცა:—მე მამის ჩემის მოღალატე არ ვიყო[ო]. ეს ასე იყო:—
მეფეს სოლომონს დადიანის ოტიას|| ქალი მარიამ მოუყვდა⁴ და წულუ- B 91 a
კიძე ბერი დია უყვარდა სოლომონს და ამ ბერის და[მ] შვირთო. დიად
15 დაბალს კაცს ჰყოლოდა პირველ, გილაც ქაჯაიანი არისო, მაგრამ ბერი წულუკიძე საკვირველად უყვარდა; ასე სადმე ბძანებდა:—ბერი არის მეფე, მე არა ვარო და ამის ღობისათვის, თუ შევნიერებისათვის, შვირთო.

ალექსანდრე ქვე-მხედველ ექმნა დედინაცვლის უგვარობისათვის და აბაშიძე დავით სალთხუცესი და მესხი თამაზა, ორნიც მიჩნეულნი და
20 გულითადნი, ბერი წულუკიძის მეშურნოობისათვის. უკუ უდგნენ და ალექ-
სანდრე აიყოლიეს და უკუ უყენეს. ეს⁵ ალექსანდრე გარდმოვიდა, რო-
მელსაც ჩხერის ციხე და ლომსიანთ⁶|| ჭევი და ზემო იმერეთი, თვინიერ C 88 b
წერეთლისა⁷ ჭვლთ ჰყოინდა და ასე შემოჰფიცა მეფეს ერეკლეს:—მე მამის ჩემის ორგული არ ვყოფილვარო, მარა ||შემაბეზულეს, გიჭერსო და გა- A 113

25 ღარიბებსო, თავი აღარ მაშართლებინა და წაჭდენისა მეშინოდა და გა-
მოვექცეო. მეფემ ერეკლემ უბძანა:—რათ დაიფიცავ და ვინ გპატიჯობს⁸;
მარა მინდა, რომ შენმა ქვეყანამ და სხვათაც შეიტყონ;—მე მამის ორგუ-
ლი არა⁹ ვარო—და დაიფიცა 8 აგვისტოს.|| ამითაც შეჰფიცეს და წავიდა. B 91 b
რად მინდა ამის წერა, მარა ეგების გამოგადგესთ. ამ გორში ყო-

30 ფაში ჩემი ბეჭდი საქმობდა:—განაჩენი, ოქნი; იასაული თეიმურაზ ციცი-
შვილისა და ჩემი საქმარობდა და არც მცირედი შემოსავლი გვკლებია.

აქ ყოფაში ანტონი კათალიკოზმა დიდის ვანკრძალვით მოახსენა:—
იესე იხვეწება, ორგული არ მერქვასო¹⁰, თქვენს შვილებს უბძანეო.
ეს მცირე სიტყვა ჯერ არქიმანდრიტს, ენისელთ მოურავის შვილს სტე-
35 დანეს დაბარა, ერთი კაცის მოციქული ვარო, ძერგე თვითან ძლიე მო-
ახსენა. ებძანა:—წიგნსაც მიეცემო. აიყარა, დუშეთს წაბძანდა. დედოფა-
ლი იქ დააყენა და ჩვენ ქალაქს ჩამოვედით, აგვისტოს 26.

იყო დიდს მზადებაში და ჰყვა ჯარი დაბარებული ლეკისა, ოსისა,
ქისტისა, ქართლისა, კახეთისა და||არაინ იცოდა, თუ სად ნებავს C 89 a

¹ ივლისს 1 BC. ² შინდისის BC. ³ ვახელ B. ⁴ მოკვდა BC. ⁵ და+BC. ⁶ ლომ-
სიანთ BC. ⁷ წერეთლისა B. ⁸ რად გაიქცევი და არეინ გპატიჯობს BC. ⁹ არა <B.
¹⁰ მეჩქვას BC.

წასვლა და იყო დიდს საქმეებში შესული. ჩემგან რა მოეხსენებოდა¹ [მეფე ერეკლეს] ამ ქაიმებში?

ერევნის ხანის ქალი, შევნიერი თუ მძიმეს მზითვისა, ინება შესარ-
თავად ზუის აჰმად ხანის შეილმანცა, განჯის მამად ხანმაცა და შუშის
5. იბრეიმ ხანმაცა. ერევნის ბეგლარბეგმა ჰუსეინ ალი ხანმა მისწერათ:—
||ვისაც ერეკლე ხან მიბძანებს, იმას მიეცემო. აჰმად ხან სამი ათასს ოუ. B 92 a
მანს ბატონს დაპირდა და ათასს კარის კაცთ. განჯის ხან წარმოვედინა
თავისი ძმა რაიმ, თავისი და[მ] და ქმარი თან გამოეტანებინა ყოჯა² ხა-
ნისშვილი, თავისი მამის ბიძას შვილი მამად ემინ ბეგ. ზოგი თეთრი გამო-
10. ეგზავნა და ზოგის³ თეთრის მძევლად ეს და ძმანი და შემოხვეწნა:—
ერანში ნუ შემარცხვენ, ის ქალი ჩემი ნათხოვნია, ორმოცდაათი კომლი
მდიდარი ნუ კაცი აუყარე, მივეც, ||თქვენც ჰოგართმე იმათოდენსაო. A 114

ამათს აქ მოსვლამდე სარდარი გაგზავნა ერევნის ხანთან, სხვის რასა-
მე საქმისათვის, რომ ის აქვე არ გინდათ მოსახსენებლად და ზეპირ ეს
15. იყო:—ქალი მოეც აჰმად ხანს, გარდასწყვიტეთო. იმათ შირინი მიიღეს და
მისცეს, სარდალს მრავალი აჩუქეს და წამოვიდა.

ქალაქიდან გაბძანდა დიდის ჯარით ერევნისთვის 27, რომ დაღამდა
და ოცდარვა თენდებოდა, შუალამისას, განჯის ხანის ძმა და ბიძაშვილიც
თან ახლდა, მეც ვიფიქრე: ეგების ||იამოს და ჩემის მამულის წყალობა C 89 b
20. მოილოს.

რას უთმინოს მწუხარებაში ვიყავ, ჩემი დაზრდილი ბიჭები რომ
ჩემნი აღარ იყვნენ და ზოგნი მალეით მნახვიდნენ და ემხროდათ და ზოგ-
ნი ხარობდნენ ჩემს მოშორებას. ერთი იმერელი მოჯამაგირე მყვანდა,
ერთი კიდევ დავიჭირავე, ერთი ბიჭი ციცისშვილია დავით, ქალაქის მო-
25. ურავმა, || მაჩუქა, მიბოძა, ჯელი მოვიმართე ვალით და წაყვეცა. მიბძანდა B 92
ფამბაკში იქიდან ერევნის ხანს მისაილ გაუგზავნა 6.

შვილს ამზა⁴ ჩირმანს იღვა და მისის შობის დღე გათენდა. მიულო-
ცე. ის დღეები დიად ძნელი სიციფეები იყო, უთმინო. მისაილი მოვიდა,
განოგზავნა პური—ნაცარ რეული და ჭანგი ლვინო, ყურძენი და შაქ-
30. რის პურები და სრულიად იყვარა ერევანი და ციხეში შეეყვანა. მისაილი
გაატანა სულხან მდივანი თუმანისშვილი⁵. მათთვის თითო შალი მიეცა,
თვითი 10 თუმანი ღირდა. აიყარა, წამოვიდა,—[მეფეს] მოუვიდა ოთხი
ათასი თუმანი. ვისიც ენებებოდა, უბოძა და მე დამავლო, რომ ვალის
მეტე არა მიშოივ რა⁶.

35. მოვედით ქალაქს, კათალიკოზ⁷ შეეხვეწა, მოახსენა; გაჯავრების მეტი არა
გაწოდდა რა. ბატონის შვილი ლეონ⁸ და დიდროანი კაცი მსხდარიყვნენ.
ეძძანა:— ჩემი ორგული არ არისო, არც მე შემიმცნევთ⁹, არც სხვი- C 90 b
საგან გამიგონიაო. კათალიკოზს ეთქვა:—მამ რად წახდა ასე საკვირველა-
დაო. პასუხი აღარ გაეცა და დაუტევეთ.

¹ მოიხსენებოდა BC. ² ხოჯა BC. ³ ზოგი B; ⁴ ამანა B; ⁵ «და წვალ რომ ნოემბერისა ათია ვიქნები ორმოცდა ათის წლისა. ვაი რა უბედური ერგასია და რა უბედური მოხუცებულობა + BC. ⁶ შემიცნევია C.

⁷ ტექსტის ეს აბზაცი ხელნაწერებში სარქმობლად არაქვლია. ჩვენ ამ სახით აღვადგინეთ ეს ადგილი. (იხ. მომდევნო გვერდის მე-2 შენიშვნა).

ამ ჟამს ჩემს ბეჭედზედ ეწერა:—ჟამი ესეცა წარვლის. ეს ბეჭედი დიად მოსწონდათ.

||მეორე ბეჭედზედ ეწერა:—მსაჯულმან სწორი ესე ყო ოსეს ძეს¹. A 115
ამას უფრო ჩემგან მოწონებულს|| განაჩენზედ დავსემედი. B 93 a

5 მდივნობის ბეჭედზედ ასე ეწერა:—
სოფლის შემსკვალულს სოფელმა² ც მდივს,
ნიჭი ესე მცა, განმეველტო მძლივა.

ოკონბერს 11 დაბადებულიყო პატარა დარეჯან. ჩქ ჯარში მომი-
ვიდა იოანეს წიგნი და დღეს რომ ნოენბერი ცხრა არის, ვზი შეწუხებუ-
ლი და ამას ვწერ ჩემს ოთახში, დიდად შეწუხებული ყოვლის გზით და
10 ხვალ² რომ ნოენბერია, ათია, ვიქნები ორმოცდაათის წლისა. ვაი რა
უბედური ერგასია და რა უბედური მოხუცებულობაა?

ქორანიკონს 466 (1778 წ.) გიორგობის 30 ხალვათხანაში ბძანდებო-
და. შუალამ იყო რომ დასუბავდა. მცირე არზა დაესწერე. ყველანი რომ
აღგნენ, მე ისევ ვიჯეგ და მივართვი:—34 წელიწადი მიმსახურია, 34 მი-
15 ნუტი ჩემთვის მოიკალეთ, ჩემის სამსახურის ჯილდოდ, თუ ჩემში დანაშაუ-
ლი დააჯელოთ რამე, მომკალით, თუ არა და წყალობას ვითხოვ, მარჩინოთ.

წერილის ენით მიბძანა:—რომლისამე არზისა³ შუამდგომელი ხვალ
ჩემგან ი||ხილვის და წრფელი ვითარება გეუწყებო. მეორეს დღეს ბა: C 90 b
20 ტონს კათალიკოსს მოახსენა და უბძანა ციცისშვილის გლახას პირით:—
ბესეს სათხოვარი რა არისო. გლახა უწინ ჩემთან მოვიდა:—ასე მბარებს
და დემწადეო. დაესწერე, კათალიკოსს მიუტანე.

ასე ეწერა:—ლუარსუკის ნაცვლად რაც გენებებოდეს, მიბოძე. დიღმის
ხასადრობის ნაცვლად დიღომს|| ოცის დღის მიწა, სომხის სასახლის მაგ- B 93 b
25 იერ ერტისს, ერთი საკომლო; საბეგაანო მიბოძე და კოდის პურის ამღე-
ბელობა, მდივნობისა ჩემის მეოთხედის წილისა, ბეჭდისა და ჩელიექისა
მე ავიღო და სხვა გოპარამ. ჩემი წილი შემოსავალი იყვის ევეჯი და ნაღ-
დი 40 თუმანი, აქიდან 12 თუმანი მე შერგოს და სხვა იმას.

გამოვიდა დღეები და ვიახლებოდი. ბოლოს დამიწერა დიღომს
30 ოცის დღის მიწა, ერტისს აბდულაბეგის ნასყიდი ერ||თი საკომლო, გოს- A 116
ტაშაბისშვილებისაგან მისყიდული. საბეგაანო მთლად ღმ თეთრისა ებ-
ძანა:—იმას⁴ სხვა რიგად გავარიგებო. გიორგობის 26 მუჭლს ვაკოცი,
დიდად მამა და არ ვიცი, ღმერთი რასა იქმს.

ქრისტეს შობის 18 ვსწერ ამას. იოანე ჩემს ძმას წიგნი დაეწერა
35 და ჩემს სალოცავს სადგომს დაეგდო ვედრებით:—რომ რომელსაც აპირებ⁵,
აღასრულო და ცალკე ღამაყენო. დიდჯ შეწყინა, რა დროს ეს|| იყო. C 91 a
სახლები სიონისა დავირაებული მაქვს. ბიძის ჩემის სახლი დავირაებული
მაქვს, სარგებლიანი ვალი და ესენი სულ იქნება 52 თუმანი, მეც დიად
შეწუხებულთ წიგნი და მწარე მივსწერე:—რას მემართლები, —რის პასუხად⁶.

¹ ესე ოსეს ძეს A. ² და ხვალ—მოწუცებულობა <BC (ხუსტად ეს ადგილი წინა გვერდზეა შეტანილი, და ვფიქრობთ, უადგილოდ (იხ. წინამდებარე გამოცემის გვ. 88).
³ აზრისა A. ⁴ ამის B. ⁵ პირებ B. ⁶ პასუხს A.

მიზამ. თუ მე გავლარიბდი და ან დაებერდი, შენ ახლა უნდა გამოგეზარდე მეთქი.

ბოლოს, რაღა მოგაგსენოთ, მოსამართლენი|| დაევიბრეთ. მერმე ტფი-
 5 ლელმა მიხაილ ამჯობინა და თავისთან გაარიგა; სასახლე სიონისა და ბალი შევაფარდე და იოანეს ვარჩენინეთ. ეოანემ სახლი ირჩივა¹, დამარჩა ბალი მე. სხვა რაც იყო, შუა გაყონ: ბიძიას სახლი, ქალაქს გარეთ მამულეები, შესამოსი, წიგნები, სამწყსო სახელოები² ტფილელისა და სხვა³ რამ⁴ ფერი ყველა სანახევროდ დაიდვა. სიონის სასახლე 23 თუმნად იყო გიროოდ, ვალი ავილე, 20 თუმანი მივეც, დაუხსენ და მივაბარე.

10 თუმცა იოანე არ ამბობდა, მაგრამ ვიეთნიმე სჭურჩინდენ; ბალში იესეს წილი არა აქვსო; მაგრამ როდესაც ტფილელს ყოველიფერი მოვახსენე, ან როგორ ჩემი გაკეთებულა, ან ბალი რომ სამარხოს სთესდენ, ან სასახლე, რომ ნახევარი ჩემი აშენებულა და დემა ჩემი გათხოვებულა, რომ იოანესი შაური არ დახარჯულა და მამა და დედა სახლიდამ
 15 დამარხულან, და ბალიდამ არ დამარხულან, ღუქნები გაყიდეს, ზოგი სხვა ჰქონდათ მე რომ მამისდაბაში თეთრი მივეც და სახარების თარგმანი გაყიდეს, 1 თუმანი ამისი ერგოთ, ესენი ჰქონდათ და ამით დაიმარხნენ; ესენი მოვახსენე და ბალი საძმით დარჩა და ასე გაეყავით.

ვაი ამ დღეებსა და ესეც დიდის მწუხარებით დაეწერე. ამის წამ-
 20 კითხავად და აღმასრულე||ხლად იოანე მეფულებოდა, საფელმა ესეც წამართო, ამასაც მომშორა. აბა ვისლა გაქვსთ ამის თავი, ეგების თქვენი ვერც კი|| წაღეჭოთ.

სატირალი და საგლოველი ამბავი ახლა შემიდგების. ქრისტეს შობის 23 კვირას დღეს იოანე აიყირა, სიონში ჩავიდა, გავგზორდა სილარი-
 25 ბისა და ბეერის ვალისათვის. ვალი არა გამიტანებია რა იმისთვის და 24⁵ ორშაბათს დღეს ოსე დამეკარგა, ვეძებ და ველარ მიპოვია. ამბობენ, მისირს წავიდაო; თუ ვისმე ვებრალეები, გასინჯეთ რა ამბავია.

ერთს დღეს ერთი შვილი მომშორდა ოცდაათის წლისა, რომლისაგანც დამარხვას მოველოდი და ცხოვრებასაცა, და მეორეს დღეს მეორე შვილი დამეკარგა ოცის წლისა, რომლისაგან ჩემს შენახვას მოველოდი, ჩემის მეუღლისას, წერილის შვილების დაზრდას და ქალების გათხოვებას. დავალ, ვეძებ და ვტირი. ასეთს ცრემლს ჰყრის თვალი, რომ ლო-
 30 ყები წვით დახეთქას მიპირებს. მოვალ, დავჯდები და ვტირი. წავეთრევი სასამართლოდ, იქ⁶ მსახურებას აღვასრულებ, მოვალ ვეძებ, ვეძებ, რომ ვერას გავიგებ და დავიწყებ ტირილსა.

გათენდა ქრისტეს შობის 30, შაბათი დღე და დათუა და ბაბალე საჯადით გააცხელა. ორსაოდ დღეს ყვაილი გვეგონა. რომ არ იქნა და გამოვეცალენით, ძირის სახლში ჩავედით. არა გვაქვს სხვა-ლა სახლი, არა გვაყავს მსახური, მათიაშვილის მეტი, აღარა გვაყავს მოახლე. ზაზა

¹ არჩივა B. ² სახელები B. ³ სხვა <BC. ⁴ რაც BC. ⁵ 24 და BC. ⁶ იმ.+BC.

თინიას მივაბარეთ¹, ტეტია ზმბროსის შვილს; გიორგიმ არ გაგვიშვა, ||გვემსახურებოდა². ქორანიკონს 467 (1779 წ.)

B 95 ა.

- 5 მორჩნენ ყმაწვილები, ამოვედიო, ოსეს მწუხარებით გათავებულნი ვართ. დავალ, ვეძებ, რომ ვერას გავიგებ, მოვალ და ვტირი. ძულია ცოლშვილით ჩამოვიდა, თვითან საჯადით ავადმყოფი, შვილებს ყვავილი ესხა, რა მექნა, სად გამეგდო, ვინ შეუშებდა; ეს უფრო საწუხარია[.]. სა. ჯინიბოში დავაყენე, შევინახე, შეზღვი სული იყო, მორჩნენ და გავისტუმრე. იანვარს 17 ვსწერ.

- ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან თავისის ძვირ-უხსენებელია A 118.
10 და სახიერის მოწყალებითა მოვრჩით ამ განსაცდელებს და ყოვლად ||წმიდამ ლუთის მშობელმა მომხედა, ჩემი ვედრება შეისმინა. ოსეს ამბავი C 92 ბ.
მომვიდა, ახალციხეს არისო და ჩამოიყვანეს იანვრის 30, ქორანიკონს³ 467 (1779 წ.) ოთხშაბათს დღეს.

- ჩავეცი, დავხურე, გამოპარულს ტყვესა გვენდა; იყო, მაგრამ ურჩად
15 და თავხედად. ვიჯექ სასამართლოში და ვსამართლობდი მსაჯულად და მდივად. სააღდგომოდ ყოელს სულს ტანისამოსები დხუკერვინე. ოსე კარგად მოვრთე, დარაის კაბით, დიბის სარტყლით, კოდვე სხვანიცა. წაველ, წავეყვანე ბორბალას მურადაშვილები, ვარსნიშვილები, ყოვლად წმიდის მინდობით, ქორანიკონს 467 [1779 წ.] მარტს 16, ლუთისმშობელს
20 მარიამს მივაბარე; დავკარ ფეხი პირველ მე, ჯერ ძულიას სახლი გავჭერ. მერე დანელა მურადაშვილისა.

1. ძულიას მივეც კარგი მადიანი პური და ფეტვი და თეთრი ახლამ-
დის⁴ გამოსაყვები ექვსის თვისა.

2. ირემასშვილს⁵ მივეც ჯარი, ჩოხა, ქული და თავისი|| ორის ორის B 95 ბ.
25 დღისა მოუჯანი და დაუთესე.

3. მეთხე გამიუარშივედა, (sic) მიჩივლა. გავისარჯე, თეთრი დავებარ-
ჯე და ვიშოვე. ცხრა უღელი ჯარი, ერთი ცხენი დამიგოცა და გამიფუჭა, მაგრამ[] რაღა უყო.

4. დანელა დავაყენე.

5. თათულა დავაყენე.

6. თევდორე და მამუკა დავაყენე.

- მივაბა||რე ლუთისმშობელს და წამოველ, ინებოს მისმა ძლიერმა C 93 ა.
მალღმა იმ სოცლის აღშენება.

- წაველ დიღომს, დათუა ყოინიძე გამატანა⁶ სახლთხუცესმა დავით.

- 35 დიდი ჭირი ვნახე. ხუთჯერ მიველ, აჯანყდა სოფელი, არ მაძლევდენ; გამოვარჩიეთ ბეთალმალ მიწები, თვითო ||თვითოდ ნიშნულად სწერია, A 119.
მომაბარეს და წამოველ აპრილს 12.

¹ თინის მივაგეთ BC. ² ამ სიტყვის გასწვრივ A-ხელნაწერში აწიხვი მიწერილია «ქორანიკონს 467 [1779 წ.]». BC-ზე დაყრდნობით. აღნიშნულ ქორანიკონი ჩვენ ტექსტში შეგვაქვს. ³ სიტყვა «ქორანიკონი» < BC (რიცხვი 467 არის). ⁴ ახლამდის, ახლადღის BC. ⁵ ირემასშვილს BC. ⁶ გამატანა B.

მსაჯულად ვიჯდო და ვსამართლობდი. მაისს 20 იორამ თავის ქა-
ლის ქორწილი მოინდომა. ორი თუმანი ვალი ავიღე. მე დავაქორწილე.
მე ბატონმა ახტალას გამისტუმრა ბერძნების გასარივად¹ და დასატუქსა-
ვად. მე იქ წაველ. ხარჯი დაუგდევ აქ, და² ჩემს სახლში დააქორწილა დედა
5 თქვენმა და აქედამ გაისტუმრა. მოველ ახტალიდამ და ვარ მმადლობელი
ლუთისა, იენისს 5.

იენისს 24 ვსწერ ოსესაგან დიდად შეწუხებული და ზაზასაგანცა.
თამაზა გამრეკელი ვიყიდე, ვალი ემართა, გარდუჯადე, ბატონ-ყმობის
წიგნი მომცა. ბორბალას გავისტუმრე. ოსე ვერ დავიმორჩილე გამეტა-
10 ნებინა, თამაზამ გზა არ იცოდა. ცოლშვილით გავგზავნე, ეგების დაგრ-
ჩესთ³ და გამოგადგესთ. ზაზა ვერ დავიმორჩილე. ||გიორგის უთხარ:— B 96 a
თოფი და იარაღი შემოირტყი⁴, შენ მიიყვანე მეთქი. იმანც|| ტირილი C 93 b
დაიწყო, დიდად გული მეტკინა. მერმე პაწაწა დათუა გავატანე⁵ თერთ-
მეტის წლისა. აიყვანა, დააყენა, პური, საზღო გაურიგე და უნდა ავიდე
15 მეც და გზა მივცე. ამ თამაზას, დათუას, ვინ წაართმევს, ქეშმართად
სირცხელია, რომ ძმებმა საკუთრად არ დაანებონ.

ქორანიკონს 467 (1779 წ.) აგვისტოს 29 წაბძანდა ბატონი ერევან-
ზე. მეორეს დღეს სოღანლულს ვიახელ. ოსე თან წავიყვანე. მარნეულს
ჩაბძანდა 31, შაბათს დღეს შთვარის 1, ოსე ვახელ დიდის ვედრებით
20 მრავლის მოციქულს შუამავლობით, იახლა, კელჯოხინობა უბოძა. მე
ჯელი ვერ მოვიმართე და წამოველ. სეკედნებერს 5, მთვარის 6, ოთხშა-
ბათს, ზაზა დედოფალს ვახელ, დიდის ვედრებით და არ ვიცი, ღმერთი
რას წყალობას მიზამს.

პაწაწა დათუა ჩემს ნათლულს, იულონ ბატონის შვილის მეუღლეს,
25 მივართვი, პაწაწა ყულუხჩია და ემსახურება.

||ქორანიკონს 467 (1779 წ.) მკათათვის 20 ხელიძე პაატას კაცი A 120
გამოგზავნა:—იმერეთიდან გარდმოსული ვარო, აქ ქალაქში ვარ დიდი ხა-
ნიაო, ვალი დამატყდა და არც სარჩო მაქვსო, ეს ვალი გარდამივადე,
წლის სარჩო მომეც და წიგნს მოგცემ,—შენი ყმა ვიქნებო. წავიდა, იოსებ
30 მლუდელს ამბროსის შვილს წიგნი დააწერიანა, თავილდარს ოპანეზას და
გაბრიელ ოქრომქედელს დააბეჭდინა, მომ||ცა: თეთრი მივეც სულადათ,
დღეში ხიზანს ||ულუფად თეთრი გაუჩინე, თვითან ჩემს სუფრანედ ვამყოფე C 94 a
და ესე მოვდა მკათათვეს 27, წლამდის ასე ვამყოფე. B 96 b

ღმერთს ვიმოწმებ სარგებლით ავიღე სტეფანესაგან და ისე მივეც
85 თეთრი და სულადი. ასეთი მოსაველი მომიცდა, რომ დიად ბევრს მოვე-
ლოდი მოსაველსაც და ღალასაც⁶. ნაწნავი კოდაზედ მქონდა, დასცტყვა,
ოთხ კოდ ნახევარი პური მომიცოდა, ოცი კოდი შინდისიდან მერგო, ოცი
კოდი ტაგნაგეთიდან, ორის თვის სულადი იყო, სულ ვალით და ჩემის
ცოდვილობით ვიზრდობოდი ჩვენცა და ამ კაცებსაც ვზრდიდი; ამის-
40 თვის რომ ეგების თქვენ გამოგადგესთ, თორემ მე სანამ ცოცხალი ვიქნები

¹ გასარივადა <A. ² და <A. ³ ეგების დაგრჩესთ <B. ⁴ შემოირტყე B. ⁵ გა-
ვატანე <BC. ⁶ და დაკასაც <B.

ესენი ამდენს ვერ მოიქონიებენ, თვითან ეყოსთ, მე რას მომცემენ, ნეტავი არ მართმევდნენ. ოსეს წიგნი მომივიდა ამ თვეებში და ვმადლობდმერთსა. ლეინობისთვის 22 ვწერ.

5 ერევის ციხეს მოადგა, რისაც იმედი არავის¹ ჰქონდა და საკვირველიც იყო იმისგან მეფის ერეკლეს გამაგრება. ჯარიც ჰყოლოდა ციხეში და ციხეც დიდად გაემაგრებინა. სამი ათასი კაცი სადმე გამოვიდის მეომარი, გივი მოკლეს ჩოლოყაშვილი დასაფრებულმა ლეკმა. თორმეტიოდ ლეიცი ეშოვნა და ასროლინებდა. ერთს დღეს შეიდასი ცხენიაწი და ორი ათასამდის ქვეითი საომად გამოეგზავნა.

10 ბატონს ჯარი დაფანტული ჰყოლოდა. აეტხებთ სროლა. || ჯერ გიორგი ბატონის შვილი გაეგზავნა, მერე ლეონ. რომ დიდად გასპირებოდათ, თვითანაც მიშველებოდა, გაიმარჯვეს, მარა ერეკლე შაჩაბელი მოუკლეს. გიორგობის 10 ტფილისს შემობანდა. C 94 b-
A 121
B 97 a.

15 ქეშმარიტად მეცნიერთაგან დასაწუნებელი ზნე არის, რას ვაქნევ ამ ამბავსა. ვარ მწუხარებაში, ყმა და მამულ წართმეული და სახელოებისა და სასახლეებისაგან ცალიერი; აბაშიძისაგან სასახლე ერთხელ ვიციდე, მეორეხელ ოქმით ვიშოვე, მესამეხელ სამართლით ვიშოვე და ვიდევ წამერთვა; მოქალაქის სახლი წამერთვა², მდივნობა, დურნუჯი, დიდმის ხასადრობა, შინა ყმობა და ვარ ცალიერი. მაგრამ ლუთის როწყალე-
20 ზით გულიც მაგრა მაქვს, საქმეც კელთ მიჭირავს, მტერსაც პასუსხ ვაძლევ და მოყვარესაც, კაცობის ნაკლებობა არავის უნახავს.

ჩივილი სიქადულს ერევა და სიქადული მოხსენებულს ჰირს. რად მინდა სიქადული, მარა გასწავლი: კაცი ლხინსა და ჰირს³ მამაცურად უნდა მიუზღდეს. თუ ჰირს შეუდრკა კაცი, ეს ზომ კაცობა არ არის. ასეთს
25 ჰირებში შეველ, რომ გამოუთქმელსა და თუ გული და თავი დამენებებინა, მეც გაკეთავდებოდი და თქვენ რაღა იქნებოდით. მაგრამ კაცურად უნდა ყველას მოთმენა|| და ამის მეტს არას ვიტყვი: გაპირებების დღეს ომსა და ბრძოლაშიაც ასე უნდა მჭირებოდა. C 95 a.

30 ფიყავ ტფილისს, ვსამართლობდი, ზოგი მდივანბეგს მეძახდა, ზოგი მსაჯულს, ზოგი მდივანს, სამსავ ვითვისებდი და განეგებოდა ჩემგან ყოფილი საპართალი ქართლს და კახეთს დაუბრკოლებელად და შეწყნარებული იყო ყოფლთაგან.

ამ ჟამებში ვევედრებოდი დედოფალს დარეჯანს ჩემის დაკარგულის მამულიასა და საველოების ბოძებას. ფებერიალს 16|| ვწერ 468 (1780 წ.).
35 განა არ იცით, ყველას ხარჯი აქვს. ამ ზამთარ პურის სყიდვამ საქმე გამიჭირა. მოსავალი სრულობით არ მომივიდა. შინდური დალა მერგო ოცი კოდი, ტავნაგური ოცი კოდი, დიდმური ათი კოდი. ზოგი დითთესა და ზოგი იმავ თვეს დაიხარჯა და წლამდის ლიტრას აბაზად ვსყიდლობდი, ||ნაკლებობა არა გპირვებითა არას დღეს, ლეინოს თუნგს ხუთ შა-
40 ურად, წორცს ექვს შაურად დღეში, ჰერს ორშაურ ნახევრად. A.122

¹ არავისმე BC. ² წამერთვა < B. ³ ჰირსა B.

დილაზედ რომ ავდგი, სამი მინალთუნი მივცი მოსამსახურებებს, საღამოზედ ვეგების მორჩომოდათ ერთი აბაზი და ხან არც ის. თამარი დედიდა თქვენი ამ ზამთარ აქ იყო. აგრევ იმის მომდევნი შვილი, კაცი, ხან ქმარი, ხან მამა, ხან ძმა და უფროსიერთა ჩვენი|| კაცნი მშვივრები, C 95 b

5 შიწვლები. ვაჟმეფი, ვაცმეფი, ვაძლეფი ხან პურს, ხან თეთრს და ვაძლეფინებლი თქვენს გამოსაყენებლად, თორემ მე რალას მომესწრებთან.

ნეტავი რასაც თქვენთვის მე გავისარჯე სიყრმით, სიბერით, ჩემის სულისათვის ასის თავი მიმეზღო. არ კი ჩემს სულს თქვენ მერჩივნით. შემებრალეთ მეცა და თქვენ ჩემს სულზე გაისაჯენით. თუ მე თქვენზედ

10 ამდენს¹ არ გავრჯილყავ, რა გეჭნებოდათ და რა იქნებოდით?

ორივ კი არ შემეძლო, ჩემს სულზედაც ბევრი დამეხარჯა და თქვენზედაც. თქვენზე ვსარჯე და ახლა თქვენ ჩემზე და ჩემს სულზედ გაისარჯენით. კარგად|| დავზარდე ჭეშმარიტად, მაგრამ ჯერ არაფერი კაცნი B 98 a ხართ და ვწუხვარ. გალობა გასწავლე, აღარ გალობთ; წიგნი და წერა

15 გასწავლე და აღარა იქმთ. თუ ბოლომდი ასე ჰქმენით, ღმერთმან თქვენს მტერს მისცეს.

ოსეთში კაცი ვავგზაუნე ოსების საშოვნელად. ბევრი დამეხარჯა, მეპირებიან და ჯერ არა ჩანს რა,—ვეგების ყმა ვაგემრავლდესთ. თქვენთვის, თორემ მე რალას მარგებს. მსახურნი მახლდენ ამ ჟამად: გოგია გელუას-

20 შვილი², პაატა ხელაძე და ცოლშვილით ულუფა ეძლეოდა; თამაზა გამრეკელი და ცოლშვილით შინ მიდგა, ულუფა ეძლეოდა. მათი||შვილი, C 96 a — მინას ძიძა, დღეს მოვიდა, თეთრი რაც დარჩომილიყო, გამომართო; ამის საძიძოა, თვედორეს ცოლს მივეცი ორთუმან ნახევარი, ნათელას მივე თოთხმეტი მინალთუნი, აგრევ სხვას და ასე დავზარდე ყველანი და თქვენ

25 იცით.

სასამართლოში ჩავიდი, ვიჯდი და ვსამართლობდი. პატივს მცემდა მეფე; დიდებულნი, თანასწორნი და ყოელნი ესრეთ, რომ არას ღროს ეს პატივი არა მქონია. ზეით ჯდომა, ||მიინევა, სიტყვის მოხსენება, ყოე- A 123 ლი ჩემი უარესი პატივს მიპყრობდენ, მკითხვედენ, მდივანბეგის ადგილი

30 მქონდა და მიმჩნევა და სახელსაც ასე მიწოდდენ.

არც შემოსავალი მკლებია, მაგრამ შიშისაგან დალეული ვარ და სული აღარა მიდგს³:—ვაი თუ ღმერთს ვაწყენინო რამე, ყოელი სამართალი სისწორით როგორ|| მოვა! ვაი თუ დავინთქ⁴ და სულით და ვორ- B 98 b ცით დავისაჯო; ცხოველს-მყოფელო სულო, შენ გაანათლე ჩემი გონება

35 და შენ ასწავე ჩემს გულს სამართალი!

დღე და დღე უმეტეს პატივში მივალ და მესმის ბატონისაგან ჩემის დაკარგულის მამულის ბოძება-წყალობა. თავის პირითაც მიბძანა:ყოელს შენს სათხოველს აღვისრულებო და ბატონის დედოფლისა||თვისაც ებძანა. ამ სოფელმა არ ასე იცის?*

40 მაგრამ ღმერთმან მოწყალემან, C 96 b

¹ ამტენს B. ² გალუასშვილი BC. ³ მიდგის B. ⁴ დავინთქვა B.

* სამსავე ხელნაწერში (ივლისისმება 1913 წ. გამოცემა) ეს ერთტაბოვენი ლექსი პროზულად, მიყოლებითაა დაწერილი.

მით ცნობითა ერთი მზითა

ორი მისი მოწყალემა

დღესცა მომცა ამა გზითა;

რომელიც ამა ზეით დავსწერე¹,—ოცდაცხრა ფურცელი ამა

5 ზეით გარდმოშალეთ² და სოფლის სივერაგეს შეიტყობთ³, მაშინ რა იყო ჩემთვის ეს სოფელი და ახლა რაში ვარ და კიდევ რას მოველი. დიდება ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა, დიდება მისს სახიერებასა, დიდება მისს უსაზღვროს მოწყალეებასა.

ამ ჟამს იასაულეები ვავგზავნე კახეთს ჩემის კაცების ასაყრელად
10 თებერვალს 27, 468 (1780 წ.). მაშინ ღურნუჯის შოვნაზე ხომ ბევრი გავიღე და რაღა სალაპარაკოა, აგრევე კიდევ მოქალაქის სახლზე და ყველა წარწყმდა, წავიდა.

ახლა კიდევ მარტს 7 ქორანიკონს 468 (1780 წ.) ორი ცხრა ფულური მივართვი ბატონს, კარგის კოლოფით და შევებევე ჩემის დაკარგულის მამულის ბოძებას და აღმოთქვა და წყალობა მიბძანა. არ იქერდა, მაგრამ შევებევე:—თუ დამიპერ, იმედი მექნება და თუ არა, არა მეთქი და დამიჭირა.

გამოვიდა რამდენიმე დღე და მარტს 25 კიდევ ასტება სოფელმა⁴ B 99 a მწუხარება. აღდადანას შვილმა შემაბეზლა, სამართალში დავტუქსე, და
20 მემუქარა და მოასენა:—იესემ ენდროლი⁵ქას წიგნი მოსწერათ: ამ უღ- A 124 თომ, რაც კაცი იყენენ, ამოავლო, ყველა წაახდინაო და მეცაო და წა- C 97 a მოვალ ოცდაათს—ორმოცის კაციითაო. არ დაეჯერებინა, მაგრამ გულს ხომ ისე სჭირს, ეწყინება. ეს წყალობა დამიბრუნდა, შევიტყვე⁶, მოვახსენე; მერე ეფთვიმი წინამძღვარი, მზექაბუკ მდივანბეგი. * კაცის კელით
25 ეს წიგნები მოვწიე, ღმერთი რას ინებებს, არ ვიცი.

შარშან რომ რუსები შემოვიბირე:—ივანე ბატარა დიღმიდამ, სტეფანე თიანეთიღამ, ნიკოლა ჯინჯილხანიღამ, დიდი ივანე სასტიკის საპყრობილიღამ.—მშიერი, შიშველი, სასიკუდილოდ მიცემული გამოვიყვანე. ჯერ
ეს მიყო, ოსე გამოქცია, ახლა ოთხნივ ერთად გაიქენენ და თოფხანაში
30 შევიდნენ; მიბოძა, მარა გემო არა ჰქონდა იმათს-ღა ზღუებას და არიან თოფხანაში.

ამ დროს ჩემ[მა] მეთხე არუთინამაც კიდევ მიღალატა, აიყარა ჩუმათ, ღურნუჯს გაიპარა. მრავლის ცდით, დიდის სასჯლით ვიშოვე ისევ და
35 გამოვიყვანე, ქრისტეშობის 31⁵, 469 (1781 წ.).

ორუ ხორბალაძე ციციშვილებისაჲან ვიშოვე, იქ მყვანდა, აიყარა, ჩამოვიდა⁶. უკუმიდგა, ვიშოვე ისევ და ვიყმე.

¹ რომელიც ამა ზეით დავსწერე < A. ² ოცდაცხრა ფურცელი ამა ზეით გარდმოშალეთ < B. C. ³ შეიტყობთ სოფლის სივერაგეს B. C. ⁴ შევიტყვე B. ⁵ ქრისტეშობისთვის 31 იქ მყვანდა, აიყარა ჩამოვიდა + B. ⁶ „იქ—ჩამოვიდა < B.

* 1913 წ. კამომცემელი ამ ადგილს სქოლიოში შენიშნავს: „აქ დედანს აკლიაო“ (იხ. გვ. 124), მაგრამ თუ გაფიქვალისწინებთ თხრობის თანამიმდევრულობასა და BC ხელნაწერთა მონაცემებს, მაშინ დავრწმუნდებით, რომ ტექსტი აქ დახიანებული სრულეებით არ არის.

პაატა კიდევ გახუიანდა, ილაჯი აღარა მექეს ამისგან.

მარიამ|| გამექცა, თეთრი|| მივეც ცალქალამანიძეს, ჯელი აილო. C 97 L
ფებერვალს 1, ქორანიკონს 470 (1782 წ.), წაველ ჯიმიტს, კათალი. B 99 b-

- 5 კოსის წიგნი წავიღე, დოში, ხიზალაღა, ლენიო მრავალი. ტყვია რვა
ლიტრა, დავპატიჯე; ჯიმითელთ ღორი ვთხოვე, 36 მაჩუქეს. იქილამ
საამის შვილი გედია და პაატა გაეაზს.¹ გავგზავნე ჩემის ცხენებით თამა-
ზასა და ქიტესას შვილების ასაყრელად. დაეჭირათ, ჯელთ მოეცათ, პა-
ტას ემტყუნა, მეორეს დღეს გაეპარებინა. მოვიდა ცული კაცი ჯიმიტს.
6 კი||დევ იქილამ აფრიამა გავგზავნე სხვა ცხენით. ბიჭი ვეღარ ჩავედლო, A 125a
10 ოთხი ძროხა წაერთმია², მოიყვანა. ერთი აფრიამას ვაჩუქე, თამაზაც
წამოყვანა, ჯიმიტს აღარ დავხვდი, წამოვედი, დიდი ბუჭი და ქარი
ამიტყდა იმ დღეს თვალზე, მეორეს დღეს ბუჭისაგან ძლივ ხაშმზე [ამოველ],
აღების ღამე იყო. 6 ფებერვალი; ხაშმილამ ძლივ მარტყოფა, მარტყოფილამ
ქალაქს. ოსეს წიგნები მომივიდა საწუხარი და საჭირალი ფებერ-
15 ვალს³ 17, ჩემი დღე დამწარა საწყალბელმა.

- გამოვიდა სამი თვე, გიორგი ავად გამოვიდა საჭადით, მაღლა ჩარ-
დახში დავაწვინეთ; ოფლის დროს ჩამოვიდა, ყმაწვილებს თამაშობა
დაუწყო, ჩვენ ბალში გავცვივდით, იქაც მოვიდა; ისიღორეს ბრმა ძიძა
ბ.ღ დამ გამოქცეულად, დედათქვენი გამოძყოლოდა ქალაქს, ისევ შერი-
20 გებოდა და შინ შემოივლიყვნენ.

მე კარზე ვიყავ. || სილამოს ბალში რომ გავეღ, აღარაინ დამიხვდა. C 98 a-
||მეწყინა, მარა რალს ვიქმოდო. მეც შემოველ და რომ შემოველ, მეცა B 100 a.
სახადი, მასის 26, მთვარის 26, ზაზასაც, ელისაბედსაც და ბარბარესაც.
დედა თქვენი გავვეცალა. მოწყალეა იყო ლუთისა, მოგრიტო.

- 25 მე კი⁴ აღარ მიწოდდა სიცოცხლე შემარიტად ამდენის მწუხარები-
საგან. თიბათვის 1 ოფლი მდინა, 12 საყდარის მოვაწიე⁵, 13 ბალში გა-
ვლაგდით, 23 ტაგნაგეთს წავედით, ოთხის თუნის ლენიო და რაგინდა-
რა წავიღევიტ, 25 ცხენი წამომექცა, დამამხვრია; მკათათვის 23 დღე
თქვენი ავად გამძღარიყო, ქალაქილამ მივიდიდი, გიორგი ჩემის ცხენით
30 მოვიდოდა, მაშინვე მინიშნა.— 25 მუცელი წაუჭდა; პაწაწა ქალს ნათლის
ღება ეღირსა ანნას მიცვალების დღეს, პაწაწასაც ანნა უწოდეს, ჯვეზედ
მონათლეს, მოკვდა⁶, წმიდის გიორგის საყდარში დამარხეს. საწყალი ისი-
ღორე დაჭოვრქდა.

- აგვისტოს 17 ჩამოვედით ქალაქს. მე აღს წავეღ ბატონთან 19,
35 მეფენი შერიგდნენ 23, და ამ დღეს თარხნიშვილი⁷ ზაზა მოკვდა⁸. ბა-
ტონი წამობძინდა, ჩვენ იქ სასამართლოდ გავვიშო. ჩამოველ, სეკდენ-
ბერს 26, ისიღორე მომიკვდა, მათიაშვილი მომიკვდა, ვარსიამშვილი

¹ გაეაზს < BC. ² წაერთვა B. ³ ფებერვალის B. ⁴ კი < B. ⁵ გაეაწიე AC. ⁶ ანნა
ნიცვალების დღეს, პაწაწასაც ანნა უწოდეს, ჯვეზედ მონათლეს მოკვდა < BC. ⁷ თარხნი-
შვილისა BC. ⁸ „მოკვდა“ ს შემდეგ „ანნას მიცვალების დღეს პაწაწასაც ანნა უწოდეს,
ჯვეზედ“ + BC, ე. ი. რაც 3 სტრიქონის ზემოთ აკლია მთლიანად, მხოლოდ უკანასკნელი
სიტყვის „მოკვდა“-ს განოვლებით.

მამუკა დამკარგოდა, მურადაშვილი დამკარგოდა, ბერელა მომკვლარიყო. A 126
 || აველ, ვახენგენე, ჩამოველ, ივანე რუსის საქორწილო გაგვზავნე. ახალმა C 98^ა
 ნეფემ კიდევ ქურდობა ქმნა, ქალაქში ღუქანი გატეხა, დაიპირეს ჯინ-
 ჯილს¹ მისცეს ღღეს, ნოენბერს 13; ამ დღეებში ასე ავად ვიყავ, ჩემს
 5 შობის ღღეს, გიორგობის 10, წირვა ვერ მოვიხმინე.

ფებერვალს 28 ქორანიკონს 471 (1783 წ.).

არ ვიცი როგორ აღმიარებთ, უჭკლოდ თუ² ცუდად ყოფილა და
 უწერიაო, მე სიტყვის ვიგებ თუ მოისმენ, — უჭკობა სწორება, მაგრამ უყმომ
 უმა ვიშოვ, განა თუ მუქთად, დიდის ჰირით ჭემწარტიად. ოცი რომ
 10 ვიყიდე თუ ვიშოვე, ათი გამექცა და ათი დამრჩა და რაც ფასი მივეც
 ორი იმდენი იმათს შენახვავზედ მებარჯება. უმამულომ მამული გიშოვთ
 და ღღეს ადგილი გაქვსთ ერთის თავადისა, სიონელი ხუცის შვილისა³.

თუ იტყვი, ცუდად ყოფილაო, როგორ ცუდად ვყოფილვარ⁴. დი-
 ლით შუადღემდის სამართალში ვიჯდი, მერმე მცირედი საზრდელი მივი-
 15 ღი და განაჩენებს ვწერდი მწუხრამდე და ამით გარჩენდით ჩასაცნელ
 დასახურავს, სასმელ საკმელს. ჩემგან პური არ გაისყიდებოდა, თუნდ
 ათასი კოდი მომსლოდა. მოყვარეს, მტერს, ბატონს, ყმას, ამით უძღვე-
 B 101a
 ბოდი. როდის მეცალა ამაებინათვის, მაგრამ მე ნაკვლებად მაქნენეთ და C 99a
 თქვენ ეგების რომელსაზე შეგეწიოსთ ეს ჩემი წერა და ღვაწლი, იმის-
 20 თვის ვწერ.

ოსეს ამბავი მესმის და ლუთის უსიამოვნო⁵ და ესქვლები, ზაზა დი-
 ღად მაწუხებს, გიორგი მორჩილებით არის, ამის იმედი მაქვს. დებერვალს
 21 სკიერი გამიტეხა ზაზამ და 1 თუმანი და 1 მინალთური მომტაცა. პე-
 რანივი ახალი ჯერ არ გაერეცხათ, მომტაცა და წაიღო.

ამ დღეებში ფათალიხან გამოუტედა იბრემ ხანს. ყარაბალი მოურბი,
 25 სრულად, აიკლო, თვითან შუშაში შეეჭრა, ბატონი მისაშველად წაბძანდა
 დიდის ჯარით. იარანალი პოტემკინი მოსდოქს მყოფი და დობტური
 იაკობ სწერენ, ამანც || გარდიარა. მერმე ქერიმხანის ბიძაშვილმა აღიმე-
 A 127
 რად-ხან ისპანი დაიპირა, რალასაც თამაშობს. ამირ ასლან ხან ცოტა
 30 რამ ჯარით: გამოგზავნა ნაჯაბ ყული ხანთან და აჰმად ხანთან. ეს სამნივე
 შეეხნენ იმან ყული ხანს || ურუმიაში მჯდომს, მოკლეს, დაამარცხეს. ოსე
 იქ ყოფილიყო. ამბავი მომივიდა, — მორეკეყული ენახა, კაცი მოვკალო, —
 მახარა; მწვე არ ვიხარე. ვაი ამ ღღესა, სად კვდება უღთობებაში.

ამა⁶ რად მიხდა ესეები, მარა სიცოცხლე რომ დამიმწარდა, გაცო-
 35 დინებ. || პირველი შვილი მოსწრებილი წარწამელაში მეგულეზოდღეს, მეო-
 B 101b
 რე უკეთურებდეს, მესამეც ურჩე|| მას ეთამაშებოდეს, მეოთხე სამღუდელი C 99b
 იყოს და ვერას სწავლობდეს, მეხუთე დათუა თვეში ერთხელ თვალით
 არ მებილვებოდეს, მეექვსე მინა[ა] და რა ვიცით ან ეს რასა იქს? თუ მივ-
 ცემ რასმე, ჯმას გამომცემს, თუ არა, არ მომეახლებება. ყმათ ვაძლე

¹ ჯინჯილს < BC. ² თუ. < B. ³ სიონელი ხუცის შვილისა < A. ⁴ ყოფილვარ BC.
⁵ უსიამოვნო BC. ⁶ აბა! არა B.

თორემ ჩემს დღეში ერთი აბაზი არ ვიცი. ერთი ლიტრა პური, ერთი შაურის ფასი. ვაჟმეფე, ვასმეფე და მაშინც უძადლო არიან, დიდება შენდა, ღმერთო. აგვისტოს 10, ქორანიკონს 471¹ (1783 წ.).

5 აგვისტოს 9 პაწაწა ქალი დაიბადა, გათენებისას, ოთხშაბათს, 471 (1783 წ.) ანასტასია ჩემის დის სახელს უშაბადებენ.

10 მსაჯულიცა, შვილიცა, მსყიდველიცა და გამსყიდველიცა. თუ ერთის დღის მიწა ჩემი ნასყიდისა ან მისცეს მსაჯულმა, ან ძმამ და ან მსყიდველმა იყიდოს, მეორედ მოსვლას ქრისტეს სამართალში ჩემის ბრალის მაგიერ ის დაისაჯოს. ვინც ჩემი შვილი იმისთანა გამოვიდეს, თავის თავი მისცუნს, თავისი შვილი, ჩემთან რა საქმე აქვს?

15 მე ეს მინდა, დიდი ქირი მინახავს, ღამე ძილი გამიტეხია, დღე არ მომისვენია, მამული მიყილია ძნელს დროებში; ახლა რომ აშენდა, ყმას ვსყიდულობ² დიდის გაქირებით. ათს რომ ვიყიდი, ორი თუ დამიდგება; B102a
|| ზოგი იმერეთს მირბიან, ზოგი კახეთს, ზოგი საღ. ამათს სყიდვაში ჩემის C100a
15 სახლობისაგან მუდამ შფოთი, როგორც უწინ მამულების სყიდვაში. ამათ ის უნდათ, რაც ვიშოო, ტანსაცმელზე გაილიოს. A 178

20 მე ეს მინდა, ჩემს შვილებს ყმა ჰყვანდესთ, რომ თავის ამხანაგებთანაც კარგად გამოვიდნენ და სარჩოსაც მოუტრფუნენ. უყმოს კაცს რა სარჩო ექნება და რომელი უმჯობესია, თქვენ განსაჯეთ³. იფიქრეთ, ბერი კაცი, ავადმყოფი, ორ თუმანს ვიშოი თუ მეტსა და ნაკლებს, ჩემთვის ვერ გამოვიმეტებ, ყმაში მიეცემა ხოლმე და რა დიდი შფოთი შეიქნება, ამისთანა მამას რომ შვილებმა არა დაუჯერონ რა, სამართალი საჯეთ, იმას⁴ წილი რად უნდა მიეცეს?

25 ჯერ ამას ვიტყვი, რას კირით და შრომით ვიშოვი⁵, ჩემთვის ვერ გამოვიმეტებ ბერი კაცი, სნეული, — ფიტხლავ ან იმერელს ვიყიდი, ან თათარს, ან ქართველს. მერე რა შფოთი შეიქნება: — რად სყიდულობს, რატომ ჩვენ თოფს მრავალ ფასისას, კაბას უცხოსა და უცხოს⁷ და სხვას მრავალს არ გვიყიდისო.

30 გასინჯეთ, ვის რა აკლია, წესხედ კიდევ მეტი არა ჰქონდესთ თოფიცა; ჭმალიცა, აგრევე შენ ტანისამოსი, მაგრამ რომ ვაიგონებენ, ამ კაცში თეთრი მიუტეიო, შეიქნება შფოთი. || ამ ყოფაში ვიყავ, სანამ ვი- B102a
ცოქცხლ. სამართალი ქმენია, ამ ყოფით მშოვნელს კაცს ნება აქვს თა- C100b
ვისას ნასყიდობისა, როგორც უნდოდეს ისე გაარვიოს.

35 მე ასე მნებავს: თუ კარგნი⁸ იყვნენ ყველანი, ღმერთთან ყველას ერთად მოაქმაროსთ. ძმებს⁹ ცოლი მოჰგვარონ, დები დაათხოონ. რომელიც კარზე გამოდგეს და უფროსი თუ კარგი იქნება, ღმერთთან ასე მისცეს ჩემი მამული, როგორც მე ვიყავ უფროსი და ყველანი იმის მორჩილნი იყვნენ. თუ უფროსს თავი არა ჰქონდეს, რომელსაც საქმის თავი ჰქონდეს, იმან ქნას უფროსობა კარგი ძმის შეკითხვით და მორჩილებით

¹ 471 < B. ² ვსყიდლობ AB. ³ განსაჯეთ A. ⁴ მიყემ B. ⁵ ამას B. ⁶ ვიშოვი < B. ⁷ და უცხოს < BC. ⁸ კარგი A. ⁹ ბიძებს B, ბებებს C.

და რომ ვწერ, ასე ვწერ: ჩემის ნასყიდობის ერთის დღის მიწის გასყიდ-
ვა არ იქნება, ერთის კაცისა და არც გაყოფა და გაგლეჯა. ერთად მოუ-
არონ, ერთად ქაიონ, და¹ ნუ გაიყრებიან. თუ ცალ-ცალკე² დადგენენ,
ერთად შოუარონ მამულსა და მოსავალს გაიყოფდენ უშუთოთველად. მოყვა-
რეს ერთად უმოყვრონ, ბატონს მსახურონ³. რომელიც⁴ გამოდგეს, შინ
იყოს, რომელსაც შეეძლოს კარზედ, რომელსაც შეეძლოს ლაშქარს⁵ და^{A 129}
ასე მშვიდობით გაატარონ სიცოცხლე და შვილებსაც ამისთანა ანდერძი
დაუდგონ. გაცვლით რომ მამულზე გაიცვალოთ და ამჯობინოთ, ის კი
არა იქნება⁶ რა.

10 მამულები რაც მიყიდა,|| დამიწერია და წელიწადში ხუთასი და B101a
ექვსასი კოდი პური მერგება ხოლმე. მსახურს გამოიყვანთ, ცხვარს შენა-
ხენებთ⁷.|| ძროხას, ღორს რომ ყველა დამიგდია, და ცოტა რამ მომგები C101a
ცხენიცა. ვენაჟს ვყრი და ღუთის ნება იყოს, ვასარჯენით და დარჩით.
მე რომ ესენი ვქმენ, წელი გამიმავრდა,—თუნდ კარზედ სახელო არა
15 მქონდეს, ქართველები ვართ, პური საჭმლად და სამოსლად უნდა ვიყო-
ფინოთ, ღვინო სამოსლად და სასმლად, ცხვარი, ღორი საკლავად, ძროხა
საწვავად და ასე უნდა დავრჩეთ. თუ ესენი ან მოსწყედენ და ან დაგე-
კარგოსთ, ახლა⁸ თქვენ იშოეთ. ქართველის კაცის რჩიმა ასე ყოფილა
და ასე იქნება.

20 თუ სთქვამთ, რა იყიდაო, რომელიც მიმეკვიდრენი არიან და დგანან,
ხომ მიყიდი და ვინც მომსელა, ფასის ტოლი დამიხარჯავს, და ახლა
ესენი ვიშოე, ზოგნი დამიდგენენ, ზოგნი გამეკენენ;—ესენი ნასყიდნი არიან:
თამაზა, ყასუმა,
პაატა, ჩორაქჩი,
25 ხორბალაძე, ბაღათარ,
ბერელა, გოგია,
ქუდღერგენა, სიმონიცა,
ზაზიკელა ძმით, პავლია,
რუსები 4, იალუბა⁹.||
30 ოსები 4|| B103b
C101b

ქორანიკონს 472 (1784 წ.) ივლისს 1, ინება ყოვლად ძლიერმან
დმერთმან და დედოფალმა დარეჯან მიბოძა დიდოძს მამულისშვილი
გიორგი, იასე, გენებაშვილი გოგია, თეღიაშვილი, მარიაშვილი, და როს-
ტიაშვილი სვიმონ და კაუთელა. როსტია ||შვილები სამეფონი არიან, A 130
35 მაგრამ ისინი სადედოფლონი, და გენებაშვილი დაეთა შხარეული და
მისი ძმის წული რომ ბატონსა და ბატონის შვილს ახლავან, იმათ მაგიერ

¹ და <A. ² ცალკედ BC. ³ მსახურონ BC. ⁴ რომელსაც B. ⁵ შენახენებთ C.
⁶ ახალ B. ⁷ ნაყიდი ყმების სიაში თამაზას,—პაატას, ბერელას, ყასუმას, რუსების
და ოსების—წინ, ე. ი. მარცხნივ ჯვარები უსხედან, ხოლო დანარჩენებს არა. მარჯვნივ
კი ყველა მათგანს უწერია ჯვრები. ნასყიდ ყმათა ჯვარების თუ სახელთა თანმიმდევ-
რობა ABC ხელნაწერებში ერთნაირია.

ესენი დავაწერინე. თუ იმათ მოპყმენ, ამათ მივცემ. მაგრამ ესენი შეილ-
მრავალნი იყვნენ და მისთვის ვქმენ.

ჯერ მოუბრაობით მინდა შეუვიდე, რომ გლეხი კაცი დავამშვიდო, არ
აჯანყდენ, მერმე ჯელდ დაგრჩებათ. სიველში ყველა კარგად სწერია.
5 მოუბრაობის წიგნიც ამიღია და ბოძებისაცა. აბაშიძეს ჯელი მოუწერია
და დაუბეჭდავს.

ვშვრები და ვინ არის გამომყენებელი? დიად ცუდი შეილები მოს-
ჩანთ და არ იციი რა გექნებათ. ვაი თუ ამდონი წიგნი, ამდონი მამული
გააქარვოთ! თვალში მიდგს, ჩემს მომნათლავს მრავალი წიგნები. დაჩა-
10 იმისი ცოლი და შეილი ატარებდენ ბაზარში და ქერამხედ ჰყიდდენ.
ერთი მცირე ბარათი არ დამიგდია, რომ გამოსაყენებელი არ იყოს.

სეკდემბერს 19 იარანალი პავლე მობძანდა. მე სალომეზდ ჯიგარი ¹
მეცვა, ბატონმა გამჟადა. მივეგებე ნაქულბაქვეს. 22 სიონში იყო ჯელ-
მწიფის| კურთხევის სამადლობელად. იმ დღეს სარადარს დავიფის სარდ- B104
15 რომა უშოეს შუამავლობით.

ღვინობისთვის 9 საწადი შემოგივდა. მინა და დარეჯან გააცხელა
ჩვენ აქ ჩამოვცვივდით. სამუახლოსა და სალაროში უნდა წაივდიეთ| სადმე. C102

ჩემი ცოდვა მტანჯავს, ვინ იცის, მოგკუდე. ჩემი ანდერძი ხომ ყვე-
ლა მითქვამს და კიდევ ამას გამტკიცებთ ²: მამული არავინ გაჰყიდოთ.
20 ერთი რომ დარჩეთ და მეორე ძმა გიყიდდესთ, ეს ჩემი მოსხენებული
ჯელმწიფისა მითვით, მსაჯულთაცა, და ვინც სუილუობდეს, იმასაცა,
არ იკადრებენ, რომ ჩემი ვედრება არ შეისმინონ. თუ ვაჟი არავინ დამრ-
ჩეს, ქალმა იზრუნოს. იოანეს ვეხევეჭები, ჩემის სულისათვის გაისარჯოს
და საბრალო ქალებს ყური მიუჰყარას.

25 ვინ იცის, მოგკუდე, კათალიკოზი გოდერძისა 1 თუმანი მმართებს,
მიეცით; ქალებს უბატრონეთ, დაათხოეთ. ჩემი სუფრის იარალი გაუყავით
და ტანისამოსი და ქვეშაგები, რაც მეტი იყოს და რაც სხვა მოუნდესთ,
ძმები რას ემართლებით, ||რომ ან წილი არ მისცეთ და ან მართებულად A 13:
არ გაისტუმროთ.

30 ჩემის ყმისა და მამულის წილი სწორედ დაედებათ და იმისი ფასი
უნდა დახარჯოთ,| გაისტუმროთ ისევე ჩემი დამ, თქვენსას რას ვხარჯავ. B104
ვაჟები კი მანუხებდით, მაჯავრებდით და ქალები კი მმსახურებდით ³,
რომელი სამართალი იქნება, ჩემის საქონლისა სწორი წილი არ მიეცესთ?
სუფრის იარალს ხომ გაუყოფთ, — თითო ჭაკი ცხენი გაატანეთ, ტანისამო-
35 სი, ქვეშაგები, როგორც შეიძლოთ; თუ ვერ შეიძლოთ, მამული დამ წილი
დაუდევით, სანამდის შეიძლებდეთ მიცემას, ეჭიროსთ. მერმე პური მო-
გივათ, ისევე ჩემი ვაყიდეთ, ზოგი ერთს წელიწადს, ზოგი მეორეს და ⁴
დაიხსენით მამული. უბრალოს ვალს ნუ აიღებთ.

ჩემს დისამარხავზე თქვენ| ნუ შეწუხდებით, მაქვს ცოტა რამ და ის C102:
40 მეყოფა, დავთარში სწერია. საფლავი მაქვს და სუდარი, ქვა აქვს მარმა-

¹ ჯიგარი შავები D. ² გამტკიცებ A. ³ მიმსახურებთ B. ⁴ და < B. C.

რილოსი ტერტერას, ისიც ჩემით იყიდეთ, დასწერეთ, როგორც მითქვამს, სალამპრის თეთრი მიმიცია, ზედ დამადგით. ჩემი კბილები თან ჩამატანეთ, იპოეთ, შავს ყუთში ძეგს¹, და ეს დამარხვა. ბატონი ტფილელი გაირჯება და კრებულნი. იმათ მიაართვით. შვიდზედ მიწირინეთ ბატონს

5 ტფილელს და საზომისებრ წამიკითსოს. ჩემს მოწყალეს კათალიკოზს, თუ ვერ აწირინით, ჯვარი დააწერინეთ და ვიცო, წამიკითხავს ხოლმე. რამდენჯერც ჩამობანდეს, ჯვარი დააწერინეთ. ვინც ეპისკოპოსი ჩამობანდებოდეს, ცოტას რასმე მიაართმევდეთ და საზომისებრს წამიკითხევდეს.

B105x

10 რაც თეთრი მქონდეს, ორმოცი მიწირინეთ. ხუთი ერთს, ხუთი მეორეს, ვისიც მიჯობდეს, ხუთ-ხუთს მიწირინეთ. თუ² დავგრჩეთ³ და უღდანობეში მოსახსენებელი გამიგზავნეთ. თუ არა დავგრჩეთ რა, და ვალს ნუ აიღებთ. ეცხლის უნავირი და ორთუქი გაყიდეთ, ჩემი ნაღვარა და ის მომავმარეთ და თუ მეყოს, ეს⁴ ერას ქალს რომელსაზე გაატანეთ;

15 ჩემთვის ვალს ნუ აიღებთ; რაც დამეგდოს, იმით დამმარხეთ⁵, თორემ დაუნაშეებელს რას მიშვრებით, ჩემთვის რომ ვალი გაწუხებდესთ, მუშინიან საფლავიდამ არ ამომიღოთ.

ამას გარდა რაც ჩემის ოჯერის⁶ მამულიდამ მერგოს, ცხრა ||თუ A 132 ათი შვილი თქვენ ხართ, და ერთის ოდენი ჩემთვის აიღევით, მეათედი|| C103a

20 იყოს. თუ რაც ჩემის სულს მოავმარებდეთ; ხომ ყველა სწერია და მომიხსენებია.

მამული სადაო არავისი მაქვს. ღორის თავზე აბაშიშვილი მელაპარაკებოდა, ხომ განაჩენსავით ოქმი მაქვს, განაჩენის ბეჭდით დაბეჭდილი, რომ ამოწყვედილხს კაცისა|| ყოფილა, მაგრამ საბარათაშვილოს კაცთან

25 მშვიდობა გირჩენიათ, შერიგდით. ნახევარი თქვენ და ნახევარი იმას. დავით რომ ჩემს ანდერძს გაიგონებს, ისიც დავჯერდებათ და სხვა სადაო არა გამიშვია რა.

B105b

ბატონს კათალიკოზს მიაართვით ჩემი ხირლა, ნიშნად ეს მიირთვას და ჩემი ვეცხლის ჯამი საწირავად.

30 ბატონს ტფილელს მიაართვით თეთრი ცხენი, ცხვირ-გახეული და ჩემი ვეცხლის თფში საწირავად.

ჩემი ქათიმები და საწვიმრები დაყიდეთ. თუ ვეცხლის უნავირი და ორთუქი⁷ ჩემზედ დახარჯოთ, ამეების ფასი ჩემს ქალებს შეუნახეთ და თუ ქალებმა ისინი ირჩიონ, ეს ჩემი ოჯრები, როგორც გავიდეს, მე

35 მომავმარონ.

ყვითელი კაბა ნიშნად ჰქონდესთ, თუ გული შესტკივა ვისმე, დაიდებდენ, ცრემლს ჩამოავდებდენ და შეინახევდენ.

სხვა ჩემი კაბები, ახალუხები, სარტყელები, პერანგები ჩემს ქალებს ჰქონდესთ.

¹ ძეგს A. ² „თ“ B. „თუ“-ს ნაცვლად. ³ დამრჩეს C. ⁴ ეს <A. ⁵ დამარხეთ BC. ⁶ ოხრის B. ⁷ ართუქი B.

იოანე, ჩემო შვილო! ამას შენ გადებ, შავს ყუთში ძეგს¹, ჩემის ყმე-
ბისთვის² წიგნი მიმიცია რომ ჩემი შვილები ვერ გაჰყლიდნენ. ამოიღე
და თავ-თავის პატრონს დაუბრუნე. C103

მე რომ ჩემს შვილებს ვხედავ, არც ერთს ქუა არა აქვსთ, თუ ამის-
5 თანებით თავი არ დამეჭირა, გაათუჭებ[დ]ენ|| და შავათნი შვილნი და შვი- B106
ლის შვილნი მშვივრები დარჩებოდნენ და ჩემი სისხლის დაღვრით ნამუ-
შაკარი³ უჩინო იქნებოდა.

ოსესთან კიდევ კაცი გავგზავნე და ბატონმა წყალობის წიგნები
მისწერა და ღმერთი რასა იქმს, არ ვიცი, იანვარს 17 ქორანიკონს 473
10 (1785 წ.).

||აპრილს 13 მოვიდა ცული და ცულთა ალაგთა თავისი დამაშრო- A 13:
ბელი, არ წამოსულიყო. დიდად მეწყინა და ღმერთს მიუგდე მისი საქმე.

კიდევ მიუგზავნე ბატონს, ბატონი ტფილელი გერმანე; მრავალი
მოსახსენებელი შევევალე, — ორმოცი წელიწადი ვემსახურე, ნაცვლად ეს
15 მიქმენ, დურნუჯი მამულად მიბოძე, მდივნობა საველოდ, დაგაბეზულს ჩემი
თავი, ორივე წამართვი და სხვაც თან გაატანე; ცხრა წელიწადი უსარ-
ჩოო დაეიარები, მეგონა, ზრდილობა კარგად ჩამომერთმევა. ახლა მოგახ-
სენებ, თუ დანაშაული ჩანს რამე, მომკალ; ნუ გამიკითხავ, თუ არა, ჩემი
მომეცო.

20 ებძანა: მდივნობის წილს მივეცემო და მარტანდის მომიცადოს, მა-
მული გამოჩნდება და მივეცემო. დაღუძმა ეს ამბავი. ჯერ ზომ არ გამო-
გონია ან მოხსენება, ან დაპირება, ფებერვალს 1, 2, 21, ქორანიკონს
473 (1785 წ.).

წელს პური არც მე მომივიდა და არც სხვას, ლიტრა აბაზად ისყი-
25 დება. ორმოციოდ შარშანწინდელი მქონდა, ორმოცი შარშანდელი, ეს
ცოტა ხანს ვიმსახურეთ; ||სულ სყიდვით ვარ ყოვლის ფერისა, დღეში სამი B106
C104:
||მინალთუნი იხარჯება.

ქორანიკონს 473 მარტს 23, კვირას დილას დურნუჯს დავცა ლეკის
დიდი ჯარი და წააგდინეს.

30 29 ტაბაჭველას მოუჭდნენ, ბატონი იქ ბძანდებოდა, ვერა წააგდი-
ნეს რა.

17 აპრილს⁴, დიდ ხუთშაბათს, ლეკისა და თათრის ჯარი მოუჭდა
საქაშეთს, აიკლეს, რუსეთის ჯარს გაემარჯვა, მრავალი დაგოცეს და
დააყრვეინეს.

35 ამ დღეებში სოფელი ავყარე, ქალაქს ჩამოვიყვანე, 22 მოვიყვანე
ისევ დავაყენე.

საღღგომოდ ყმაწვილებს ტანისამოსი შეუკერე, ვალი ავიღე, ბევრი
მოგინდათ.

40 ||ზაზას ნიშანს ვამზადებ. ჯვარი გაუკეთებინე მურასა. თავის ჯაჭ-
ვით. ერთი წყვილი თასი, ერთი იათული, ერთი ქარვის კრიალესვანი, (sic) A 13

¹ ძეგს A. ² ყმებისათვის B. ³ ნამუშავარი BC. ⁴ 1 აპრილს 17 BC.

ოთხი ადლი და ნახევარ ჩარეკი ყვითელი სტოფი მძიმე ზარიანი, სამი ლიტრა ნული, ორი ლიტრა შაქარი; ესენი გავგზავნე ორის ჩემის მსახურის წელით იმათის უხარჯობისათვის, მაისს 23. მისულყენენ, კარგად დახლომოდნენ, მოვიდნენ 26, მოეწონათ, არ დაეწუნათ. ეს ხარჯი და წვრილ-

5 მანა ან ცხენს, ან კაცს ჩოვა გავწყობა, მოუნდა სწორედ ოცი თუმანი.
 რუისილამ¹ ვაზი ჩამოვატანინე ხუთი ათასი ძირი, გავგზავნე, ჩავაყრევი. ერთი შვილი ვერ დაგიმორჩილე, ასულიყავით. ამით გატყობ[თ], რომ თქვენ დაგლახაკდებით. ორი ათასი აქაური ვაზი გავგზავნე. ||ახლა მე მინდა ავიდე, მაშ რა ვქნა, იქ ყოფა მირჩევნია, მაგრამ თუ აქ არა ვიშოვე

B107a
C104b

10. რა, მშვირები დარჩებით.
 ||შვილნო, გაწყენ თავს და მოგახსენებ: ჩემის ცოდვით ასეთი ხომ არაეინ გამოხვედით, რომ მეცნიერება მიველოთ, მაგრამ ეს ხომ ბუნების წესია; იცოდეთ: სიტყვიერნი დავიბადენით. და სიტყვიერს გონებაც უნდა ჰქონდეს და გონებიახს ხომ ეს შეენის, თავისი საჩო და სასიცოცხლო²
 15 მოიგონოს და ეცადოს, თორემ მერმე რომ გლახად შესახოვდეს და ვერც კი შოიპდეს,— შიშველი შიშველას სახელელს შეჭურებდეს, შიშვირ შიშვირს შვილებს უყურებდეს, ამის უმწამესი რალა იქნება?

A-ს
აქედან
ისე
აკლია

წიგნი არ ისწავლეთ, წერა და გალობა. სოფელში დავაყენეთ, არა ჰხანით, არ იმუშავეთ. ქალაქი გიყვარსო, სმა და ჭამა. სანამ ცოცხალ ვარ ღმერთიან ინებოს არ მოგაკლოთ, არც შემდგომად, მაგრამ ბოლო არ აქვს ამ თქვენ ცხოვრებას დაგლახაგების მეტი, სმას ეწყობით და ვენახს არ მუშობთ, ტანისამოსს ეწყობით და³ ბატონს არ მიეახლებით⁴, ხარჯი გიყვარსო, გუთნას არ ეწყობით, მუშობას, ამის დასასრული, სიგლახაგეა, ბრძენი სოლომონ ასე დასწერს:— ყოველმა მოძილემან და მემთერადემან

25 შეიმოსოს და შიშველი სწორეთ თქვენ ხართ. ||და თუ ღმერთი გამოვაბრუნებთ სასწაული იქნება ქორანიკონს 473 (1785 წ.) აგვისტოს 29 ეწერ.

B107b

||ადღენენ ყოვლის მხრით მოჰმედიანნი ქრისტიანეთა ამოსაწყვეტად,—
 30 შეითქენ: მთლად დაღისტანი, ხონთქარი დაფარვით⁵ ხაზინასაც ჰპირდება და ჯარსაც; მთლად აღირბეჯანი⁶. აჰმად-ხან თავიროზი აილო და იმის მორჩილებაში არიან ხანები. დაღისტანის ჯარი ჩამოვიდა და ჯერ რვა ათას ამბობენ, ურდოს ფონს გამოვიდაო. ლაშქარს დავგიძახეს. მე შვილი ვერც ერთი ვერ გამოვიმეტე; დიდი განსაცდელი გვიძს და ჩემ მაგიერ რომ შვილი განსაცდელს მისცემოდა, არ მინდა; ჩემი თავი ჩემის შვილებს ჭირის სანაცვლო იყოს, მე წაველ. იოანე ამის გწერ:— მე სიკვ-

C105a

35 დილისა არ მეშინიან, მეტად ახლა, რომ ქრისტესთვის გვებრძვიან. წავალ, თუ მოვეკდე, ეგების თავი მომაშორონ ტანსა, ტანზე ნიშანი ესე მაქვს:

¹ რუისილამ A. სიტყვა „დარჩებით“-ს შემდეგ ვიდრე „მარმალილო“-მდე (იხ. აქვე გვ. 104) A-ს აკლია, დიანებული ადგილების აღდგენა BC ნუსხების საშუალებით მოხერხდა. 1913 წ. გამოცემული სქოლიოში შენიშნაეს: „აქ დღანას აკლია“ (იხ. გვ. 134).
² სასიცოცხლო B. ³ და ხის B. ⁴ მიეახლებით B. ⁵ და ფახვით B. ⁶ აღირბეჯანი B.

მარჯვენას შუა თითს გვერდით რომ თითია, ის ხომ მოწყვეტილი მაქვს ¹ და თუ ესეც დააკლდეს ჩემს ტანსა, მარცხენას ღლიაში ნიშანი მაქვს და კიდეც მარჯვენას თეძოზედ. თუ სრულად აღარც ერთი ასო იყოს, ჩემი კბილები შემურე, ჩემს სულარაში, შენდობის წიგნიც თან ჩამატანე, ჩემს ⁵ საფლავში ჩამდე, ეგების * მარმარილო იშოო, რაც დამიწერია, და¹წერე, დამადე, თუ შეიძლოთ წირვით, გლახაკთ კმევით, შემობრალეთ, თუ არა ღმერთმან მშვიდობა მოგცესთ.

საცოდავი ქალები||ვერ დავათხოვე, ამისთვის||რომ ჩემთვის მოციქუ- ^{B108a} ლი კი არავის მოუგზავნია მაჩაბლის ლევანის შვილის მეტს და იმას კი- ^{C105b} დეც დაევირდი, ორში ერთს რომელიც გინდა, იმას მოგცემ მეთქი. ახ- ¹⁰ ლა როგორც ამუჯობინოთ, ისე ქენით.

თეთრი ხომ აღარა მაქვს, დაიხარჯა. ცოტა რამ ვეცხლის იარაღია და როგორც ამუჯობინოთ, ისე გაუყავით ქალებსა. ასე უნდა ეგენი გაის- ¹⁵ ტუმროთ, ჩემით იყოს თუ თქვენით და მერმე მამული სრულად თქვენ დაგრჩებათ და ღმერთმან მოგაგზავროსთ. თუ არა გქონდესთ რა, როგორც დამიწერია, თითო სოფლის გამოსავალი გიროსავით ეპიროსთ. იქილამ ²⁰ ინის გამოსავალს ის აიღებდეს. მერმე რომ შეიძლოთ, თვითო³ველი ტანი- ნამოსი, თვითო ჭელი ქვეშაგები, ცოტა რამ სპილენძი, ესენი რომ მის- ცეთ საკადრისი, მერე მამული თქვენ დაგრჩებათ. ვალს ნუ დაიდებთ, ²⁵ თორემ ვალმა ისე იცის, ნებით||თუ უნებურად გამარავლდება და დაინთ- ^{A 135} ქმით. ჩემი მამული ჩემს შვილს რომ გიროსავით ჰქონდესთ, თქვენ რა მოდავე ხართ. მშვიდობით, ღმერთმან მშვიდობა მოგცესთ, და ერთად შეგვკრიბოს ზემოისა² ზეცისა იერუსალიმს³. ოსეს მწუხარებამ გამათავა. ის რომ ჩვენთან აღარ იქნება, თუ იმაში მოკვდა, ან მე რას ვღირსვარ, ³⁰ ან თქვენ, მაგრამ ქრისტეყანენი რომ ვართ, იმედი მაქვს|| და ნება ლუ- ^{C106a} თისა არის.

ჯულაბის შვილისა ორი თუმანი|| ამიღია და იმას განაჩენი მივეცით. ^{B108b} მერმე იმის მოდავე გამართლდა, იმასაც განაჩენი მივეცი, რომელსაც დარჩება ხომ ველთ მიჭირავს და ერთსა და ერთს უნდა მივეცე. რა ექნა, ³⁰ ბევრი სული მყვანდით, ბევრი გინდებოდათ, და ვალია ჩემი. მე ხომ პერანგი არ მიყიღია და ლოთობაზე არ დამიხარჯავს, თქვენ გინდებო- დათ, ჩემივე მივეცი. მოვალეს ნუ გამიშვებთ ლუთის გულისათვის და გოდერძისა რომ დამიწერია ¹ თუმანი, ისიც უნდა მისცეთ, და წაველ მშვიდობით, ეს არის.

³⁵ რა ვთქვა და თუ არა რით შეგაგონო. წაველ ავვისტოს 30 ლოკინზე, მერმე მაღაროს. სულ ჩვენის ხარჯით ვიყავით. ლოკინილამ წიგნი მიეწე- რა სარდარს,—ჩემის კაცის მეტი არავინ მყავსო მაღაროს, იმის ულუფის ბძანება მოვიდა და ჩვენ ვსყიდულობდით ძვირად. სამი თვე ვილაშქრე კახეთსა და ქართლს, ერთი სტილი არა ამიღია რა.

¹ მარჯვენას—მაქვს<B. ² ზემოისა <AB. ³ იერუსალიმს BC.
* A ხელნაწერს აქანდი აკლია.

ომარ ხან გამოვიდა, ჯონგათი ალი სულთანი და ახოშის ყადი. ბელაქნიდამ აბდულა და რაფი ოლლი. 12 ათასი იყვნენ, ურდოს ფონს გამოვიდნენ, სამი დღე იდგნენ, ჩვენ სილნალს ჩაგვიყვანეს, იქ ბატონი მოხბანდა, არ შეება. ომარ დედოფლის წყაროზე გარდმოვიდა, არც იქ შეება. მტკვარს გავიდა, ჩვენ საგარეჯოზე მოუარეთ. იმან აღჯაყალას მძევლები გამოართო.

C106b

მეორეს დღეს ახტალ[ის] ქვაბი ნალმით აიღო. მრავალნი ბერნი || და მლუდელნი დაკლნა, მრავალნი ერის კაცნი, მეღიქის შვილები იქ იყვნენ, ტყვი ყვნა². მიაღვა, უზუნლარში დადვა. არც არა იქი ქმნა, გაუარა ლორეს. იქილამ ახალქალაქს და მოვიდა სამცხეს. ჩვენ ტფილის, ლენიზის-||თვის 3, იქილამ ქარელნი გამოეყარნენ. ახოშის ყადი გამოეყარა, დარჩა ომარხან.

B109a

23 ამბავი მოგვივიდა, ჯარი ბრეთს ჩამოვიდა. წავედით, 25 მცხეთას, მუხრანს 23, გორს 29, რუისსს] 30; ვახანს შემოსდგომოდა, აილეს 31; ვაი, ვაი და ვაი! რამდენი ღირსნი დედანი დატყვევდნენ, რამდენი მლუდელნი მოიკლნენ, რამდენი სულნი, რომელთაც გელის გამოღება შეეძლოთ, დაიჯოცნენ, ხატნი და ჯვარნი პატიოსანნი შეიმუხრნენ! ვაი, ვა! და ვაი! სურამის თავს უთხოს ქვეით ვლგევართ, კარავი მიდგს.

ჩემთან დგას როსტომ ერისთვის შვილი და ზაქარია ზემო ციციას-შვილი. მრავალი ვიტირეთ, შუალამისას მოგვივიდა ამბავი და ტირილით გაეათენეთ. სამს დღეს უსმელ უშემელი ვტიროდიეთ. გიორგობის 2 ავიყარენით, ბეკაშს მოყვდიეთ. იქ სურამი ავეყარეთ, სოფლები ავაოჯრეთ და მოვედით გორს. || იქილამ მოგცივიდით ტფილისს 12.

ამ წელს პური სრულობით არ მოგვივიდა, ღმერთმან შეგარცხენინოს ლავანეთო, ასურეთო, შინდის-ტაბაჭმელავ! ოთხს სოფელში ოცი კოდი პური მოსულეთო. || დღე³ და დღე³ ბაზარზე ვსყიდლობ ყოელსფერს, დიდად საქმე გამიჭირდა, დღეში 3 მინალ[თუნი] იხარჯება. შარშან კიდევ ძველი გვექონდა, წელს აღარც ძველია, არც ახალი და ვსყიდულობ. სილნალში ცხენი მომიკლდა, ვიყიდე ვალით.

C701a

B109b

დიდება შენდა, ყოელისა მპყრობელო ღმერთო, რამ დავგავამუჯა, არ ვიცი. ჩვენ ისევ ქართველნი ვართ⁴ და კახნი და⁵ არა მოგვკლებია რა. დიდის გელმწიფის ჯარი არის დიდროანისა და წვრილის ზარბაზნით და ათას ხუთასი ქვეითი ასეთი ჯარი, რომ დიდად ომის მოსწრაფენი და უცხოდ გელის გამომღებნი, პოდპოლკონიკი ალექსანდრე და სურამს გამარჯვებული მაიორი. რამ შეგვკრა, რამ გვიქმნა არ ვიცი. ღმერთს ვცოდებ, რომ ასე მიყვიროს, ჯარს რომ ჯარი გაეყარება, იმ ჯარს ნახეყარი გულმ მიეცემა და წინააღმდეგს ერთი ორად.

პავლე იარანალი მოვიდა ჩერქეზს, იმისმა მცირე ჯარმა შიხზე გაიმარჯვაო.

¹ ახტალა ქვაბის ABC. ² ჰყენადთ B. ³ დღე და ღამ A. ⁴ ვართ <BC. ⁵ და <B.

- ომარხან მივიდა, ახოსუბანი¹ საცალა არის, იქ დადვა. გე||გენა აბაშიძის A 137
ქალი ცოლად შეირთო მაია, ქრისტეშობის 20. კაცნი გამოეგზავნა მულა-
ელ და გიორგი ნალექარი; თუ ლეკი, შერიგება და ამ თავით 1000 თუ- C107b
მანი ეთხოვა და წელიწადში 1000 თუმანი².
- 5 ქორანიკონს 474 (1786 წ.) იანვარს აშბავე მოვიდა, დასტური ტა-
რულა ჯაფარ მოიტანა, — შაბაზ-ხანის შეილებმა შემედ³ და რზაყულიმ,
ეს რზაყული || შეუხდა აჰმად ხან და ბანაკში⁴ მოკლა, სალმა ხანის შეილი B110a
მოკლა გლშით და ერთი აჰმად ხანის შეილი და ოსეს ბატონმა ხუდალად-
ხან თავრიზი დაიჭირაო.
- 10 უბადრუკი და სახელ ხენეში ესვი ერსა ამას ქართლისა და კახე-
თისასა, ერწმუნებთან ჩემსა სჯასა და იტყვიან ვიეთნი რას და ვიეთნი რას.
ერო ჩემო! რომელნი განატრიან თქვენ, იგინი გაცთუნებენ თქვენ და ესე
კმა არს, უფალნო, თუ გონება გექნებათ. იგულისხმებთ⁵, თუ არა და, მე
რა ვქნა.
- 15 ფებერვალს 5 ჩემის ნასყიდის სალორისისა ნახშირი მომივიდა და
ღმერთს მადლობა მივეც და განსვენება მისცეს ღმერთმან, ვინც მომყიდა.
ძალად მომყიდა, არ მინდოდა, მაგრამ ასე მითხრა: — ბაღდადი რომ იყიდე,
მთას ვინდა იყიდისო? ვიყიდე და ოთხი წელიწადია მოგვდის ნახშირის
ლალა, რომ აღარ მიყიდა; წელიწადში ორმოცი, სამოცი ტომარა ნახში-
რი მოგვივა და კაი მამულია. ჩემო შეილებო, ღმერთს დაუმაღლეთ; უმი-
20 დლო გონება ღმერთს ასე სძულს, რომ კიდევ წაართმევს, თუ მადლო-
ბით მიიღებს, დაემკვიდრება.
- ქორანიკონს 474 (1786 წ.) ფებერვალს 27 სალამოს [მეფე ერეკლემ],
თუ ლუთის ნება არის, მე რომ მდივნობა || მქონდა მეოთხედი, იმისი ნანე- C108a
ვარი შემოსავალი მიბოძა, დიდად დავშვერ და დავილაღე || ამის შოგენაზე. B110b
ტფილელი, ნახირი შუა მყვანდენ. მუჯლს ვაკოცე და ლუთის ნება როგორ
იქნება არ ვიცი. ეგების ერთმაც არის შეიღმა შეიძლოს, სამკვიდრო
სახელოა და კარგი მდივნობა || ბატონის მახლობელი და ეგების ბატონს A 138e
მიეახლენ. ჩემს უკან ამას კი მისცემენ ჩემს შეილებს და მდივანბეგობას
30 ვინ მისცემს. ამისთვის გავიჭირე საქმე და ღმერთი რას⁶ ინებებს, არ ვიცი.
აპრილს 2 პაატა ოსესთან ვავგზავნე, ხანს წიგნი მივწერე, ორი
კარგი თევზის კბილის სატევარი ვაუგზავნე, შეგებეწვე: — შეილი გამომიგ-
ზავნე, მაიყენე მეთქი. არ ვიცი, იქნება, თუ არა.
- მოვიდა ცარიელი პაატა თიბათვის 23 ცული და ცულთა ალაგთა
35 თავისა დამაშრობელი.
საწყალი იოანე ნახირი ცოფით მოკვდა. საწყალობელი ამისათვის
ეწერ, ლუთისა შეიშინეთ, თორემ ამისთანა რისხვა იცის, ვინც ნახეს,
იმათაც ერთდებოდა ყოელი კაცი და თვითან ისინიც გულგახეთქილები
არიან და მყრალის წამლის სმით ილაჯი აღარა აქვსთ საწყლებსა, ეში-

¹ აბასუბანი¹ A. ² თუმანი <B. ³ შემედ| მეთი BC. ⁴ და ბანაკში| დაბანით B.

⁵ იგულისხმებთ B. ⁶ რას <BC.

ნიათ. თუ¹ ღმერთს კაცი არა მსახურებს, ძალად იმსახურებს და სტანჯავს, იცოდეთ. ჩვენც ვიცით:—ვინც არა გვემსახურებს ვცემთ.

5 მისის 12 წაველ ბორბალას, გალატოზი წავიყვანე, მუშები, პური, ღვინო, ცხივარი, ყველი, თევზი, სამარხო. || კოშკს მოვყევ, საძირკველი გავთხარე, გაჯი აღარ გამოდგა. ექვსი მინალთუნი იმაზე დამეკარგა, ტალახით მოვყევ. მიწას ზევით ერთი აღლი ამოვიტანე. სეტყვამ და წვიმამ თავისუფლება არ მოგვცა; ამაღლებას დღეს ჩამოველ, გავგზავნე ბერუა გალატოზნი და მუშები თიბათვის მ. კიდევ ავდარს და ლეკის შიშს აჩქარებინათ, ჩამოვიდნენ. 14 კიდევ გავგზავნე გალატოზი, მუშები, პური, 10 ღვინო, თევზი; 20 მეც აველ, ბერძნები ავიყვანე 25 წყაროსთავს². დღეში იხარჯება 3 მინალთუნი. აქ პურსაც ვსყიდულობ³, იქაც, და სამი წელიწადია ამ ყოფით ვარ, მაგრამ რა ვქნა, თავის შესაფარები რომ კაცს არა ჰქონდეს, ეს უარესია.

15 ოსეს მომყვანი პაატა მოვიდა ცარიელი 23 ივნისს. ქორანიკონს 474 (1786 წ.) მკათათვის 15 მზექაბუკის საღლომს A 139 ვიყავ, განაჩენს ვებუქვედი, ეს ბეჟედი დამეკარგა:— სოფლის შემსქველულს სოფელმაც მდივა ნიჭი ესემცა განმეგლტო მძლივა.

20 მოწამენი არიან ნინია თურქისტანისშვილი, ფარსადანა თავილდარი, თაყუაშვილი ისაია, ნაზარბეგის შვილი ოსეფა. ამ ბეჟდით ან თამასუქი იყოს, ან განაჩენი, ტყუილია; ამას⁴ ბეჟედს აღარ ვხმარობდი, მდივნობისა იყო. თამასუქზე მარტო „იესე“ რომ სწერია, იმას დაესვენდი. განაჩენზე ხან მსაჯულობისას და*||ხან „ჟამი ესეცა“⁵. || მკათათვის 26 ეს ბეჟედი ისევ ვიბოვე. ათი თორმეტი დღე სხვის კელში იყო, გაფთხილდით, 25 იცოდეთ.

ავგისტოს 9, კვირას დღეს, წაველ ოსესაკენ ლუთის მინდობილი. ჭეშმარიტი უნდა გითხრა და მოგავსენო:—მართალია ოსეს მოყვანისათვის შევმართე ამ ძნელს საქმესა, მაგრამ ზაზას საქორწილო არა მქონდა და მისის შოვნისათვის⁶ წაველ.

30 ჩემგან ძნელად ვასაბედავია ამისათვის, რომ სამოცს წელიწადს ორილა მაკლია და მერმე არეული ქვეყნები და რუსის მიზეზით დიდად მოძულენი ჩვენნი და ჩემს ჟამში იმ ქვეყნების უნახავი ვარ, მარა რალა გაეწყობა, ლუთის ნება იყოს.

35 თუ მოვკვდე, ხომ ყველა დამიწერია და რავიცი, შენი ჭირიმიე, მაგრამ ცხენის იარაღი რომ თან წავიღე, სურა, თასი და ახარჯეშა და კაბები, საწყალს ჩემს ქალებს აღარა დარჩათ რა. რა ვიცი, ჩემი სიკუდილი რით იქნება, თუ მტრით მოვლდებ, ხომ ყველა დაიკარგება და თუ დღით მოვ-

¹ თ B („თუ ს“ ნაცვლად). ² წყაროსათვის BC. ³ ვსყიდულობ AC. ⁴ ამ BC. ⁵ მისის საშოვნელად BC.

⁶ სიტყვაზე—„მსაჯულობისას და“ წყდება C—ხელნაწერი და აქედან დაწყებული ტექსტს ბოლომდე აკლია.

დება, რაც დამრჩება, თქვენ იცით. ქალების მოვალეს ნუ დამაგდებ[თ]-
 იოანე. ჩემო შვილო! შენ იცი, ჩემს სულს შენ გაბარებ; როგორც
 მიჯობდეს, ისე მომიარე ღუთის გულისათვის. მამრალეებენ:—ქალები სთხო-
 ეს და არავის მისცაო; არავის უთხოვია და მე რომ შემეძლია მესამეს
 5 კაცისათვის, არა ვქენ; გოგნიაშვილს არ მივეცე, ეს დავაშავე. რა და- B112a
 ნაშაულია, არ ვიცი და ამილახორის შვილის ქაიხოსროს შვილისათვის
 კი მინდოდა და ბატონის შვილს გიორგის კიდევ ვევედრე; ამისთანას
 კაცს კიდევ შევეხეწებოდი და სხვისა რა მოგახსენო.
 ხომ ყველა ვქენ; ხომ ყველა გავაწყეე და ეს რომ არ მცოდნოდა,
 10 რა იქნება. ეს კი ვერ შევიძელ, დამითმეთ, რა იქნება. A 140
 მშვიდობით შეილნო, მშვიდობით მოყვასნო, მშვიდობით ყოველნო
 ჩემნო მწყალობელნო, ქრისტემ შეგვკრიბოს სასუფეველში.



ღ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

პბრაპამის წიაღში განსვენება 9,6* სიკვდილი, საიკიოს განსვენება.

*გარაკი 43,22 საყანური ან სახნავი მიწა, მინდორი, სახაფხულო სადგომი.

აზარფაშა 63,2 გრძელტარაიანი ვერცხლის სასმისი.

აკლდამა 4,14 სამარხი, ცხედრის დასაყრდამი ადგილი.

ალაყაფის კარი 39,25 შესავალი ეზოში, ეზოს დიდი კარი.

ამბარდანი, სურათის ზედამხედველი, განმგებელი, არაბაბი 10,3 გადასახადი, გამოსადები (საბა) „არაბაბობის წელი, წელიწადი ან დრო როდესაც არაბების გარდახდა დეკისრა ქართლ-კახეთის სამეფოს (შაჰ-ნადირის მოთხოვნით, 1747 წ.).

არზაქარი 43,8. გარყენილი, გაქნილი.

ახნაფი 26,34 ამქარი, ხელოსანთა რომელიმე საზოგადოების ან ცეხის წევრი.

ახალი სჯული 43,15 ახალი წესი, წესდებულება.

ბატონი 9,26 მეფის მნიშვნელობით.

ბეგლარ ბეგი 88,5 მხარის სამოქალაქო და სამხედრო მმართველი.

ზეითოდ მაღი მიწები 91,36 უბატრონოდ დარჩენილი, ნამკვდრევი, უმეკვიდრეოდ მამული.

ბუის-კარი 82,9 ეზოში შესასვლელი ალაყაფის კარი.

ბღვარი 67,18 სამხრეთი.

განსაკროთომეზ 67,7 შიშის მომგვრელი, ამაზრუნე, დასაფრთხობი, გასაოცებელი.

განსჯულივა 43,6 განხილვა; განსჯა.

განქექება 13,10 უბატოდ ხსენება, საქვეყნოდ მიიღება.

განფრდილობა 15,26 ბოროტ საქმეებით გატაცება.

გახეობრება 62,23 დასახიზრება, ხელის ან ფეხის მოჭრა.

გემოთმოყვარება 15,15 ავბოროტობა, მრუშობა (ჩუბ.).

გრემანი 1,24 მუქი თაფლის ფერი.

გულ-ქვირი 6,1 გაბრახებული, გაბოროტებული.

ღაბურვა 2,20 დახურვა.

ღალტობა 19,11 დასვენება „ღალტობა ცრემლითა“ — ცრემლით დასვენება.

ღამის შრომა 20,3 ღამიღვია, გამიწვეია შრომა.

ღარაიზავთი 4,7 აბრეშუმის ქსოვილი.

ღალათუ 7,1 თუმცა.

ღალაცათუ 19,15 თუმცალა.

ღაწინდვა („ჩარჩავილის ქალი დამიწინდეს“).

9,17 დანიშნა ქალ-ვაჟთა საქორწილოდ.

ღახამუხება 105,30, დაბეჩაგება, შეკვრა-შებოჭვა, უმოქმედობა.

ღრტვინვა 6,32 ბუბლუნი, უცმყოფილების გამოთქმა.

ქმბლახტრა 28,3 მალაში.

ერგასიხი 89,11 ორმოცდაათი.

ეშოკალახი 73,16 იასაული, ხელაჯოხიანი, სახელმწიფო-მოხელე.

ეშოკალახ-ბაში 76,2 ეშოკალახების უფროსი.

ვეზირი 7,9 უწარჩინებულესი მოხელე, მინისტრი, ქვეყნის მმართველის მესაიდუმლე და მრჩეველი.

ვექილი 5,23 მაგიერი, მოსაქმე, მთავრობის რწმუნებული, ჯავლენიანი მოხელე.

ვაკვა 54,22 ცბიერობა, თვალთმაქცობა, ვერაგობა.

ვარის-სახლელი 15,21 თავარდამცემი,

ელდის-მომგვრელი, შენაძრწუნებელი.

ვეშო-მჩენი 13,7 ამაართავანი, ქედმალარი

ვევაი 13,7 ამაყი, გულზიადი.

ვროზა 59,3 ძროხა, ხარი.

თავილარი 92,30 მოღარეთ-უხუცესის თანაშემწე, სამეფო შემოსავლის (როგორც ფულადის, ასევე ნატურის) მიმღები მოხელე.

თარხანი 25,10 თავისუფალი, როგორც ყმურ-დამოცილებულებისაგან, ასევე სავალდებულო ხარჯისა და გადასახადისაგან. თარხნობის წიგნი ეძლეოდა გლეხს ან მოქალაქეს.

თეთრი 17,3 ვერცხლის ფული, ფული საერთოდ.

თოფხანი 11,29; 95,29 თოფ-ხარბახნების საცავი ადგილი (ჩუბ.).

*. პირველი ციფრი აღნიშნავს გვერდს, მეორე — სტრიქონს.

თოფრიაში 11,28 მთოფე ჯარისკაცთა მეთაური.

ქაბო 20,4 ცენი, ტაჭი.

იათული 102,40 ვერცხლის სასმისი, სურა (ჩუბ.).

იარანალი 65,22 გენერალი.

იასაული 26,4 ხელჯოხიანი, ბოქაულუ, მანდატური.

აქედნე 67,23 გველი.

კაბა 6,39 ტანსაცმლის საერთო სახელწოდება იყო როგორც ქალთათვის, ასევე კაცთათვის.

კერძო ღამე 18,33 შუაღამე, ნახევარი ღამე. კოდის პუბი 41,38 ბურის გამოსაღები, კომლესი ორი კოდი—41,2 ფუთი, სახელმწიფოს სასარგებლოდ.

ლიანის კაბა 6,39 შეღებილი ნარმის კაბა.

ლაღვა 15,35 შფითი, შუღლი.

ლანგარი ჩინის ლანგარი* ჩინური ლანგარი. 33,26 აკრობატთა ხელსაჭერი ძვირფასი სინი.

ლაშქარ-ნადირობა 41,38 სამხედრო სავალდებულო სახალხო მანგერი და საი.მარ-სავარჯიშო წესრიგი.

ლიტონი 12,33 მარტივი, მდამბო.

ლიტრა 102,2 საწყაოს ერთეული.

მალიათი 5,8 ფულადი გადასახადი.

მაღლჯაათი 5,4 გადასახადი სოფელზე გაწერილი.

მანგალი 36,24 მანგლისის საყდრის წინამძღოლი.

მანდატური 56,6 იასაული, ხელჯოხიანი, პოლიციელი.

მარმენია 65,6 სვე-ბედი, ბედისწერა.

მაფრაზა 24,25 ნატის ტომარი (ჩუბ.).

მდივანი 30,30-35 სამეფო კარის მწერალ-მწიგნობარი. იყენენ სამეფო და სადღეოდოლო მდივნები.

მდივანბეგი 94,29 სამეფოს უმაღლესი მსაჯული, მოსამართლეა უფროსი ანუ მსაჯულთ უზუცესი.

მეგრავა 82,23 ორმოცდამეტა.

მეჭკებეობა და ორდანოობა 31,13 გველური საქციელი, ე. ი. მანქანება, ემშკობა, თვალთმაქცობა, ყალბობა-ნდობა.

მეითარი 10,2 მეფის განუყოფელი პირადი მსახური.

მელიქი 52,6 თბილისის სომეხ-ვაჭარ-ხელოსანთა მეთაური. ეს თანამდებობა მემკვიდრეობითი იყო.

მელმას 69,6 მტკევა, მეწვისი.

მეფობის საცხებელი 8,10 ზეთი, მირონი, მეფეთა კურთხევისათვის განკუთვნილი.

მეჯლისი 7,12 დიდი წვეულება, ნადიმი, ღნინი.

მითვალა 13,16 მიიღო.

მილთოლედი 45,23 მიკედლებული. თავშეფარებული.

მინალთონი 5,10 ვერცხლის მანეთიანი.

მისხის-მისხი 64,30 ჩამომავალი, მემკვიდრე.

მოროლე 59,3 საქონლის ჯოგი, ნახირი.

მოვი 62,18 აბრეშუმის ქსოვილი, მიშნავს აგრეთვე მოლურჯო მხიარულ ფერს.

მოვირეწი 6,35 შრომით ეიშოვიდი, მოვიგებდი.

მოლარეთუხუცესი 16,33 სამეფო ან სადედოვლო ხაზინის უფროსი, გამგებელი, მის განკარგულებაში იყო ფული, სამკაულები, სახელმწიფო იარაღი, ფარჩეული, ჩასაცემლ-დასახურავი, ცხენ-იარალის მორთულობა და სხვა.

მოზადლი 85,12მეტის შემნახველი, ბეჭდის დამამელი.

მოურავი 10,2 გამგებელი მზარის, ქალაქის, თემის, სოფლის—დანისწული სამეფო ხელისუფლების მიერ. ეს თანამდებობა არ იყო მემკვიდრეობითი.

მოოჭვილი 86,26 თვალ-მარგალიტით შემკობილი.

მოკელე 19,8 სახელმწიფოში გარკვეულ თანამდებობის შემსრულებელი პირი.

მსგეფი 25,28 სწორი, ერთი კვირა, შეიდილი.

მსტოვარი 56,10 მხვერავი, ჯაშუში.

მუმიეზი 5,15 ქვეყნის აღმწერი.

მუნათი 38,12 ვალდებულება, საყვედური.

მუცელქმულება 23,14 ფეხშიშობა, ორსულობა.

მუფასეზი 67,33 შეცილება, ბაასი (დასტ.).

მუჩალვა 73,21 პირობა, ფიცი.

მუქასარი 62,4 დანახევი.

მურასა 102,39 ძვირფასი ქვით მოთკევილი.

მუსაბი 8,17 თანამოსაუბრე, ხმის გამცემი.

მუხტოფი 7,10 ანგარიშების დამწერი მთავარი მოხელე.

მუხანათი 10,18 მოვალატე.

მუხიად ჭხენება 10,2 აუგად, უხეზად ხსენება მჭიხი აშბავი 15,8 არასასიამოვნო, ცუდი ამბავი.

მჟურნი 18,33 საღამო, ბინდი.

მჭევალი 19,7 მონა-ქალი, მონამსახურე.

ნაგროზი 33,32 გაზაფხულის პირველი დღე ხვდება მარტის 8—10 რიცხვებში.

ნაიბი 20,27 მოადგილე, ნაცვალი.
 ნახირი 106,26 ეზოს მოძღვარი, ზედამხედველი, მეთვალყურე მეფის ხარჯისა და დაობანის ორიგისა.
 ნაღარახანი 45,5 კრებული ყოველგვარ მოსაკრავეთა და მემშსკევათა.
 ნეფხვა 57,9 ყინვა, ხეული სიცივე (ს.).
 ნოქარი 11,24 მსასური.
 ნულლი 103,2 ნუშის გული დაშატრული (ჩუბ.).
 იქოთუქი 101,13 ცხენის ზურგზე გადასაფარებელი, ცხენის შორთულობა.
 ორღანოობა 31,13 მოქმედება, ქცევა, იმ. მექმესობა და ორღანოობა.
 ოსპი 44,6 მცენარე.
 ოქმი 42,25-6-7 ხელშეწყობის ბრძანება, განკარგულება.
 ოჩი (საოჩხე) 36,16 თევზთ სახუნაგე, სათევზო ადგილი.
 ოკერი 101,18-34 უპატრონოდ დატოვებული.
 პალატი მეფისა 15,32 სამეფო სახლი, დიდი და ვრცელი დარბაზი.
 პატივი 57,26 ტანჯვა, სასჯელი.
 პირში 44,5 პირველ-შოილი, უბირატესი. პირშიშობა—უფროსობა.
 პირის ხანახავი 15,33 საჩუქარი საქმრთსაგან, როცა აინდის პირბადეს.
 პორფირი მეწამული (წითელი) სამეფო მანტრა.
 შამი 15,33 დრო, საათი.
 რახტი 25,30 რახტი თურქთა ენაა, ქართულად აღირიყვი ჰქვან (ს.).
 რუსუმი 33,35 სარჩო, სარგო. გარდასახადი. (ნუბ.).
 საზრდელი 10,36 საქმელი, სანოვაგე, სარჩო.
 საკომლო 14,15 ერთი კომლი გლეხისათვის საყოფი მიწა და მისი გამოსადები.
 სალორო 17,3 ხაზინა.
 სალომბა 57,31 ტკივილი. მტკივნეულებით აღსავსე.
 სამეფო ხატული 16,11 სამეფო ხელისუფლების წესდებულება.
 სამუქო 31,25 სანაცვლო, სამაგიერო.
 სანაუფო ბაღია 63,1 კურტელი ლეინის ნარჩენთა გადასაწურად.
 სანუკარი 58,10 სათხოვარი, სახეწარი.
 სანახები 22,10 გარემონი, განაპირა, ახლო-მახლო ადგილები.
 შარკო 15,19 შემოსავალი, გასამრჯელო.
 საუმცროხო 48,2 უმცროსობის შესახვედრი წილი გაყარაში სამართლით(ჩუბ.).
 საუფროხო 48,2 უფროსისადმი შესახვედრი წილი გაყარაში. საუფროხო ასე იყო: ძმებსა

ან ნათესაებს რაც ყმა ან მამული ჰქონდათ, მეფის მდივანი აღწერდა ოც კვამლზედ. ერთს კვამლს უფროსი ძმა გამოირჩედა და ერთს უაიეს სხვა ძმები მისცემდნენ, ამას ვრქო საუფროხო; შუათანა ძმას საშუალო ოცს კვამლზედ იყო დანიშნული ერთი კვამლი: უმცროსს ძმას საუმცროხო ვრგებოდა ძამის სასახლე; ამას ვარდა ძმები, რომელნიც იყოფებოდნენ, სასარგებლოდ მეფისა უნდა დაედოთ ოცს კვამლზედ ერთი კომლი, რომელსაც ამოარჩევდა, ის უნდა მიეკეთა, ამას ვერქო გასამრჯელო (ჩუბ.).
 სახახო მამული 14,23 სამეფო, სახელმწიფო ზეარი და ხოდაბუნი.
 სახლის ცოლომა 32,18 ბეწვეული, ქურჭი, სახლში ჩასაცემელი.
 სარადარი 38,33 სარდალი, შეიარაღებული ძალების მეთაური.
 სარეწავი 54,25 სარგო, საშოვარი, სამეშაო, ხელფასი.
 სახლთუბუცესი 8,21; 55,27 სახსალის გამგებელი, მასვე ექვემდებარებოდა სამეფოს შემოსავალი გასავალი და მასთან დაკავშირებულნი მოხელე-მოსაქმენი.
 საწელი 13,18 საგამეფო, სამართლებო, —სახელმწიფო მოხელეს რაზედაც ხელი მიუწევდა.
 სასკიდრო სახელი 10,27 სამოხელე თანამდებობა, რომელიც გადადიოდა მეგვიდროებით მამიდან შვილზე.
 სატფილოლოს სახლთუბუცესი 3,16 თანამდებობა იყო, რომელიც ემორჩილებოდა ტფილესს, ე. ი. ტფილისის ეკლესიებსა და მათ საშფლობელი ყმა-მამულების გამგებელს. „სატფილოლოს სახლთუბუცესი“ დღობდა ისე მიქამე (იესეს მამა). ითვლებოდა სამკიდრო სახელიად.
 საფიჩხული 36,16 თევზსაჭერი ადგილი, სადაც ფიჩხის გოდორი მდინარეში ჩიდებებოდა პირმეკეკეთი. ნიშნავს აგრეთვე გადასახადს ფიჩხულზე ნადირობისათვის.
 საყოლბეგო 7,26-27 სახედამხედველო, გამგებლის მორჩილი.
 სიდრკუე 41,29 სივრცე, უაღმაბრობა.
 სილი 57,32 ტუბერკულუზი; ქლექი.
 სპასალარი 11,6 მხედარეთმთავარი.
 სუდარა 10,4,4 მეფედრო-შესამოსელი, მიცვლებულის გასახვევი ქსოვილი.

სუფრაჯი 20,29 სუფრის ზედამხედველი.
სტილი 104,38 წონის ერთეული; იმარებო-
და უმთავრესად აბრეშუმის ასაწონად და
უდრიდა 3 კვერცხის წონას.
სტიხარი 6,7 მღვდლის ან დიაკვნის წამო-
სასხამი.
ხტოფი 103,1 ქსოვილია.
ტოლომა 36,24 ქურჭი, ბეწვეული.
ტიფილეი 6,39 საექლესიო თანამდებობის პირი,
რომელსაც ემორჩილებოდა სატფილელოში
შემავალი ეკლესიები და მისი ყმა-მამული.
უღებება 15,15 დაუღებრობა, მცონარება, სი-
ხარბაცე.
უზბაში 86,17 ასის თავი.
უშეგერი 19,35 უმაროთებლო, შეუსაბამო, პატივს
ნოკლებული.
ფარეში მსახური.
ფინდაზი 45,4 ქვეშ-გასაშლელი ხელმწიფის;
სასეფლად.
ფილაქი 65,6 ბედი, ბედის წრა.
ფლორი 14,14 თქროს მონეტა, ფული, რომლის
ლირებულება, ვერცხლზე გადაყვანით, მე-18
საუკ.-ში უდრიდა 7,5 აბაზს.
ქათხი 62,7 ბეწვეული კაბაზე ჩასაცემელი (ჩუბ.)
ქათხის ვმოზა 32,37 მამლის ყვილი.
ქალანთარი 3,30 ქალაქის უფროსი.
ქარცი 1,25 თერთად მოყვითლო ან მოწითა-
ნო (ჩუბ.).
ქების მტყყველი 12,34 მესობზე, ქების შემსხ-
მელი.
ქეზხული სახლის თავი, პატივცემული პირი.
ქისა 3,23 ფული, 18 ს. უდრიდა 500 პიასტრს
ანუ 30 თუმანს.
ქეშიკი 4,11; 57,11 კარის მცველი, ყარაული.
ქილიფთარი სასმელთა მწე.
ქუქუნაი 62,7 მოკლე ბეწვიანი ჩასაცემელი.
ლალა 14,21 გადასახადი (ნატურით, შრომით
ან ფულთ), რომელსაც იხდინდა უმიწო
გლეხი მემამულის სასარგებლოდ.
ლამის მჭუმოლაჯი 18,35 ლამის დარაჯი.
ლუწა 9,13 ხრუნვა, ღვწლი.
ქაბზი 77,6 ბარათი, ქვითარი.
ყადალა 26,36 აკრძალვა, აღკვეთა, გაფრთხილება.
ყალი 105,1 მოსაპართლე.
ყაწიბი 8,7 ხმლის სამხარილდე, აშურმა.
ყიწილბაში 55,19 ირანელი (=წითელქუდიანი).
ყულარალახი 12,12 ყულბის უფროსი, რომელ-
საც მორჩილებდა როქის სპა.
ყული ახალგაზრდა მსახური, მონა მეფისა.

ყულუხი 92,25 ხელზე მსახური.
ყუმარბაზი 43,9 ახარტული მოთამაშე.
ყუშარი 16,3 ახარტული სათამაშო.
ყუშაში 6,38 ბამბის ქსოვილი, ტრანსაცემლი.
შაქარამა 5,18 შაქრისაგან გაკეთებული
ტებილეული.
შაჰყულიხანი 14,26 შაჰის მონა-სპის უფროსი,
ეწოდებოდა გივი ამილახორს ერანში-
ყოფნის დროს.
შილთახი 14,29 ცილისწამება, შარი.
შიმუნვარი 32,28 მოხალე, მხევალი, მოსამ-
სახურე ქალი.
ჩაუში 4,8 მეკარე, სერქანტი (ჩუბ.).
ჩაფარი 8,22 შიკრიკი, მალე-მსრაოლი.
ჩახჩური 62,4 შარვალი.
ჩელიეკი 89,26 ერთი მგორმოცედი ნაწილი.
ქმაცვა 49,10 ვერაგობა, ეშმაკობა, ცულ-
აკობა.
წარსაგებელი 21,2 დასახარჯი, სახარჯო.
ჭონი 68,4 მექედე, ქედის მეკრავი.
ჭათრიაჯაბი 66,10 თავახსა და პატრიცისემაში-
დარწმუნებული, რიდის მქონე.
ხარაბა 41,4 ტილი, გაფრანებული, ახრე-
ბული, უკატრიელი ადგილი.
ხასადარი 89,24 სამეფო მამულის ზედა-
მხედველი.
ხასადარი და მეღალე 20,21 მეფის საკუთა-
რი მოხელე, სამეფო მამულის ზედამხედ-
ველი და ღალის ამკრეფი.
ხელი 63,6 გივი, სულელი.
ხელჯოზიანი 92,20 ხელარგნოსანი, ბოქაული.
ხვასტაჯი 59,3 საქონელი.
ხიზანი 10,24 მებატონის რისხვისაგან, მტრის
შემოსევისაგან, ან მომსვრელი ვიდიმის-
შედგად აჭრილი და ახალ ადგილს თავ-
შეფარებული.
ხირლა 101,28 წამოსასხამი, მანტია.
ხოდაბუნი 36,4 მებატონის ერთეული მამული,
რომლის დამუშავება ევალეობადა სოფ-
ლის მკვიდრთ.
ჯარჩიბაში 4,8 მეფის ცხენოსან გზირთა-
უფროსი.
ჯინჯილი 97,3 ბორკილი, ჯაჭვი.
ჭარამი 19,22 საჯალაბო, ჯალაბის საღვთო-
სახლი მეფის სასახლეში.

- ბარძიმ ერისთავი 3,22; 52,12; 68,34; 69,40; 70,7; 71,1.
 ბარძიმ იესეს ძე ბარათაშვილი 64,28.
 ბატონიშვილები 45,2; 46,13.
 ბადათარ (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,25.
 ბაქკაშვილი ტეტია 72,6.
 ბეგთაბეგისშვილი სულხან 72,16.
 ბეგთაბეგისშვილი მდივანი სულხან 55,32; 65,11; 71,18; 79,14.
 ბეჟან ერისთავი 7,36.
 ბეჟან დურგალი 64,33.
 ბერელა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 97,1; 99,26.
 ბერუა ლოლოვენი 17,32.
 ბერუა ვალატოზი 107,8.
 ბესარიონ გაბაშვილი 25,11.
 ბესარიონ კათალიკოზი 6,14; 60,35.
 ბესარიონ მთავარ ეპისკოპოსი 27,15; 45,36; 69,34.
 ბოდბელი იოანე 28,17.
 გაბაშვილი 74,26.
 გაბაშვილი ზაქარია 26,16; 28,5; 30,27.
 გაბრიელ ოკრომეჭედელი 92,31.
 გაგაბური გზირიშვილი 37,32.
 გენებაშვილი გოგია 99,33.
 გენებაშვილი დავითა 99,35.
 გერმანე ტფილელი 102,13.
 გიგი (ანახანუმ დედოფლის ბიძა) 16,33.
 გიგი ამილახოვი 5,23; 11,7; 12,5-10; 16,37-39; 17,20; 55,2; 84,18.
 გიგი ჩოლაყაშვილი 93,7.
 გივი ფარეშთუხუცესი 79,17
 გივი იასე 48,4.
 გიორგი 66,26.
 გიორგი ბატონიშვილი 64,3; 81,25; 83,40; 93,11; 108,7.
 გიორგი ბარათაშვილი 54,8.
 გიორგი ჭრისთავი 81,31; 83,39.
 გიორგი ვინზე 3,18.
 გიორგი იესეს ძე ბარათაშვილი 97,22.
 გიორგი მთავარ-მოწამე 12,15.
 გიორგი ნალეკარი 106,3.
 გიორგი სახლთუხუცესი 83,35.
 გლახა ციციშვილი 25,38; 79,16; 84,42; 89,20.
 გოგია, იესე ბარათაშვილის ყმა 99,26.
 გოგია გელუაშვილი 94,19.
 გოგია საგინაშვილი 38,34.
 გოგებედაშვილი (იესე ბარათაშვილის დედა) 2,39.
 გოგინაშვილი 108,5.
 გოდერძი. კათალიკოზი 100,25.
 გოპარა 69,27.
 გოსტაშაბისშვილი 89,30.
 გორჯასკი მდივნი შვილი სულხანი 72,16.
 გორჯასკი მდივანი 40,6.
 გოლანას ცოლი 54,31.
 გურგინა (მირზა ენაქოლოფაშვილი) 78,12; 86,17.
 გრიგოლ სახლთუხუცესი 34,35.
 გრიქორა მეფურე 37,1.
 ლადიანი ოტია 87,13.
 დავით (დათუა) იესეს ძე ბარათაშვილი 93,13; 51,35.
 დავით გაბაშვილი 49,9.
 დავით ერისთავი 66,33.
 დავით მიქაძე 82,31; 83,2.
 დავით სარდარი 85,32; 100,14.
 დავით სახლთუხუცესი 55,27; 86,34; 91,34.
 დავით, ქსნის ერისთავი, 49,23; 57,30.
 დავით წინასწარმეტყველი 77,12.
 დათუა ყოინიძე 91,34.
 დანელა მურადაშვილი 91,21-29.
 დარეჯან იესეს ასული ბარათაშვილი 89,8; 100,16.
 დარეჯან დედოფალი 33,20; 42,33; 46,13; 74,20; 81,34-87,36; 92,23; 99,32.
 დედოფლიშვილი გლახა (ციციშვილი) 26,28.
 დიმიტრი ეშვიკაძის 49; 76,20.
 დიმიტრი იესეს ძე ბარათაშვილი 44,19.
 დიმიტრი მღუდელ-მონაზონი 30,28.
 დიმიტრი ყაფლანიშვილი 5,3.
 მდიშერ ქავთარისშვილი 63,15.
 ელენე იესეს ასული ბარათაშვილი 64,28.
 ელისაბედ 25,33; 60,25.
 ელისაბედ იესეს ასული ბარათაშვილი 44,23 96,23.
 ელისაბედ ბატონიშვილი 26,23.
 ენდრონოვა 95,20.
 ერეკლე I—მეფე 60,36.
 ერეკლე II—3,29; 7,5; 11,15; 11,18; 20,17; 25,5; 26,29; 28,4; 28,15; 28,29; 29,12; 29,35; 31,27; 34,2; 37,27; 42,22; 51,4; 51,8; 56,30; 59,36; 67,5-6; 71,22; 86,4; 86,22; 87,23; 88,2; 88,6; 93,5; 106,23.
 ერეკლე მარაბელი 93,12.
 ერისთავი 65,20.
 ეფთვიმი წინამძღვარი 81,24; 95,24.
 ეფთვიმი ტფილელი 4,12.
 ეფრონ ქეტელი 43,16; 77,8.

- ვართაპეტი ზაქარია 2,24; 22,20.
 ვარსიმაშვილები (იესე ბარათაშვილის ყმები) 91,18.
 ვარსიმაშვილი ბასილა 37,15.
 ვარსიმაშვილი თედორე 60,28.
 ვარსიმაშვილი მაჰუჯა 91,31; 96,37.
 ვარსიმაშვილი პატარაკი 57,17.
 ვახტანგ—მეფე 41,36, 51,6.
 ვახტანგ ორბელიანი (იგივე ყაფლანიშვილი ვახტანგ ორბელ მდივანბეგის ძე) 3,7; 6,12; 12,7; 100,9.
 ვახტანგიშვილი კიკლა 22,25.
 ვჟალ ეშიკალასი 72,20; 73,22.
 ზაალ საამიშვილი 44,11.
 ზაზა 48,11; 90,29.
 ზაზა იესესძე ბარათაშვილი 33,4; 92,7; 96,23; 102,39.
 ზაზა სოლოლაშვილი 47,30.
 ზაალ ორბელიანი 65,32; 66,18.
 ზახიკელაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 17,23; 99,28.
 ზალდასტანიშვილი 14,8.
 ზაქარია დეკანოზისშვილი 37,12; 40,11-34.
 ზაქარია ზემოციციშვილი 105,19.
 ზაქარია მოძღვარი 9,13; 16,35; 17,7; 25,12; 33,23.
 ზაქარია ჩერკეზი 60,9.
 ზურაბ ერისთვისწვილი 53.
 ზურაბ მეთიარი 10,1.
 ზურაბ სუფრაჯი 20,31; 81,32.
 თადეოზ მოციქული 51,1.
 თავილდარი ოჩანება 92,30.
 თათულა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 91,31.
 თამაზ გამრეკელი 92,8; 94,2.
 თამაზ ხანი 4,21.
 თამარ დედოფალი 7,17; 8,3; 9,5.
 თარხნიშვილი ზაზა 35,6; 72,6; 96,35.
 თაყაიშვილი ისაია 107,20.
 თაყაიშვილი ვახტანგ 36,6.
 თემურაზ II—3,29; 7,4; 8,9; 9,12; 10,22; 10,25; 20,17; 22,15; 25,1; 26,25; 31,6; 33,30; 49.
 თეიმურაზ ციციშვილი 67,11; 17,18; 87,30.
 თეიმურაზ მდივანბეგი (ციციშვილი) 64,4; 67,35; 70,17; 84,25.
 თვალსამოთხის გამდელი 17,19.
 თინია 91,1.
 თუმანიშვილები 61,17.
 იაკობ დობტური 97,27.
 იაკობ მამამთავარი 44,5.
 იაღუბა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,29.
 იბრეიმზანი 97,25.
 იბრეიმზანი სპასალარი 4,22; 24.
 იბრეიმზანი შაქისა 88,5.
 იბრეიმ შაქი 9,2; 10,20; 11,19-22-27; 12,2;
 იასე ამილახორისშვილი 71,18.
 იაჟე სოლოლაშვილი 47,30.
 იესე ამილახორი 20,27.
 იესე დეკანოზი 61,1.
 იესე ოსესძე (ბარათაშვილი) 1,2; 22,23; 23,14; 28,21; 29,22.
 იესე მდივანი (ბარათაშვილი) 42,23; 47,35; 49; 70,15 86,9.
 იესე (ბარათაშვილი) მსაჯული 86,8.
 იესო ქრისტე 63,26.
 ივანე აბაშიძე 70,14.
 ივანე ლავრენტიჩი ლვოვი 59,37.
 ივანე რუსი 97,2.
 იმან ყული ხანი 5,28; 97,31.
 ირაკლი მეფე 49.
 ირემაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 91,24.
 იოანე ავალიშვილი, მეთიარი, 71, 33.
 იოანე ბერი 5,27.
 იოანე ნახირი 106,36.
 იოანე (ოსესშვილი) 46,29; 44,13; 89,34.
 იოანე ორბელიანი 71,17.
 იოანე ოქროპირი 70,2.
 იოანე მოძღვარი (ჯვარის მამის დეკანოზი) 35,6; 86,5.
 იოანე მდივანბეგი 85.
 იოანე ოსესძე მიქაძე (იესე ოსესშვილის ძმა) 14,3; 44,3; 45,27; 46,28; 52,6; 74,1; 83,19; 90,10; 108,2.
 იოზა მიქელაშვილი 79,5.
 იოზ მღვდელი 35,20.
 იოთამ შატბერაშვილი 4,34.
 იორამი 42,11; 47,28; 48,11.
 იოსებ კათალიკოზი 25,12; 26,16.
 იოსებ მდივნიშვილი 70,14.
 იოსებ მღვდელი ამბროსი შვილი 92,30.
 იოსებ მღვდელი 14,12.
 იოსებ მროველი 4,34.
 ისაია უზბაში 86,17.
 ისაყ ფაშა 7,25.
 ისიდორე (იესე ბარათაშვილის ყმა) 96,37.
 იულონ ბატონიშვილი 83,41; 92,24.
 კვეზერელი 40,22.
 კაციასშვილი გუქა (იასეს ცოლი) 37,15.
 კვისიაშვილი გოგია 76,5.
 კვინიხიძე, ქართლის მდივანი 67,22.
 კორკოტიშვილი (კორკოტი) ლუარსაბ 51,3-7
 კრაივი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 28,36.

- ლარაძე დავით 17,33.
 ლევან ბატონიშვილი 65,9; 71,9-32; 79,13; 88,36;
 93,11.
 მათიაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 90,29.
 მამად ყული-ბანი 73,31.
 მამად ემინ-ბეგი 88,9.
 მამად ბანი, განჯის მფლობელი 88,4.
 მამუჩიშვილი გიორგი 99,32.
 მანუჩარ სოლოლაშვილი 14,19; 29,25; 34,33;
 35,17; 36,28; 36,19; 38,31.
 მახაბელი ლევან 105,9.
 მახაბელი იესე 39,16; 49,24.
 მახაბელი ბა,18; 76,25.
 მაჰმად-ბეგი 3,24.
 მანთეშასვილი (მთაწვეტიელი) 64,29.
 მესხი თამაზი 86,35; 87,19.
 მზექაბუჯ მდივანბეგი, ორბელიანი 84,35; 95,24;
 107,15.
 მიკირტიჩი 64,23.
 მიქელ თეოდორტესვილი 14,19.
 მიქელ იოანეს ძე მიქაძე 82,35; 83,1.
 მიქელ მღვდელი 83,3.
 მიქელ მთავარანგელოზი 63,27.
 მიხაილ ტფილელი 90,3.
 მორდალი გოგია 85,1.
 მოსე მღვდელი 35,22; 36,11-36.
 მუთაველი სადრი 10,21.
 მურადაშვილები (იესე ბარათაშვილის ყმები)
 48,15; 91,18.
 მუხრან ბატონიშვილი 20,23; 25,23.
 მყული-ალა 81,14.
 ნადირშაჰი 3,11; 4,1; 7,30; 8,19; 9,21; 10,10
 11,3; 55,2; 83,26.
 ნაზარბეგიშვილი ოსეპა 107,20.
 ნასრულა მირზა 11,34.
 ნახუცრიშვილი ზურაბ 64,4.
 ნაჯაბ-ყული ხანი 97,30.
 ნიკოლოზ დადიანი 82,2.
 ნიკოლოზ დეკანოზი 81,26.
 ნიკოლოზ დეკანოზი, ქიზიყელი 71,33.
 ნიკოლოზ მღვდელი 31,9.
 ნიკოლოზ ქავთარისვილი 14,7; 63,4.
 ნინია (იოანე ოსეშვილის,--იესე ბარათაშვილის
 ძმის, მეტსახელი) 44,24.
 ნინია თურქისტანისვილი 107,19.
 ნინოწმინდელი საბა 45,36.
 ოთარ მდივანი 42,21.
 ოთარ ხანი 105,1-12; 106,1.
 ოსე იესეს ძე ბარათაშვილი 27,34; 84,28;
 85,27; 91,14; 102,8; 104,23; 106,31;
 107,27.
 ოსე მიქაძე, სიონის მღვდელი და სატფილე-
 ლოს საზღოთხუცესი 6,20; 19,38.
 ოსე წინასწარმეტყველი 8,16.
 ოსები 99,30.
 ორუა ხორბალაძე (იესე ბარათაშვილის ყმა)
 95,35.
 პაატა ხელიძე (იესე ბარათაშვილის ყმა)
 92,76; 96,1; 99,24; 106,31.
 პაეფე იარანალი 100,12; 105,38.
 პავლია (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,28.
 პაპუა გერმანოზისვილი 39,25.
 პაპუა მამასახლისისვილი 60,10.
 პაატა ხელიძე 94,20.
 პალესტინელი ბერძენი 86,13.
 პაწაწა კრავი 29,27.
 პეტრე (იესე ბარათაშვილის ყმა) 63,31.
 პოტიომკინი იარანალი 63,31; 97,27.
 რატიშვილი 77,19.
 რამაზ მდივანბეგი 55,31; 56,22.
 რაფი-ოღლი 105,2.
 რევაზ 49,9; 81,31.
 რევაზ ამილახორისვილი 7,35.
 რევაზ გაბაშვილი 35,25; 40,3-35.
 რევაზ იოთამისვილი 63,15.
 რევაზ ეფენდი 86,25.
 რზაყული 106,6-7.
 რზა-ყული მირზა 10,13-14.
 რომანოზ მთავარეპისკოპოზი 77,21.
 როსტიაშვილი სვიმონ 99,33.
 როსტომ ერისთავი 83,36; 105,19.
 რუსები 95,26; 99,29.
 რუსეთის იმპერატორი (ხელმწიფე) 29,28;
 86,29.
 რუსთველი იოანე 29,29.
 სააბ-ინტერ-ამირ-ასლან-ხანი 104.
 სააკაძე ზურაბ 11,6.
 სამიშვილი 69,19.
 სამიშვილი გეგია 96,6.
 საბარათაშვილოს კაცი 11,19.
 საგინაშვილი როსტომ 44,9.
 სათლე მაჰმად ხანი (ბორჩალოს ხანი) 7,29.
 სალმა ხანი 106,7.

სალომე 46,8.
 საქარ თველოს პატრიარქი 18,4.
 სვი ლოღლი 81,2.
 სიმონიკა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,27.
 სოლომონ ბრძენი 103,24.
 სოლომონ 1, იმერეთის მეფე 56,30; 59,36; 64,15;
 66,33; 67,7; 81,28; 86,32; 87,13.
 სოლომონ მღუდელი 84,41.
 სოლოლასშვილი 42,23; 44,4.
 სომეხნი მოქალაქენი 68,4.
 სტეფანე კონტეტისშვილი 17,30.
 სტეფანე გნისელის მოურავისშვილი 87,34.
 სულხან მდივანი თჳმანიშვილი 17,23; 49, 88,31.
 სტეფანე 82,34.
 სფანვერდი-ხანი 7,28.
 ტარულა ჯაფარ 106,5.
 ტეტია ამბროსისშვილი 91,1.
 ტულოაშვილი გურაგენა 60,12.
 ტფილელის ყმანი 50,26.
 ფათალიხანი 97,25.
 ფარსადანი თავილდარი 107,19.
 ფარსადან მდივანბეგი 56,23.
 ფრანგი პატრები 24,32.
 ქაიხოსრო, სარდარი 5,23; 8,19; 9,27.
 ქაიხოსრო მდივანბეგი 65,11.
 ქაიხოსრო მოურავისშვილი 71,17.
 ქებრონი 77,8.
 ქეთეონ ბატონისშვილი 7,7.
 ქერიმხანი 65,22; 84,42.
 ჭიტესა ამბარდანი 70,14.
 ჭიტესა გოხელი ბიჭი 55,3.
 ქორასისშვილი თამაზა 14,16; 99,23.
 ქრისტეფორე ტფილელი 38,7.
 ქსნის ერისთავი 52,2.
 ქსნის ხეველი 83,27.
 ქურდრეგვენა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,27.
 ჭარან მდივანი 16,28.
 ყასუმა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,23.
 ყაფლანიშვილი ხაალ 49,23.
 ყაფლანიშვილი ორბელ მდივანბეგისშვილი
 ვახტანგ 3,7.

ყენი 9,11; 10,20.
 ყიზლარიშვილი პაატა 14,10.
 ყოჯა (მოჯა) ხანი 88,8.
 ლეთისმშობელი მარიამ 63,26; 91,19.
 შაბაზ ხანის შვილი მემედ 106,6.
 შალამპარაშვილი მათია (იესე ბარათაშვილის
 ყმა) 5,6; 28,35; 38,1.
 შანაოზ მეფე 85,17.
 შანშე ერისთავი 5,15.
 შარუნ 10,19; 11,28-31.
 შაჰ-თამაზი 10,14.
 შაჰ ყული-ხანი 8,29.
 შიოშ მოლარეთხუცესი 70,17; 72,21.
 ჩაჩიკაშვილის ქალი 9,17; 15,7.
 ჩხვიძეები 51,3.
 ჩორაქნი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,24.
 ციციშვილი დავით 88,24.
 ციხელი შეფინასშვილი 5,11.
 წაეკელი თარხან 76,15.
 წულუკიძე ბერი 87,13-15.
 ბილიმასშვილი შაქარა 52,4; 60,10.
 ჭყონდიდელი მიტროპოლიტი გრიგოლ (და-
 დიანი) 81,34.
 ხანჯან-ხანი 4,2.
 ხერხეულიძე 77,18.
 ხიდირბეგისშვილი 65,21.
 ხუდად-ხანი 106,8.
 ხუდავერდა (იესეს ყმა) 18,8.
 ჯაგაზი ბიჭი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 10,35.
 ჯანდიერი 11,3.
 ჯიმშედ ერისთავი 20,24.
 ჯირაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 63,30
 ჯონგათი ალი სულთანი 105,1.
 ჰაჯი ჩალაბი 15,4.
 ჰუსეინ ალი ხანი (ბეგლარბეგი ერევნისა)
 88,5.

გეოგრაფიულ სახელთა სპიობები

- ტბანო 49; 51,31.
აგრისი 15,3.
ადირბეყანი 4,23; 11,7; 103,29.
ალაზანი 37,31.
ალგეთი 44,10; 51,34.
ალი 96,34.
ალის ციხე 22,27.
ამხა ჩირანანი 88,27.
ანანური 3,28; 9,26; 10,22.
ანისი 57,10.
არაგვი 7,36; 20,24; 67,33.
არმის სასახლე 7,11.
არფაზი 57,10.
ასურეთი 36,20; 41, 21; 51,21; 77,19; 105,25.
ატამეთი 49; 51,29.
აწყური 69,31.
აზალდაბის ციხე 7,34; 9,27.
აზალგორი 81,23; 83,39; 84,3.
აზალუბანი 83,37.
აზალშენი 14,14-25; 51,22.
აზალქალაქი 105,10.
აზალციხე 24,33; 67,3; 91,12.
აბოსუბანი 106,1.
აბოში 105, I-11.
აბტალა 64,18; 66,30; 78,17; 86,10; 87,1; 105,7.
ბეკამი 105,22.
ბელაქანი 105,2.
ბელთი 57,31-38; 58,1.
ბენჩო 81,24.
ბირთვისის ციხე 3,9.
ბორბალო 79,2; 91,18; 92,9; 107,3.
ბორჩალო 7,29; 49; 81,13.
ბოლამი 76,23.
ბრეთი 105,13.
გაფაზი 37,28; 55,16; 84,40.
გამოღმა საერისთოები 43,28.
განჯა 88,4-18.
გარეთუბანი 23,7.
გდელისი 48,33; 43,2.
გვერდისძირი 83,33.
გორი 8,13; 21,5; 23,11; 60,1; 83,38; 87,8-29.
გუდამაყარი 80,5.
ღაბლა მოედნის ციხის კარი 4,5 (თბილისში).
დალისტანი 103,28.
დედოფლის წყარო 105,4.
დიდება 49; 51,24.
დილომი 15,6; 20,20; 48,33; 56,7; 57,3; 60,27;
89,23; 99,32.
დმანისი 57,8.
დურნუკი 49,16; 51,32; 71,38; 85,4; 89,23;
93,18; 95,10; 102,15.
დუშეთი 9,26; 29,23; 87,36.
ერანი 10,17; 11,7; 88,11.
ერანაზაბა 10,16.
ერეკანი 44,20; 57,16; 88,30; 92,17.
ერეკნის ციხე 93,4.
ერთისი 57,5; 78,25; 89,25.
ვაკე 43,25; 83,33.
ვაშლოვანი 48,4; 55,10; 79,9.
ვარდის კალა 49; 51,28.
ვაზანი 105,14.
ველისციხე 32,27.
ვერე 64,11.
ვერეს გაღმა 49,4.
ვერეს გამოღმა 36,4; 49,10.
ვეფხის ციხე 32,2.
ვემო იმერეთი 87,22.
ვემო ქართლი 5,25; 22,24; 43,29; 57,30.
ზრბით გამოჩინებული 23,6; 52,9.
თავრიზი 10,4; 11,21-23; 103,29; 106,9
თერანი 11,21.
თელავი 28,20; 37,27.
თელეთი 55,10.
თვალი 33,5; 60,16; 96,12.
თიანეთი 34,34; 95,27.
თხილოვანი 48,34; 49,1.
იერუსალიმი 104,23.
იკორთა 77,17.
იმერეთი 5,31; 6,4; 10,33; 65,23; 92,27.
ინდოეთი 4,22; 10,13.

იორი 80,15
ისპანი 80,4; 97,29.

კალაური 32,28-37.

კარალეთი 83,37.

კარა სოფელი 14,7.

კარდანახი 27,4; 28,23; 32,29; 37,35.

კახეთი 7,5; 24,24; 28,6-12; 31,26; 32,23; 33,5;
37,24; 40,22; 43,23; 46,13; 49; 55,6 34;
58,18; 68,21; 71,29; 77,14; 80,15; 84,40;
87,39; 93,31; 95,9; 104,38; 106,10.

კაკეკის ხევი 78,33.

კველხის ხევი 79,5.

კეხვი 7,35.

კოდა 78,23; 79,9; 85,27; 87,4; 92,36.

კოლაგი 55,8.

კონდოლი 32,26.

კოფი 57,8.

კუმისი 76,17; 77,17; 79,9; 83,38.

ლალობის ხევი 78,39.

ლიახვი 81,26; 83,32.

ლილო 52,20.

ლომის ციხე 32,1.

ლომსიანთ ხევი 87,22.

ლორე 105,9.

ლოჭინი 72,7; 104,34.

ლურჯი მონასტერი 51,16.

მამის დაბა 5,2; 23,5; 24,9; 32,17; 51,25; 58,22;
77,20; 90,16.

მარაბდა 39,26.

მარანა 83,37.

მარნეული 92,18.

მაღარო 104,35.

მენქალისი 49; 51,30.

მეტეხი 28,36.

მეჯვრისხევი 58,1; 83,37.

მარტაშენი 9,18; 12,7.

მისირი 90,27.

მონასტერი 35,34; 36,23; 37,23; 38,10; 48,8;
49,1-12; 76,19; 77,20; 81,24.

მოსტოკი 97,27.

მუხათი 78,31.

მუხრანი 22,21; 43,25; 83,25; 105,14.

მტკვარი 105,5.

მცხეთა 15,5; 57,6; 84,18; 105,13.

მცხეთის ხიდი 56,34.

მულანი 4,21.

ნავთლული 83,38.

ნათლისმცემლის სახლები 30,37.

ნათლისმცემლის უღაბნო 70,4.

ნაქულბაქევი 100,3.

ოჯიში 6,11.

ოსეთი 94,17.

ოსმალეთი 65,21.

ოსმალთ 5,24.

პალესტინა 86,13.

პაბუთი 83,36.

პატარა დილოში 96,26.

პატარაძეული 77,14.

პატარაძეულის ციხე 26,24.

რატეფანი 63,12.

რეხა, რევა 58,15; 83,37.

რუისი 103,6; 105,14.

რუსეთი 29,23; 34,9-13; 38,29; 47,10; 51,6
59,39; 66,19; 85,18; 102,13.

საზერძნეთი 6,11.

საბეგანო (ბეგა ბარათაშვილის სამფლო-
ბელო) 71,38; 85,4; 89,25.

საგაბაშვილო 35,14.

საგარეჯო 33,5; 37,59; 105,5.

საერისთო 55,2; 58,7.

სამაჩაბელო 22,16.

სამცხე 105,10.

სასოლოლაშვილო 21,9.

საქაშეთი 38,22; 41,12; 102,33.

საქარაოგლო 9,6-22; 19,38; 21,7; 38,23;
42,16; 45,2; 49; 61,22; 67,14.

სალორისი 40,14-28; 41,18; 51,9; 106,15.

საჯავახიანოს მთა 2,10.

სვეტიცხოველი 8,10.

სიათა 81,24.

სიონი (თბილისისა) 19,24; 26,36; 52,1-22;
53,9; 60,33; 86,27; 90,8.

სიღნაღი 105,3-28.

სოლოლაშვილის სოფლები 44,3.

სოლოლაული 92,18.

სურამი 8,2; 59,39; 105,13-34.

სურამის ციხე 7,33.

სტამბოლი 80,7.

ტაბახმელო 36,27; 39,15; 41,7; 42,9; 51,18;
77,18; 78,19; 102,30.

ტაგნაგეთი 36,34; 37,8; 41,15; 43,30; 44,16;
47,29; 51,20; 57,4; 78,27; 92,33; 105,25.

ტბისი 23,5; 44,12; 52,7.

ტფილისი 27,27; 28,30; 29,24; 57,22; 58,24.
73,31; 83,41; 84,2; 93,13-29; 105,10.

ტფილისის ციხე 11,16-18.

ტურის ციხე 32,26.

ტყევაი 57,30; 83,36.

უზუნლარი 105,9.

უთხო 105,18.

ურდოს ფონი 103,31; 105,2.

ურშია 97,31.

ჟამბაკი 81,13; 83,26.

ფოხალა 71,24.

ძალათი 9,1.

ქალამნის გორა 78,36.

ქალაქი (თბილისი) 9,20; 10,24; 20; 27; 26,36

27,27; 37,38; 38,5; 43,25; 47,6; 49,7-21;

52,6; 56,38; 57,26; 58,10-17; 60,1-8; 61,14;

64,29; 66,8; 71,32; 79,13; 81,31; 83,17;

87,6-37; 88,17-35; 90,6; 92,27; 96,34.

ქალაქის პირი 63,34.

ქართლი, 7,4; 9,8; 19,20; 43,23; 46,13; 52,33

54,33; 55,34; 57,3; 68,21; 77,14; 87,39

93,31; 104,38; 106,10.

ქაშოეთი 12,14; 31,15; 64,4.

ქაცვანი 78,34.

ქვემო შეიდანო 40,15.

ქვემო ქართლი 43,29.

ქისიცი 10,2; 18,2; 28,15.

ქსანი 22,23; 67,33; 83,25-40.

ქსნის ხეი 81,25.

ქსუისი 83,36.

ქცხილვანი, 22,24; იხ. აგრეთვე ცხინვალი.

ღართის-კარი 20,34; 84,8.

ღოღოენა 4,27.

ღორისთავი 51,3; 85,7; 101,22.

ღოუბანი 28,38; 77,17.

ჟახინი 11,30.

ჯახანი 7,25-28.

ჯახან-პორჩალო 7,25.

ჯანდაარი 4,22.

ჯარაბალი 97,25.

ჯარანანი 57,8.

ჯაფიჩის ხეი 80,16.

ჯოელი ქართლი 56,36. იხ. აგრეთვე ქართლი.

ჯამათი 8,29.

ჯამშადილი 49.

ჯარური 57,16.

ჯაქათგორი 83,37.

ჯინდისი 38,33; 39,5; 41,16; 12,5; 51,7; 52,3;

69,29; 87,4; 92,37; 105,25.

ჯიხი 105,38.

ჯეშა 88,4; 97,26.

ჯერქვითი 105,38.

ჯივრის ციხე 87,22.

ჯიკეთა 44,8; 51,34.

ჯორსო 23,7; 83,8.

ჯინვალი 58,14; 83,38. იხ. აგრეთვე ქცხილ-
ვანი.

ქველი ღოუბანი 78,27.

ჯვრის ციხე 3,13.

ჯირქვალი 81,23.

ჯირქვალის ციხე 7,35; 8,1.

ჯყაროსთავი 107,10.

ჯყნეთი 64,10; 56,7.

ჯაპალა 76,20; 77,19.

ჯარი 4,23.

ჯაშნი 96,2.

ხეი 65,3; 96,32.

ხერთვისი 58,25.

ხორასანი 8,29; 10,2; 11,7-8; 83,28.

ჯიმიითი 55,9; 96,3.

დაიბეჭდა საქ. სსრ მეცნიერებათა აკად.
სარედ.-საგამომც. საბჭოს დადგენილებით

ტექნოლოგიური { კ. აბუნიძე
კორექტორი

გამომშვები ან. თოდუა

შეკვ. 37. უფ 18804. ტირ. 2000.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 15.12.50.
ანაწე. ხომბა 7×11 საბ. ფურც. 10,
საადრიცხვო-საგამომც. ფურცელი 14

ფასი 10 მან.

საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სტამბა,
აკაკი წერეთლის ქუჩა, 3/5

ფურც. 10 8.6.

28 / 191

А. Иоселиани

ЖИЗНЬ ИЕСЕ БАРАТАШВИЛИ

ИЛИ

ЗАВЕЩАНИЕ ДЕТЯМ

(на грузинском языке)